

CUPRINSUL

	<u>PAG.</u>
Din poemele lui A. Toma	5
Trăiască Comuna !	5
Secerișuri sfinte	6
Avantgardei	6
Răvaș din Ucraina	7
Azi țara ta e casa ta	8
Poeme pentru pace	10
A. Toma: Imn păcii	10
Eug. Jebeleanu: Cuvinte pentru pace	11
Vasile Iosif: Armata Sovietică — Armata Păcii	15
Szemler FÉrenc: Soldați cântând	16
Alexei Surcov: Ridicați-vă glasul, oameni cinstiți!	17
Iaroslav Smeliacov: Alionușca	20
Alexandr Procofiiev: Soarele adevărului	21
Devecseri Gábor: Știre din Nanking	22
Ivan Burin: Muncitorul	23
Victor Woroszyłski: Cântecul Muranovului	24
Milan Łajciak: Stelele păcii noastre	26
Vehbi Bala: Vrem pace!	28
★	
Alexandru Jar: Sfârșitul jalbelor (I)	30
Radu Teculescu: Peste cinci ani	156
Vintilă Ornaru: Balada bunicului meu	158
Ion Călugăru: Oțel și pâine (III)	163
Aurel Mihale: La pândă	234

ORIENTĂRI

Pentru grabnica îndreptare a greșelilor noastre	272
---	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

Traian Săvulescu La aniversarea a 75 de ani de viață a poetului și academicianului A. Toma	278
Mihai Beniuc: Linia ascendentă a poeziei lui A. Toma	289
Mihai Gafița: Poezia lui Dan Deșliu	296

RECENZII

	<u>PAG.</u>
Mihai Petroveanu: Edițiile Eminescu tipărite cu ocazia centenarului	305
Țășcu Gheorghiu: « Din toată inima », de Elizar Malțev	309
Pompiliu Andronescu-Caraioan: Al. Vlahuță: « Opere alese »	312
Andronica Popescu: « Spre culmi », de Anna Sacse	314

BIBLIOGRAFIE

Cărți noi	317
-----------	-----

DIN POEMELE LUI A. TOMA

TRĂIASCĂ COMUNA!

La a 25-a aniversare
a Comunei din Paris.

*Ieșiți din gropi adânci și reci, convoi de umbre sfinte.
Și ridicați un răcnet surd și 'ndurerat de ură,
Infricoșat, ca 'n alte vremi, voi dați-i drum să crească,
Un muget larg și sfidător: « Comuna să trăiască! »*

*Slăvire vouă, Comunarzi, și slavă zilei cele
Când praf voi ați făcut verigi și lanțurile grele,
Când voi, cu pumnii ridicați, stătut-ați morții față,
Desfășurând stindardul roș al dreptului la viață!*

*Dar cei al căror jug l-ați frânt, v'au blestemat avântul,
Când au simțit șovăitor sub pasul lor pământul:
Și învrăjbiți în de ei — pornit-au mână 'n mână
Fierbând de setea sângelui și patimă păgână.*

*Cum umflă nara bestia când prada și-o atinge
Și rage când o sfâșie și lacom rana-i linge,
Cu atâta saț a gătuț sălbatica jivină,
Că n'a iertat nici părul alb, nici pruncii fără vină!*

*Dar din ucișii cei de ieri un nou norod răsare,
Ce-și umflă pieptul furtunos și sună din fanfare:
El vrea domnia lui prin el — și lumii dă de știre
Că-i timp ca tronuri și tirani să piară în neșire.*

*Și n'or fi robi și nici stăpâni în noua 'mpărăție:
In locul crudei asupriri o veșnică frăție:
Oricât de crunt în contra ei vă veți porni furtuna,
De-acuma n'o veți mai sdrobi cum ați sdrobit « Comuna »!*

*De-aceea azi din mute gropi, ieșiți! voi umbre sfinte,
Și ridicați un răcnet surd și 'ndurerat de ură,
Infricoșat ca 'n vreme, voi dați-i drum să crească,
Un muget larg și sfidător:*

«COMUNA SĂ TRĂIASCĂ!».

1896, Martie 10

(În Lumea Nouă Literară)

SECERIȘURI SFINTE

*Mai prinde grână sfântă în strămoșești pământuri,
Nu-i încă, frate, ceasul deșertelor suspine;
Și n'au murit nici marii semănători de bine
Ce merg cu dreapta 'n soare și-aruncă 'n patru vânturi.*

*O, vin' să-ți culci urechea alătura de mine
S'auzi svâcnind pământul de rodnice avânturi,
S'auzi undirea sevei cu primăveri de cânturi
Ca innuri de credință spre mugurul ce vine.*

*O, frate! svântă-ți plânsul cu sterpele-i revolte:
Spun graiuri din adâncuri, miresme spun prin bolte
Că nu în multă vreme vom fi secerători...*

*Atunci, vreo ciocârlie ne va trezi din noapte
Și 'mbrățișați ferice vom asculta prin zori:
— «Semănători de visuri, recoltele sunt coapte!»*

1903.

AVANTGARDEI

*Noi suntem valul, suntem forța,
Noi vă 'nălțăm, — voi țineți torța
Pe noi ne îngrădește malul,
Spumăm, ne sfâșiem de stânci —
Avânt de sbor, căderi adânci —,
Voi deslușiți, prin vreme și spațiu,*

Mijindul « mâine », idealul, —
 Menire forței noastre dați-i!
 Dați-ne zări să tindem peste
 Incercuirile aceste,
 Svârliți spre țeluri punți de raze
 Să spargem țărături și zăgaze, —
 Deaceea v'am suit pe creste
 Ca făclieri prin nopțe-adâncă!
 Lumină! dați lumină! încă!
 Mai sus azi torța —, ceasul este —!
 Fierb surd în noi furtuni de veste!
 Sus, sus, — azi viața dă asaltul
 Spre largul tot și tot înaltul!

1939.

RĂVAȘ DIN UCRAINA

Frunză neagră de zăvoi,
 Mamă dragă, aveai doi, —
 Unu-i sub troiene sloi,
 Eu, și ceilalți puși la stroi,
 Căsăpim la Nieprostroi, —
 Nu știu, viu sunt, ori strigoi? ...

Cine-a poruncit război?
 Ne-om vedea noi înapoi
 Și-apoi lasă, las' pe noi!

Gloanțe răpăie ca ploi,
 Bombe joacă tontoroi
 Și plesnesc în mușuroi, —
 Mușuroiul suntem noi!
 Pâinea-i înghețat pietroi,
 Așternut, adânc noroi
 Ori nămeții — perne moi.
 Eu mân tun, nu plug cu boi,
 Vieți cosesc, nu fân trifoi,
 Zarea de belșug despoi,
 Toată 'n val de foc o 'nmoi,
 Dar tot croncăne-un cioroi

*Din văzduh: « ... Măi leat Rădoi,
Ce folos, — că 'n sat la noi
Tot calici și tot nevoi, —
Mulși de vlagă, tunși ca oi ... »*

*N'om pieri toți în război,
Ne-om vedea noi înăpoi
Și-apoi lasă, las' pe noi!*

*Crivăț urlă din cimpoi ...
Prin nămeți, un sur convoi —
Eu și alți părliți « eroi »! ...
Frânt de vânt și gând mă 'ndoi,
Gândul scurmă, — crunt priboi:
Ce-am cătat la dânșii noi?
Ei clădeau doar vremuri noi,
Altă lume, pe alt croi
Pentru pruncii noștri goi.
Ale cui ascunse voi
Ne-au rostogolit puhoi
Peste harnicul lor roi? ...*

*N'om pieri toți în război,
Ne-om vedea noi înăpoi
Ș'apoi lasă, las' pe noi!*

1943.

AZI ȚARA TA E CASA TA

« Ne-a fost dragă această casă — țara noastră — și atunci când am lucrat în ea sub biciul stăpânilor, dar i-am urât și am luptat pentru a-i sdrobi. Dar acum când poporul devine stăpânul ei, cu cât avânt și cu câtă dragoste muncim ca s'o facem mai frumoasă, mai bogată, ca să-i descoperim avuțiile »

Ana Pauker

la congresul P.M.R., 1948

*Azi, țara ta e casa ta,
Popor destoinic muncitor!
Azi nu mai slugărești în ea,
Nu-ți bate nimeni din picior.*

Chiar când trudeai în ea sub bici,
 Știu, ți-era dragă și atunci,
 Dar ai știut să te ridici —
 De-acum îți dai doar tu porunci.

Ai fost voinic s'o desrobești.
 Iubește-ți-o și mai cu foc.
 Feciori și fete 'n ea să crești
 La treabă aprigi și la joc.

Inalt'o an de an cu 'n cat
 Cu mari spre Răsărit ferești,
 Cu toți vecinii bun fârtat
 Să ospătezi și să nuntești.

Și steagul celor ce muncesc
 Infige-l sus pe căpriori,
 Să știe toți câți îl privesc
 Că-i casa unor luptători.

S'o faci mândrețe de lăcaș
 Al bunei stări și bucurii.
 Gând rău de-i pune vreun vrăjmaș
 Sar toți din jur, — și-l vom sdrobi.

Sub talpa casei tale zac
 Cum dorm și 'n pieptul tău, comori —
 Tac și așteaptă veac de veac
 Pe meșterii desgropători.

Sunt ale tale din străbuni, —
 Hai, zor la lucru, nou stăpân,
 Desferecă-le, fă minuni!
 Noroc și spor, Popor Român!

POEME PENTRU PACE

A. TOMA

IMN PĂCII

*Pace, cu ochi care rîd
Pe încă plînsul obraz,
Calcă balaurul hîd,
Treci peste frîntu-i grumaz.*

*Vino, din pumni să descleşti
Armele negre de fum, —
Tu ce 'mblînzesti și 'nfrățești
Buno, arată-ne cum.*

*Om, — vei mai ști să desmierzi — ?
Mîinile încă ni-s roși —
Limbile șerpilor verzi
Mai șuieră 'n noi din strămoși.*

*Cum poți să uiți! . . . cum să dormi
Pe aburind țintirim? . . .
Peste mormanii enormi
Dă-ne puteri să zidim.*

*Spală-ne veacul de vini,
Scaldă-l în gînd ne 'nceput,
Nou adevăr, noi lumini
Pune-i pe ochi drept sărut.*

*Pune-ne 'n brațul vânjos,
Sculele muncii și prunci.
Iar să trudim cu folos
Naltelor vieții porunci.*

*Tablele altor dreptăți
Sapă-ne 'n piept și 'n granit —
Larg, peste glob să arăți:
Om, ești al tău, în sfârșit.*

1944, August 8.

EUGEN JEBELEANU

CUVINTE PENTRU PACE

*...Ca să-i privesc pe toți când or să vină,
M'am așezat în fundul sălii mari,
Și au venit, prin ger, dela uzină,
Mecanici ageri, montatori, strungari...*

*Sub luminoasa lămpilor cunună,
Ședeau femei, bătrâni și tineri, fete,
Pândind spre scenă-asemeni, împreună, —
In bunde grele sau în salopete.*

*La stânga mea, în bluză fumurie,
Un muncitor cărunt — și lângă el,
Cu ochi sburând spre timpul ce-o să vie,
Un altul, cot la cot, mai tinerel.*

*Dar amândoi ținteau — și toți ca ei —
Spre scenă, cu aceeaș încordare.
(Sub hainele cu pete de ulei,
Simțeam cum inimile bat mai tare).*

*Când de odată-aplauze pornesc.
Cum ar intra în propria-i odaie,
La masă trece 'n mersul lui firesc
Strungarul Șerbănescu Niculae.*

*S'arate cum muncește la trei strunguri —
De-aceea a venit, și nu de teatru.
« Că mâine (și măsoară-a' sălii unghiuri),
Mă voiu sili să pot lucra la patru. »*

*Ca florile-și deschide ochii mari
Strungarul tânăr dela stânga mea,
Pe când Leonte, meșterul strungar,
Să știe cum se poate face, vrea.*

*« Se poate, dragi tovarăși, neapărat —
Răspunde vorbitorul. « Mai cu spor
ca să muncesc, eu am alăturat
mașinile și — (surâzând ușor) »*

*« făcui un pas, căci timpul scurs 'nainte
trecând din strung în strung, pe îndelete, —
e-acu timp bun. Hei, câte 'nvățăminte
ne-au dat tovarășii din Soviete !*

*« In Uniune, Ponomarov, frate,
lucrează în 5 ani cât într'un veac
și jumătate. Vezi, dar, că se poate
să născocești un tot mai strașnic leac. »*

*Clipește des bătrânul: a 'nțeleș!
Și cellalt îi surâde: — Ai văzut?
Și trage-un fum din pipă, de-ăla des,
Gândind la rusul cel mult priceput !*

*Intreaga sală este o vioară
Și rândurile niște 'ntinse strună,
Când Șerbănescu spune: « Nu vă pară
că a munci mai bine-i o minune !*

*« Mai bine-oricine să muncească poate,
de vrea să fie pace și belșug
și-o să v'arăt că-s toate-adevărate »
(și parc'ar spune: « basme nu vă 'ndrug. »)*

*Când Șerbănescu: « pace » a rostit,
Mi s'a părut (și nu fără temei)
Că dinspre el în sală-au fâlfâit
Pe brațul tuturorora porumbei.*

Pe frunțile cu flacăra 'nvățate
 Și peste mâini cu urme de funinge,
 Un vânt de primăvară-a prins a bate
 Și-argint de flori mi s'a părut că ninge.

Și, ca să prindă tot ce-o să mai spună,
 O mamă își săltă pe cellalt braț,
 Un ghem de om cu ochii de alună,
 Cu pumnii mici, și roz, și încleștați.

Privindu-l pe sub groasele sprâncene,
 Surâse vorbitoru 'nduioșat
 Și glasul lui mai tare-a prins să cheme,
 Prin pilda-i vie, drumul de urmat.

Strungarii toți cătau spre diagrame
 Cu « timpii morți », « manuali » și « de mașină »,
 Dar încă mai atente zeci de mame,
 Ca înspre calde trepte de lumină.

Afară, ger. Și nici în sală nu e
 Prea cald. Dar, ascultându-l pe strungar,
 Bătrânul simte 'n vine foc cum suie —
 Și se descheie iute la pieptar.

Explică Șerbănescu rar, ca 'n carte,
 Privind spre puiul mic cât gogoloșul,
 Cum spre victorii mergem mai departe
 Cu strunguri dela « Proletarul roșu ».

Și cum, dacă muncește azi mai bine
 Și mâine mai cu rost și mult mai harnic:
 « e că Partidu-i pururi lângă mine
 și-orice cuvânt al lui nu e zadarnic ».

Sorbind adânc cuvintele acestea,
 Femeia 'n brațe cu copilul roz
 Un rumen cap, pe-un gât mlădiu ca trestia,
 În spre balcon, tăcută, a întors

Și a zâmbit. Și toți în bluză-albastră
 Sau în cojoace, la un loc cu ea:
 Din ramă simplă, ca dela fereastră,
 Intregul Comitet Central privea!

*Ca strungurile care, laolaltă,
Sunt mult mai tari și dau mai multe piese
Și peste piedici mult mai lesne saltă, —
Se strănseră strungarii 'n rânduri dese.*

*Și-atunci în sală nu a mai vorbit
Doar Șerbănescu — ci vorbiră toți
Din ochii lor de fulger albăstrit,
S'audă peste mări șacali și hoți*

*Și toți călăii care 'n timp ce noi
Pornim mai multe strunguri pentru pace,
Urzesc și ei mașini, dar de război,
Ascunși în beznă ca 'ntr'o carapace.*

*... — Pricepi, tovarășe, acuma totul?
— Și încă cum! Pe cei ce și-azi vor încă
războiul, — noi ca să le 'nchidem botul,
îi vom zdrobi prin luptă și prin muncă.*

*«Decât tâlharii depe 'ntreg pământul,
cu grohăit de tunuri și de fiare,
vom face noi mult mai puternic cântul
metalurgiei noastre învingătoare.*

*«Că mai istețe decât toți tâlharii
din Continentul nou sau din cel vechi
și mult mai zdravene ca toți dolarii,
sunt mâinile de fier, perechi, perechi,*

*«mâini de români, și de evrei, și unguri,
ce știu că zidul beznei praf se face
când — îndemnând mereu mai multe strunguri —
strivești războiul sub mașini de pace,*

*«și care știu că, ne 'nfricați de ghiara
hienelor stau frații pretutindeni
și 'n frunte-a libertății mună: Țara
lui Ponomarov, dârzul meșter sprinten! »*

*...Trecuse conferința. Am ieșit.
In spre^{ap}apus, părea că-i neagră neaua.
Spre casă, cu strungarii am pornit.*

Din răsărit, urca pe ceruri steaua.

VASILE IOSIF

ARMATA SOVIETICĂ — ARMATA PĂCII

De sunt azi om liber în patria mea,
 Stăpân pe-al muncii rod, pe viața mea,
 De pot chiui, cu inima de bucurie plină,
 Și să urez zilnic « Bun noroc » tovarășilor mei din uzină:
 De-s frate cu cuptorul meu și sburăm peste trimestre
 Deschizând spre planul cincinal roșii ferestre;
 De pot păși în libertate, prin secții și printre motoare,
 Fără să mai simt cismă de stăpân în spinare;
 De pot sta la ședință spunându-mi cuvântul
 De mă'ncălzește soarele, de-mi șterge fruntea vântul,
 De pot sorbi parfumul ierbii sărbătoarea,
 De mă'mbrățișează munții, de mă sărută marea,
 Și de-mi gungurește seara la 'ntoarcere acas'
 Țâncul meu, de-l pot săruta liniștit pe obraz,
 De mă răcoresc vara cu lacrima izvorului curat
 Și în Armata Păcii de pot să fiu soldat,

Armatei staliniste slavă-i aduc, Armatei de eroi
 Ce-a vărsat mari râuri de sânge pentru viață, pentru noi,
 Armatei ce-a zdrobit în bârlogul ei fiara
 Ce-a eliberat popoare, aducându-le primăvara
 Ostașilor mineri, strungari, colhoznici, eroi ai muncii,
 Le 'nalță azi imn de slavă mamele și pruncii!
 Lor le aducem cântecul din inimile noastre 'nflăcărate
 Ce sub raza stelei roșii, puternice cresc,
 Ei ne-au învățat să iubim omul ca pe un frate
 Și să-i urim pe dușmani cu ură de moarte,
 Să nu ne sperie greul când urcăm înspre culme
 Și stăvilarele sub pașii dârzi să se curme.

Pentru-a oștirii sovietice măreață zi,
 Eu, Matei dela Vulcan,
 Topitor la cuptorul Unu și 'n întrecere pentru plan,
 Pentru al treizeci și doilea an al armatei eliberatoare,

Pentru a lumii pace,
 Torn fonta din cuptorul meu; dă-i drumul, ortace,
 Să răsturnăm în forme a treizeci și doua șarjă,
 Hăita dușmanilor într'ânsa să arză
 Așa cinstim noi muncitorii din ale Republicei hotare
 Ziua neînvinșilor soldați ai frățestilor popoare
 Căroră astăzi, liber în patria mea,
 Eu le trimit în al treizeci și doilea an,
 Aceste versuri și dragostea mea
 La 'nceputul noului nostru Plan.

SZEMLER FERENC¹⁾

SOLDAȚI CÂNTÂND

Prin neaua care se cernea în spații,
 suna cântarea, șuierau soldații.
 Cântă, la început, doar un soldat
 și ceilalți îi răspunseră îndată,
 cu vocea detunând înfiorată —
 și, dus ca de o aripă ce bate,
 uriașul cântec ne cuprinse, —
 de zbârnăiră inimile toate
 și geamurile ninse.

Tovarășe, vezi, nu mă pot ascunde,
 va trebui să-ți spun
 un pic din ce-am simțit, pe strada ninsă, unde
 călcau, ieri, doar bancheri, boieri, și unde azi
 pășim alături de soldați ce cântă,
 de oastea noastră, mândru scut viteaz.

Vreau să-ți mărturisesc, s'audă orișicine,
 c'am lăcrimat
 cum ascultam crescând spre înălțime
 în iarnă cântecul tot mai învăpăiat.

¹⁾ Poet maghiar din R.P.R.

Pe Stalin îl cântau soldații 'n cor,
 și fețele soldaților
 erau doar o lumină mare.
 Cântau voci românești și voci maghiare.
 Urechea mea ar fi sorbit mereu
 cântecul ăsta, ce e și al meu . . .

Tovarășe, tu știi ce 'nseamnă, oare,
 că azi te simți cu-adevărat acasă
 și că a ta e vremea asta mare
 și ești la tine, 'n Patria-ți frumoasă,
 și toți acești soldați
 te apără și luptă, ca și tine
 tot pentru Pace! pentr'un viitor
 mai bun! . . . tovarășe, mă înțelegeți tu bine?

Spre cel ce Patrie ne-a dat la amândoi,
 către Partid, cu gândul am sburat . . .
 O, cântu-acela ce se înălța,
 bătând din aripi, ager și curat! . . .
 Cu câte-i sunt dator și cât
 de bucuros aș fi, de s'ar putea,
 să-i dăruiesc tot ce am mai scump,
 mai bun în mine,
 cum mi s'a dăruit, la rându-i, el . . .
 O, cântecul! . . . Partidul! . . .
 pe el îl cântă, străbătând nămeții,
 îl cântă, pretutindeni,
 cu muncitorii, — ostașii, îndrăzneții!

(Din limba maghiară de E. Pietraru)

ALEXEI SURCOV

RIDICAȚI-VĂ GLASUL, OAMENI CINSTIȚI!

Aripa zorilor reci, anotimpul
 scutură 'n codrii de fum,
 dreapta mânie îți cere: e timpul,
 haide, vorbește acum!

*Sunt adevăruri înalte și-amare
care din funduri se 'ntorc
ardă la Londra cuvintele tale,
și la Paris și New-Work.*

*Globul își flutură lungul lîntoliu
rănille încă sunt vii,
încă sunt lacrimi de mame în doliu,
sate și-orășe pustii.*

*Chartele-atlantice 'n foi de dosare
stau ca 'n grele cătuși,
lacom pe hartă se târîie iară
mâna cu-oțelu'n mănuiși.*

*Predici mieroase și coruri de pace
ziua și noaptea nu tac,
statmajoriștii grăbesc să-și îmbrace
azi diplomaticul frac.*

*Drag le e traiul tihnit de-ambasadă
foștilor domni generali,
însă a prins ca un vierme să-i roadă
gândul la Baku, Urali.*

*Bombe atomice, svon de elice,
băzâie 'n zumzet drăcesc,
capul din nou îndrăznesc să ridice
cei ce de « rasse » vorbesc.*

*Șalnici savanți putregaiuri adună,
colcăie ura în scris, —
tații lor ars-au pe Giordano Bruno,
pe Galileu l-au închis.*

*Și peste o lume râvnesc să așeze
cețuri duhnind a catran,
glasuri știute de ieri, berlineze,
sună de peste ocean.*

*Vor să arunce un val de întuneric
clocot de ură neghiob,
astăzi asupra-ți, popor sovietic,
tu — stâlț al păcii pe glob.*

Țara pe care ți-o arseră furii
tu o 'ngrijești, grădinar,
dar ca s'arunce potop de injurii
limbi veninoase răsar.

Wall-Streetul mult îl iubesc, și dolarii
— ce cămătari patrioți! —
Fură într'una și tot ei tâlharii
strigă: Hei, mâna pe hoți!

Fraze umflate ne toarnă de-arândul
despre credință urlând, —
oare mai e conștiință în gândul
dintr'o scursură de gând?

Darnic se 'ntinde ospățul demonic,
viața ne-o vor, doar atât!
Și Europei ploconul atomic
vor să i-l bage pe gât.

Sperie lumea cu spectrul ruinei,
arme și arme socot,
la 'nghesuială-și despoaie vecinii,
ultima sdreanță le-o scot.

Furtul, șantajul, acum datorie
'n limba lor falsă numesc
și peste țările stoarse 'n robie
stiva minciunii clădesc.

Sângele 'n valuri mirosul le 'nțeapă,
iar vor al morții parfum,
însă pietrii, 'nainte să 'nceapă,
planu-i sortit de pe-acum.

Știm, am văzut ce e rânjetul straniu,
treaz e trecutul în noi,
nu-i nicăierea vre-o mină de-uraniu
viața să 'ntoarcă 'napoi.

Nu-i va scăpa pe tâlhari de osândă,
banul și-atomicul nor, —
văd cum popoarele liber cuvântă
peste înfrângerea lor.

*Ca să oprim criminalilor pasul,
marșul de tunuri și căști,
oameni cinstiți, ridicați-vă glasul,
smulgeți a' hoților măști!*

(În românește de Mihai Dragomir)

IAROSLAV SMELIACOV

ALIONUȘCA

*O surioară am, un ghemotoc:
E-un titirez — nu stă o clipă 'n loc.*

*O înflorată veselă rochiță.
Cosite moi: miros de romaniță.*

*Mănuțele spălate cu săpun,
și sub sprâncene-un cer albastru, bun,*

*ce n'a fost adumbrit de-un nor vreodată.
Năsucu'n vânt; mijind, un glas de fată.*

*Și mândră poartă-Alionușca de ieri
cravata roșie de pionier.*

*Suntem prieteni buni. Viața ei
ni-e bogăția Revoluției.*

*Iat-o mergând în clarul dimineții,
pe-un câmp deschis, în păr cu o cunună, —
ea, înfruntând Statuia Libertății,
cu torța voastră-atomică în mână.*

(În românește de Veronica Porumbacu)

ALEXANDR PROCOPIEV

SOARELE ADEVĂRULUI

*Va mirți acela ce va spune
Că, mai rar, de pe străinul mal,
Scrâșnetul ajunge să răsune,
Și blestemul dușmanilor-val.*

*Casa noastră părintească, oază,
Gata sunt s'o prade ; tot ce-i sfânt.
Blestemații încă mai visează
Fumul revărsat peste pământ,*

*Pe grumazuri, biciul care mușcă,
Plaiul nostru, iar însângerat . . .
. . . De pe palme, praful sur de pușcă
Să ni-l ștergem, nici n'am apucat.*

*Nu mai rar, ci tot mai des răsună
Depe mal străin, tot mai cu jînd
Și deasupra codrilor se-adună
Șirul baionetelor, lucind . . .*

*Nu ni-e nouă, la măceluri, gândul.
Dârji suntem și tari — nu prin război.
Oare ce s'ar fi făcut pământul
Dacă n'am fi fost de strajă noi?*

*Bucuria, dragostea senină,
Azi, pe unde ar fi rătăcit,
Dacă Stalingradul din ruină
Brațul nostru nu l-ar fi clădit?*

*Dacă, de-o adâncă vreșe, pline,
Inimile nu s'ar fi 'nălțat,
Dacă, peste fumuri ruine,
Sângele, ca roua n'ar fi stat?*

*Am mai fi trăit acestea, oare,
Gânduri, visuri, năzuințe noi?
Ei, acei de dincolo de mare,
Ei, răspundeți de acolo, voi!*

*Nu ne-atingeți! zilele ni-s treze.
Și trăim, trăim! Un falnic mers!
Chiar când încă, de pe mâini viteze,
Praful sur de pușcă nu l-am șters.*

*Noi suntem din țara asta mare.
Patriei jurat-am vitejii.
Adevărul — stalinistul soare,
Tot mai sus, mai sus va străluci!*

(În românește de Nina Cassian)

DEVECSERI GÁBOR *)

ȘTIRE DIN NANKING

*E scurtă știrea. Dar deodată sala,
în care solii păcii se-adunară,
mai luminoasă-i; « A intrat în Nanking
armata democrată populară! »*

*Mongolul, italianul și bulgarul
sar dela locul lor; și, dintr'un salt, e
în sus maghiarul, — și la fel slovacul,
și 'n ochi le urcă, repezi, lacrimi calde.*

*Saltă Coreea, Grecia, Iranul,
cehi și români cu inima ușoară.
Imbrățișări. Urale. Pe Ma-Yn-Lin
femei sovietice îl înconjoară.*

*Și 'n față, brațe tari iau pe Tin-Tren
și 'n sus îl svârle, de tavanu-atinge;
el râde și aplaudă, trimis
din mâini în mâini, elastic ca o minge.*

*) Poet din Republica Populară Ungară.

*Sub bolta sălii, pare-acum, ca 'n vraje,
că oastea învingătoare-o și zărești.
Tăcere. Și-apoi, dintre bănci, răsună
cântările de luptă chinezești.*

*Cântări de luptă? Cum, nu pacea, oare,
ne-a adunat aici? Da! Inșă ea
e-a celor ce, luptând, de dragul ei
închid a tunurilor gură grea*

*cu forța adevărului. Noi știm
să dăm răspuns la ucigași și câini
în zeci de graiuri, cu credința noastră,
și, dac'o trebui, cu arma 'n mâini.*

*De-aceea ne găsim cu-toți aici,
de-aceea luptă greci și indonezi
și spanioli și toți cari sunt tovarăși
pe 'ntreg pământu 'n lung și 'n lat cât vezi,*

*oriunde Capitalu 'nfige talpa
și naște noi măceluri exploatarea, —
ca — doborînd fascismul pretutindeni —
să umple, vesel, cântul muncii zarea ;*

*Să se reverse 'n sate și 'n orașe,
să vezi cum mări și meridiane 'nvinge
și 'ntregul glob — cum pe Tin-Tren, noi astăzi —
să-l salte bucuria, ca pe-o minge.*

(Din limba maghiară de E. Pietraru)

IVAN BURIN *)

MUNCITORUL

*In fabrica Nadejda-s țesător.
Mai v'amintiți de-acele zile grele
când nu aveam urzeală de țesut
și de pe front ne tot veneau știri rele?*

*Și frați de sânge 'n Buda ne mureau,
căci peste Drava năvălise fiara.
Războiul de țesut zăcea în praf,
la muncă, pentru front, ne chema țara.*

*) Poet din R. P. Bulgaria.

*Vârtelniți și mașini ședeau pe loc,
noi ne mișcam, ca umbre fugitive
și unii pe-alții toți ne întrebam:
vom mai vedea bumbacu 'n albe stive?*

*Au patria nu ne-a uitat pe noi?
Dar într'o dimineață sinelie,
baloturi grele ne descarcă-un ZIS, —
« U.R.S.S. » pe fiecare scrie.*

*Acest frățesc bumbac ne-a liniștit
și 'n suflet ne deschise luminișuri.
Magazionerul șapca și-a svârlit
mai sus de-a fabricii acoperișuri.*

*Și ochii tuturor au lăcrămat,
ca niște prunci ne-am tot luat în brațe.
O zi ca asta este de uitat?
Și fețele s'au limpezit de ceață.*

*O muncitoare — 'n sgomotul înalt —
Maria, cu figura neagră, suptă,
cu negru-i vâl o lacrimă și-a șters
(avea un fiu căzut, erou, în luptă.)*

*Și surâzând ne-a spus cu glasul lin:
— Bumbacul val de pânză îl vom face!
Știm, însuși el, tovarășul Stalin,
trimite arma-aceasta, pentru pace!*

(În românește de Mihai Andreiu)

VICTOR WOROSZYLSKI *)

CÂNTECUL MURANOVULUI **)

*Nu, fericirea nu e peste mări.
Norocul nostru, noi îl zămislăm.
Suntem puternici, vrem și născocim.
Privește frate, inimă tresaltă !
Se 'nalță Muranovul ! Il zidim
Și din pământ, fierbinte va renaște . . .*

*) Poet din Republica Polonă.

**) Muranovul este un cartier al Varșoviei.

Ce 'nseamnă: soartă bună — soartă rea?
 A noastră-i îndrăzneată, triumfală
 Și neînduplecată: roșe stea.
 Acolo unde ziduri cresc întregi
 Iși schimbă soarta tablele de legi
 În bucuria lumii muncitoare.

Inalte hornuri, largi ferestre, praguri,
 Ne veți primi: noi vom trăi aici.
 Ce-i rău, e 'n urma noastră, în șiraguri
 Căci soarta are astăzi alt obraz
 Și soarele sclipește în fereste,
 Culcuș își face 'n casele aceste.

Zidar de preț peretele-a zidit,
 Un iscusit tâmplar a geluit,
 Cu repezi mâini geamgiu-a chituit.
 E casa o fecioară ca un crin !

De zestrea ei ce-ți pasă! Te înclin
 Și dansul nupțial adânc răsună,
 Vântul, tovarăș bun, o ia de mână
 La pieptul lui mlădie zidăreasa,
 Zidarul face semne cu mistria:
 « Fii harnică în casa asta ».

Eu plec.
 Mă duc pe șantierul ca un șlep
 Dar timpul despărțirii trece iute,
 Degrabă viu cu miros de argilă
 Plutind pe sus, cu aripi de șindrilă . . .
 Nu râde draga mea și nici nu spune:
 « O, mustăciosul meu a 'nnebunit ».

Pe schele-s iar flăcău nebiruit.
 Ți-aduci aminte? Intr'o primăvară
 Un papagal ne prezicea destinul.
 Treizeci de ani trecură de atunci.
 Ridicul papagal cu pene vechi !
 Cum o să 'ncapă soarta noastră 'ntreagă
 Intr'o flașnetă cu planete vechi ?

*Frumoasă-i lumea! Cântecu-i adânc!
 Și veacuri de-am trăi n'ar fi destule
 Să ridicăm prin muncă tot ce-am vrea.
 Polonia se 'nnaltă ca o stea
 De mâna muncitoare dăltuită.
 Pentru o pace 'n veci nebiruită
 In soare se ridică ziduri noi.*

*Nu, fericirea nu e peste mări,
 Norocul singuri noi ni-l zămislim
 Căci, peste răni, cu ziduri de lumină,
 Se 'nnalță Muranovul ca un scut
 De pace 'nfloritoare și deplină.*

(In românește de Virgil Tedorescu)

MILAN LAJČIAK *)

STELELE PĂCII NOASTRE

*Orașele sunt noaptea luminate
 De flăcări albe. Satele, de astre.
 In fiecare stea un pumn se sbate
 Lucind etern deasupra lumii noastre.
 Știu cât de scumpă-i și cât prețuește
 Nebiruita omului onoare.
 Chiar sub zăbranic dragostea lucește;
 E-o stea și ea, cea mai strălucitoare.*

*E noapte. Eu întind spre toți aceia
 Ce stau acum de veghe, o mână aspră, dreaptă.
 Poate-un poet va scrie vreodată epopeea
 Acelor clare vremuri ce 'n viitor ne-așteaptă.
 Eu cânt luminile care coboară
 In noaptea asta peste noi,
 Cânt păsările care cu noi deavalma zboară
 Purtând în pliscuri pacea vremii noi.*

*Tăcutul grănicer dela hotare
 Cu ochii spre Apus stă neclintit.*

*) Poet din Republica Cehoslovacă.

Piciorul lui apasă piatra tare
 Și chipul său săpat e în granit.
 Cu gând adânc cioplită, statuia stă de pază:
 E straja păcii gravul grănicer.
 Pe stâncă steaua roșie scânteiază
 Cu slovele iubite ČSR¹⁾.

Știu un oraș cu flori și cu verdeață
 În care-aleargă veseli copiii prin grădini.
 Mama-și desmiardă pruncii și-i învață
 S'ajungă oameni curajoși, deplini.
 Vestită urbe! Țării noastre mamă!
 Asupra ei veghiază castelul vechi și mare.
 Nicio amenințare nu destramă
 Simțirea unei mame iubitoare.

Trec muncitorii schimbului de noapte.
 Sub hainele uzate bat inimi fără frică;
 Și gândul lor răscolitor de fapte
 Cu vuietul din fabrici se ridică.
 E pacea noastră 'n salopete-albastre;
 Și munca-i lupta noastră roditoare;
 Și unde tot mai spornic se făuresc tractoare
 Sporește și puterea vieții noastre.

Iată un sat ca alte mii de sate:
 Stau oameni la o masă și spun că e belșug,
 Că multe banițe de grâu vor scoate
 Acuma când tractorul alungă vechiul plug.
 Ședință de partid. Se dă citire
 Progreselor făcute până azi.
 «Pe oameni, zicea Lenin, ca să-i cunoști la fire,
 Să-i judeci după palmă și nu după obraz».

.....

În lături deci cu-acei mișei ce mușcă,
 Și-ar vrea războiul să-l aprindă iar!
 Dolarul se răsfăță la ei în orice pușcă
 Și 'n fiecare crimă s'ascunde un dolar.
 De aceea la hotare statuia stă de pază
 Și-i strajă păcii gravul grănicer;
 Pe stâncă steaua roșie scânteiază
 Cu slovele iubite ČSR.

¹⁾ ČSR = Československa Republika — (Republica Cehoslovacă).

*In fața omenirii un drum curat s'așterne
 Și nimeni nu se va clinti din rând.
 Cetatea putrezitelor guverne,
 Spre fericirea lumii se va surpa curând.*

(În românește de Al. Philippide)

VEHBI BALA*)

VREM PACE !

*De pace li-i teamă, căci viața lor moarte-i
 Și 'n traiu-ne liber sfârșitul își vād.
 Ca ghiara războiul să nu își mai poarte,
 Isbi-vom casații ce iar vor prăpād.*

*In numele păcii, tocmesc noi războaie,
 Ei spun « libertate », cu șisul ascuns.
 Dar viața cea nouă nicicând nu se 'ndoaie,
 In inimă setea de pace-a pătruns.*

*Spun « umanitate » — zidind crematorii,
 Spun « ajutorare » — și bombele-și vând,
 Spun « civilizație » — vânând luptătorii,
 Spun « prosperitate » — popoare 'mpilând.*

*Noi însă răspundem cu voci creatoare,
 Cu norme 'ndoite de harnice mâini,
 A cărților stivă o creștem mai mare,
 Din brazdele-afunde se leagănă pâini.*

*Noi râdem de moarte căci viața ni-i dragă,
 Doar pacea ni-i zare, nu focul aprins,
 Cu noi tinerețea prin lume aleargă,
 Și omul se 'nalță puternic, ne'nvins.*

*) Poet din R. P. Albania.

*Vrem pace — puternic în lume se-aude,
Noi toți vom zdrobi pe călăi și pirați!
Nu, nu vom da pace rânjirilor crude,
Vrem pace — și 'n dușmani lovim ne 'mpăcați.*

*În Moscova-i strajă un far de victorii.
Din mica Albanie în vastul Chitai,
Azi pacea vestește drum nou în istorii, —
Poporul meu, mic ești — dar larg suflet ai!*

(În românește de Barbu Andreescu)

SFÂRȘITUL JALBELOR

I

Formele goale de pământ gras înșiruite de-a-lungul pereților secției de turnătorie așteptau împlinirea, carnea de fontă, căldura ei arzătoare.

De o parte și de alta a oalelor uriașe, muncitorii cu mâinile încleștate pe drugii de fier, priveau în tăcere la gura cuptorului. Pe fețele acoperite de o spuză cenușie răzbeau reflexe aprige.

— Gata! Dă-i drumul! spuse Vezeanu asvârlind o privire de îndemn celor de lângă cuptor.

Moga ridică brațul acoperit cu păr și praf de cărbune și apucă mânerul. Rămase așa câteva clipe. Fața-i rotundă devenea din ce în ce mai străvezie. Parcă se golea sub piele pentru a primi o altă substanță mai vie. Nările i se ridicară, adulmecând aerul fierbinte. Pieptul vânjos i se rotunji de mândrie. Ochii mari de un cafeniu deschis, își lărgiră pupilele. O lumină proaspătă de adolescent uimit, se împrăstie din ele. Murmură ceva între dinți și așteptă. Apăsă cu putere.

Din gura deschisă a cuptorului, începu să curgă în oala grosolană de pământ ars, o materie vie, făcută parcă, dintr'un amestec de soare, sânge și lapte.

Lumina lichidă ștergea umbrele sbârciturilor de pe fețe. Ascuțea trăsăturile în profil, lărgea frunțile. Incendia vârfulile degetelor, unghiilor. În pupile fierbeau picături de fontă. Buzele strânse de căldură, rețineau silabe de metal. Așteptau cu mâinile pe drugii oalelor.

Prima oală plină se îndreptă spre formele geometrice de pământ. Alta îi luă repede locul la gura cuptorului.

Gazele gălbui, adunate spre tavan, începură să coboare. Ele învăluiau capetele, se sprijineau pe spinări, intrau în piepturi. Un miros acru se furișă în nări, în dinți. Sbârcea limbile. Rar, se auzea câte unul tușind. Erau obișnuiți, plămânii, și se stăpâneau. Orice convulsie întrerupea atenția. Pricinuia accidente.

Se turna. De pe buza oalei înclinate, se scurgea în forme lichidul de foc. In adâncul lor, mădulele ce se nășteau apăsau strânsoarea pământului,

izbucneau cu mici ciocote, în afară, neputincioase. Erau prea fragede ca să-și poată trăi o viață de sine stătătoare. Mai bolboroseau puțin supărate, trimiteau câte un fior, și în urmă se potoleau. Roșeața lor crudă, căpătă cu începutul vârstă și tărie. Curând deveneau numai fontă.

Moga trăgea mânerul la fiecă oală scoasă din gura cuptorului. Urmărea cu aceeași bucurie curgerea lichidului arzător și zâmbea. Ochii erau deschiși mari asupra firului de foc. Privirile curgeau și ele visătoare, încet, în oale. Părul de pe față, nebărbierit, negru, cu rare fire albe, de om ajuns aproape la cincizeci de ani, deveni auriu, tineresc. Căldura îi pătrundea prin haina soioasă, dincolo de coaste, în inimă. Și sângele se mișca mai lent, parcă amestecat cu metalul topit. Acum ca și de atâtea alte ori, ar fi luat în pumn puțin din această substanță vie, ca să-i simtă mai aproape puterea. Și frumusețea. Strânse tare pleoapele, cu regret.

De-a-lungul secției de turnătorie, formele de pământ se umpleau de fontă clocotitoare. Oalele prinse în drugi, ținute la un capăt de doi oameni și de un altul la celălalt — se goleau repede și reveneau după scurt timp pline. Gazele se adunau în straturi mereu mai dese, ascunzând siluetele oamenilor. Nu se mai vedeau decât discurile de foc din oale și gura roșie a cuptorului. Și zecile de ochi omenști în imensa orbită a turnătoriei.

Un zgomot neobișnuit acoperi pe cel al pașilor și clocotul fontei. Un bufnet greu, urmat de o tăcere care apăsa peste întreaga secție de turnătorie. Câteva umbre se desprinseseră din ceața de gaze. Se auziră câteva glasuri, furioase:

— Ce v'a apucat, măi? răcni cineva și o umbră mărunță se apropie grabnic de locul unde se învălmășeau vocile.

Vezeanu se opri la câțiva pași, prudent. Ridică brațul în semn de poruncă. Vocea îi rămase în dinți. Ca înțepat în tălpi, sări până la celălalt capăt al clădirii.

Un urlat improșcă toate zidurile turnătoriei. Din podeaua de pământ, un crater de foc amenința să înghită umbrele din apropiere. Oala răsturnată, goală, asemenea unui ochiu smuls din orbita unui monstru uriaș, țintuia uimit pe cei care fugeau. Un trup de om cu un picior în flăcări, agita niște brațe negre, sălbatic.

Moga apăsa mânerul și închise gura fierbinte a cuptorului. Fața sa până atunci iluminată, se încruntă într'o aprigă hotărîre. În câteva salturi, ajunse lângă băltoaca de foc. Infipse mâna în gâtul omului care se sbătea și-l trase câțiva metri mai departe. Speriat, îl lăsă să cadă pe podea. Câteva forme de pământ, încă neturnate, se fărâmițară. Ingenunchie, strigând:

— Unde fugiți, păcătoșilor?

Nu știa ce să facă pentru a salva pe cel opărit. Mirosul de pantalon aprins și de carne friptă îi tăie respirația. Căută cu privirea sălbatecă și dădu de Horja. Strigă:

— Ce facem? și înjură cu desnădejde.

Horja apucă o troilă cu care se netezeau formele de pământ, și cu mișcări repezi începu să curețe fonta de pe picior. Moga, fugi și el în căutarea unei unelte și reveni cu o lanțetă. Rănitul încercă să se ridice în mâini, să-și privească piciorul. Ochii îi ieșiră din orbite. Clătină violent din cap. Se lăsă să cadă pe spate și începu să bată cu pumnii în pământ. Gemea din adâncul pieptului, din fiecare os. Strânse tare pleoapele. Pe fruntea mânăjită de pământ sbârciturile se destrămară, lăsând în locul lor câteva linii albe, subțiri. Părea că adormise. Deschise iar ochii și privi spre tavan. Păreau de sticlă cu reflexe cafenii. Rămase astfel timp mai îndelungat. O vână se ridică din creștetul nasului și se urcă pe frunte. De o parte și de alta, sudoarea începu să se prelingă spre tâmpile. Buza inferioară o acoperi pe cea de sus. Piciorul sănătos se îndoi și apoi începu să se svârcolească.

— Lasă, moș Dobre, lasă piciorul liniștit, zise blajin Horja, făcând în acelaș timp semn celorlalți, care se întoarseră să-i imobilizeze piciorul.

Câțiva îi prinseră piciorul în mâini. Rănitul protestă cu țipete nearticulate. Tăcu și înfipse degetele mâinilor în pământ, zgâriind cu furie podeaua. După un timp obosi. Suspină:

— Mi-au omorât piciorul! și ridică mâinile crispate, cu urme de pământ, lăsându-le apoi să cadă cu sgomot de-a-lungul trupului.

Horja aruncă rănitului o privire grea și continuă să curețe fonta de pe picior. Prin ochii bulbucați, îi treceau lumini grele. Mustața mărunță și groasă se mișca încet deasupra gurii strânse. Murmură pentru sine:

— Mai bine că a leșinat. Nu mai simte. Svârli un rest de fontă încă roșie de care era prinsă o fâșie subțire de carne aburindă și cuprinse întregul picior. Zise grav, cu tristețe adunată: Schilod! Ridică puțin capul și privi în ochii celor dimprejur. Ce zici de asta? Nu fonta, — foamea l-a schilodit. Și plecaciunea față de stăpâni, — și bătu rar mâna nemișcată a celui întins.

Se auziră câteva silabe răzlete. De aprobare și milă. Nu știau cum să rupă tăcerea.

Moga scoase un cuțit cu plăsele de sârmă încolăcită și tăie cu băgare se seamă pielea bocancului, mai sus de talpă. Trase partea rămasă de care atârna o șuviță de piele bășicată. Apoi ciorapul rupt. Iși lipi dosul palmei de degetele inerte ale picioarelor ca să vadă dacă mai sunt calde, de om viu. Ceru să se aducă o scândură. O strecură sub picior. Apoi se ridică frânt. Rămase un timp așa, cu spinarea ghemuită. În sfârșit bolborosi:

— Să-l ducem de aici. Poate că se lecuiește. La Postul de Ajutor.

Toți tăceau cu ochii pironiți în pământ. Jupuit de piele, piciorul își arăta carnea crudă dela gleznă la jumătatea pulpei. Aducea și el cu un mădular de abia turnat într'o formă stricată, în care fonta abia începea să se întărească. O apă gălbuie începu să răzbească din roșeața crudă a piciorului și să se scurgă alături, pe pământ. Celălalt picior în stofa pantalonului, părea străin, de cadavru abandonat. Mai sus, pântecul adâncit, pe care degetele crispate ale unei mâini înnegrite încercau să zăgăzuiască durerile. Pieptul descoperit

și păros, se înălța rar, ca un mecanism de sine stătător. Rănitul avea acum ochii deschiși. Privirile îi erau îngândurate. Niște pete lucioase pe o față nebărbierită, cu funingine și peri albi. Privea spre cei de deasupra lui, așteptând parcă altceva. Altceva decât un ajutor. Intrebă:

— Ce o să fac?

Cei din jur se priviră între ei. Ce să răspundă acum? Această bucată de carne vie li se întindea peste piepturi ca o rană.

Pe ușa turnătoriei, inginerul Feneșiu, privea de departe la oamenii nemișcați, la uneltele încremenite. Intre eșarfa albastră cu dungi și căciula-brumărie cu vârful înfundat, fața se reducea la dimensiunea unei farfurii mici de cafea turcească. Mai ales că nasul, în formă de toartă de ceșcuță, fixa și mai precis expresia mărunță: un hârb de porțelan. Ochii îi rămaseră mai multă vreme pironiți la gura cuptorului și apoi la formele de pământ stricate. Iși mușcă buzele, nemulțumit. Bătu cu piciorul în pământ ca să i se simtă prezența. Cauciucul șoșonului său, nu stârni nicio atenție. Bătu cu pumnul în ușa de fier și se răsti:

— Încă nu s'a terminat?

Din spatele inginerului, trupul mărunț al lui Vezeanu sări ca o veveriță uriașă și îmbătrânită, înainte. Intinse un braț osos spre cei adunați, în timp ce cu un ochiu trăgea curios spre bărbia inginerului. Nasul cărn, cu nările lățite peste linia gurii subțiri și verticale, scotea niște sunete fâsâite. Părea să sufere de un guturai cronic. Intreaga-i față era râncedă de sfiiciune. Vorbi în cuvinte rare, legate între ele, cu tonuri unduite:

— De o jumătate de oră, domnule inginer. O jumătate plină... Cuptorul încă nu e golit, mai fierbe. Aruncă o privire la formele de pământ sfărâmate și zise arțagos: Au stricat formele. Priviți!

Inginerul făcu câțiva pași și își plecă ochii asupra formelor. Clipea des, parcă în căutarea unui gând. Netezi cu talpa pământul și, fără să vrea, își opri privirea pe piciorul celui accidentat. Sprâncenele i se ridicară și buzele i se lătiră îngrețoșate.

— Picior de om, săracul! bolborosi unul dintre cei strânși, aruncând o căutătură rea inginerului.

Feneșiu făcu repede un pas înapoi. Măinile i se ridicară până aproape de ochi. Se întoarse, grăbind înapoi spre ușă.

— Domnule inginer, mai stați puțin. Poate are să vă prindă bine. Carnea muncitorului nu miroase a tămâie — și un răs batjocoritor se pierdu până dincolo de ușa izbită.

Budui izbi cu piciorul în vânt și continuă să rădă după cel ce fugea. Brusc, încetă, apucă un pumn de pământ dintr'o formă stricată și o aruncă, cu furie, în urma lui. Iși clătină trupul masiv și rânji. Vorbi îngroșat:

— Meștere, ai pielea delicată. Ești făcut din alt pământ. Nu ca noi aști-lalți, din pământ cu miros, — și trecu brațul deasupra celui dinaintea sa, ca să-l sperie.

Vezeanu se feri, crezând că dă într'însul. Sări doi pași înapoi și era cât p'aci să cadă. Iși regăsi anevoie echilibrul și se îmbătoșă. Se încruntă ca să-și afirme autoritatea. Ochii îi căpătară luciri fixe. De slăbănog ce vrea să pară teribil. Se adresă poruncitor celorlalți:

— Duceți-l la Postul de Ajutor! Numai câțiva. N'om pierde ziua de pomană, bocind.

Se mișcă pe loc. Priveau cu dispreț la meșter, dar, în sinea lor, îi dădeau dreptate. De, n'avea niciun rost să stea în jurul rănitului. Au mai fost asemenea întâmplări. Să fie dus la Postul de Ajutor. De acolo la spital. Mai bine pentru el. Și pentru ei. N'au de unde păgubi. Mai puține forme turnate, mai mic e câștigul. Și așa, fără asemenea pierderi de timp, de abea o scot la capăt.

— Iacă, îl ducem! . . . zise unul și făcu semn celorlalți să-l ridice.

Rănitul gemu. Incercă din nou să se ridice ca să-și vadă piciorul și nu reuși. Fața i se înroși de efort și ochii îi sclipiră sălbatec. De necaz și de nepuțință. Ridică brațele și le ținu câteva clipe suspendate în aer. Apoi își acoperi cu palmele fața. Vârfurile degetelor se înșiruiră pe frunte. Unghiile fixau în vârfuri de piroane gândurile, ce păreau să sară dezordonat din craniu. Ușor palmele lunecară de pe pomeți pe umeri. Pleoapele albe, încrustate în fața înnegrită, păreau niște ochi imenși întorși.

Vezeanu se aplecă să apuce și el trupul celui leșinat. Se silea să-și arate compătimirea, dar mila îi era lipită de față ca o bucată de ziar vechiu. N'apucă să-și apropie mâna.

Horja îl apucă de braț și, fără grabă, îl trase în sus. Zise tare:

— Nu te băga, meștere! Rănilile și leacurile sunt ale noastre. Il privi drept în ochi, cu ură. Svârli capul într'o parte și vorbi cu voce solemnă: — Vom găsi *noi* leacurile. Luați-l cu băgare de seamă.

Vreo zece oameni își strecurară brațele sub trupul lui Dobre. Piciorul rănit se odihnea pe scândură. Moga o apucă de dedesubt și făcu un semn. Brațele se ridicară.

Horja se plecă asupra lui moș Dobre și îi puse mâna pe frunte. Zâmbi dureros și-și trase stingherit mâna înapoi. Privi pe rând la chipurile rigide ale celorlalți. Șuieră printre dinți:

— Pentru o pâine și câțiva gologani! . . . Ceferist! . . .

Trecură dincolo de ușă. Vântul gonea prin curtea atelierelor Grivița, împrăștiind pulberea de zăpadă peste cărările murdărite de pași și de scurșori. Grămezi de fiare vechi, provenite din trupurile betege ale viețuitoarelor metalice, brațe de locomotive, orbite de faruri, intestine de cazane, fâșii de îmbrăcăminte și alte felurite resturi inerte, așteptau rugina înceată a anilor. Din ele răsărea câteodată, asemenea unei bijuterii falșe, câte un lucru strălucitor de alamă sau bronz. Pe șine, înfundate în traverse putrede, locomotive bătrâne zăceau ca niște cadavre neîngropate. Unele păreau că nu-și sfârșiseră agonia și mai lăsau să se ghicească, în pupilele farurilor, nădejdea unei călătorii

spre orizont. Burțile umplute cu mațe răsucite ale cazanelor se îngrămădeau unele peste altele, smulse din gigantice făpturi răpuse. Inimi de motoare picurau, prin artere și vine de aramă despletite, un sânge cafeniu și uleios. Sute de tampoane se ciocneau în dezordine, dar fără vлага amenințătoare din trecut. O mulțime de roți strângeau în degete frânte și înmănunchiate în axe spații rupte din drumuri nesfârșite, acum sfârșite. Pe pământul neted, răsturnate și încălecate, vagoane — de clasa I, cu fâșii de perdeluțe la ferestre și saltele de catifea înțepate de arcuri supărate; — de clasa a doua cu draperiile de șindrilă destrămate mascând încă îndoielnice interioare de decență degradată; — de clasa III-a, cu acoperișurile prăbușite peste băncile de scânduri și cu podele, care mai păstrau urme de glod din toate brazdele țării, boțuri de mămăligă și bucăți de ziare gălbejite, peste toate se așternea o tristeță primitivă de cataclism încremenit.

În această lume de oseminte metalice, rugină și zăpadă, răsunau o mulțime de sgomote și melodii, se învălmășeau culori vii, se rispeau voci omenești și vârtejuri de vânt.

De undeva se auzea răpăitul pistoanelor în cazane. Voci grăbite de nituri ajungeau până la plăcile cenușii ale norilor fără să le poată fixa marginile pe cer. Dinspre fierărie se răzlețeau strigătele de refuz ale tăbliilor lovite și gâfâielile ciocanelor automate, îndârjite de rezistența oțelurilor. Pe toate cărările se auzea corul mut al strungurilor. Parcă încercau să potolească furiile din hala montajelor, în care zeci de ciocane scoteau din locomotivele bolnave voci de spaimă, strigăte de ajutor. Uzina electrică trimitea cu limba îngroșată a motoarelor spre atelierele Grivița, spre ziduri, spre unelte și spre mâinile încheștate pe unelte, porunci repetate, amenințări. Fum, aburi, scântei scuipate de mii de guri, svârlite de mii de pumni se învărtejeau cu vântul, răspundeau cu mâini fierbinți din jurul clădirii de cărămizi roșii și de tăcere cenușie a Administrației, până la hotarele de garduri înalte ale curții, și mai departe, spre cartierele Bucureștilor.

Printre clădirile uriașe, în pasta cărărilor plămădită din zăpadă, noroi și scursori grase, muncitorii se îndreptau spre secții. Purtau pe umeri piese grele, împingeau cărucioare sau roabe cu cărbuni, rostogoleau roți sau vopseau sub cerul liber vagoanele reparate. Arareori putea fi întâlnit câte unul cu mâinile goale, dar aceste mâini goale păreau mai mari, gata să apuce și să strivească orice împotrivire.

Grupul de turnători mergea spre Postul de Ajutor aflat tocmai în capătul celălalt al atelierelor. Pe brațele lor înlănțuite, Dobre ținea ochii deschiși îndreptați spre cer. Privirile îngândurate încercau să se strecoare printre norii răzleți. Se gândea la cei de dincolo de ateliere, la ai săi. Ii era rușine de nevasta sa și de copiii, că n'are să poată munci un timp îndelungat. Iși mușcă buza cu amărăciune și gemu.

Înaintau fără să-și vorbească. Picioarele călcau apăsat, în același ritm, zăpada murdară. Totuși pașii lor nu erau aceiași. Unul târa niște saboți de

lemn asemănători unor luntrei, prin ale căror crăpături lăpăia umezeala. Vreo trei în pantofi de vară, cu vârfulurile păstrate proaspete ca pentru o plimbare, dar cu tocurile dispărute în tălpi și tălpile furișate pe jumătate în găuri. Ceilalți în bocanci, din zeci de petece, lățiți peste rama tălpilor, sbârciți ca niște bătrâni ingenunchiați, frământați de o sută de griji și noroaie. Șiretul de sfoară dela unul se însoțea cu altul de piele cu noduri sau cu altul de sârmă. Unii n'aveau niciun șiret. Obielele de cârpe pestrițe rupte din rochia uzată a nevestei sau dintr'un rest de cămașă ce nu se mai putea cârpi, dantelau marginile încălțăminteii. Pantalonii erau aproape de aceeași culoare și deopotrivă de murdari. Hainele, unele strânse pe trup și prinse până în gât cu ace de siguranță, altele late, parcă smulse de pe niște cadavre umflate, fluturau străine, cu tristețe. Fulare târcate, trecute de câteva ori în jurul gâtului, rupeau culoarea întunecată a veștmintelor. Fețele reflectau lumina de cenușă a acestei dimineți. Chiar și buzele le erau supte de praful pământului dela turnătorie. Numai ochii negri, verzi și albaștri risipeau o privire curată, țâșnită din adâncimi necunoscute. Când clipeau, pe orbitele mânjite se frângea câte ceva. Din ei, înafară, deasupra celui pe care îl purtau. Și înaintau mereu.

În fruntea lor, Moga ținea o bucată de scândură pe care era întins piciorul opărit. Iși trase privirea de pe rană și alunecă repede până deasupra degetelor. Cel mai mare era neobișnuit de gros, cu un mănunchiu de peri sburliți pe prima falangă. Celelalte patru, subțiri și foarte lungi, din oase pergamentate. Ungھیile netăiate și încovoiate, cu o margine vânăță, insinuantă. Când se mișcau, ochii lui Moga clipeau parcă luminați de o descoperire. Vedea în fiecă freamăt al acestor degete refuzul rănitului de a accepta o înfrângere, semne de viață. Simțea, în mers, în tălpile sale, mișcarea degetelor în strânsoarea bocancilor, propria viață.

— Ce a pățit? întrebă unul cu căciula trasă până la jumătatea pleoapelor și cu o căldare de vopsea în mână.

Trecură mai departe, fără să-i răspundă. De lângă clădirea Administrației, câțiva se apropiară curioși și se alăturară convoiului. Priveau la piciorul acoperit cu bășici străvezii și ape lipicioase fără să scoată vreo vorbă. După o bucată de drum, unul dintre ei, scuipe cu greață. Zise silnic:

— Urită arsură!... Fontă?

Unul dintre purtătorii rănitului, întoarse capul spre clădirea Administrației și izbucni cu toată vocea, ca să treacă și de ferestrele ei:

— N'o fi de miere! Să vie dumnealor să vadă cum ni se aprind picioarele, ...mama lor de înșoșonați!

Strigătul se împrăștie în curte și trase de după colțurile clădirilor alți oameni. Lăsau cărucioarele și sculele și așteptau trecerea rănitului.

— Care-i măi? Se auzi din mai multe locuri.

Unul își făcu cruce și scuipe, chipurile să fie ferit de asemenea nenorocire.

Ajunseră în dreptul cazangeriei. Pe poartă, tocmai ieșea Țugui, cu o tablă groasă pe umăr. Se uită surprins la cei care treceau tăcuți pe dinaintea sa.

Deodată, fața i se schimonosi de revoltă. Aruncă greutatea la pământ. Trosnetul fierului împrăștie vibrații prelungi peste tot întinsul atelierelor. Se întoarse în poarta cazangeriei, băgă două degete în gură și suflă cu putere. Apoi gesticulă violent.

— Haideti, fraților, măăă — și din nou fluieră printre degete.

Pe poartă se ivi un grup de capete pătate de funingine, cu pistoale de nituit, ciocane grele și alte scule.

Țugui își șterse nasul cu dosul palmei mai puțin mânjit de funingine și se repezi spre cei care treceau. Strigă:

— Să-l purtăm și noi, că nu e numai al turnătoriei!

Făcu semn celorlalți să se apropie. Urlă: Nu vă rotunjiți pânțele tot rotunjind cazane. Care din voi, măi, se înghesuie să dea o mână de ajutor unui frate de-al nostru?

Privirile iuți ale lui Țugui țintuiră poruncitor pe cei din poartă.

Se desprinseră câțiva. Aruncară o privire de milă rănitului și clătinară din cap. Câțiva turnători schimbă brațele cu cei dela cazangerie și trecură alături.

Țugui prinse capul lui Dobre. Ii privi fruntea pătimaș. Ii căută ochii. Vorbi cu gândul la propriile sale griji:

— Trece, frate, o să treacă... Așa e! Vorbea, peste trupul rănitului, celor dela cazane. Parcă n'am fi și noi ca ăștia dela turnătorie. Nu s'au mișcat din poartă. Parc'ar fi niște hoituri. Cei dela turnătorie, cazangerie, sudură... ce zici? și se adresa, de data aceasta, rănitului.

Dobre făcu un efort să cuprindă fața necunoscutului și întoarse albul ochilor. Gemu:

— Dacă suntem proști... proști...

Țugui îi cuprinse cu mai multă tărie capul în palmă și înjură:

— Proști din pricina fricii. Le bătaie curul când aud de sindicat, asta-i! și scuipe în lături.

Numărul celor adunați în drum, de convoi, se mărea mereu. Dela secția de vagoane, vreo treizeci lăsară lucrul și se alipiră celorlalți. Hamali ce treceau în grabă își încetănișă pașii și, fără să lase roabele porniră și ei. Vorbeau, și șgomotul vocilor și al pașilor atrase pe alții. Printre grămezile de fiare vechi, printre zidurile înalte ale halelor, printre locomotive și șiruri de vagoane, convoiul înaintă urmându-l pe omul cu piciorul opărit, întins pe brațele înlănțuite ale turnătorilor și cazangiuilor. De peste tot se auzeau lovituri de ciocane, hârăit de motoare, explozii mărunte. Fumul șerpuia de-a-lungul clădirilor și cobora câteodată până jos, peste capetele oamenilor, aburi galbeni și albaştrii țâșneau nervos din țevile ieșite din pereți, flăcări se războiau fără aștămpăr gata să se întindă peste acoperișurile de sticlă cârpită, vântul mușca mii de sdrențe, încercând să le ridice deasupra atelierelor. Piciorul opărit al lui Dobre deschidea drumul, în frig, sutelor de ceferiști ce-l urmau.

Deodată, mulțimea se opri. Moga era cât p'aci să scape scândura. Speriat, își încleștă din nou brațele sub lemn și acoperi cu pieptul său piciorul întins.

Brațele celorlalți se muieră, lăsându-l pe rănit să ajungă la vreo două palme de pământ. Nu mai putea fi văzut. Cei mai mulți dintre cei adunați în urma lui se îngrămădiră, ridicând capetele uimiți. Puțini, se dădură în lături, nehotărâți și gata de fugă.

Se auzi un glas aspru:

— Ce-i această manifestație? Patru, pentru un accidentat, ajunge! Inapoi!

Inginerul Orleanu, cu picioarele desfăcute larg și cu brațul ridicat, își trecu repede privirea peste fețele tuturor. Se opri poruncitor asupra lui Moga. Tăcerea, parcă vinovată, a tuturor, îi dădea mai multă tărie. Băgă mâna în scurta ce-i îngroșa cu blana ei interioară trupul deșelat și așteptă. Culoarea feței, galben-verzuie, făcea să crezi că suferă de ficat. Trăsăturile îi erau ascuțite, aproape liniare, fără însă nimic deosebit. Ochii de un galben șters, erau presărați cu puncte multe, negre. Păreau urme de ace, mici răni neînchise. Pupilele se pierdeau printre ele. Urechile îi ieșeau afară de sub căciula de astrahan. Erau roșii, sângerii. Parcă toată viața se concentrase în formele lor întortochiate. Strânse buzele subțiri și brusc le supse. Cățiva o luară grăbit înapoi, spre ateliere. Aceasta îl hotărî să vorbească:

— Ce, așteptați să vă port în brațe? Inapoi, inapoi! răcni dânsul, și-și umflă pieptul înainte, pentru a-i respinge.

Moga coborî privirile la piciorul rănitului. Observă cum degetele se mișcau, nemulțumit. Unghiile lor îi înțepau fruntea. Ridică fruntea și bolborosi:

— De, domnule inginer, nu trebuie să ne purtați în brațe. Nu suntem betegi. Și apoi, nu sunteți ca noi, de-al nostru...

Ochii lui Moga se sileau să nu clipească. Pieptul i se ridica și cobora de durere și revoltă totodată. Din gura ușor întredeschisă, aburul se prelingea gros. Aducea cu gândurile sale de acum. Căinos ce e și domnul inginer ăsta! Să vadă cum suferă omul și să i se pună în cale!... Ce fel de inimă poate dânsul avea? Coborî cu grea tristeță privirile asupra degetelor dela piciorul rănitului.

Ceilalți se mișcară pe loc. Aprobau cu murmure și cu un slab « așa e » cuvintele lui Moga.

Inginerul Orleanu simțea, în această atitudine mai mult pasivă a oamenilor, oarecare rezistență. Fără să vrea privirile îi lunecară pe rana urâtă a lui Dobre. Fața-i se strâmbă. Svârli capul pe spate ca să nu mai vadă. Nările i se lipiră și se desfăcură într'o respirație viguroasă. Trebuia să-și impună voința în fața acestei mulțimi încăpățanate. Făcu un pas nesigur și zâmbi șiret. Lungi vorbele:

— Bine, vă privește... Scoase un carnet și un creion și continuă cu vocea mai apăsată: Avem noi leac pentru fiecare. Amenzile sunt și ele bune la ceva. Tie, cum îți zice? se adresă el celui care ținea piciorul sănătos al lui Dobre.

Acesta, îl fixă uimit și întrebă:

— Eu?

— Da, tu!

— Eu... eu, — și dădu din umeri.

Orleanu făcu un punct pe coala albă și-și stăpâni supărarea. Se simțea umilit de tăcerea muncitorului. Se gândi să mai insiste pentru a căpăta totuși un nume. Zise energic:

— Ce taci? N'am vreme de pierdut.

Omul se întoarse cu fața spre tovarășii săi așteptând dela aceștia o hotărîre. Niciunul nu-i răspunse măcar cu o clipire. Toți aveau ochii pironiți asupra inginerului. Amenințarea cu amenzile le împietri fețele. Tălpile se frecău apăsate în glod. Măinile se desfăceau mereu și se strângeau.

Deodată se auzi un geamăt scurt. Țugui lăsă capul rănitului să cadă în gol și din câțiva pași mari, ajunsese în fața inginerului, dominându-l pe acesta cu statura sa înaltă. Vorbi gros:

— Scrie: Ion Țugui, dela cazangerie, eu îs! Hai, domnule inginer, scrie! și lunecă degetul arătător pe carnet.

Pe pagina albă, degetul acesta gros și negru, ca un capăt de drug metalic, amenința. Ochii celorlalți îi urmăreau cu atenție mișcarea. Toate gândurile se adunară în unghia puternică. Ea le sgâria frunțile și unora li se strecura până în inimă. Se simțeau acum mai tari. Acest deget aparținea tuturor mâinilor.

Inginerul îl privi și el, hipnotizat. Ochii începură să-i pâlpaie de spaimă. Punctele din jurul pupilelor se mișcară ca niște microbi măriți și se îngheșură. Un colț al gurii svâcni. Ii era frică să retragă carnetul. Degetul, ca o umbră tare, putea luneca de pe pagina albă în pieptul său. Degetele mâinii drepte începură să-i tremure. Scăpă creionul.

Țugui tresări și izbi cu piciorul. Creionul se frânse. Iși apropie fața de aceea a inginerului și rânji. Crestătura din bărbia țuguiată se adânci energic. Nările nasului său vânjos, asemenea unui cioc de vultur bătrân, svârliră două fire drepte de aburi. Fălcile colțuroase se mișcară scurt. Pe fruntea jumătate acoperită de cozoroc fulgerară două sbârcituri subțiri. Degetul lui negru descrise câteva cercuri în aer și se opri țeapăn înainte. Zise cu o voce anume lungită, însă cu tărie:

— Domnule inginer, iată, de data aceasta noi te-am amendat. Pentru neomenie. Ai păgubit de un creion. Pocni degetul înfipt înainte de alt deget și se înapoie la locul său. Apucă capul lui Dobre și strigă: — Să mergem, tovarăși!

Iși continuară drumul spre Postul de Ajutor. Păreau acum mai înalți și mai numeroși. Nu mai simțeau frigul, nici oboseala grea, leștul tălpilor îngroșate de noroiu. Tăceau, dar sub fețele lor, parcă mai luminate, se ascundeau vorbe grele. Ele răzbeau în tresărirea sbârciturilor, într'o încruntare. Rar — într'un gest. Nu mai erau departe de clădirea Postului.

În apropierea atelierului de sudură câțiva ucenici se războiau cu bulgări de zăpadă. Era în acest joc o stângăcie nefirească vârstei, un avânt artificial. Deși prin sdrențele hainelor se vedeau pete de trup fraged întepate de frigul

iernii, chipurile lor maturizate înainte de vreme păreau acum vesele, proaspete.

Apariția convoiului opri brusc hârjoana ucenicilor. Se priviră între ei și, cu mișcări moi, lepădară bulgării. După câteva clipe de așteptare se apropiară.

Mergeau alături de cei care-l purtau pe rănit, cu ochii dilatați de groază. Rana de pe picior le făcea rău la inimă și totuși nu puteau să-și desprindă privirile dela ea.

Deodată unul dintre ucenici sări în fața lui Moga. Desfăcu brațele ca pentru o îmbrățișare, apoi își băgă amândoi pumnii în față. Strigă:

— Moș Dobre! și atinse cu palma talpa șanțuită de vârstă a celui rănit.

Dobre se svârcoli pe brațele tovarășilor, încercă să ridice capul și întinse brațul rugător. Ochii i se aprinseră de o scurtă bucurie. Strânse mâna subțire a ucenicului și o trase la pieptul său. Oftă prelung. După un timp fața i se alungi într'o expresie severă:

— Măi băiatule, copilule!... M'au opărit stăpânii, m'au nenorocit... și clătina din cap cuprins de milă pentru sine însuși. Strânse pleoapele tare ca să-și potolească durerea și bolborosi ceva neînțeles. Când redeschise ochii, chipul îi era mai senin. Vorbi rar: — Măi, mânăzule, te știu de când erai cât o scoabă. Să nu te apuci să trâncănești muierii mele verzi și uscate. Să n'o sperii. Nici pe copiii mei. Să nu le spui că fonta a pătruns până la os. Încă nu, auzi, mânăzule? Când o ajunge până acolo, apoi s'or revărsa toate cup-toarele. Peste ei, și... — fața i se încruntă de o patimă aprigă. Încercă să zâmbească și nu putu. Păli mai mult. Părea că leșinase.

Vasile Roaită își trase mâna dintré degetele rănitului. Și fața lui era galbenă. Trupul lui înalt și subțire se clătina nesigur. Rămase printre ceilalți până ce Dobre, lungit pe brațele tovarășilor săi, dispăru dincolo de ușa Postului de Ajutor.

Sirena vui mai întâi surd, făcându-l să tresară speriat. Apoi, vocea ei se prelungi într'un șuierat subțire, ca pentru o alarmă. Ochii i se lărgiră și pe frunte i se încrustă o sbârcitură. Cât un ascuțit de daltă. Se întoarse spre cei din spate. Aspiră mirosul acru al trupurilor. Simți apropierea sdrențelor vechi. Se mișcă pe loc, nerăbdător. Aștepta, ca și ceilalți să plece acasă.

II

— Hai nenisorule, fă pe placul inimei mele! spuse Goj lovind cinzeaca de masă. Țuica țâșni afară din sticlă. Goj înjură. Apucă de încheietura mâinii pe cel care-i sta în față și strânse cu putere. Degetele omului se desfăcură de durere. Goj vorbi răstit: — Bea, dacă ți-e sufletul din aceeași băutură amară ca a noastră.

Tânărul dădu pe gât o înghițitură. Tuși sec, din gâtlej. Apoi zâmbi.

Goj izbi cu pumnul în masă și izbucni în râs. Ceilalți dela masă, râseră și ei. Priveau înveseliți la cel care fusese silit să bea.

Goj bătu iarăși din nou cu pumnul în masă. Ii fulgeră pe toți cu o privire supărată și răcni:

— Am zis tăcere! Tăcere! și se ridică. Se sprijini cu pumnul pe umărul celui de lângă el. Ochi-i neobișnuiți de mari, scăpărară. Verdele lor deveni străveziu de i se vedea sufletul. Sprâncenele scurte se înțepeniră oblic. Aduceau cu vârfuri de piroane. Dinții strânși accentuară și mai mult lățimea fălcilor. Năsul lung și ascuțit, îi îmbătrânea întreaga față. Mai ales că o urmă de ulei în dreptul unei nări sugera o brazdă adevărată. N'avea nici treizeci de ani. Pieptul lui se ridică înfruntător. Rămase un timp astfel, cu tot aerul înnăbușit în dânsul. Nu-i dădu drumul, aștepta. Cine îndrăznește să mai scoată un sunet? Aștepta să se facă tăcere deplină. Și cei dela mesele apropiate, încetară să mai vorbească. Intoarseră ochii spre Goj, cu teamă.

Se așeză din nou. Rămase cu privirea pierdută în gol. Fălcile i se mișcară rar. Ca și cum ar fi mestecat ceva tare. Ochii își schimbă culoarea. Buza de jos se lăți de scârbă. Intinse brațul spre pieptul tânărului și-l trase peste muchia mesei. Vorbi cu glas pierdut:

— Cum îți zice, nenișorule? De unde ești de loc?

Necunoscutul îl privi drept în ochi. Apoi încet spre ceilalți. Părea dezorientat. Reveni cu privirea spre Goj. Răspunse calm:

— Virag! și zâmbi îngândurat.

Goj repetă de câteva ori numele. Se chinuia să-și amintească dacă a mai auzit un asemenea nume. Clătină din cap nemulțumit.

— Și de unde? Iși trase mâna din pieptul tânărului. Nu-l mai slăbea din ochi.

— De pe Dunăre, din Galați...

Goj râse sgomotos. Se opri brusc. Intoarse capul spre un colț al cărciumii. Când reveni, ochii îi erau ușor umeziți.

— Dunărea... bună-i, nenișorule! spuse el cu o voce ușor aburită de visare. Cu o mișcare își desfăcu fularul de lână destrămată, ca și cum s'ar fi înnăbușit. Continuă cu o voce fierbinte: O iubesc ca pe o mamă, ca pe o femeie. M'ași duce la dânsa ca un fum. Și mai departe. Departe, cât mi se întinde necazul, sufletul... Ceferist, ha, ha, ha! și scoase din buzunar un plic alb cu urme de degete uleioase. Il strânse tare în pumn și apoi izbi în masă. Răcni: — Știi să citești?

Virag rămase cu ochii pe plicul cocoloșit. Fața-i palidă se lungi mai mult. Exclamă:

— Știu!

Goj apucă plicul, îl netezi și-l scutură. Printre sticle și pahare, se împrăștiară câteva bancnote și monede. Flutură plicul gol și-l trânti cu furie pe masă sub ochii lui Virag.

— Iată cu cât m'au miluit! Pentru două săptămâni de muncă. Citește! și desfăcu două degete pe plic.

Virag luă plicul în mână fără grabă. Citi cifrele de câteva ori, în gând. Spuse calm:

— Total 820 lei! Rămase cu ochii pe ultimele cifre.

— Citește, îți spun! Mai sus! sbieră Goj și se aplecă spre Virag amenințător. Câteva sticle se răsturnară. Se auziră proteste. Goj întoarse o privire rea și așteptă.

Virag alunecă privirea pe hârtie. Citi ca pentru sine:

— Rata de lemne 300; amenzi, 145; rețineri pentru...

— Deajuns! Pumnul lui Goj făcu din nou să joace sticlele. Pe toți i-aș inneca în Dunărea ta! Lăsa capul să-i cadă pe spate și oftă din adânc. Vorbi mai potolit, cu ochii spre tavan: Aș pleca departe... pe un vapor mare... Să-i fiu mecanic. Bine... bine ar fi! Mai mulți bani și altă lume. Mările n'au stăpâni decât cerurile și vântul. M'aș împăca cu dânșii. Nu's ca ai noștri! Lăsa capul să-i cadă pe piept. Trase o dușcă de țuică și rămase câteva clipe nemișcat. Intrebă: Tu, ce crezi?

Goj își rezimă coatele de masă și așteptă un răspuns.

După teighea, Zdrenghie, cu mânecile cămășii suflecate, umplea cinzecile cu țuică. Privea mereu spre ușă, ca nu cumva vreun client să plece fără să plătească. Era o zi bună, când datornicii își achitau băutura consumată timp de două săptămâni. Chipu-i grăsun sclipea de mulțumire. Bun vad de cârciumă!...

Cârciuma aceasta, aflată în spatele atelierelor Grivița, era mai întotdeauna plină, mai ales după șuieratul sirenei. În colțul uliței plină de gropi, cu trotuare late cât o pereche de bocanci rupți, două trepte de scânduri dădeau într'o ușă joasă. Pe o tablă verde bătută pe ușă, era scris cu un verde mai deschis numele patronului și numai două cuvinte: « Țuică fiartă ». Când se deschidea ușa, se auzea glasul grăbit al unui clopoțel, care împrăștia sunete subțiri ca niște suspine de femeie bătută. O potcoavă mare de cal prindea asemenea unei ghiare, picioarele acelor care pășeau pragul. Innăuntru, o lumină mahmură se scurgea prin geamul murdar și se tăvălea între pereții vopsiți cu un galben murdar. Un bec cu un abajur de tablă ruginită își abătea lumina mai curând spre crăpăturile din tavan. De cârligul de care era prins, o hârtie galbenă, plină cu muște uscate, rămasă acolo încă din vară, atârna până aproape de podea. Într'un colț, o sobă rotundă de tablă își întindea, ca niște brațe scurte și zgârcite, burlanele verticale spre tavan. La picioarele ei, pe cenușa împrăștiată cu resturi de cărbune, fumegau o mulțime de mucuri de țigară. Pe deasupra, într'un strat de nisip, din două ulcioare, se înălța abur de țuică fiartă și piper. Podeaua, din scânduri înguste, aduna între crăpături zăpadă topită și bucăți de scuipat.

De-a-lungul peretelui din stânga rafturile se înălțau până în tavan. Pe marginea fiecăruia erau fixate, cu pioane, hârtii de diferite culori. Dantele făcute cu foarfecile, după fantezia geometrică a patronului. Sticle de diferite mărimi, cu etichete pestrițe și denumiri în limbi străine, se înșiruiu asemenea

unei armate de pitici. Burțile lor erau pline și din ele răzbeau felurite mirosuri tari. În mijlocul raftului al doilea, străjuită de câteva sticle bondoace, o icoană a Sfântului Gheorghe în luptă cu balaurul își împrăștia aureola de bronz la lumina unei candelă aprinse într'un pahar.

La un metru depărtare de rafturi se găsea teigheaua. Era lată, din brad vopsit în galben, imitând marmora. Într'un capăt era un lighean cu smălțul crăpat, plin cu apă tulbure, în care se bălăceau pahare și sticle de țuică. Alături, câteva carafe pline. Una, provenită dintr'un serviciu de vin descompletat, impunea repede privirilor silueta ei elegantă. Lângă ele erau așezate, după mărimi, pahare și sticle spălate. La mijlocul teighelei se desfăceau filele scrise ale unei condici. La celălalt capăt, câteva farfurii de lut. În ele se îngrămădeau chiftelile de carne tocată. În fiecare era înfiptă o scobitoare cu o măslină în vârf. Un borcan, pe jumătate plin cu gogoșari și castraveți, strângea în el o lumină de pajiște în toamnă târzie. La capătul teighelei, pe o cruce din stinghii, spânzurau de un braț un șirag de covrigi și de celălalt o armonică.

În fața condicii plină cu nume și cifre, se ridica pieptul vânjos al lui Zdrenghie. Capul cu un moț negru în creștet, lățit în breton deasupra frunții teșite, se lățea brusc, din spre tâmpile și se închidea dreptunghiular în bărbie. Ochii mici și negri zâmbeau fără încetare. Rar deschidea gura: numai când își cerea datoriile. Atunci, fălcile îi ieșeau înainte, îngropând nasul până aproape de vârf. Cămașa nu avea guler. Totuși purta o cravată pe gâtul vânos și scurt. Intotdeauna aceeași, cafenie cu picățele negre și cu nodul mutat aproape de umărul stâng. Brațele groase se subțiau dintr'odată la încheietura mâinilor care însă erau late, cu degete din dopuri de carne, veșnic roșii, mirosind întotdeauna a țuică.

Se auzeau vorbe și rare accente de cântece învălmășite. Câteodată, o lovitură de pumn în masă și clinchete de sticle răsturnate, sparte. Și înjurături. Fumul de țigară suia spre tavan dela toate mesele. Fețele creșteau din ceață ca niște picturi pe baloane de cauciuc opac. Sprincene stufoase, nasuri de diferite culori, mustăți în diferite poziții. Din orbitele negre, fumegau priviri. Câteva fețe se prăbușiră pe mese. Mâini desprinse pluteau fără sgomot. Degete mari se întindeau unele peste altele, se crispau în întrebări sau se strângeau amenințătoare. Câteodată se învălmășeau și din mijlocul lor se înălța un pumn care apoi cădea cu sgomot. Atunci mâinile se împrăștiau ca suflăte de o explozie și rămâneau o clipă înțepenite în gol. Și conversația mută pornea dela început.

O voce răgușită, puternică, puse repede stăpânire pe celelalte și le făcu să amuțească. Tipătul unui pahar spart adânci și mai mult tăcerea.

Cârnul se ridică în picioare și clătănându-se, întinse mâna spre patron rânjind. Se apropie de el și-și lăsă greu pumnul pe condica deschisă.

— Scrie, cârciumare, scrie mereu! Zilele și nopțile noastre scrie-le în condica ta! Inimile și mâinile noastre! Pântecele nostru, ha, ha, ha! Ești pri-

ceput la cifre drăcești, dobitocule, ți-e plină condica de ele și te bucuri și râzi.

Câțiva râseră. Un răs spart, artificial, care se curmă brusc.

Cârnu ridică pumnul și se întoarse spre cei dela mese. Ochiul congestionat și priviră cu bănuială. Fața însă îi era veselă. Poate din pricina vârfului nasului roșu și a sbârciturilor, toate rotunde în spre tâmple. Și felul cum era îmbrăcat, aducea cu acela al unui travestit. O scurtă din catifea galbenă, cu desen în careuri roșii, pantalonii mânjiți cu toate culorile pe care predomina albastrul și eșarfa neagră, presărată cu buline galbene, mari. S'ar fi putut crede că își potrivise înadins portul, ca să-și arate, mândru, meseria de vopsitor. Pumnul ridicat, și el mânjit cu vopsea, slăbi. Vru să facă un pas, se împiedică — gata să cadă — și se sprijini de tejghea. Vocea i se schimbă. Un amestec de tristețe și revoltă îi aprindea ochii înlăcrimați.

— Ascultă-i cum râd, proștii, ca tu, deșteptule, să șezi în voie. Eu — se bătu cu pumnul în piept — acum nu mai pot râde. Te-aș ucide, cârciumare, uite așa! și duse degetele murdare la gât. Un zâmbet rău îi umezi buzele. Continuă cu patimă: — Ce, cârciumare, crezi că poșirca ta mi-a amețit inima, că nu-ți mai văd osânza adunată din bănuții noștri? Și tu ești de-ai lor, știi care, ăia care ne beau viața. Un cârciumar de suflete. Toți sunteți la fel, toți! Numai condici și cifre! Na, privește, cifre! și trase din buzunar un plic. Urlă: Dacă n'ar mai exista, afurisitele, în această lume!... Nici cei care le scriu!... Ar fi rai în toate casele!... Raiul, afurisitele! Goli plicul în palmă și bătu cu pumnul în tejghea. Intrebă cu furie: Câte cifre ți se cuvin?

Zdrenghie, care continuase în acest timp să umple sticlele cu țuică și să supravegheze ușa fără a lua seamă la cuvintele lui Cârnu, tresări. Trase creionul de după ureche și răsfoi paginile condicei. Pomeții rotunji i se roșiră și mai mult. Iși rezemă amândouă mâinile pe marginea tejghelei și zâmbi:

— Nu mult, Cârnu! Cu ceea ce ai băut acum... și scui pă dintre fălci o cifră.

Cârnu se strădui să numere banii ceruți, mutându-i cu stângăcie dintr'o palmă în cealaltă. Ii aruncă între sticlele goale. Strigă:

— Iați-i cârciumare! Voi cu cifrele, noi cu... aia a mășii! Scui pă cu furie și o luă amărît spre ușă.

Cele spuse de Cârnu stârniră o clipă atenția oamenilor din cârciumă. Câțiva dădură din cap în semn de aprobare. Se auziră exclamații, câte un « așa e », dar care se pierdură repede în sgomotul obișnuit al cârciumii. Oamenii vorbeau despre întâmplările din cartier și despre unele svonuri care începuseră să circule în ultimul timp. Unii spuneau că după Crăciun sau cel mai târziu la începutul lui 1931, se vor face reduceri de salarii. Cică numai pentru câteva luni. Nu numai la atelierile Grivița. La toți ceferiștii. Ba și ăloră din Prahova și Valea Jiului. În toată țara. La petroliști și minieri o să le plătească mai puțin. Nu's bani și gata!

Unii încuviințară din cap cu buzele strânse. Cei mai mulți nu voiau să creadă. Născociri și nimic mai mult. Atelierele nu sunt proprietatea unui om — sunt ale Statului. Și Statul nu are niciun interes să-i înfometeze și mai rău. Dacă nici el nu s'ar purta altfel, apoi . . .

— Nu zic că Statul e o cișmea din care curg bani de pricopseală. Dar, ia să stăm puțin la socoteală. Cum se face că până acum a putut să ne dea și de acum încolo, nu? Purcărea ridică amândouă mâinile și clipi șiret din ochi. Iși trase căciula de pe cap. O chelie albă și strălucitoare reflectă becul gălbui deasupra. Sbârcituri dese, parcă trase cu linia, îi delimitau hotarul frunții. Buza de jos, și așez destul de groasă, se răsfrânse de încredere în înțelepciunea sa. Clătină din cap, îl svârli puțin înaintea atotștiutor și șopti: Vedeti că nu se poate . . .

Ceilalți lăcătuși din acelaș atelier cu dânsul, îl priviră descumpăniți. Il știau pe Purcărea om cu socoteală. Nu bea decât o țuică pe zi, datorii aproape că n'are la niciun negustor și vorbe urite nu scoate mai niciodată. O fi gândit el dinainte mult și bine ca să vorbească astfel cum a vorbit.

Numai că dintre toți, Șteflea se găsi să nu prea creadă în vorbele sale. Trase o dușcă de țuică și făcu:

— Beh! Se întoarce cu jumătate de spate la cei de lângă el, cu gând vădit să-l sfideze pe Purcărea.

Ceilalți îl priviră urit. Dacă nu le place la masa lor, să se ducă cu totul. Nu să se poarte astfel, cu spatele. De aceea unul sări:

— Ce te-a apucat, măi Șteflea? Nu-ți mai place la noi, ai?

Șteflea se reîntoarce și lovi cu sticla în masă. Ii privi pe sub sprincene. În ochii-i negri, pupilele se strânseseră de supărare. Ronțăia din dinți de i se mișca vârful nasului de parcă era de rost cu o balama nevăzută. Vorbi după ce îi înfruntă pe toți, mai ales pe cel care îl întrebase:

— De putut, poate să dea Statul. Dar nu unor plăcintari ca noi. Ce să ne dea, când mereu ne milogim cu jalba în proțap? Ce, îi suntem copii, nepoți, rubedenii scumpe? Muncitori suntem! Lăcătuși! Șteflea făcu un gest molatic cu mâna, în semn că s'au prostit și lăcătușii. Altfel gândea despre ei . . .

Dacă Șteflea n'ar fi făcut acest gest, poate i-ar fi dat oarecum dreptate cu vorbă fățișă. Tăceau și cumpăneau acum și vorbele lui Șteflea. De, cine nu cere, nici nu primește.

Purcărea nu se lasă. Ținea morțiș că tot felul lui de a gândi e cel bun. Și apoi, de ce să-și facă omul de pe acum gânduri rele? Nu stă nicăieri scris că se vor face scăderi de salarii.

— E drept, nu-i suntem copii. Dar Statul fără noi nu poate. Pentru noi o găsi întotdeauna. Purcărea căută în ochii lăcătușilor să găsească o aprobare. I se păru că privesc mai curând la chelia lui. Iși trase căciula. Aștepta un cuvânt.

— Copii! . . . Ce fac eu cu cei cinci ai mei de o fi să ne mai scadă? respiră din adânc Motaș. Inchise pe jumătate ochii și privi în gol. Fața i se scobi

mai mult. Părea acum mai bătrân, deși nu trecea de patruzeci. Crestăturile de pe față se adânciră și ele, strângându-i buzele. Pomeții se ascuțiră. Păreau să iasă din piele ca două jumătăți de verigă. Din rădăcina nasului sui o vână ce se îngroșă și se pierdu sub cozoroc. Oftă lung și tăcu.

— O să-ți dea Purcărea din buzunar, de nu ți-o da Statul! zise răstit Șteflea.

Purcărea tresări de pe scaun.

— De ce eu, măi Șteflea? Să-i dai tu și Statul! Purcărea mânios era gata să plece.

— Imi hrănesc singur copiii! zise, mai mult pentru sine, Motaș.

— Mă, tare deștept mai ești! Parcă ai fi dela Banca Națională, nu alta, zise arțăgos Urlici, care trăsese cu urechea la masa vecină. Il supăraseră vorbele lui Purcărea. Deși era rotar și nu voia să se amestece la masa lăcătușilor, nu-l răbdă inima. Că ceferiști sunt cu toții... mai ales în asemenea vremuri. Ochii îi erau numai flacăra albastră. Prin părul feței nebărbierite, îi șerpuia o cicatrice în trei colțuri. Pe obrazul cel drept. Aducea cu niște spițe de roată. Bărbia îi era lată ca un fund de cutie pătrată. Buzele pline de sânge, zemoase, acum le ținea strânse. De aprigă mânie.

— Ce te amesteci la noi? Nu ție ți-am vorbit! Și apoi, nu ție îți făceam socoteală! îl privi pe jumătate supărat, pe jumătate încurcat, Purcărea.

— Mie să-mi faci socoteală? răspunse imediat Urlici, neslăbindu-l din ochi. Fă-ți mai întâi ție! Om nesocotit!... Fluieră scurt și clătină din cap. — Ia'n bagă-ți mâinile în buzunar să vezi dacă-i putea prinde Statul în pumni. Mi-e teamă că ai să le scoți numai cu bătăături. Respiră cu năduf. Vorbi apăsător: Nu știi cum o fi Statul tău, însă una o știi bine, adică vād: asta! și scoase plicul din buzunar. Il trecu pe sub nasul fiecăruia dela masă și strigă: Dacă dărnicia Statului încape în acest plic subțirel, apoi mă lipsesc de dânsul! Ascunse plicul și înjură.

Ceilalți dădură din cap afirmativ. Se gândeau la sărăcia de bani primiți. Unii oftară și mai traseră un gât de țuică.

— Eu zic că de-o vrea să ne dea mai mult, tot nu se poate.

Tulucă spuse aceste vorbe cu glas domol, resemnat. Avea gât lung, acest Tulucă, și alb ca creta, deși nu era de mult timp venit dela țară și intrase în Ateliere unde învățase să fie vopsitor. Purta guler și cravată, parcă anume să-și arate gâtul. Fața-i era mică și cam de vulpe. Toate trăsăturile oblice se adunau spre gura botoasă. N'avea nicio sbârcitură, — era tânăr. Inșă toată fața îi era acoperită de un fel de puf înalt și roșcat. Din care pricină părea într'adevăr o vulpe bătrână și bolnăvicioasă. Privi adormit la cei din jurul mesei și oftă cu tristeță.

Roșca aruncă o privire de reproș lui Tulucă și scrâșni:

— Ție, ce-ți pasă, că ai. Boier!... Căruța ta, vreo trei pogoane de pământ la țară și chiaburul de socru-tău. Chimirul rotund... Roșca își frecă mâinile mânjite de vopsea neagră și roșie și clipi celorlalți. Oftă și el, dar altfel. El

n'are nici un scaun cum trebuie în casă. După ce a muncit douăzeci de ani ca vopsitor la Atelierele ceferiste. Pe față i se adunase toată mizeria îndurată în acest timp. Numai brazde, parcă scrijelite în dezordine cu briceagul. Dinții, vreo trei în falca de jos și în cea de sus, niciunul. Numai ochii îi rămaseră vii, de băietan curios la toate din jur. Erau frumoși, de culoarea liliacului proaspăt.

Tulucă se mișcă nemulțumit pe scaun și se sili să nu răspundă. Nu putu să se stăpânească. Deschise gura de câteva ori. De fiecare dată dinții i se vedeau mai strânși. Erau mici și aduceau cu ferestraie. Se stăpâni totuși și vorbi cu același glas domol:

— E zestrea mea și nu mi-a dăruit-o Statul. Eu nu jinduiesc bunul nimănui. Așa gândesc eu.

— Gândești bine . . . ca omul sătul. Roșca își strâmbă fața de scârbă.

Tulucă trase scaunul mai departe. Hotărîrea de a pleca dela Ateliere îl prinse cu mai multă putere. Peste un an când și-o rotunji șuma, să mai cumpere ceva pământ. Mai rabdă el, dar după aceea . . .

Un alt vopsitor, făcu semn ca să fie ascultat:

— Așa zic și eu. De unde ia Statul banii? Dela călători și mărfuri. Nu-i așa? Călătorii, după cum știți, s'au împuținat și mărfurile nu mai sunt atât de îmbelșugate. De unde, atunci, să dea?

— Tot dela tine, dela voi și noi ăștia, — izbucni cu revoltă Ionaș. Trase o înghițitură de țuică și se ridică dela masa lui. Se apropie cu pași hotărîți, pregătit să vorbească. Mușchii feței îi jucau de mânie. Trase de cozoroc cu furie. Ochii-i scăpărară. Din cafenii, deveniseră galbeni. Nasul drept, parcă tras cu rigla, se încreți. Deși era dela montaj, nu părea voinic. Iși scosese paltonul și rămase numai în flaneaua groasă, închisă până 'n gât. Piept subțire ciolănos. După toate mișcărilor, era teribil de nervos. Avea de fapt aproape jumătate de veac, însă după vioiciune, îi puteai scădea jumătate. Strigă:—Măi, cap de ciocan prost! Privește mai departe de marginea căldării tale, plină cu vopsea puturoasă! Au, de nu le mai încap burțile în baie. Statul nu e o pasăre străvezie. Zi numai o vorbă, din aia deochiată și o să-l simți de îndată. E coala, după colț, pe ulița cealaltă. In vizuina comisarului Boțcan! Il știi, hai? și făcu o mișcare să plece.

— Stai, măi, că nu-i comisarul pe aici! întinse mâna după el Roșca. Ii plăcea cum vorbise montatorul. Nu scaldă vorba în vopsea. Așa, fără ocoliș.

— Să plece dacă nu-i convine lângă noi! zise în grabă Tulucă, mulțumit ca Ionaș să plece.

Clopoțelul dela ușă sună. Peste prag trecu Budui cu o pâine neagră sub-suoară. Se îndreptă spre teighea.

Ionaș îl strigă și-i făcu semn să vină la masă.

Budui, comandă o țuică, o dădu pe gât și se apropie cu pași grei. Svârli capul înainte în semn de întrebare.

— Ce ți-e nevoie de mine?

Ionaș trase un scaun și îl pofti să șeadă.

— N'am timp de-astea. Te ascult și în picioare. Dă-i drumul!

— Ascultă, Budui, te știu om mai învățat ca noi. Citești ziare multe și cărți grele. De aia trebuie s'o știi. Lămurește-l tu pe Tulucă în privința Statului. Că eu . . . Ionaș făcu iarăși un gest de binevoitoare poftire.

Budui nu mai așteptă să termine gândul. Ridică o mână uriașă, disprețuitoare deasupra celor dela masă și ochii oblici i se îmfundară în orbite de ură. Se întoarse pe jumătate, gata să plece. Strigă:

— Strigoilor! Vă prindeți singuri capetele în cârlige. Statul, Justiția, Familia, nu merită niciun scuipat. Și Sindicatul . . . — băgă degetul cel gros între cel mijlociu și arătător: Nimic! Și svârlind o înjurătură, o luă repede spre ușă. Cei care stăteau în picioare, se feriră de trupul lui mă-tăhălos.

Unul dela altă masă, strigă în urma lui:

— Mății să-i arăți asta. Sindicatul este . . .

N'apucă să termine. Glasul lui Budui umplu din nou cărciuma.

Budui, în drum, se izbi de băiatul care servea băutura la mese. Il apucă de gât și-l izbi cu toată puterea de teighea. Răcni: — Coadă de câine! Și lui Zdrenghie: — Bagă-l îndărăt între bucle tale rotunde, ca să nu-mi mai intre între picioare! Ieși izbind ușa.

În urmă clopoțelul însoți râsul celor din cărciumă.

Babic desprinsese armonica din cuiu și începu să cânte. Se învârtea printre mese plecându-se la urechea fiecăruia, zicându-i din gură:

*Merge trenul spre hotare,
Pâine neagră, rumen soare . . .*

Muzica potoli cheful de vorbă. Le intra ca uleiul cald în inimi. Sorbeau mai des țuica și se întristau. Amintirile le năvăleau încet în ochi, umbrindu-i. Și gândurile la viața grea de-acum, la sărăcia din case.

Babic zâmbea, sbârcit de tristețe. Trupul i se făcuse mic, ca de puștiu. Șapca-i căzu peste ochi. Armonica îi apăsă pieptul. Scottea din când în când câte un suspin. Aducea cu unele din sunetele instrumentului pe care îl ura, fără să aibe putere să se despartă de dânsul. Căzu pe un scaun, cu mâinile moarte, atârându-i de o parte și cealaltă a corpului. Plângea în tăcere peste tăcerea armonicii.

La altă masă, Goj aștepta răspunsul. Il privea pe Virag drept în ochi.

Virag își lăsă ochii în jos și făcu, cu degetul muiat în țuica vărsată, câteva semne pe masă. Fruntea netedă și albă i se încruntă. Ridică ochii albaștri și clipi stingherit. Trăsăturile îi erau fine însă bărbătești. Croiala gurii mai ales, hotărîtă. Colțurile răsfrânte și adâncite. Șopti:

— Frumos plan! . . . Numai că . . . Tăcu. Surprinse un început de supărare pe fața celui dinainte. Așteptă calm să-i treacă.

— De mă minți, nenisorule, iată! Și Goj îi arată pumnul său uriaș. Ii desfăcu încet și în mișcarea degetelor se vedea că-i pare rău de felul cum vorbise.

Virag zâmbi binevoitor și clătină din cap arătând că nu se supăraseră. Vorbi ceva mai tare:

— Și acolo, peste mări și pe vapoare, stăpânii sunt la fel ca la noi. Sula n'are culoare! E sulă! Tăcu și privi pe ceilalți, cântărindu-i. Buzele lui Goj mărturiseau o mare desamăgire. Continuă: — N'ați auzit că, unii dintre ei au venit și în țara noastră? Un fel de controlori trimiși de stăpâni de peste hotare?

Toți își adunară capetele mai aproape de Virag. Trăsăturile fețelor li se lărgiră de uimire. Auziseră ei ceva, dar nu se prea înțelegea despre ce era vorba. Poate că acum se lămurește și asta.

Goj făcu ochii mari și mișcă umerii înainte. Supse cu sgomot scuipatul între dinți. Vorbi răstit:

— Și ce vor aștia, controlorii? Ne-ajung ăia din ateliere!

Tânărul așteptă ca Goj să se potolească și vorbi apăsător:

— Bogățiile țării noastre! Stăpânii noștri le-au pus amanet pentru banii împrumutați dela cei de peste hotare. Și cu dobândă grea. Trasé cu degetul alte semne. Unele în formă de cifre frumoase.

— Ce dobândă? Zarafii! murmurară câțiva.

Nedumerirea făcu loc revoltei.

— Să le plătească cei care au împrumutat! răcni Goj, și se ridică pe jumătate. Voi ce ziceți?

— E drept, cine a primit ăla și plătește! bolborosi unul'încă zăpăcit de cele auzite.

— N'om plăti tocmai noi dobândă pentru bani străini, zise cu necaz un altul.

— Din puținul nostru... adăugă cineva.

Virag încuviință cu un gest. Vorbi rar:

— Cei de peste hotare și ai noștri vor ca muncitorii să plătească împrumutul și dobânda! Ii privi pe toți pe rând, fără să clipească.

Toate capetele se mișcară ca lovite. Se priviră între ei schimbând întrebări și răspunsuri aprige:

— Din pâinea noastră?

— Au de unde, li-s pungile pline!

— Noi n'am primit nimic, nu dăm nimic!

Se apropiară oameni și dela alte mese. Chipuri curioase se îngrămădeau în jurul lui Virag. Din câteva frânturi de vorbe înțelegeau despre ce e vorba.

Goj ridică pumnii până la înălțimea tâmplurilor. Ochii i se infundaseră în orbite și se întunecară, din piept îi urcau sunete înăbușite. Întrebă între dinți:

— Dacă li-e socoteala, ce e de făcut?

Toate privirile se adunară asupra buzelor lui Virag.

— Să nu le dăm!

Virag vorbise rece, răspicat, dar cuvintele sale se înfipseră în mințile oamenilor ca niște schije de obuz. Toate fețele se crispară. Nu le venea să creadă că s'ar putea așa ceva. Și totuși...

Goj lăasă amândouă brațele să-i cadă în voie pe masă și răcni înspăimântător:

— O să le dau asta! și învârti pumnii colțuroși în țuica vărsată pe masă. Se ridică încet ca și cum voia să-și arate forța. Pieptul i se lăți într'un oftat. Inceștă un umăr al lui Virag și frământă degetele. Fața i se răvăși de regrete și violențe. Zise cu amărăciune: Măi, nenisorule, dacă ai fi printre noi, în ateliere, multe ne-ar fi lămurite. Și inimile mai puțin grele... Bolborosi cuvinte groase, numai pentru sine. Brusc, fața-i se înăspri. Strigă:

— Zdrenghie! Fă-mi socoteala, că ți-oi plăti altădată și dobânda.

Cârciumarul trecu fără grabă de cealaltă parte a tejghelei și-și luă banii. Râse mărunț, uimit de cuvintele ce-i fuseseră svârlite. Ochii mici îi jucau în orbitele grase. Fălciile îi săriră înainte:

— Ce fel de dobândă, Goj?

Goj îi aruncă o privire de dispreț. Râse rar de spaima cârciumarului. Vorbi cu patimă:

— Dobândă cu vârf și îndesat! Pentru viața ce ne-ai jefuit-o! Și-i întoarse spatele.

Zdrenghie privi o clipă în urma lui Goj, dar apoi își întoarse ochii la banii întinși în palma roșcată și râse vesel. Ingână:

— Goj... vreo dobândă în țuică, cu dragă inimă...

Goj se oprise afară în fața cârciumii. Aerul rece îi limpezi și mai mult gândurile. Nu-i venea să plece. Ultimele cuvinte ale lui Virag îi răsuna în urechi. Simțea nevoia să le mai audă odată. Văzând că ușa nu se mai deschide se răsândi. O luă spre casă.

Mergea fără grabă, cu trupul uriaș înclinat înainte și mâinile în buzunar. Reverele prinse cu ace până în gât și țuica băută îl făceau să nu prea simtă frigul. Sub bocanci, zăpada întărită scârțâia supărată. Pe uliță nu trecea nimeni. Un bec gălbui lumina doar lungimea stâlpului de care era agățat. Casele mici și gheboase se înșiruiu de o parte și de alta a drumului, de parcă se căzneau să se apropie. Iși clipeau rar din geamuri negre, îndemnându-se. Din uși nu se ivea nimeni. Dintr'un singur coș, flutura o cârpă de fum.

Goj nu vedea nimic. Frământa în buzunarul pantalonului plicul cu restul de bani. Se gândi ce ar putea face cu ei. De abia îi ajungeau pe o săptămână. Și celelalte zile, până la plata următoare? Nu mai trebuie să bea. Grijiile acestea!... Sughită. Mirosul de țuică îi năpădi nările. Scurpă cu desgust.

După colț, zări un sergent. Il privi lung sub cozoroc. Se gândi să-l întrebe cât e ceasul. Când ajunse aproape de el, se opri. Se clătină pe picioare. I se păru că sergentul așteaptă. Ce anume vrea? Il privi cu silă și-și continuă drumul. Bolborosi:

— Curcanul!...

Strânse cu furie banii. Sunt puțini. Murmură repetat: «dobândă!». Și-i veni în minte tânărul din cârciumă. Virag, îi zice... Ce a căutat la masa mea? Se opri și ridică capul. Se lăsă pe spate. Ca să-și amintească de chipul lui. În ochi i se aduna cerul. Stele multe. Grămezi.

Se clătină tot învârtind capul. Ii trecu prin minte un gând năstrușnic. Incepu să numere stelele. Căută pe cele mai mici. Ingrămădite ca monezile de aur într'o pungă. Se încurcă tot numărând. Incepea să se înfurie.

Strânse tare pleoapele. Supărat pe sine. Is stele, nu afurisiți de bani! Continuă drumul.

Iși aminti iar de Virag. De abia acum îi vedea mai clar chipul. În fundul ăla de cârciumă și puțin beat... Da, ochii îi avea albaștri. Subțirel la stat. Și la față. Fruntea fără brazde. De-o fi să-l mai întâlnească, îl va recunoaște. Să mai stea de vorbă cu el. Adică așa e, ei împrumută și tot noi plătim. Pe deasupra și dobândă. Injură printre dinți. Vorbi cu hotărîre:

— Așa cum a zis Virag! Nu dăm nimic! Și după o clipă, convins: Strașnic om!

Ajunse în ulița sa. Un câine se luă după dânsul. Ii ascultă pașii din urmă. Nu știa ce să facă. Cum să-l alunge? Se întoarse greoiu și-i făcu semn să se apropie.

Câinele, mare și lătos; îl privi drept în ochi. Privirile îi erau îngândurate. Cu urme de lacrimi svântate. Mârâi, frecându-și capul de piciorul omului. Părea că cere timid, o lămurire.

Goj își puse mâna aspră pe capul câinelui și apoi îl bătu pe spinare. Privi în jur, străin. Nici țipenie de om. Noapte și iarnă.

Nu știa ce să facă. Nu-l putea lua în casă. O mai fi având și pureci. Ingână:

— Vagabondule!... nenișorule!...

Și poticnindu-se de câteva ori, trecu pragul casei.

Rămase un timp nemișcat în mijlocul camerei. Se căzni să nu cadă. Duse un picior înainte. Lăsă capul pe piept și închise ochii. Se simțea cuprins de o plăcută moleșală. Căldura cu miros de lut proaspăt, îi învăluia obrazul. O aspiră cu nesaț. Nu se gândea la nimic.

Ațipise în picioare. Genunchii i se frânseră. Tresări și mormăi ceva supărat. Iși trase șapca de pe cap și o frământă în mâini. Ridică ochii spre fereastră.

Gândul trecu dincolo. Până la atelier. Pupilele i se lărgiră. În ele se ingrămădeau o mulțime de imagini. Locomotive, vagoane și oameni. Oameni mânjiți și sdrențe. Clipi neîncrezător în ceea ce vede. Mai făcu un pas. Șapca îi căzu din mână.

Hala de montaj i se strecură în întregime sub frunte. Ii cuprindea capul în întregime. În creștet simți o senzație aspră. Parcă i se sbârlea părul.

De peste zece ani, demonta și monta locomotive. Erau de toate felurile: din țară și din străinătate. Pe toate le cunoștea. Cum cunoaște un măcelar măruntaiele unor tauri căsăpiți. Inima, plămâni și vinele lor metalice. Toate

bolile de care suferă. Și leacul pentru fiecare. Iși mânjea mâinile și fața în sângele lor negru. Duhoarea lor veche îi strivea pieptul. Oasele lor frânte, îi intrau câteodată în carne.

— Fiarele! . . . și scrâșni dinții.

Ușor, un zâmbet i se lăți în perii mari de pe față. Ochii i se micșorară. Buza de jos se îngroșă de fericire. Lanțurile macaralelor îi sunau în urechi. Cazanul uriaș se întindea pe cer. Pistoanele erau gata să sufle prin nările curate. Spițele înțepau osiile cu neastâmpăr. Coșurile de abia așteptau să sufle fum de cărbune.

Ridică ochii spre înălțimea ferestrei. Urmărea goana locomotivelor pe intinsul țării. Le auzea șuierul.

Apoi ochii i se întunecară iarăși. Atelierele dispărură ca într'o ceață. Strânse plicul de bani în buzunar. Mormăi.

Brusc duse plicul la înălțimea ochilor, îl privi cu scârbă. Vorbi înăbușit:
— Să le dăm mereu, să le dăm! . . .

Fața i se schimonosi, împietrită într'o mască de furie. Respiră întretăiat, cu plicul strâns în pumn. Clătină capul nesigur. O senzație ciudată îi străbătu trupul. Venea din afara ființei sale. Mai precis, din dreapta. Se concentra pe o jumătate de față și pe o tâmplă. Ii îngreuia genele unui ochiu.

Mâna în care ținea plicul cu bani, alunecă pe piept. Se gândi să se întoarcă. După câteva ezitări se hotărî.

Pe latura din dreapta a camerei, într'un pat de lemn, dormea o femeie. Complet descoperită, calmă. Fața ei era umbrită de perete și de părul bogat. Trăsăturile mici și proaspete. Gâtul lung se desfăcea pe rotunjimea umerilor și continua vag în brațele adormite. Degetul unei mâini cuprindeau sânul. Sfârcul întunecat, privea la Goj asemenea unei pupile. Cămașa de pânză — adunată mai sus pe șolduri. Pântecele se rotunjea fără rușine. Părea un soare zugrăvit stângaci de o mână de copil. Iradia o lumină calmă.

Goj se întoarse cu toț trupul. Respirația i se opri. Cât pe ce să-i cadă plicul din mână. Il strânse mai tare. Privi la pumn, întunecat. Din nou lunecă privirile spre pântece.

Făcu jumătate de pas. Zgomotul stârnit, îi grăbi bătăile inimii. Privi în jur și se liniști. Niciun lucru din cameră nu se clinti din loc. Fața i se lumină mai mult. Și ochii îi deveniră mai clari. Pe frunte sbârciturile stăruiau. Se mișcau într'o războire înceată. Cele de lângă sprincene dispărură. Celelalte de asemeni. Gândurile mai punctau tâmplele. Numai câteva clipe. Imaginile atelierelor se risipiră cu totul.

Făcu un pas lung. E lângă pat. Se apleacă deasupra lui.

Goj privea. Nu-i prea venea să creadă ce vede. I se păru că pântecul svâcnește. Parcă ar tăinui o inimă uriașă. Intinse mâna ca s'o simtă. Nu îndrăzni s'o apropie prea mult. Era murdară de muncă, mâna. Și prea grea pentru pielea asta albă, subțire. Palma îi plutea deasupra. Degetele i se strângeau încet. Se strânsesă în pumn. Intrégul lui trup se strânse. Din pricina

pântecelui. Ascundea ceva straniu. Voia să întrebe ceva. Șopti în sine, rar: un om . . . om. Strânse pleoapele și zâmbi.

— Ingerașule! . . . șopti Goj. Degetele mâinii se întinseră și pluteau iarăși deasupra. Fața-i vânjoasă, nebărbierită, strălucea în lumina pântecelui. Ii pătrundea în ochii obosiți, în fiecare aspră trăsătură a feței. Trecea dîncolo de haina cârpită și murdară.

Un genunchi îi lunecă pe podea. Și al doilea. Apropie fața de pântelecele nevestei. Aspiră mirosul lui acrișor. Ochii i se închiseră pe jumătate. Buzele îi tremurau. Se lipiră de pânțelece.

Plicul de bani căzu pe podea cu zgomot străin.

III

Duduitul uzinei electrice, însoțea prânzul miilor de muncitori. Din când în când se auzea țipătul răgușit al unei locomotive. Departe se rostogoleau zgomotele grăbite ale roților spre întinderile pustii ale iernii.

În hale, remize și ateliere, grupuri de muncitori își încălzeau mâncarea la gurile cuptoarelor sau pe cărbuni. Nu era prea felurit nici îndestulător tainul lor: fasolea sleită sau iahnia cu ceapă prăjită sau ciorba în care înotau câteva zgârciuri de porc, umpleau sufertașele și oalele celor mai mulți. În oalele altora, numai cartofi fierți și sărați și prazul. Arar găseai la câte unul tocană de țelină și morcovi. Cât privește linteia fiartă cu usturoi, ea era mai mult de sărbătoare. Ochiuri rare de grăsime rățăceau și se fugăreau în zeama turbure din castroane. Aburii amestecați ai mâncărurilor și respirațiilor risipeau în afară, în frigul din curte, un miros acru provocator.

Oamenii stăteau cu oalele prinse între pulpe pe buturugi sau pe cărămizi, unii pe băncile vagoanelor nereparate. Duceau încet, cu luare aminte lingurile la gură, ca și cum ar fi conținut cine știe ce bunătăți. Tăiau cu mișcări domoale din mămăliga întărită sau din pâine. Imbucăturile le erau mai curând silnice. Cum să mănânce în tihnă, când se svoneau alte concedieri? Cică mai numeroase decât în urmă cu două săptămâni. Unii vorbeau de câteva sute, alții de peste o mie.

— Nu dintre ai noștri. N'au de unde — zise unul cu voce morocănoasă. Roti lingura spre tovarășii săi din atelierul de rotărie și continuă cumpănit:

— Cincizeci mai puțin, la prima concediere. Să sufere și alții! Așa e drept. Apoi, dacă tot dintre noi va trebui să mai plece, rămân vagoanele fără de roți. Băgă lingura în oala de tablă și o bălângăni rar.

Ceilalți, așezați pe roțile acoperite cu saci vechi, schimbă priviri nesigure. Într'adevăr, mulți dela rotărie . . . pe când dela strungărie, niciunul. Ce vor face dacă rămân fără de lucru?

Urlici mormăi, între două înghițituri, cu gura plină de varză:

— Rămână vagoanele fără de roți! Să le târîie locomotiva ca pe niște tînchele că nu-mi pasă. Numai că eu îs om și cu mădularele vlăguite, n'o să

am putere să-mi trag copiii pe drumuri. Urlici mai vroia să spună ceva, să strige, însă îi era foame. Continuă să mănânce. Termină repede. Ținea oala pe picioare și privirile în ea. Mai rămăsese niște zeamă de varză, dar nu s'o soarbă. Se gândea. La altceva, la niște vorbe spuse de Jugăreanu dela lăcătușărie. Despre niște bancheri veniți de peste hotare. Din care pricină e vorba acum de o nouă concediere și chiar o scădere din salariu. Pentrucă — vorba lui — împrumuturile nu sunt făcute să ne ușureze nouă vieța. Ne îndatorăm până și cămașa noastră cărpită. Stăpânii nu vor să sufere de criză. Noi s'o îndurăm. Noi! Acest «noi» îi răzbi pe buze într'un strigăt scurt. I se făcuse deodată frig. Trase un sac gros de pe jos și îl puse pe spinare. În ochi îi fulgeră o lumină ascuțită.

— Vorba ăluia, n'au de unde! întări Crihan, clătinând din cap convins. Puse oala la pământ și începu să răsucească o țigară. Sbârciturile frunții sale înalte, se mișcau într'una. Păreau să frământa, în afara minții, gânduri. Intreaga față îi era scobită ca o jumătate de lună. Toate trăsăturile rotunde și întoarse în sus. Nicio urmă de păr. Spân ca o hârtie nescrisă. Ochi, două tăieturi zâmțuite de gene rare. Răzbea prin ele o vâlvătaie mică, ciudată. Dacă n'ar fi albit ușor pe la tâmple, nu i s'ar fi ghicit vârsta. Se spunea că atinge cincizeci de ani. Vocea însă, îi era de copil, în pragul adolescenței. Un amestec de două voci. Când groasă, când subțire, după ceea ce vorbea. Acum, o avea pe cea mai groasă: Ia să ne gândim la ăia pe care i-au concediat data trecută. Pe moș Anghel care era ca un manșon ruginit de roată; pe Timoftei, de i se frângeau picioarele numai ce ridica ciocanul; ăla, ofticosul cu capul de lumânare sleită, și ceilalți... Toți, niște spițe frânte. De noi au nevoie. Mai putem munci. Ia dați un foc! Nu pot desființa rotăria, nu! și puffai gros din țigară.

— Dar pe Șchiopu, de ce l-au dat afară, că era vânjos ca tine — tresări Urlici din gândurile sale. Răcni: Așa suntem noi, muncitori proști! Nu ne gândim la bancherii ăia cu împrumutul, dar dușmănim pe ai noștri. Se uită crunt la Crihan, apoi întrebător la ceilalți.

— Șchiopu, da!... se mirară câțiva.

— Ridica o roată ca degetul unghia. O mâna ca un copil, numai cu palma, spuse cu mânie crescândă Urlici, lovind cu palma în oala de pe picioare.

— Avea gură mare, de aia! sări unul din alt grup.

— S'a luat la clonț cu inginerul, — zise rar, cu aceeași voce groasă Crihan, față i se schimonosi de compătimire pentru Șchiopu. Rotunjimea trăsăturilor se strică. Genele i se lipiră. Respiră cu năduf și continuă: — În asemenea vremuri rele, trebuie să știm cum să ne ținem gura. A lor e pâinea și cuțitul. Eu una o știu: Vorba e ca roata. N'o ungi, scârțâie și supără.

Unii dintre rotari, îi dădură dreptate lui Crihan. Fiecare se gândea la sine, să nu fie dat afară din atelier. Mai bine tac și nu pleacă urechea la unii care trăncănesc vrute și nevrute. După anumite vorbe deochiate... comu-

niste. Dacă sindicatul care e împuternicit de lege să vorbească în numele tuturor nu face nimic, ce să zică ei, cu o sumedenie de griji pe cap?

Urlici dădu pe gât zeama de varză rămasă în oală și se ridică. Sacul de pe spinare lunecă jos. Il svârli cu piciorul și vorbi crâncen:

— Vorba, vorba... Să-mi treacă roata peste piept și să tac!... Bărbia i se lăți și mai mult de dispreț. Strânse pumnii și ciocăni cu ei în aer. Răbufni: Așteptați ca bancherii să vă umple oalele, Sindicatul să vă încălzească sobele și directorii atelierelor să vă cânte din scripcă la ureche!... Plecă cu pași mari în cealaltă parte a rotăriei.

Priviră în urma lui. E mânios de felul său, dar tot are oarecare dreptate. De nu se ajută ei singuri, nimeni nu-i ajută.

— E drept, Sindicatul nu face nimic. Numai jalbe — își dădu unul cu părerea.

— Jalbe!... îngânără și alții.

La tâmplărie, lângă un foc făcut din surcele și așchii, vreo zece inși își adunau fețele în aburul mâncărilor. Prin praful de lemn ce le înălbea fețele, răzbeau neliniști de abia stăpânite. Păreau că se dușmănesc în tăcere, gata la cel mai mic cuvânt să se încaiere. De fapt, pornirea lor se îndrepta împotriva unuia ce mânca singur la celălalt capăt, ghemuit pe scânduri, cu fața întoarsă spre perete.

State nu se mai putu stăpâni. Tocmai i se ivise în lingură un cartof înnegrit. Strigă:

— ...Mama lui de cartof și de nevastă ce mi l-a pus în oală!... Na, înneacă-te cu el! făcu el, întorcându-se brusc spre cel care mânca izolat și asvârlind cartoful în el. Omul se întoarse pe jumătate și se curăți fără grabă de urmele cartofului care-l nimerise în ceafă. Gura i se strâmbă și rânjea. Dinții mici se mișcară ca niște ferestraie de tăiat fier. Hârâiau surd. Nările nasului subțire, se lipiră. Intreaga față, mică, se strânse cât un pumn. După un timp, clipi din ochi.

— Ce, măi talaj nemernic, ți-au sărit așchiile în ochi? răcni State, pornit să sară la dânsul. Ți-i acoper eu cu rumeguș și-ți mai umplu și gura! Ridică un pumn de rumeguș și dădu să svârle.

Tiron, își duse palma la ochi ca să se ferească și cu cealaltă mână acoperi oala. Zise cu un ton care lăsa să se înțeleagă că nu i-e teamă:

— Să nu mănânci tu rumeguș!... și se întoarse ca să-și continue mâncarea.

State sări în picioare. Oala cu țelină i se vărsă pe picioare. Svârli rumegușul și puse mâna pe o stinghie. Ochii se îmfundaseră în orbite. Scăpărau, revărsau scântei. Pielea feței, tânără, se întinse și îngălbeni. Gura lată se trase în colț, spre bărbie lăsând să se vadă o dungă de dinți albi, puternici. Pieptul îi săltă, gata să-și desfacă coastele. Iși ieșise din fire. Impingea pe cei care îi curmau calea. Se sbătea să înainteze, era mai aprig. Injura și urla:

— Iți voi da limba la rânda, Tiroane! Am să ți-o fac subțire ca să nu mai poți mesteca nici apă! Te-ai dat bine cu meșterul, l-ai cumpărat. Cât i-ai dat, măi, să nu te toarne pe listă?

Il traseră cu forța. Ii dădeau dreptate lui State, dar nici așa nu se poate... Știau cum și în ce fel se învățise Tiron. Mai primiseră și alții propuneri din partea meșterului. La fiecare plată, două sutare și încolo... nicio grijă. Nu-i pune pe lista celor care aveau să fie concediați.

— Hai, astâmpără-te, State! interveni în cele din urmă și Jornea. Il apucă sdravăn sub braț și-l trase de o parte. Incercă să-i întâlnească ochii. Doar așa, privindu-l se va liniști.

— Și tu îi dai lui dreptate? Tu!? scrâșni de uimire și revoltă State. Nu credea în întrebările sale. Le punea ca să-l înlătore din față și să se socotească cu Tiron.

— Lasă, State! Mă știi ce gândesc despre astfel de oameni ca Tiron. Hai, șezi colea! și-l apăsă de umeri să se așeze pe niște scânduri. Jornea era și el mândru de învoiala necinstită a lui Tiron cu meșterul. Trupul înalt și uscat ca o scândură, deveni mai țepăn de supărare stăpânită. Genele lungi, parcă acoperite cu praful lemnului, se lipiră. Printre ele răzbea o șuviță de privire întunecată. Pe gâtul descoperit, mărul lui Adam, enorm și ascuțit, se mișca într'un ritm rar și regulat. Pomeții se roșiră accentuând paloarea feței scobite. Insistă, cu glas înnăbușit: Șezi! Șezi și mănâncă! Se aplecă și ridică propria oală de mâncare. O puse pe picioarele lui State. Il bătu cu îngândurare pe umăr și zise: — Mănâncă restul ăsta de praz. Om vedea ce-i de făcut...

State apucă cu furie lingura și o băgă în oală. Încă nu putea să mănânce. Intorcea mereu capul la Tiron, mormăind:

— Să rămânem pe drumuri din pricina unui codoș!...

Jornea făcu semn celorlalți să tacă. De pe sprincene i se scutură puțin praf de lemn. Ochii albaștri, stropiți cu verde, se întunecară. Deveniră acum verzi. Din ei țâșniră brusc două burghie subțiri de foc. Vorbi cu revoltă:

— Nu-i deajuns că ai mari ne jefuiesc munca, mai sunt unii care le fac daruri pe deasupra. Rușinoase daruri, necinstite... Trase paltonul dintr'un cui și se îmbrăcă. Privi cercetător la State. Ii întâlni ochii posomorți. I se adresă: — Să nu reîncepi! Și o luă spre ușă.

State privi cu un tremur în priviri în urma lui și strigă:

— Unde pleci, frate Jornea? Merg și eu. Se ridică pentru a-l urma.

Jornea ținea în mână creionul lat de tâmplar și-l mișcă. Zise din prag:

— Trebuie să văd un prieten. Stai, mă întorc îndată, și dispăru.

În urmă, în atelierul de tâmplărie, nu se auzea decât lăpăitul lingurilor în oale.

State aruncă o privire piezișă spre locul lui Tiron și oftă cu gândul la Jornea. Apoi zise cu vorbă apăsată:

— Dacă n'ar fi fost dânsul, îl cotonogeam rău pe acest lingău de Tiron. Măi Tiroane, măi, nu-mi scapi tu mie . . .

Strungurile stăteau imobile. În dinții lor, oțelurile și bronzurile așteptau să li se mai roadă câte o piele lucie. Motoarele tăceau. Brațele lor de piele lungite până în tavan atârnavă moi, odihnindu-se. Fiecare strungar mânca lângă mașina lui. Iși aruncau câte o privire, câteva vorbe. Despre piesele lucrate în acord. Și despre apropiatele sărbători ale Crăciunului.

— Se duce anul ăsta rău! spuse Chiriță vecinului peste strung.

— Vine și altul, de asta nu am grijă . . . răspunse cu gura plină Tuchilă.

Chiriță tuși și făcu în acelaș timp semn că vrea să vorbească. Lingura de aluminiu din mână se mișcă în aer, alarmant. Fața sfrijită se răscoli de răbufniturele din adâncul pieptului bolnav. Ochiu negri păreau că vor să se refugieze în adâncul orbitelor și nu reușeau. Străluceau sălbatic, cu spaime. Duse o mână pe frunte și o apăsa cu tărie. Doar astfel se va potoli. Insfârșit voroi:

— Mă ia dracu de atâta pilitură în piept. Bine, să vedem ce ne aduce tâncul. Am auzit că . . .

— Nu se naște cu noroc. O să fie un Cristos, prunc de zarafi, răsă amar Ceacăru, încruntându-și sprincenele groase ca niște mustați. — De cum o să deschidă gura, ne va lua pâinea dela gură!

Câțiva râseră nervos.

Dela un strung, tocmai din capătul atelierului, se auzi o voce:

— Ce-i de răs în asta?

Urmară câteva lungi clipe de tăcere.

Chiriță tuși înăbușit și înjură. Fața-i galbenă se îmbujoră. Din pricina efortului de a mânca și a supărării. Câteva picături de sudoare îi sclipiră pe tâmplele adâncite. Buzele subțiri, vinete, se lungiră. Vocea îi era sugrumată:

— Nu-i de răs să-ți începi anul pe drumuri. Am auzit că . . .

— Dintre noi se vorbește. De data asta ne-a venit și nouă rândul. Bun An Nou, haram de noi! sări Ceacăru și bătu cu lingura în strung. Vocea lui groasă, pornită din toată lărgimea pieptului, se întinse printre strunguri. Înțarea o amenințare. Incruciaș brațele pe jumătate goale, pe piept. Erau păroase de nu li se vedea pielea. Și pline cu pilitură. La un deget îi strălucea un inel. Făcut de dânsul la strung. Din bronz, lat, cu inițiala numelui. Sclipea.

Tuchilă molfaia o gură de mămăligă. Toate trăsăturile feței se mișcau parcă amestecate într'un ceaun. Ochiu se holbară speriați la cei din jur. Reuși totuși să se exprime plângăreț:

— Nu-i adevărat! Nu scrie nicăeri. Nici Sindicatul nu știe.

Voci pornite de lângă mai multe strunguri, stârniră iarăși râsete.

— Nici directorii Ghiboldan și Budișteanu nu știu, săracii! . . .

— Te pomenești că nici Parthoniu. A devenit director general și stareț de mânăstire. Dar de unde să știe.

— Mai curând i-ar şede să fie şomer. Care îi cunoaşte mutra?

Nimeni nu văzuse vreodată prin ateliere faţa directorului general al atelierelor. De aceea, întrebarea pusă îi îngândură. Il imaginau în fel şi chip. Nici nu voiau să-l ştie.

Unul aruncă un gând ascuns:

— L'o fi ştiind Mangâru cum arată...

Mangâru simţi la ce ţintiseră aceste vorbe. Vorbi însă de alta.

— N'o să lase strungurile să ruginească. Nu's ca nişte pile de înlocuit, — reflectă cu glas tare Mangâru. Işi suflă nasul turtit, cu o spintecătură din naştere, drept în vârf. Vinişoarele obrazului se congestionară. Gura botoasă sugea mereu. Parcă ţinea în gură o găluşcă fierbinte pe care îi era ruşine s'o scuipe. Clipea din ochi ca întotdeauna. Ochii păreau acoperiţi de pojghiţe brumării, Ascundeau o mulţime de gânduri. Rar aveau o căutătură directă. Acum însă, privea înfruntător.

— Aşa e! se grăbi să-i dea dreptate Tuchilă. Il luase gura pe dinainte. Nici el nu prea gândea astfel. De aceea, faţa i se lunghi mai mult şi lăsă ochii în jos. Simţea privirile celorlalţi înţepându-l.

— Unde eşti Topală? Ce zici? rupse tăcerea Chiriţă. Il văzu aproape de uşă şi parcă voia să plece. Il strigă cu glas gătuit: — Ai auzit?

Topală îi privi deasemeni întrebător. Bătu cu pumnul în palma celeilalte mâini şi apoi îl frecă. Intâlni ochii lui Chiriţă. Dădu din cap şi exclamă:

— Ce? Reveni dela uşă numai câţiva paşi. Ascultase schimbul de vorbe dintre strunguri. Voia cu tot dinadinsul să se bage în vorbă şi apoi, faţă de toţi!... Ii era mai uşor să discute cu fiecare în parte. Acum însă, după cele spuse de Mangâru, n'avea încotro. Işi potrivi căciula pe cap şi vorbi rar. Parcă îi era teamă de propriul său cuvânt.

— Strungurile, le ştim... Doar n'au adus boerii strungurile de peste hotare ea să-şi holbeze ochii la ele, aşa din plăcere. Cât timp strunjim cu ele bănuţi frumoşi, şi strungurile au preţ în ochii lor. Ce să le pese de strunguri şi de noi dacă nu le aduce atâta şi atâta bănet!... Topală ridică o mână până la înălţimea pieptului, întrebător. Simţea atenţia cu care a fost ascultat. Rătăci privirile pe strunguri şi se opri asupra lui Mangâru. Dintre sprincene urcă o crestătură. Ii împărţi fruntea în două. Ochii castanii se încruntară. Elë păstrau totuşi un calm interior.

— Nu le pasă, întăriră câţiva.

Unul îndrăzni pentru prima dată să-şi spună gândurile deschis:

— Dar ce, domnul director general Parthoniu lucrează la strung? Nu trăieşte dânsul din salariul lui. Cică-i de opt milioane pe an. Cât aşi câştiga eu în opt sute de ani. Asta e pentru el un mezelic. Mai suga el, şi din altă parte...

— Fugi, măi, opt milioane, nu se poate, sări cu uimire altul şi era cât pe ce să-şi facă cruce.

— Dacă vă spun!... Am citit la ziar — că l-au atacat, — răspunse primul cu hotărîtă convingere.

Câțiva întrebare:

— Dar Ghiboldan? Budișteanu?

Răspunsurile veneau de peste tot și felurite.

— Nu-s mai proști ca ăla mare! Mai învârtesc și un mic șperț, cică « comision » îi zice. La materiale și în altă parte! Gheșeftari, măi!

— Ce să le pese de noi!... oftă Tuchilă. Fața i se lungi iarăși de mare tristețe. Compara în gând câștigul lui mic cu cele opt milioane ale directorului general.

Topală se gândi la aceste strunguri ca la niște făpturi vii. Pe față i se întinse o părere de rău. Ii plăcea felul ăsta de unealtă. Frământa cu ea oțelul, fierul... Făcea mădulare pentru trupul locomotivei... Oftă și el în sine. Se gândea la mădularele oamenilor. Ele sunt mai gingașe și de preț. Zise cu durere în glas:

— Ce să le pese de strunguri!... Nouă însă... Nu mai ai de lucru, îți intră rugina foamei în piept și oase. Ce faci atunci, că nu ești de oțel și uns ca strungul?

Oamenii căzură pe gânduri. Il știau pe Topală măsurat la vorbă și cele auzite dela dânsul nu prea miroseau a bine. Ce o să facă dacă și dintre strungari se vor face concedieri?

— Să zică Mangăru! trăsni cu vocea sa groasă Ceacăru.

— Mangăru! Mangăru! îl îndemnau mai mulți.

Mangăru făcu ochii mari mirat, parcă, de faptul că tocmai lui i se cer lămuriri. Mai era cu gândul la socoteala pe care strungarii o făceau directorilor atelierelor și directorului general, lui Parthoniu. Credea că o să fie și el atins cu vorba. Despre câștigurile sale... mai lăturalnice. Răspunse după câteva clipe de șovăială:

— Cine vrea concedierile? Am nevastă, copii... Sunt vremuri grele de criză...

Chiriță mai apucă să adauge între două accese de tuse:

— Bine că's neînsurat.

Tuchilă își purtă amândouă palmele mângâetor pe strungul său și oftă iarăși:

— Strung și om...

Ceacăru izbi cu lingura în strung și întrebă cu mânie:

— Atunci tot o să fim concediați?

Topală așteptă să se facă deplină tăcere. Vedeă că strungarii așteaptă dela dânsul un cuvânt încurajator. Le mai spusese, dela om la om, cum se pot deocamdată înlătura concedierile. Discutase deaspre această problemă cu alți tovarăși. Cei cu care trebuie să se vadă curând. Chiar întârzie, și dânsii îl așteaptă. Vorbi tuturor:

— Să cerem să se facă mai puține ore de muncă, ca toți să aibă ce mânca. Dar să ni se plătească ca și până acum. Așa ar fi deocamdată bine!

Din toate părțile atelierului se auziră aprobări.

Mangâru scâpă printre dinți:

— Dar ce ne facem că-i criză?

În cazangerie se odihneau imensele burți ale locomotivelor, înălțate pe capre. Plăci cu bube de fier și altele pline cu găuri zăceau grămadă în pulberea de rugină veche. Aruncate în dezordine, ciocane mari își odihneau frunțile teșite pe pământ.

Cazangiii mâncau cere pe unde nimereau, mulțumiți că-și odihnesc urechile de zgomot. Fețele lor mai erau crispate de efortul muncii. Gândurile le jucau în ochi ca funinginea risipită din cazane.

Duda, care se așezase în fața cuptorului de încălzit nituri, rămase deodată cu lingura în aer. Întrebă:

— Unde s'o fi dus, Țugui? Care știe?

Nimeni nu răspunse. În ultimul timp Țugui lipsea adesea din fața cuptorului unde obișnuia să-și ia prânzul. Și apoi, parcă se schimbase cu totul.

— Poate l-au chemat la administrație, — își dădu cu părerea unul, exprimând și gândul altora.

— Ei, la Administrație! . . . N'are de ce . . ., spuse un alt cazangiu, făcând un gest cu mâna ciungă de două degete. Buza de jos îngroșată cumplit de o arsură prelungită până la jumătatea bărbiei, se înegri și mai mult de supărare. În ochi-i cenușii, pâlpăia îngrijorarea. Murmură: Nu l'or fi concediat și pe el?

Gândul se comunică în tăcere dela unul la altul. Se priveau acum îngândurați. Să-l piardă și pe Țugui? Păi, ca dânsul . . .

— De, poate o fi adevărat . . . cu concedierea, — se auzi o voce parcă dintr'un adânc de cazan închis.

— Nu-i are la stomac pe cei din conducerea Sindicatului. Mai ales pe Gavât și Hudici. La tot pasul îi face trădători. Vânduți stăpânilor — vorbi limpede un altul și privea întrebător la cei adunați în jur.

— Poate că a devenit comunist, de aia vorbește despre dânsii astfel, — își dădu cu părerea, un cazangiu mai bătrân. Se vedea că-i părea rău de cele vorbite. Se ridică și plecă în alt colț al atelierului.

— Comunist!? se mirară mai mulți.

Cel cu arsura pe buză și bărbie se opri cu lingura în care se găsea un cartof, în aer, și zise cu un ton firesc:

— O fi! . . . Câte nu mi-a șoptit! . . . Nu mi-a spus că e, dar după gânduri, tare mi se pare . . . După un timp de tăcere:—Mi se pare că are dreptate. L-am întrebat și a zis că nu e. Totuși s'a schimbat. Nu-i ca înainte.

Duda își trase ochelarii pe frunte. Ochiul lui bolnav ce părea un mic cheag de sânge, fixă pe cel care vorbise. Celălalt ochi, deosebit de viu, sclipi. Pe fața mânjită de funingine trecu o umbră și mai groasă. Murmură:

— S'a schimbat . . . s'a schimbat . . . Întrebă cu glas neliniștit și tare ca să audă toți din atelier:

— Cine l-a văzut pe Țugui?

De prin colțuri, de după cazane, oamenii întoarseră capetele fără să răspundă.

— Mi se pare că l-am zărit în spre vagoane. Singur, cu oala de mâncare, — zise unul într'un târziu, făcând cu lingura un gest de nepăsare.

— Și mie îmi pare la fel. Parcă ar avea o boală despre care se ferește să vorbească deschis, — interveni un altul ștergându-și cu mâneca mustața muiată în zeama de varză.

— Dacă ar fi o boală, n'ar vorbi cum vorbește, — judecă cumpănit altul.

— Așa-i! Altceva! se amestecară voci.

— Nu cred să fie o boală din aceea care să aibe nevoie de doctori. E altceva..., își dădu cu părerea Duda și rămase îngândurat, parcă în căutarea unui leac. Iși smulgea perii din sprincenele cenușii și sburlite și mormăia în sine. Fruntea înaltă se brăzdă de sbârcituri multe. Ochiul cel drept, mai mic, roșu, aproape sângerând, se închise. După un răstimp de tăcere, continuă aproape în șoaptă, ca și cum ar fi vorbit sieși: — E o boală de cuget. I-am citit în priviri. Vorbește mai meșteșugit decât înainte. Mai drept și mai frumos. Parcă i se primenește sufletul. Tăcu din nou și clipi din ochiul cel bolnav. Apoi, ridicându-se, ostenit, îngână: — Când sufletul cel vechi al omului se schimbă, el suferă dureri. Și leacul, tot dela noi oamenii îl capătă.

În atelier, cazangiii continuau să mănânce îngândurați. Nu-i glumă, nu! De o fi să-i concedieze, n'au să găsească de lucru în altă parte. Mai toate fabricile mari și-au împușinat bratele, unele au fost închise. Șomajul se tot întinde...

— Țugui... Țugui..., repetă cel cu buza arsă, gândindu-se mai mult la sine, la concediere.

Duda repetă și el numele în gând și porni în căutarea lui Țugui.

Și la turnătorie svonul unui nou val de concedieri răscoli sufletele oamenilor. Turnătorii îngrămădiți lângă cuptoare priveau la formele de pământ înșiruite cu oarecare dușmănie. Mâncau și mâinile mânjite de pământ le erau mai grele decât fonta.

Budui care terminase mâncarea în picioare, aruncă o privire batjocoritoare în jur și strigă cu răutate:

— Ce v'a apucat, măi? Parcă v'ați pus saci de pământ pe cap. Statul încă n'a dat ortul popii ca să plângeți după dânsul. Răse sgomotos.

Câțiva ridicară capetele spre el și-l priviră lung, fără să-i răspundă. Alții îi întoarseră spatele. Să-i mai lase în pace cu trăsnaiele sale! Prea se crede în afara oricărei primejdii. Să vedem atunci ce-o zice, când l-ar da afară? Atunci să-l facă pe deșteptul!

Lui Budui nici nu-i păsa de felul ăsta de a reacționa al oamenilor. Făcu câțiva pași mari până'n mijlocul turnătoriei. Ridică oala de lut din care mâncase, în vârful degetelor. Trupul său uriaș, deșelat, stăpânea grămezile de pământ,

atelierul. Gura i se lăți într'un rânjel disprețuitor. Ochii-i mari și oblici, păreau ai unei alte făpturi. Poate că nici nu aparțineau unui om. O pară ușoară se revărsa neconținut din adâncul lor. Pieptul îi hohoti brusc și din el explodă o voce poruncitoare:

— Priviți! Priviți!

Capetele se întoarseră spre dânsul. Cei mai mulți nici nu îndrăzniră să-i înfrunte privirea.

Budui învărti în aer oala și izbucni din nou în râs.

— O vedeți? E de lut. Fragilă și proastă ca acest Stat de care vă e teamă. Priviți-o bine! Una, două, trei! și aruncă oala la pământ. Strigă: iată Statul! Budui desfăcu larg brațele. Asemenea unui scamator după numărul executat.

Câteva cioburi intrară în formele de pământ. Se auziră proteste, înjurături. Unii se ridicară să-l astâmpere pe Budui, dar după câteva clipe de șovăială se așezară la loc. Nu făcea ca tocmai acum, când îi paște o nenorocire, să se ia la hartă.

Numai Moga nu putu rămâne la locul lui. Puse încet oala de mâncare pe jghiabul cuptorului și cercetă fonta stricată. Ochii lui își pierdură limpezimea. Un abur de tristețe îi acoperi. Și fața, de obicei pală, se întunecă. Parcă se îmbolnăvisese deodată. Zise dojenitor:

— Măi, Budui, ești bun numai de stricăciuni! Erau frumoase și uite ce ai făcut din ele! Netezi cu palma formele rănite. Le mângâia.

Turnătorii, din locurile lor, priviră cu milă la chipul lui Moga și apoi la forme.

Se auzi o voce:

— Ești viteaz cu oala. Să te vedem, Budui, cu comisarul Boțcan, cu jandarmii Statului!

Și altă voce străbătu turnătorii:

— Zici că ești anarhist și ți-e teamă de fereastra Administrației! Degeaba citești multe!

Unul se ridică, făcu un pas spre dânsul și-i aruncă cu dispreț:

— Te știm noi! Să ți se dea masă bună, pat boieresc și ceva părăluțe, he, hei, te lași de anarhie. Numai țigări cu muștuc aurit ai fuma toată ziua.

Budui scuipe gros și rase în dinți. Nici nu-i păsa de cele auzite. Puse mâna pe umărul lui Moga.

— Măi Moga, tot visător ai rămas! . . . Nu ca ăștia, cu nasurile numai în ciorbă. Tu parcă ai avea ochii și sufletul de alifie. Ducă-se dracului de forme, că nu's ale tale! și-l sgâlțâi prietenește.

Moga clătină din cap supărat. Ridică palmele pline cu pământul formelor stricate. Lăsă să se scurgă printre degetele resfirate. Zise cu voce de jelanie:

— Așa's eu . . . Cât timp nu's șomer, ele sunt și ale mele. Din munca noastră sunt făcute. Iși frecă mâinile largi și le împreună la piept. Bolborosea pentru sine. Și pentru pământul risipit.

Budui o luă spre celălalt capăt al atelierului. Părea să nu fi auzit cuvintele lui Moga. După câțiva pași se opri brusc, se întoarse și strigă:

— Să fim șomeri, că mai bine are să fie. Cu cât mai rău, cu atât mai bine! Râse scurt și scoase o carte din buzunar.

Intr'un capăt de vagon de clasa I-a, câțiva oameni în haine soioase și rupte ședeau îngrămădiți față în față, pe două canapele de pluș. Perdelele erau trase și lumina cenușie și aburii respirațiilor le învăluiau capetele. Se strecuraseră în acest vagon de lux, fără să fie văzuți de nimeni. Printre vagoanele și locomotivele în reparație, după zidurile atelierelor, printre șinele reci, lustruite de ger. De multe ori trebuieră să se oprească, să înjghebe în grabă dar cu gesturi calme, indiferente, o treabă cu care să înșele privirile suspecte. Unii își mințiseră tovarășii lor de lucru, spunându-le că se duc să vadă pe cutare sau că au treburi la Administrație. În ateliere sunt fel de fel de oameni. Și informatori ai poliției, agenți de Siguranță și unii curioși care vor să vadă peste tot semne rele. Nimeni nu trebuia să-i vadă, nimeni nu trebuia să-i simtă în acest vagon. De aproape o jumătate de oră vorbeau în șoaptă. Trăsăturile fețelor le erau mai aspre decât de obicei. Fiecare mișcare, fiecă cuvânt exprima o hotărîre, o îndoială sau o întrebare. Câteodată svâcnetul unui sentiment de ură. În ochii lor răzbeau lumini felurite. Răscolite de flăcări, de umbre. La picioarele lor, pe linoleum, câteva oale de mâncare, goale, asistau și ele la convorbire, ca niște copii murdari, cu gurile căscate de foame. Se simțea în acest vagon elegant mirosul uleiului de pe mâinile mânjite și duhoarea acră de varză și fasole.

Horja se ridică mai îngândurat. Privirile îi lunecau asupra fețelor celorlalți. Își comunicară situația din ateliere, svonurile care circulă în privința unor noi concedieri și reacțiunea muncitorilor. Nu s'au adunat aici ca să hotărască ceva. Schimbară păreri și se vorbiră asupra felului cum să răspundă la întrebările unora și ale altora. Sunt doar comuniști și atitudinea lor trebuie să fie aceeași. Adică: lupta împotriva actualei conduceri a Sindicatului condus de social-democrați și lupta împotriva jalbelor. Fără jalbe!

Își netezea cu un deget mustața retezată. Se gândea acum la Andrei. Il va vedea în prima zi a Crăciunului, adică mâine. Il va arăta situația, își va spune părerea. Acum însă... E târziu și sirena trebuia să poruncească reîntoarcerea la lucru. Ridică oala de mâncare de jos și întrebă pe Calomir cât e ceasul.

Calomir scoase ceasul mare, greoi de sub palton, din buzunarul hainei și-l arătă. Șopti:

— Mai sunt șapte minute până să sune. Strecură ceasul la loc și continuă să privească drept în ochi pe Horja. Il căuta gândurile și se gândea la lăcătușii din atelierul unde lucra. Fața-i lată, turtită, cu pomeții înalți gonind spre tâmpelile bombate, se înăspri. Mustățile late și stufoase îi acopereau gura. Se mișcă asemenea unor aripi. Probabil că murmură ceva sub ele.

Vorbi: — Acum nu mai trebuie să pierdem vremea. Toți au văzut cât fac jalbele. Toți... Glasul îi era reținut, în el răzbea o nemulțumire violentă și patimă.

Horja clătină din cap că e de altă părere. Intoarse privirile spre o fereastră a vagonului. Ochii i se închiseră pe jumătate. Bătu rar cu palma în oala pe care o ținea și zise:

— Nu toți, încă nu... Vina e și a noastră. Nu-i lămurim deajuns. Incruntă sprincenele. Semnul în formă de deget de pe frunte se înroși și se mișcă puțin. Iși mușcă buza de sus. Murmură: — E timpul să ne întoarcem la muncă. Deodată ochii îi sclipiră de supărare.

— Așa e! Numai să vezi, ei cred că sunt altfel decât ăilalți. Dacă aceste concedieri au să lovească și în dânșii, apoi să-i vezi atunci!... Vor întrece pe cei din alte ateliere... Topală privi vinovat, frământându-se în sine. Simți în ochii lui Țugui o acuzație. Ii părea rău că n'avea darul vorbirii. Le vorbise strungarilor cum se pricepea, ca un om căruia, nici lui nu-i sunt toate lămurite. Intrase în Partid doar de câteva săptămâni, iar de citit... aproape nimic. Numai din cele schimbate cu Horja mai prinsese câte ceva. Și aceasta în pripă, căci munca e pâine. Trebuie să trăiască, să-și hrănească copiii. Apoi strungarii... Ii știe, se cred aproape boieri. Topală strângea șapca în mâini și-i muștra în gând. Totuși, vina o are și el. Nu-i nevoie de mare filosofie ca să-i limpezească în ceea ce au de făcut. Nu s'a prea legat de dânșii, deși muncesc laolaltă. Ba, de când e comunist, s'a mai îndepărtat. Că se crede mai altfel, parcă decorat cu cine știe ce. Murmură supărat pe sine și pe strungari: Strungarii ăștia!... Au pilitură pe ochi. Am să...

Țugui se mișcă nervos. Ii venea să strige, să-și verse năduful pe toți strungarii din lume. Și pe Topală, a cărui vorbă domoală îl scotea din sărite. Intreaga față îi deveni mai mare. Nasul în formă de cioc, se ascuțise. Ochii-i fulgerară. Părea gata să sară asupra celui dinainte. Vorbi cu glas ridicat, furios:

— Nu, Topală, vina e a ta! Nu toți cred că cei dela Sindicat le vor da pâine și miere. Cum s'o creadă? Inșă tu, tu... Degetul lui Țugui se înfipse amenințător înainte, adunând în unghia lui și privirile celorlalți.

Topală se îngrămădi în colțul vagonului și nu putu rezista privirilor celui care vorbea. Ingână:

— Nu mă lua așa, că...

Intre ei se băgă Jornea. Strânse în pumn degetul întins al lui Țugui și-i trase mâna în jos. Iși sugea buza de jos, neștiind ce să spună. În sfârșit, vorbi retezat:

— Mă, doar n'aveți averi de împărțit. Sunteți tovarăși! Nu merg toate ca unse.

Țugui se strămbă, în semn că nu-i pasă de această muștrare. Vocea i se întărise de mai mare revoltă:

— Lasă, că-i știu eu pe boierașii ăștia!... Sunt strungari, muncitori ca și noi, mănâncă aceeași pâine și ciorbă lungă, dar se cred oameni mari, ingi-

neri... Le pute în nas când e vorba de noi aștilalți... Dacă n'ai fi ceferist ca mine, măi Topală...

Horja îl lăsă pe Calomir cu care schimbase câteva păreri și în câțiva pași mari ajunse în capătul celălalt al vagonului. Il prinse pe Țugui de braț și-l trase. Zise răstit:

— Iar te-ai încălzit! Ne pot auzi. Să mergem!

Țugui își smulse brațul. Întâlnind privirile aspre ale lui Horja, rămase cu vorbele în dinți. Fălcile colțuroase se mișcară cu îndârjire. Mării:

— Ce facem cu cei dela strungărie. Nu vezi că Topală...

— Vorbește mai încet! apăsă fiecă cuvânt Horja. Se adresă și celorlalți doi, Topală și Jornea, cu un ton muștrător: — Tovarăși, puțină băgare de seamă, conspirație...

Se auziră pași afară. Cineva se rezemă de vagon. Capetele se întoarseră în aceeași direcție. Apoi se priviră întrebător. Rămaseră nemișcați.

O voce trecu prin peretele vagonului:

— Mai încoace! Stai așa, să nu ne zărească!

Pași numeroși se apropiară. Voci nedeslușite se întretăiară. Un sgomot de șină lovită. Un râset urmat de altele. Pași ce se îndepărtau.

Vocea dinainte răzbi în vagon:

— Nu te grăbi! Sunt în inspecție. De ne zăresc, pot crede că punem țara la cale.

O altă voce, mânioasă, zgârie ferestrele vagonului:

— Anafura lor de ingineri! Parcă am fi la militarie!...

— Uite, au trecut după turma de locomotive.

— S'o luăm din loc!

— Mai stai, sunt șmecheri. Se pot întoarce când nici nu te aștepți. Ca miște copoi, au miros bun...

— Dar ce le-am făcut ca să ne fie frică?

— Ei, ce!... Caută pricină de concediere. Cică te plimbi cu căldărușa de vopsea fără să faci nimic.

— Cum, nimic? Doar n'o fi vrând să le vopsim și roțile vagoanelor!

— Gura! S'au oprit. Se învârtesc pe loc.

În vagon, cei cinci ascultau dialogul celor de afară. Ochii lor căpătară o lucire fixă. Prin pupile le trecea aceeași poruncă de imobilitate. Numai închipuirea lor născocea realități, oameni la pândă. Vocile din apropiere, pașii ce se îndepărtau, le fugăreau gândurile. Aveau senzația că sunt prizonieri, închiși într'o închisoare pe roți care în fiecă clipă poate fi pornită undeva, în necunoscut, fără ca nimeni să știe de soarta lor.

Calomir scoase ceasul și urmări mișcarea acelor. Asculta concentrat țacănitul lui. Și ceilalți ascultau. Suna ca roțile vagoanelor auzite dela mare depărtare. Le ciocăneau în urechi, nervii. Cât are să mai dureze, până când cei de afară au să se îndepărteze? Încă puțin și fluieratul sireniei va năvăli în acest vagon.

Țugui apucă colțul unei perdele ca să vadă cine este afară. Ochii i se strânseseră în două lame incandescente. Strânse tare buzele ca să-și stăpânească întrebarea: cine-i acolo?

Fu imediat apucat de braț de Horja. Nu-l slăbi până nu lăsă perdeaua. Il țintui cu priviri de reproș.

Dincolo de ferestrele vagonului, vocile deveniră mai rezezi.

— Haițe! Nu, mai sta! Pe aici, printre vagoane! Dă-i drumul!

— Nu într'acolo!

— Repede, pe aici! Ca șarpele!

— Grijania lor de ingineri!

Se auziră pași grăbiți tot mai departe.

— S'o pornim! spuse Horja calm, Trase perdeaua și privi în curte. Vorbi peste umăr: — Coboriți câte unul! Ne vedem a doua zi de Crăciun. In aceeași stradă și casă. Nu veniți grămadă!

Coborîră la intervale scurte, strecurându-se între vagoane și clădiri.

Aproape de atelierul de turnătorie, Horja rări pasul. Țugui îl ajunse și merseă împreună. Se simțeau parcă stingheriți de gândurile pe care nu mai apucaseră să și le spună.

Țugui își mută oala dintr'o mână în alta și îngână:

— Parcă am vrea să le facem rău, atunci când răul e în suferința lor de oameni proști. Cred în momelile social-democraților, în mângălituri, ca niște copii. De pildă, acum cu concăderile...

Horja cumpăni cuvintele lui Țugui și-i simți nestatornicia în judecată, neîncredere în muncitorii din ateliere. Se gândi să-l dojenească, dar renunță. Spuse cu un slab ton de reproș:

— E greu să desparti făgăduielile mincinoase de nevoile imediate. Nu's mai proști ca noi. Noi însă suntem comuniști. Judecăm mai limpede. Rostul nostru este ca să-i facem să ajungă la această despărțire. Atunci ai să-i vezi... Zâmbi sub mustață, încrezător:

Țugui se umbri. Ii păru rău de felul cum gândise înainte. Izbucni:

— Să le zicem răspicat: cine crede în făgăduieli, să-și cumpere pâinea cu jalbe; cine nu, să facă ce le vom spune noi!

Horja se întoarse și-l privi drept în ochi. Întrebă răstit:

— Ce trebuie să le spunem?

— Ei, ce! Ochii lui Țugui sclipiră aprig. Se gândea la violență față de conducătorii Sindicatului social-democrat, Gavât, Hudici și Mangăru, și față de Administrația Atelierele Grivița. Privirea insistentă a lui Horja, îl sili să coboare o clipă, capul. Lăsă să-i scape printre dinți: — Trebuie să acționăm!

— Cum? Cum, tovarășe Țugui? Privirile lui Horja erau pline de bănuială. Văzând că nu primește niciun răspuns, respiră puternic și murmură ceva sub mustață. Fața îi deveni calmă. Vorbi ciocănit: Avem sindicatele noastre, cele revoluționare. Sindicatele Unitare, tovarășe Țugui! Să-i orga-

nizăm în dânsule! Asta trebuie să le spunem! Horja urmări schimbarea la față a celui dinaintea sa. Simți o rezistență ascunsă la cuvintele pronunțate, o urmă de revoltă. Iși aminti că trebuie să intre în turnătorie. Și cu gândul de a vorbi altădată lui Țugui despre organizare, plecă repede.

Prânzul miilor de muncitori sfârși și sirena sună reînceperea lucrului.

În imensa curte, hamalii cărau în roabe sau pe umeri materialul necesar atelierelor, vopsitorii pensulau cu vopsea vagoanele reparate, iar unii întârziți se furișau pe lângă ziduri spre locurile lor. Iarăși, se auzeau duduital tăbliilor lovite, găfăitul aburilor în țevi, hărăit de roți și macarale. Rar sfredlelea aerul rece un șuierat fierbinte de locomotivă.

De felinarul unei locomotive ce aștepta să-i vină rândul în hala de montaj, era spânzurat un cm lung și deșelat. Picioarele îi ajungeau aproape de tampane. Fața-i vișinie, prinsă în dungi vinete, ca de niște ghiare strecurate pe sub piele, rânjea. Șapca soioasă, cu cozorocul frânt, îi acoperea un ochiu. Celălalt se holba asupra altor locomotive și asupra zidului. Sclipea verde, întrebător.

Buzea, care tocmai ieșise din hală ca să meargă la magazia de materiale, rămase încremenit. Făcu câțiva pași înapoi și clătină din cap neîncrezător. Fu cuprins de spaimă. I se păru că locomotiva mânăta de cel spânzurat pornea asupra lui. Sări peste șine și o luă la goană de parcă l-ar fi urmărit cineva. Se lovi cu spatele de un obiect. Se întoarse cu o mișcare de apărare.

Dădu cu ochii de locomotivă. Ridică un fier din zăpadă și începu să lovească cu disperare în tampoane.

Din hala de montaj se iviră câțiva muncitori. Rămaseră cu ochii pironiți asupra bctului locomotivei. Păreau stângaci, neputincioși să răspundă privirii spânzuratului.

Buzea arătă cu bucata de fier și strigă:

— Coboriți-l. Uite că mișcă! și fugi înapoi în hala de montaj.

— Veniră și alții. Se îngâmădiră înaintea locomotivei.

— E Sitarul! șușotiră câteva voci răzlete.

Mortul era unul de ai lor, dela montaj. Nu-l mai văzuseră de vreo două săptămâni. Era dintre primii concediați. Se întrebară cum de a intrat în atelier. Și pentru ce să se spânzure tocmai în fața locului unde muncise ani de-a rândul?

De departe, Buzea continua să strige:

— Coboriți-l! Să mai trăiască! și-și agita brațele în aer.

Câțiva îi făcură semn să se liniștească.

— Să vie poliția! spuse Gavât și se întoarse pe jumătate spre cei din spatele lui, cerându-le aprobarea. Bărbia lui lungă, în forma unui vârful de pantof, se turti. Nasul șerpuit, de culoarea osului vechiu, deveni mai galben. Și în ochi, privirea cruntă alerga dela o față la alta, încercând să-i rețină dela orice mișcare.

Câțiva repeta ră mecanic:

— Poliția!

Buzea continua să urla. Vocea îi răgușise. Fața i se schimonosi ca o mască strânsă în pumn. Ochii-i din boabe de mazăre, ardeau.

— Fă-o tu, dacă vrei să ți se pună ștreangul la gât! îi strigă Hudici lui Buzea, amenințându-l cu pumnul. Chipul de câine bătut al lui Hudici se lăți într'un rictus batjocoritor. Un vârful al limbei apăru și dispăru de câteva ori în mușcătura dinților. Ochii i se ascuțiră și sclipeau. Pumnul ridicat se mișca totuși nesigur, în aer. Se simțea stingherit de cei din jur.

Buzea amuți, o luă la fugă ocolind maldărele de fiare vechi din curtea atelierelor.

Prin rândurile dese ale mulțimii, Goj își croi drum cu pieptul. Se urcă pe tampoanele locomotivei, se rezemă cu spinarea de botul ei, alături de mort și scoase din buzunarul pantalonului un briceag.

— Stai! răcni Gavât și făcu semne energice celor din jur, chemându-i să împiedece coborîrea spânzuratului.

Vocile se hărțuiră. Unele pentru așteptarea poliției, altele împotriva.

Hudici urlă:

— De-aia nu putem face nimic bun! Facem totul după cum ne taie capul! și se repezi să se urce pe tampoane. Cei de lângă dânsul îl traseră de haină.

— Tare aș vrea să văd cum ți s'ar potrivi să stai la fel cu Sitaru, în așteptarea poliției! îi mârâi Togan în față, cu ură.

— Mai curând ți se potrivește ție! răspunse Hudici și-l prinse pe Togan de haină.

— Ia mai lăsați-o! Nu vi-i rușine de mort? se auziră câteva voci indignate.

— Eu nu-i doresc moartea, că-i și el muncitor, — strigă Togan.

— Ți-e frică, de aia o întorci! spuse Hudici descoperindu-și dinții. În ochii fișii de pește, dănțuiau flăcări mici de satisfacție.

— N'am de ce.

— Nu mai spune? Dar manifestul pe care l-ai citit? întrebă, rânjind, Hudici.

Intre timp, Goj trecu mâna pe sub brațele lui Sitaru și-l ridică în sus. Cu cealaltă mână îi tăie ștreangul. Mortul îi căzu pe umăr.

De jos se auzi o exclamație. Câțiva inși făcură cruce. Unii murmurară un « iartă-l, Doamne! » Toți priveau cu compătimire spre mort.

Tăcerea fu ruptă ca de frecușul unei pile de glasul lui Gavât:

— Ați trecut peste lege!...

Câteva voci furioase îl reduseră la tăcere.

Hudici izbucni:

— Drept e, știe ce spune! e din Comitetul Sindicatului.

Se auziră iarăși proteste. Vorbele acestea îl profanau pe mort, le batjocoreau durerea.

Goj cuprinse mortul în brațele sale vânjoase și-l strânse la piept. Ii privi îngândurat chipul. Propriul chip se schimonosi de durere. Părul răsărit de sub șapcă flutura încet, ca niște vagi întrebări. Sprincenele scurte se ridicară. Apăsau pleoapele pe jumătate lăsate. Din ochii săi mari se scurgeau pe pometeți o lumină cenușie. Nici nu-i vedea pe cei de jos, pe cei vii. Pieptul său de uriaș se mișca puternic, mișcând trupul mortului. Părea că îi dăruia treptat o parte din propria sa viață.

Deodată svârli capul înainte. Cu un efort, aduse mortul până aproape de bărbie. Ochii săi verzui se măriră. Lumina lor cuprinse întreaga față. Pârjoleau pe cei dinaintea sa. Intrebă:

— Care lege, Gavât? Trase aerul cu putere de parcă s'ar fi înăbușit. Strigă: Nu noi am trecut peste lege. Lege!... Moartea e voinică, Gavât! Ea trece peste lege și-o scuipă. Așa face! și-și întoarse iarăși privirea spre Sitaru.

Șapca mortului căzu. Părul alb, în desordine, mai lăsa pe fața lui Sitaru o urmă de viață. Și ochiul lui deschis părea că privește acum altfel.

Cei din jur continuau să privească, în tăcere, la grupul de pe locomotivă. Cuvintele lui Goj îi pătrunseră adânc în suflet. Da, e puternică moartea. Ce-i aia lege pentru dânsa? Moartea poate mult... Greu să-i faci față cu mâinile astea muncite. O înfrunți mai curând cu mintea. Numai că și mintea e tot a emului. Piere, și atunci?...

Din fundul curții se ivi în goană Buzea. Se strecură, gâfâind, printre muncitorii strânși în jurul locomotivei. Abia mai putu articula:

— Vin jandarmii!

Mulțimea fu străbătută de un freamăt. Fețele întoarse spre poartă de unde se auzea acum un ropot de cisme, împietriră în așteptare.

Sprincenele lui Goj se strânsură. Brațele îi slăbiră sub greutatea mortului. Socoti că e mai bine să-l coboare de pe locomotivă. Se adresă celor de lângă tampoane:

— Ia 'ntindeți brațele! Incetișor, cu băgare de seamă, așa... și le trecu cu luare aminte, trupul lui Sitaru.

Grupul de jandarmi, cu puștile la umăr, își croi loc prin mulțime. Se opriră la căpătâul mortului întins pe traverse, între șine.

Tăcerea deveni mai înghețată. Venea mai curând din uniforme și armele soldaților, decât dela mort și muncitori. Se uitau cu toții la mort, ca și cum i-ar cere o lămurire. Ce caută pe acest pământ înghețat, între zidurile atelierelor?

Locotenentul Stratulat ridică o mână a mortului și o lăsă să cadă din nou. Degetele proprii mâini se crispară în pumn, neștiind ce să facă. Fața-i întotdeauna palidă și pe deasupra, pudrată, se învineți în jurul buzelor. Gura i se strânse, de parcă reținu un scuipat. Linia de nasturi a mantalei se frânse. Din pricina trupului strâmbat. Lunecă privirile asupra gâtului prins în laț și se opri asupra ochiului deschis. Mormăi:

— Și acum te înfruntă! . . . Făcu semn unuia dintre jandarmi să-i acopere fața. Intrebă: dela ce secție?

— Dela secția locomotive! Montaj! se auziră câteva voci din mulțime. Togan vorbi peste capetele celorlalți:

— Domnule locotenent, a lucrat până acum vreo două săptămâni. L-au concediat ca și pe alții. Era șomer, ros de mizerie, de-aia și-a făcut seama.

Locotenentul își roti ochii în jur. Nu prea se simțea la largul său. Zidul de oameni civili îl înăbușea. Bătu nervos din călcăie. Pintenii zornăiră stranii lângă corpul mortului. Privi pe cei din fața sa. Aveau chipurile grave, răstite.

— Care e ăla care vorbește neîntrebat? Să vie în față! Ochii lui Stratulat căpătară o strălucire scormonitoare.

Togan ieși fără grabă. Duse mâna la cozoroc și așteptă. Fața-i tânără aduna o reținută energie. Părul blond dela tâmples și aproape albul sprincelelor și genelor, îi dădeau un aer de detașare, o înstrăinare de cele din jurul său. Numai în ochii de un albastru de oțel, vâlvățăia o flacără măruntă însă aprigă. Venea din interior asemenea unei febre puternice. Trase mâna dela șapcă și exclamă hotărît:

— Eu is!

Ofițerul îl măsură lung, bănuitor. Mișcă înadins picioarele ca să atragă privirile asupra cismelor sale. După un timp, vorbi:

— Și tu, de ce crezi că s'a spânzurat din pricina de care ziceai?

— Care, domnule locotenent?

— Te faci că ai uitat. Cutează și mai spune odată dacă te ții chiar atât de al dracului!

— Nu știu la ce vă gândiți, domnule locotenent.

— Ai pronunțat cuvinte subversive!

— Eu?!

Togan nu știa la ce se referă acest ofițer de jandarmi care conducea Postul din interiorul atelierelor. Il văzuse numai de departe, la Administrație. E pentru prima dată când îl vede la față și-i vorbește. Nu-i plăcea omul acesta, cum nu-i plăcea niciun ofițer de jandarmi. Nici chipul lui prea bărbierit, cu urme de pudră lângă loburile urechilor. De ce se leagă acum de dânsul? L-o fi denunțat cineva? De aceea i-a zis că e « subversiv ». Se gândi în treacăt la amenințarea lui Hudici.

Togan avu o ușoară tresărire. Acum știe la ce vorbe ale sale gândește ofițerul. Zâmbi amar.

— Domnule locotenent, am înțeles despre ce-i vorba. Păi așa e, — nu se omoară omul de viață prea bună.

— Adică . . .

— De mizerie! A rămas pe drumuri din pricina . . .

— Taci! Fața locotenentului se crispă. Strigă: — Faci agitație, comunism, — te știu eu! Continuă, strigând mai tare, cu o voce ascuțită de furie:

— Cine l-a coborât din ștreang fără aprobare? Să mărturisească de bunăvoie!

Gavât se apropie de ofițer și făcu o plecăciune.

Ochii îi deveniră moi, ca de catifea veche, muiată. Bărbia i se lăți ca și cum cineva ar fi călcat-o cu greutate. Zâmbea și voia ca zâmbetul să fie cât mai prelung, jilav.

— Nu vă supărați, domnule locotenent, nu s'a știut că nu e voie. Dacă știau, n'o făceau. Nu știau cum e legea. Vă rugăm, domnule locotenent, fiți de data asta bun și înțeleghător.

Hudici se grăbi să intervină. Ochii-i se făcură mici. Nu îndrăzneau să întâlnească pe cei ai locotenentului. Se uitau la gura acestuia. Iși lipi palmele de piept, sfios.

— Lăsați de data aceasta, domnule locotenent. Altădată vor ști...

Locotenentul Stratulat mișcă sprincenele cu indulgență. Vorbi totuși, ciocănind cuvintele soldățește:

— Trebuiau s'o înțeleagă dela început și bine!

De sus, cu spatele rezemat de botul locomotivei și tâmpla apropiată de capătul tăiat al ștreangului, Goj răspunse mai mult pentru sine:

— S'o înțeleagă dumnealor, că noi nu vrem să murim în ștreang.

Toate privirile se îndreptară în sus.

Locotenentul se întoarse și el. Intrebă:

— Tu ai vorbit? Ia coboară!

Goj încrucișă brațele pe piept. Ochii i se îngustară de dispreț. Nici nu se gândea să asculte. Puterea locomotivei trecuse parcă în el. Vorbi cu îndrăzneală:

— Stau bine și aici. Doar n'am pieptul oficos să nu mă puteți auzi.

Stratulat se înroși. Aruncă o privire jandarmilor. Făcu un pas spre locomotivă.

— Coboară, îți poruncesc! Insulți armata. Te mănâncă pușcăria! Stratulat ridică un pumn.

Goj se sprijini mai tare de botul locomotivei. Strigătele ofițerului i se păreau caraghicase. Mormăi câteva înjurături printre dinți. Iși descoperi dinții. Erau albi, mari, plini de viață sănătoasă. Clătină din cap cu mândrie. Vorbi sfruntător:

— Nu insult armata cu aceste vorbe, domnule locotenent. Mai degrabă, dumneata ne insultă. Pe noi și pe omul dintre șine, pe Sitaru. E păcat, ar fi mai bine să cereți iertare celui mort.

— Eu, iertare, idiotule, bolșevicule! mai putu articula Stratulat cu vocea îngreunată de furie.

De undeva se auzi glasul subțirel al lui Buzea:

— Ți-e frică de mort, domnule locotenent?

Stratulat întoarse capul și făcu semne cu mâna celor din jur să se îndepărteze.

Nimeni nu se clinti. Alături de mortul dintre șine, ofițerul li se părea o gân-ganie rănită lângă un om viu. Ce caută printre ei? De ce le mai turbură viața?

Goj își pierdu cumpătul. Furia ofițerului și mai ales înjurăturile, îl îndemneau să sară cu picioarele sprijinite pe tampoanele locomotivei, drept în capul lui. Strigă:

— Astâmpără-te, domnule locotenent! Ți se va furișa mortul sub plapomă! L-ai ocărit și nu te va putea ierta. Ai să-l simți! Așteaptă! Așteaptă! Stratulat porunci soldaților să se apropie de locomotivă. Sbieră:

— Jos cu el! Repede!

Goj ridică un picior, gata să lovească în cel care ar fi încercat să-l atingă. Tot sângele i se adună în față. Strigă soldaților:

— Feriți-vă scăfârlile! Mi-e călcâiul de oțel! Roti talpa bocancilor deasupra capetelor lor.

Mulțimea muncitorilor dela montaje începu să vocifereze. Se îngrămădiră în fața locomotivei. Doi își lipiră spinările de tampoane și întinseră brațele. Strigătele deveneau din ce în ce mai puternice:

— Să plece găinarii!

— Jos concedierile!

— Ofițerii la popotă!

Locotenentul Stratulat sări înspăimântat înapoi. Mai făcu un pas și se lovi de mort.

Togan scoase un strigăt de parcă l-ar fi lovit pe el și acoperi capul lui Sitaru cu pieptul. Se ridică și vorbi răspicat:

— Ia seama! Morții noștri nu șomează! Le vei da socoteala! și agită cu ură pumnul.

Locotenentul se trase înapoi câțiva pași. Se învârtea în spațiul strâmt din mijlocul muncitorilor, căutând o scăpare. Iși aminti de jandarmii săi. Le făcu semn să se apropie și le arătă mortul. Ochii rătăceau aiuriiți. Încercă să le dea poruncă, dar nu izbuti să scoată decât un geamăt înăbușit.

Se făcu tăcere. Trupul lui Sitaru purtat pe brațe de jandarmi, părea mai greu și mai lung decât în viață. Parcă ținea să mai rămâie în ateliere, printre ai săi.

De pe locomotivă Goj privea îndurerat spre trupul lui Sitaru. Ridică mâna pentru a-i face semn, dar se convinse de zădărnicia acestui gest; mâna căzu înapoi, greoaie. În ochi simți arsura unei lacrimi.

Brusc fălcile i se întăriră. Iși mușcă buzele. Cu o smucitură, rupse restul ștreangului dela felinar. Il strânse cu înverșunare în pumni. Strigă locotenentului:

— Ia-l, că-ți ajunge! Aruncă restul de ștreang în urma lui Stratulat și coborî, într'un salt, de pe locomotivă.

IV

Așezat în poarta Nr. 1 a atelierelor, Hassan Halil putea cuprinde într'o privire întreaga curte. Deodată tresări. Parcă auzise un zgomot neobișnuit. Făcu repede câțiva pași și-și opri ochii asupra halei de locomotive. Scoase capul din gulerul flocos al șubei. Prin ochii mari îi trecu o flacăra. Nasuk

țâșni ca o sabie din împreunarea sprincenelor stufoase, se ascuți mai mult. Gura i se strâmbă. Cheia dela poartă, spânzurată de degetul arătător, se bălângănea. Rămase câțva timp nemișcată. Apoi clătină din cap și bombăni:

— Ține o fi? Șmecherii! . . . Cu mine, na! Iși pipăi revolverul sub șubă.

În pupilele lui Hassan Halil, îndreptate asupra atelierelor, stărâia o bănuială. Atelierele se odihneau. Păreau mulțumite că pot fi singure, ele între ele. E Crăciun și în afară de portari și de jandarmii dela Postul din fundul curții, nimeni nu le deranjează. Locomotivele bolnave și-au pus comprese albe de zăpadă și dorm. Din vagoane, nimeni nu descarcă blocurile de spațiu înghețat. Degetele coșurilor caută tâmpla cerului pentru o meditație severă. Sculele se odihnesc și din când în când își vorbesc în șoaptă. Ciocanele, cleștile, pilele, schimbă păreri subțiri. La rotărie, câțiva șobolani aleargă pe roți, în jurul roților. Nimic nu curge, nimic nu se toarnă. Cuptoarele turnătoriei cască. Pe acoperișul administrației, un stol de ciori.

La poarta Nr. 3, Bănică, cu picioarele în cizmele de pâslă, înfășurat într'o șubă până la pământ, se preumblă de colo până colo cu pas măsurat. Privește plictisit în jurul lui și încearcă în zadar să născopească ceva, care să ducă dincolo de zidurile atelierelor.

Deodată chipul i se înveseli. Clipi șiret, prinse în palmele late o bucată de zăpadă și o frământă încet. Ochii i se opriră asupra acoperișului administrației. Svârli bulgărul de zăpadă cu toată puterea strigând:

— Hi, hi, hi, diavol cu pene, hiii! și izbucni în răs.

Cele câteva ciori își luară sborul croncănind și se așezară din nou ceva mai departe pe unul din castelele de apă.

— Hiii! strigă încăodată Bănică, agitând mâinile după stolul de ciori. Se încruntă. Parcă auzea pași strecurați tiptil, unul după altul. Nu păreau să fie jandarmii. Le cunoștea bine călcătura. Se trase înspre gheretă și înjură printre dinți. Apoi strigă puțin înfricoșat: — Care-i acolo, măăă? Ștai, îți ordon! Staaaai! Și-și învârti capul în toate direcțiile. Rămase cu ochii în gol, speriat.

Hassan Halil mai făcu câțiva pași. Asculta și el sgomotul pașilor care se îndepărtau. Vocea lui Bănică îi întări și mai mult bănuiala că se petrece un lucru necurat. Șuieră printre dinți:

— Ține o fi? Na, na! și bătu cu palma în șubă, în dreptul revolverului. Se repezi imediat la poartă și băgă cheia în broască. O învârti și constată că era bine închisă. Privi dincolo, în stradă la câțiva trecători care se opriseră și-i suspectă. Vru să le facă semn să plece mai departe. Iși pipăi din nou pe deasupra șubei, revolverul.

În această zi de sârbătoare cei mai mulți dintre muncitori stăteau pe la casele lor. Din mai toate coșurile se ridica fumul. Pe cărbunii din sobe pocnea coaja cartofilor. Sticla de țuică aștepta pe cei care aveau să treacă pragul.

Nevestele păreau acum mai frumoase. Rochiile spalate, cârpite cu grijă, și broboadele scoase din cuferele de zestre, parcă le ștergeau de pe fețe gri-

jile unui an. Fetele care ajunseseră la vârsta măritişului, cu cozile prinse în zeci de ace şi cu urme de roşu pe buze, îşi căutau în oglinzi ochii fierbinţi şi-şi îndreptau mereu nemulţumite, îmbrăcămintea. Copiii mai mărişori nu ştiau ce să spună părinţilor: faptul că erau împreună îi stingherea. Bucuria sărbătorii era apăsată de imaginea atelierelor, de munca îndelungată şi sărăcie. Amintirile unui an întreg răzbeau în câte o vorbă sau într'un gest scurt. Acest Crăciun nu dădea sufletelor odihnă meritată. Dangătele clopotelor dela biserică intrau ca în case pustii. Puţini le răspundeau cu o cruce.

— Ia vino să te văd! Ceacăru se ridică sprijinindu-se cu cotul de pernă.

Maria se desprinse din oglinda turbure a dulapului. Ii aruncă tatălui ei o privire uimită şi apoi lăsă capul în jos. Strânse roşul de buze în pumn.

— Mai aproape! Ce ai în mână? Ceacăru întinse braţul păros, mişcând degetele.

Pe pragul uşii dela bucătărie, apăru Linţa. Ii părea bine că bărbatul se trezise. Întrebă:

— Ce vrei?

Bărbatul îi făcu semn că n'are nevoie de dânsa. Ii răspunse totuşi ca să n'o supere:

— Ii vorbeam fetei. Fire ascunsă, de pe acum... şi privi cercetător la amândouă.

Maria se apropie de pat. Se sili să nu-şi schimbe culoarea feţii.

— N'ascund decât ce-i al meu! răspunse fata cu capul întors către maică-sa.

Ceacăru îi apucă pumnul şi-l deschise cu uşurinţă. Scui pă şi răs:

— Spoială de buze! Pentru cine? Işi pironi privirile în ochii fetei.

Maria făcu o mişcare slabă ca să-şi smulgă mâna şi ridică din umeri.

— Pentru mine... Faţa i se roşi de supărare.

Linţa făcu semn bărbatului să lase fata în pace. Pentru atâta lucru să-i turbure sărbătoarea!...

— Se joacă şi ea de-a fata mare. Las-o!

Ceacăru se ridică şi o privi atent pe Maria. În ochii-i negri răzbea dragoste şi autoritate severă. Privirile se opriră în treacă asupra pieptului ei. Vorbi cu glas îngroşat:

— Şaisprezece ani împliniţi!... E mare, bună de măritiş. Inchise un ochi, gândindu-se la ceva. Ii făcu semn să plece.

Ochii albaştri bătând în violet ai Mariei înfruntară ochii tatălui. La ce se gândeşte şi dânsul!... Strânse rujul în pumn şi strânse buzele. Reţinu un cuvânt.

Când Maria dispăru dincolo de uşă, Ceacăru sări din pat, în izmene. Işi frecă faţa cu palma şi strigă:

— Adă-mi briciul şi puţină apă caldă. Stai! Mă gândesc la băiatul lui Cap Pătrat, suderul, la Piru. Sudor şi el. Dă briciul!

Linţa nu ştia ce să facă mai întâi. Să-şi mărite fata...

— Iacă, ți-l aduc. Și mie îmi place Piru. E cu milităria făcută și câștigă binișor.

Ceacăru se apropie de oglindă. Iși privi fața aspră, nebărbierită. Iși studie cu încruntare fiecă trăsătură: nasul mare, vânjos, ducea cu'n fel de sculă de spintecat; gura lată, cu vârfurile trase spre bărbie, gata să pronunțe un cuvânt de supărare; și bărbia, teșită, întărită de o veșnică dărzenie. Intreaga expresie a feții părea să rețină cu hotărîre frământări interioare. Coborî privirile spre pieptul păros și mai jos, la izmenele cârpite de americană. Se opri în oglindă asupra labelor picioarelor. Se întoarse și-și privi pe podea, degetele cu unghii mari, murdare. Strigă, parcă înfiorat:

— Și un lighian cu apă caldă, Lințo! Din piept îi ieșeau sunete groase. Se gândea acum la altceva, — la fata lui. Unde s'o fi dus dânsa pe vremea asta geroasă? În ochi îi licări scurt o flăcăruie veselă: Fata lui, Maria...

Pe Calea Griviței colindătorii se îndreptau grăbiți spre centrul orașului. Mergeau repede ca să-și alunge frigul din hainele subțiri. Țineau stelele, meșteșugite cu săptămâni în urmă din hârtie colorată întinsă pe rame de lemn, fragile, în colțuri cu zurgălăi de tinichea și poze cu Maica Domnului și pruncul Iisus. Fețele le erau încruntate, gata să-i înfrunte pe concurenții cunoscuți din alte cartiere. Atunci când îi întâlneau, își aruncau priviri dușmănoase și chiar înjurături. Iși comparau în ascuns stelele și fiecare examen le întuneca sau le lumina ochii. Desigur că cele mai frumoase stele aduc și mai mult câștig. Fiecare pentru pâinea lui!...

— Asta-i stea? Parcă ar fi un fund de cratiță, strigă Mihui lui Buză Spartă și-și înalță mândru steaua lui.

Buză Spartă îi aruncă o privire supărată, dar fața i se întinse repede într'un zâmbet șiret. Steaua lui era într'adevăr făcută dintr'o cratiță. N'avuse bani să-și facă una așa cum ar fi vrut el. De mult scornise el în gând o stea cu douăsprezece colțuri, fiecare având un mic bec ascuns sub hârtie, ca cele dcla bateriile electrice. Poate că la anul o să-și împlinească visul, dacă are să strângă bani și o să-i pună deoparte. Acum însă, ce să-i faci, a rugat-o pe maică-sa să-i împrumute cratița. A căpătat-o cu greu: alta nu mai avea în bucătărie. După ce o curățase de rugină a frecat-o cu o piatră și luca ca o stea adevărată. În mijloc a lăsat un cerc sclipitor și a tras cu șofran linii până'n margine, închipuind niște raze subțiri. De mâner legase cu sârmă un băț lung pe care-l învelise cu fire de lână, scoase dintr'o flanea ruptă a lui taică-său. Se chinuise mult, ajunsese s'o vadă, așa cum era și iacă, tocmai Mihui, căruia îi dăruia întotdeauna cele mai frumoase poze de pe cutiile de conserve, își bate joc de el. Se încruntă din nou. Se prefăcu că admiră steaua lui Mihui și zise rugător:

— Tare-i frumoasă! Parcă ar fi cokerită din cer!

Mihui coborî steaua sa și o clătină fudul. Pistrii de pe față, se roșiră și se animară ca o sumedenie de ochișori veseli. Râse superior:

— E adevărat! Are clopoței, — și o clărină mai tare făcând să sune clopoteii.

Buză Spartă privi steaua cu luare aminte, clipi niște ochi mici, căprie și izbucni în răs:

— E din ziare vopsite! Se văd buchiile. Uite: *a fost găsit mort...*

N'apucă să citească mai departe, că Mihu îl lovi cu furie în piept. Iși înălță apoi repede steaua ca s'o ferească de Buză Spartă. Ținea un pumn înainte, gata de apărare.

Buză Spartă nu mai râdea. Prin spărtura buzei de sus se vedeau bine dinții strânși. Sări un pas înapoi și făcându-și vânt, izbi cu cratița în steaua de hârtie a lui Mihu.

Se încăierară. Țipetele lor atraseră pe alți colindători și pe trecători. Cercul din jurul lor se îngroșase până dincolo de trotuar.

Un răs răgușit făcu capetele să se întoarcă. Comisarul Boțcan își făcu loc prin mulțime. Continuă să rădă înfundat, mișcând din cap și din buze, fără să i se audă un sunet. Fața-i era proaspăt bărbierită, ca pentru sărbători și mustața muscă se svârcolea sub nasul lat, dela o nară la alta. Trupul lui mic și îndesat se clătina nesigur pe picioare. Avea picioarele crăcănate și tălpile întoarse în afară. Te mirai cum nu i se frâng genunchii. Așa cum e, era cunoscut de tot cartierul. Comisarul cartierului zise cu o voce ciușită:

— Ia să vă văd, puștilor! Să înveseliți sărbătorile pe gratis! Care-i mai tare? și Boțcan îi îndemnă agitându-și brațul.

Cei doi copii se opriră deodată și-și descleștară brațele. Intoarseră ochii spre comisar, mai întâi cu frică, apoi cu supărare. Făcură câțiva pași îndărăt, ținându-se unul lângă altul. Fețele li se încruntară. Buză Spartă dădu un ghiont rivalului său și se plecă să ridice cratița. Pândea momentul potrivit ca s'o ia la fugă.

Comisarul Boțcan simți dușmănia copiilor. Zâmbi răutăcios și ochii i se făcură mici, scânteietori. Puse mâna în șolduri și scuișă.

— ... Mama voastră de pui de bolșevici! Pe stradă, hai? și întinse mâinile scurte spre urechile băieților.

Buză Spartă simți cum i se rupe ceva în piept și că i se oprește răsuflarea. Ochii-i scăpărară și se pironiră pe cei ai comisarului. Spărtura buzei se strânse. I se vedea acum numai un singur dinte alb, țipător de strălucitor. Trase în ascuns pe Mihu de haină. Amândoi făcură pași mici înapoi. Brusc, se strecurară printre oamenii din spatele lor și o luară la fugă.

Pe celălalt trotuar, Gălgăuță în costum de sărbătoare și palton îmblănit, încadrat de coana Clementa, nevastă-sa, și de feciorul său, Liviu, pășea încet îndreptându-se spre biserică.

Câțiva dintre cei strânși pe marginea trotuarului își scoaseră șepcile.

Boțcan luă o poziție militărească și-și duse mâna la cozoroc. Strigă, separând cu grijă cuvintele, ca să fie bine auzit:

— Să trăiești, coane Gălgăuță! Sărbători fericite împreună cu familia! Gălgăuță se opri și clătina ușor din cap. Clipi din ochi și așteptă.

Comisarul traversă strada, se opri la un pas de familia Gâlgăuță și așteptă ca Gâlgăuță să-i întindă mâna, apoi, mai cu îndrăzneală, strânse mâna lui Liviu. Vorbi cu sfială:

— Parcă ați fi Sfânta Treime. Să vă trăiască feciorul și făcu o plecăciune. Dădu capul pe spate, mulțumit de întâlnire. Bolborosi: Să-mi fie iertată întrebarea. Domnul, fiul dumneavoastră, la ce universitate învață?

Liviu privi pieziș spre părinți și exclamă:

— La Drept!

— În anul doi! completă mândră, coana Clementa.

Boțcan își îndreptă spatele ca și cum dânsul ar fi urmat aceste studii înalte și spuse marțial:

— Dreptul? E drept! Și frumos! Cu Dreptul mântuim țara! Și apoi cu un ton încrezut: Domnule Liviu Gâlgăuță, eu aplic dreptul ca după carte. Să trăiți! și făcu un pas mare în lături ca să-i lase să-și continue drumul pe cei din fața sa.

Domnul Gâlgăuță făcu o ușoară înclinare și răspunse aproape în șoaptă:

— Mai treci pe la mine. Puțină țuică, cozonac... și aruncă o privire ascuțită peste umărul comisarului.

— Vă mulțumesc, coane și dumneavoastră coniță, — mai avu timpul să adauge comisarul în timp ce fața i se risipea într'un zâmbet de mulțumire.

Gâlgăuță făcuse un pas mare spre bordura trotuarului. Ochii-i cenușii căpătară o strălucire de oțel. Pupilele nu i se mai vedeau. Intreaga față îi deveni roșie, cu reflexe vinete. Numai vârful nasului se îngălbeni. Părea un mic plisc după fiertură. Un pumn înmănușat se ridică în aer. Il asvârli înainte. Strigă:

— Babic!

Pe celălalt trotuar, Babic, care se ascunsese la apariția familiei Gâlgăuță în spatele oamenilor, își îndreptă trupul. Ochii îi fugeau rătăciți, căutând o scăpare. Intreaga față căpătă o paloare de mort. I se adunase în jurul gurii o sumedenie de sbârcituri. Deși nu trecea de treizeci de ani, parcă devenise moșneag din pricina situației în care se afla în acest moment. Și trupul lui destul de mic se gheboși și deveni ca al unui pitic. Prezența comisarului îl hotărî să răspundă la chemarea cămătarului. Traversă cu pași nesiguri strada și se opri în fața lui Gâlgăuță. Iși trase mai spre ochi căciula flocoasă și-și plimbă stingher mâinile de-a-lungul trupului. Privea la picioarele dinaintea sa, la trei perechi de șoșoni. Părea să le studieze cu silă.

Gâlgăuță îi căuta ochii fără să-i poată întâlni. Două cute îi adânciră gura. Lunecă palma sub reverul de blană al paltonului.

— Parcă era vorba să treci pe la mine înainte de Crăciun. Ori îmi aduci mie până la prânz, ori ai pierdut ceasul amanetat. Alege! Vocea îi era aspră, însă nu și uscată. Răzbea în ea, patima.

Babic o privi pe coana Clementa și apoi, insistent, pe Liviu. Ealbăi:

— Domnule Gâlgăuță, acum de sărbători!... Ceasul e mai scump... Dar de nuntă...

Gâlgăuță se bătu ritmic cu palma ce o ținea sub rever, pe piept și clătină din cap:

— Te privește! Banii n'au nuntă și sărbători. Sunt numai bani! Și aruncă o privire comisarului.

Boțcan mișcă țepăn capul. Exclamă:

— Bani! și duse mâna la cozoroc.

Muncitorii, care îl cunoșteau bine pe Gâlgăuță — toți îi trecuseră pragul casei cu amanet — urmăreau scena de pe trotourul opus. Nu auzeau schimbul de cuvinte. Il bănuiau după ceea ce vedeau de departe. Mai ales după poziția trupului lui Babic și jocul mâinilor sale. Schimbau între ei gânduri cu voce joasă, scrâșneau.

— Ei au Crăciunul plin! nu se putu reține Lazăr Brumău. Aruncase aceste vorbe cu glas tare, să audă cei pe care îi dușmănea.

Cei de lângă dânsul îi făcură semn să tacă. Mai aveau doar nevoie de cămătar, și Boțcan, comisarul, e de față.

Brumău îi privi că nu-i pasă. Pieptul lui de cazangiu înalt svâcni înainte. Fața plină de tinerețe, însă înăsprită de muncă și griji, deveni cruntă. Buzele zemoase, puțin groase, se resfrânseseră de supărare. Bărbia i se încreți și întări. Zise fără să clipească:

— De ce să-i ticnească cozonacul? Noi nici pâine n'avem. Șomeri... și-i Crăciun!

Erau toți șomeri, dela prima concediere. Ii dădeau dreptate lui Lazăr. De acest Crăciun, n'au nimic, nu-l simt cum se obișnuiește. Ar bea și ei o țuică și să aibă să dea copiilor o bucată de cozonac. De unde să ia pentru asemenea plăceri rare?

— El și-a tăiat percul de Crăciun! murmură unul, lingându-și buzele. Respiră din adânc, cu năduf.

— L-am văzut înainte de tăiere. Era gras ca dânsul... șopti un altul, cercetând dela distanță, trupul grăsun al cămătarului.

— Și-au umplut pânțele cu sarmale de porc. Ii plac rău, sarmalele!... răsese cu invidie un altul, și apoi înjură printre dinți.

Vocile se amestecară mai libere. Unii se mișcară până peste marginea trotcarului, ca să audă ce vorbesc cei care îl urau acum mai tare din pricina foametei în Crăciun.

Lazăr Brumău păși până aproape de mijlocul străzii. Privi crâncen la felul de a sta umilit al lui Babic. Ii pronunță de câteva ori numele între dinți. Vroia să-l strige pentru a-l îndemna la altă atitudine. Răbufni:

— Și de Crăciun face zărăfie cu viețile noastre! Pieptul îi sălta, de parcă ar fi încercat să se desprindă din niște chingi.

Boțcan întoarse pe jumătate capul. Din găurile mici ale orbitelor, țâșniră doi țurțuri. Ochii unora nu-i putură înfrunța. Cei ai lui Brumău, rezistară. Fulgerau.

Babic smuci capul înainte. Ochii săi muiați de tristețe pâlăpăiră. Iși mușcă buza de jos încercând, zadarnic, să-și exprime gândul. Vorbi rar:

— Faceți cum credeți de cuviință. Măine om vedea. Poate mai curând . . . și privi cu oarecare îndrăzneală la comisar.

Babic rămase locului privind cu ochii pe jumătate închiși, după familia Gălgăuță. O flacără îi țâșni de sub pleoape, se răvăși și imediat se prelungi în niște ace îndrăznețe. Respiră cu abur puternic și mișcă din buze. Probabil că înjura în gând. Se urni când nu mai văzu familia Gălgăuță.

O sanie trasă de doi cai, cu panglici și zurgălăi la hamuri și căpestre, lunecă spre biserica din fața porții Nr. 2 a atelierelor. În ea, Zdrenghie, tolănit pe trei sferturi de canapea, cu cei doi copii pe pulpe și nevasta înghesuită într'un colț, privea radios în dreapta și în stânga drumului. Căciula brumărie îi căzuse pe ceafă și smocul de păr îi flutură pe frunte ca un panaș ciupit de molii.

Cârnu, care-i zărise de departe, făcu un pas jos de pe trotoar și vru să sară înaintea saniei. Caii se speriară și se smuciră. Patinele saniei lunecară lateral. El se feri, făcând un sălt și căzu. Scoase un strigăt de durere și spaimă. Imediat își reveni, apucă un bulgăre de zăpadă și-l aruncă cu furie în urmă. Urlă:

— Zdrenghie, măăă! să nu furi aghiazma ca s'o amesteci cu țuică! și izbucni în răs.

Iși scutură zăpada de pe hainele curate și se poticni de trotoar. Fața-i buhăvită de vechiu băutor se îl mină decdată. Trase cu tărie de fularul negru cu buline galbene și-l flutură. Chema și pe alții să vadă ce are de gând să facă. Ochii îi sclipeau de șireată veselie. Se apropie de grilajul porții și făcu semn lui Bănică să se apropie. Incercă mai mult în glumă să forțeze poarta.

— Deschide, înger jigărit, paznic al raiului! se răsti zâmbind Cârnu. Afară de păcatul beției, mi-e sufletul curat ca țuica aia scumpă, și începu iar să sgâlțâie poarta.

Se adunară și alții. Rădeau de Cârnu dar îl și încurajau cu gesturi și vorbe iuți.

Bănică se apropie de poartă. Privea surprins și puțin înfricoșat în toate părțile. Strigă repetat:

— Plecați! Chem poliția! Apucă un drug rezemat de pe peretele casei de pază.

Cârnu rânji. Ridică un braț în semn că n'are de gând să intre. Apoi vorbi cu greutate:

— Măi Bănică, îngerășule, te-ai vândut diavolului celui bogat pentru câteva cifre zimțate. Na-ți și dela mine! și-i aruncă o monetă mică. Pentru răscumpărarea sufletului tău! Râse cu tristeță și plecă, împleticindu-se.

Din capătul celălalt al Căii Grivița, dinspre oraș, se vedea înaintând spre ateliere un grup înveșmântat în culori pestrițe. Cu cât se apropiau, atenția și curiozitatea celor de pe trotoare creștea. Se auziră din depărtare chiote și strigături.

Grupul se mai opri de câteva ori în drum, până ajunse în dreptul primei porți a Atelierelor. Cei care staționau pe trotoare, priveau răsând. Câțiva trecători se opriră.

În mijlocul drumului, cinci mogâldețe se mișcau în desordine. Fețele le erau ascunse sub niște măști colorate violent. Veștimintele le erau înseilate din petece. Numai încălțăminte era obișnuită și contrasta cu restul. Două măști aveau nasuri coroiate, din pânză roșie umplută cu vată, care cădeau deasupra gurilor de carton, căscate. Dinții din fasole, trecuți printr'un fir de sârmă, se mișcau neregulat. Pe cap, jobene sparte, de sub care fluturau la tâmpile perciuni din ață roșie, lungi până la umeri. În mâinile vopsite sângieru țineau săculețe negre, pe care erau cusute cifre galbene, cu o mulțime de zero. Le agitau mereu, făcând să sune tinichelele rotunde și băncuțele dinaintea primului războiu mondial. Caftanele negre tivite cu ață albă, aveau imprimate pe spate semnul lui David, în mijlocul căruia era prins un clopoțel. Alți doi, mătăhăloși și înalți purtau pe față măști mongolice și pe cap pălărioare verzi cu pene de cocoș. Cu mișcări grave, muiau degetele în niște cutii pline cu grăsime de porc și-și răsuceau mustățile țepoase, cu vârfurile aduse până la urechi. În carâmbii cismelor din pânză de sac vopsită în negru, se puteau vedea două cuțite de măcelar cu prășelele stropite cu roșu. Al cincilea pipernicit, fără mască, cu fața vopsită cu funingine și dantura învelită în foiță de plumb, își plimba unghiile netăiate pe scripcă spartă.

În urma lor, un tânăr înalt în costum național, cu sumanul pe umeri, și căciula albă trasă pe creștet, pocnea aprig o biciușcă în aer. Fața lui n'avea nicio sbârcitură, fălcile îi erau încheștate, sprincenile încruntate de trufie. Privea cu superioritate la cei cinci mascați și din când în când le făcea un semn energetic. Când văzu că numărul curioșilor de pe trotoare e de ajuns de mare, sări un pas înapoi și roti biciul deasupra capului. Urlă:

*Țidov, ungur și țigan,
Piară cu bătrânul an! Hooo!*

și pocni din nou din biciu.

Mascații se înghesuiră unii în alții, prefăcându-se a fi peste măsură de înspăimântați. Scoteau strigăte și bocete sfâșietoare, implorând din mâini pe cel cu biciușca, să-i ierte.

Acesta se repezi asupra lor, le făcu semn să se pună în genunchi și-și roti cu mai multă furie biciul deasupra capetelor lor. Ochii i se aprinseră de ură. Buzele se resfrânseră într'un zâmbet batjocoritor.

De pe trotoare, izbucniră râsete. Curioșii glumeau și aruncau vorbe de ocară. Câțiva aruncară în mascați cu bulgări de zăpadă.

Deodată, din mulțime, cineva strigă cu mirare:

— Ia uitai-vă la ăla, parcă ar fi Tiron al nostru.

Răsetele încetară, toate privirile încercau să descopere printre cei cinci mascați pe Tiron. Coborîră de pe trotoare.

— Nu-i dânsul!

— Parcă tot el ar fi. Are căutătura lui de știucă.

— E acasă. L-am văzut adineauri.

Jornea își făcuse loc în cercul celor strânși în mijlocul străzii. Nu-i venea să creadă că Tiron se află printre mascați. Il știa că se cam dă bine cu meșterii. Ii linge și le mai dă din pungă. Dar până acolo să se porcească!... Se apropie mai mult de cel bănuț. Fața i se scobise mai mult și ochii îi deveniră sfredelitori. Sfredelneau în orbitele de carton ale unei măști. Brusc, apucă unul din nasurile corioate și trase.

Exclamații de uimire izbucniră din toate părțile. Chipul lui Tiron apărură de sub mască, palid, descompus. Se furișă în spatele « țiganului ». La piept strângea ca o platoșă de apărare, săculețele cu tinichele.

Tânărul în costum național rămase cu biciușca în aer. Fața i se schimonosi de spaimă. Privi în jurul său și văzu cercul de muncitori care se strângea tot mai mult. Se mișcă pe loc ca încolțit. Brusc se repezi cu capul înainte în zidul de oameni, își făcu loc și o luă la goană.

În câteva clipe măștile fură smulse. Câteva capete speriate, se răsuceau în toate părțile ca niște păpuși cu găturile frânte. « Mascații » lăsară să cadă săculețele și cutiile cu grăsime. Tinichelele se împrăștiară între picioare, stârnind și mai mult furia muncitorilor. « Țiganul » scuipa în palmă și apoi își freca disperat fața, încercând să șteargă repede de pe ea, funinginea.

Pumnii cădeau grindină peste trupurile « mascaților ». Unii îi trăgeau de peticele pestrițe, rupând din ele fâșii, sau turteau jobenele de carton, înfundându-le până peste urechi. Penele de cocoș dela pălărioarele « ungușorilor » sburau în toate direcțiile.

— Unsoare pentru mustăți!... și noi n'avem nici pentru ciorbă! strigă un vlăjgan apucând un pumn de unsoare de pe jos și o trânti în fața unuia dintre « mascați ».

— Tu ești ăla cu nasul roșu de jidov? Să ți-l mai înroșesc și eu, că nu era de ajuns, — se auzi vocea altuia și un pumn lat izbi într'un nas rotund și alb ca un bulgăre de zăpadă, din care sângele țâșni peste gura strâmbată de durere.

— Na, mai cântă dacă poștești! Vioara căzu peste capul « țiganului » cu bufnet înnăbușit. Cântă, că de nu îți vor cânta măruntaiele! Gâtul scripcei lovit în umărul fostului « țigan », se frânse.

Cățiva încercau în zadar să oprească furia mulțimii. Dar strigătele lor în loc să potolească, ațâțau și mai mult. Impăciuitorii erau îmbrânciți, acoperiți cu insulte și amenințări.

Jornea îl apucă pe Tiron de haina înseilată din petecă neagră, în care era îmbrăcat și-l trase spre sine. Il sgâlțâi cu toată puterea. Brusc, îl ridică ca pe un sac de câlți până în dreptul ochilor. Il privi în ochi cu greață. Mârâi:

— Ceferist! . . . și-l lăasă să cadă. Il lovi cu piciorul în șale și agită brațele spre ceilalți muncitori. — Lăsați-i pe ăștia să se care, — nu-s ceferiști! Și le făcu semn cu mâna « mascaților » să plece. — Pe ăsta însă . . . și-l prinse de gulerul hainei pe Tiron, care se ghemuise în zăpadă.

Ceilalți patru mascați după ce primiră o ultimă porție de pumni și picioare în spate, o rupseră la fugă.

— Ăstuaia, fraților, să-i căutăm noi masca lui cea adevărată! vorbi cu voce ridicată Jornea, ținându-l mereu strâns de guler pe Tiron. Acesta privea aiurit la cei din jurul său. Bolborosi:

— E Crăciun . . . sărbătoare . . . lăsați-mă!

Jornea își reținu un scuipat și-l ridică din nou. Intre genele sale lungi, pupilele se plimbau rar, cercetătoare. Mărul lui Adam, îi urcase deasupra fularului și se înțepeni. Respirația fierbinte aburea fața celui prins. Vorbi cu toată ura:

— Răspunde, Tiroane, și să nu minți! Nu purtăm mască, Ceferiști, asta suntem!

Tiron nu știa unde vroia să ajungă Jornea. Prinse a repeta mereu:

— Sunt ceferist . . . ceferist . . .

Izbucniră râsete și proteste.

— Atunci, dacă tot mai dai din plisc că ești și tu ceferist, de ce ai lăsat să-ți pună mască, măi? Cât ți au dat, Tiroane? Răspunde!

Se făcuse liniște.

Tiron căsca gura și limba i se agita mereu între dinți. Ochii care alergau până atunci în toate părțile, împietriră.

Jornea îl ridicase în brațe și-l arăta tuturor ca pe o piesă stricată de locomotivă. Deodată, parcă plictisit și desgustat, îl lăasă să cadă în zăpadă.

— Cine ne-a mărit impozitele? îl întrebă el cu dinții strânși pe cel de pe jos. Apoi, adresându-se celorlalți: — Cine ne asvârle pe drumuri după ani grei de muncă? Evreii sau ăia cocoțați la cârma țării, neamul spurcat de burghez? Vorbește, mascațule! și dădu cu piciorul în Tiron.

Din grupul celor dimprejur, izbucniră voci supărate, furioase.

— Pe bancherii veniți din străinătate, pe ăia nu-i ia în batjocură! agită unul un pumn în semn că știe ce știe.

— Cine te-a plătit ca să te pocești? Că nu degeaba . . . și lovi cu vârful ghetei în cel de jos.

— Ciocoi se înțeleg între ei mai bine ca noi. Și slugile lor, de asemenea. Slugă! scrâșni un altul și apoi scuipă.

Dacă n'ar fi fost de față Jornea, îl băgau pe acest mascat în spital. Cârpa de om dela picioarele lor, îl îndârjea. Un ceferist și să se spurce! . . .

— Du-te, dihore, și-ți spală fața, că-i sărbătoare! spuse Jornea dând cu piciorul în măștile rupte de pe jos. Li făcu un gest disprețuitor cu mâna.

Tiron clătină capul cu neîncredere, se ridică mai întâi într'o mână și suspină. O clipă rămase pe vine. Înaintă astfel câțiva pași, privind pe furis

în jur. I se făcu drum. Trecu printre muncitorii care-l priveau cu dispreț. Când ajunse la câteva zeci de metri depărtare, se întoarse și strigă:

— O să mi-o plătiți cu vârf și îndesat! Mai făcu câțiva pași în goană și dispăru după colțul unei ulițe.

State, care se ivise în ultimele clipe, rămase locului uimit. Prinse în privire pe cei care urmăreau pe fugar, coborî ochii asupra măștilor, cutiilor și viorii sparte și brusc se întoarse. Se luă ca o săgeată după Tiron.

De după colțul străzii unde dispăruse State apărură Horja. Era îmbrăcat în haine ieftine, însă curate și cu căciulă cafenie îndesată pe frunte. Mergea mai repede ca de obicei, dar fără să pară grăbit. Fața-i era îngândurată, parcă privea departe. Aproape de podul Grant se auzi strigat. Intoarse capul și apoi își continuă drumul.

— Unde-ți petreci sărbătorile, Horja?

Se opri. Mangăru îi strânse mâna urându-i sărbători fericite. Horja îi răspunse cu jumătate de gură și încercă să-și continue drumul.

— Stai, tovarășe, poate avem drum împreună. Am să-ți vorbesc ceva.

— Sunt poftit la niște rude, în oraș. Sunt grăbit, mă așteaptă, — răspunse Horja încercând din nou să scape de Mangăru.

Mangăru trecu în dreapta lui Horja. Apoi vorbi nefiresc de tare, întovărășindu-și cuvintele cu un gest larg. Rămase cu mâna suspendată în aer. O privi o clipă, stingher și o strecură repede în buzunar.

— Apoi și eu tot în oraș merg! Simțea că Horja e nemulțumit și aceasta îl stingherea și mai mult. Se hotărî în sfârșit să vorbească: Tocmai voiam să stau de vorbă cu tine. Acum când se aude de concedieri și oamenii sunt nemulțumiți... Ți-ai dat și tu seama de asta.

Horja mergea cu gândul în altă parte, dar vorbele lui Mangăru îi prinseră atenția. Mormăi:

— Muncitorii și-au dat seama numai că...

— Păi, deaceia ne-am gândit la tine. Conducerea sindicatului are nevoie de tine pentru unele chestiuni.

Horja învârti nervos bradul între degete și întrebă supărat...

— Ce chestii? N'am nimic de tocmit cu nimeni! Și mări pasul, luând-o înaintea lui Mangăru.

Acesta o luă și el mai repede, căutând să-l ajungă pe Horja. Continua să vorbească, cu vocea întretăiată de răsufierea gâfăită:

— Nu e vorba de nici-o tocmeală. Te știi ei om mai priceput și cu cuvânt printre muncitori. Vezi, degeaba ne zbatem cu idei frumoase. Muncitorii suferă și trebuie să înțeleagă asta. După ce o trece criza, va fi ca înainte. Poate chiar și mai bine. Gândește-te bine, sindicatul! Și după un timp, în șoaptă: și eu...

Horja se stăpâni. Il privi pieziș, bănuitor. De câteva ori se hotărî să curme discuția și să se despartă de celălalt. Vorbi printre dinți:

— Adică să spun muncitorilor să înțeleagă că trebuie să rămână șomeri? . . .
 Intoarse capul scârbit. Eu altfel înțeleg și înțeleg una și bună: stăpânii să rămână șomeri!

— Stai, ai înțeles greșit. Tu crezi că . . .

Horja îi întinse scurt mâna și zise grăbit:

— O iau pe strada asta. Vorbim altă dată, — și ocoli cu pași repezi colțul.

Mangâru mai făcu câțiva pași rari și se opri. Urmări în dreptul colțului de uliță silueta voinică a lui Horja. Purta pălărie cafenie de aceeași culoare cu paltonul. Avea și guler de blană. Părea să mestece ceva în gură. Scuiță din gura botoasă o bomboană verde, de mentă. Mai mormăi ceva și se întoarse.

Pe o stradă dosnică, aproape de centrul orașului, în dreptul unei vitrine de cismar, un om de vreo treizeci și cinci de ani părea că așteaptă pe cineva. Statura sa era mijlocie, dar se putea ghici sub paltonul subțire și strâmt un trup voinic, format de muncă grea. Gâtul scurt, îndesat între umerii lați, exprima o energie puternică și stăpânită. Șapca trasă pe ochi umbrea fața care părea concentrată cu interes asupra încălțămintelor expuse în vitrină. Rar, când cineva apărea de după colțul străzii, întorcea fără grabă capul. Atunci de sub cozoroc privirile sale țâșneau din tăietura neagră a ochilor și cuprindeau într'o singură căutătură silueta celui care se apropia. Pe obrazul drept, o cicatrice adâncă se mișca asemenea unor verigi rupte, trăgându-i colțul gurii. În acelaș timp, ridică mâna până aproape de bărbie. Vâscul pe care-l ținea între degete îi acoperi câteva clipe fața.

În capătul străzii apăruse acum Horja. Mergea cu pași mari și părea îngrijorat. Nu cumva o fi întârziat din pricina lui Mangâru? Il înjură în gând. Aruncă o privire lungă spre vitrina cizmarului și se opri. Inima îi zvâcni puternic. Continuă drumul parcă mai înseninat.

Omul cu cicatricea din fața vitrinei prinse a se mișca. Ridică bucata de vâsc și se încruntă. Printre boabele albe ale vâscului ochii-i ardeau ca două vârfuri de chibrit. Apoi porni fără să se grăbească spre omul ce se apropia.

Horja îi întinse mâna și-l privi vinovat în ochi. Murmură:

— Tovarășe Andrei, mi se pare că am întârziat. Din pricina lui Mangâru
 A trebuit să ocolesc . . .

— Lasă acum asta! și trecu alături. După câțiva pași, printre dinți:
 Ce a vrut Mangâru?

— Mi-a propus, într'un fel, să intru în conducerea sindicatului lor, —
 răspunse Horja privind numai înainte. Simțea încruntarea feței celui alt la
 auzul acestor vorbe. Și fața lui se schimbă. Gura i se strâmbă de desgust
 și în ochi îi trecu o umbră.

— Mmm . . . da, — exclamă Andrei, închizând pe jumătate ochii. Se juca
 cu bucata de vâsc și deodată rămase cu ea țepăn.

— Nimic! Horja tresări și smuci capul, parcă ar alunga un gând ce nu-i plăcea. Se mustră pentru răspunsul dat. Doar nu tăcuse la propunerea lui Mangăru. Iși trecu căciula de pe frunte și apoi își netezi cu un deget mustața. Incercă să-și amintească cuvânt cu cuvânt cele spuse. Nu mai apucă.

— Tovarășe Horja, aceștia, toată banda trebuie izolată. Ca niște leproși. Aceasta e prima noastră sarcină de Partid! Andrei reîncepu jocul cu vâscul și întoarse capul, în mers, spre Horja. Il văzu întristat, parcă frământat de ceva străin de rostul lui de luptător comunist. Totuși ținu să-și continue gândul: Și în al doilea rând, să întărim Sindicatele Unitare. E frumos ce fac ceferiștii, neastâmpărul lor revoluționar, dar fără organizare revoluționară, în Sindicat, nu ajung nicăeri.

Liniștea din jur adâncită de tăcerea lui Horja, îl făcu pe Andrei să judece că nu e nimerit să vorbească în stradă de felul cum trebuie dusă munca printre muncitorii ceferiști. Se vor sfătui cu toții, cu ceilalți din celulă, în casa spre care se îndreaptă acum. Smulse o boabă din ramura de vâsc și o aruncă în fața celui de lângă dânsul. Zâmbi larg și întrebă cu voce schimbată, prietenească:

— Ei, cum mai merge... căsnicia?

Horja tăcu un timp și grăbi pasul. În piept i se adună mult aer. Se sili să respire încet, pe nas ca să nu se simtă că suferă. Plecase de-acasă, certându-se cu nevasta. Angelina îi reproșase că nici de sărbătoarea Crăciunului nu stă lângă dânsa, în casă. Degeaba încercă s'o lămurească că nu merge să petreacă. Pe urmă strigase la dânsa și fugise afară. În uliță îi păru rău de felul cum se purtase. E Crăciun... și-i amărise sărbătoarea. Era prea târziu ca să revină. Avea doar întâlnire cu tovarășul Andrei.

Se sfătuisse și cu tovarășul Andrei în privința ei. Il sfătuisse să se ocupe mai pe îndelete de ea. Că-i nevastă de muncitor ceferist și nu cucoană.

— Nu vrea să înțeleagă, nu vrea... răspunse Horja cu jumătate de gură. Zâmbi amar și-și înăbuși un oftat.

— Va înțelege, odată, — zise cu căldură în glas, Andrei. După un timp, ca un ecou: — Nici cei din Ateliere nu înțeleg încă... Nu-i ușor! Mergea mai apăsător, privind bănuitor la câte un trecător. Zise printre dinți: — O să vedem ce-i de făcut. Și cu Gavât și cu Mangăru și cu ceilalți. De-aia suntem altfel, noi comuniștii. Spuse ultimul cuvânt mai gros, poruncitor.

Pe o altă stradă, Andrei încetini pasul. Horja rămase puțin în urmă. Îi privi spatele cu încredere. Se simțea întotdeauna, când îl vedea, mai tare. N'avea vorbe deșarte și dela dânsul lua mult. Era un bun meșteșugar în organizare. Simțea în el tovarășul în toate.

Andrei se opri și întoarse capul. Privi cercetător de-a-lungul străzii. Se opri asupra lui Horja. Exclamă:

— Aici!

Intrară amândoi într'o curte.

Pe Calea Griviței, Maria, fata lui Ceacăru mergea grăbit. Pașii ei scârțâiau pe zăpada bătătorită. O cam strângeau pantofii, de aceea își alunga gândul spre lucruri plăcute, doar n'o simți durerile. Paltonul vișiniu, cum-părat iarna trecută din munca ei de ucenică la fabrica de tutun, era acum strâmt. Ea crescuse între timp. Incercase să-l mai lărgească, mutându-i nasturii. Genunchii îi jucau liberi sub mătasea vegetală a ciorapilor. Capul îi era pe jumătate învelit într'un guler din blană de iepure alb. Părul blond tras după urechi îi descoperea fața ușor rumenită de frig. Ochiu verzi, cu ușoare reflexe liliachii, păstrau umezeala unei lacrimi reținute. Gura strânsă, puțin adâncită la extremități, răspundea nasului cu vârful în vânt, într'o replică ironică.

Maria urcă în grabă panta podului Grant. Vântul îi sburli părul. Duse mâna pe cap ca să-l țină. Când ajunse sus luncă și căzu.

Pe pod câțiva oameni isbucniră în răs.

— Erai cât pe ce să-l dărâmi! strigă vesel Aldea, privind cu ochii răutăcioși la fata lungită pe jos.

— Cădeam cu toții în trenul care trece. Cine știe! Poate nimeream în clasa întâia. Compania Internațională, București-Paris. Călătorie pe gratis! Spuse Han și făcu un gest larg peste balustradă, ca o invitație.

Vasile Roaită se opri brusc din răs și privi uimit la fata care încerca să se ridice sprijinindu-se în mâini. Părul răvășit al necunoscutei, împrăștiat pe zăpadă, îi lumina fața. Dintr'un salt ajunse în dreptul ei și o apucă de subsuoară. În picioare, Maria îi ajungea până în dreptul gurii. Ochiu lui Roaită se opriră asupra ochilor fetei, apoi coborîră repede în pământ. Zâmbi vag, ca unei imagini îndepărtate.

Deodată Roaită tresări. Nu mai vedea nimic înaintea lui. Se întoarse repede și goni spre capătul celălalt al podului. În depărtare se mai putea vedea silueta subțire a fetei. Rămase așa, prins ca într'o visare, până ce n'o mai văzu.

— Lasă Vasile, la anul, ți-o aduce moș Crăciun în spinare, glumi Aldea.

Han se apropie de Roaită și-i trecu brațul după gât. După câțiva pași exclamă:

Pe un pod trecea odată
Blonda fată, mica fată
Pe un pod trecea odată...

Vasile Roaită își desprinsese brațul și se apropie cu pași grei de balustrada podului. Jos, pe păienjenişul de metal al șinelor, trenurile veneau de departe și altele se duceau departe, treceau pe sub pod cu zgomot. Locomotive singuratiche manevrau scoțând din când în când câte un țipăt scurt. Semnalizatoare clipeau « uite roșu, uite verde », unor nouri cocoțați pe un castel de apă. Un acar pitic agita o mână neagră, ca o pasăre cu o singură aripă.

V

În picioare, în fața biroului, Budișteanu privea pe rând la cei pe care-i chemase. Ochii săi aveau sclipiri de zgură zgrunțuroasă. De câteva ori își mișcă buzele sbârcite ca să vorbească. Se uită la ceasul de mână și se încruntă. Sună.

— Să mi-l scoți de unde știi pe domnul Cațofide! și făcu un gest impulsiv.

Omul de serviciu își stăpâni un reflex de dezorientare și dispăru.

Directorul Budișteanu apucă între vârfulurile degetelor o hârtie de pe masă și o flutură în aer. Întrebă cu un ton insinuant:

— Și dumneavoastră unde ați fost? De sărbători atelierile sunt înecate cu manifeste subversive și nimeni, absolut nimeni, nu vede ce se întâmplă. Nici portarii, nici poliția, nici domnul locotenent Stratulat. Într-o instituție de Stat!... Ați preferat sarmalele și cozonacul, ordinei. Ce va zice domnul director general de felul cum vă faceți datoria? Puse manifestul pe masă și oftă. După un timp bătu cu pumnul deasupra, rar. Întrebă cu voce schimbată: — L-ați citit? Zâmbi compătimator: — Tăceți!... Se așeză în fotoliu și începu din nou să le cerceteze fețele. Zise cu răutate: — Mi se pare că domnul locotenent Stratulat vrea să spună ceva... și-l fixă insistent.

Locotenentul mișcă călcâile cizmelor, jenat. Fața sa lungă și deobicei palidă, se întunecase. De altfel, ceea ce se întâmpla destul de rar, nu era pudrată. De aceea și ochii săi păreau acum altfel. Scurgeau priviri neregulate, unele moarte. Bărbia puțin ciupită de vărsat de vânt, svâcni de câteva ori. Își trase degetele de sub centură și făcu un gest de neputință. Ingână:

— Am fost în concediu, domnule director. Deabea astăzi dimineată am luat cunoștință de cele întâmplate. Pun eu mâna pe ei, îi află... și strecură din nou degetele sub centură. Privi la director și continuă intimidat: — Să vedeți, de mult...

— O să raportează!... Notă grăbit pe un bloc-notes și privirile directorului căzură din nou pe manifest. Citi câteva dintre rândurile subliniate, trase la *Gestetner* și mormăi ceva. Culcarea feței îi deveni mai stacojie. Firele lungi de păr ce-i ieșeau din nări, îi măturau din pricina respirației aprige buza de sus. Ridică încet ochii și-i opri asupra inginerului Orleanu. Ii făcu semn cu mâna.

— Domnule director, eu v'am informat la timp înainte de sărbători. Sunt câțiva care agită. Ei au împrăștiat manifestele. Trebuie... Nu mai apucă să sfârșească fraza. Gura-i rămase pe jumătate căscată. Punctele mici, negre de pe iris, se concentrară în jurul pupilelor.

— Care «ei», care? strigă Budișteanu și ochii i se aprinseră în orbite. — Sunteți inginer-șef și trebuie să știți precis cine sunt. Nu «ei», ci nume. Nume! și izbi cu pumnul în masă. Își lăsă capul în jos și vorbi mai calm: — Statul împrumută bani de peste hotare ca să mai îndulcească criza și dom-

nilor muncitori le arde de revoltă! Ridică din nou capul. Pe frunte îi sclipeau câteva picături de sudoare. Intrebă rece: — Ce fac inginerii pe care-i conduci, meșterii?

Orleanu nu mai știa ce să răspundă. Doar nu putea fi peste tot. Dăduse inginerilor subalterni instrucțiuni pentru maiștri. Să afle dela aceștia din urmă cine sunt aceia care ațâță pe muncitori. Rapoartele primite erau vagi. Simple bănueli, unele poate aproape de adevăr. E o mână invizibilă de comuniști. Par făcuți din umbră. Ar fi de dorit să vorbească despre greutatea pe care le întâmpină în cercetările sale dar se răsândi. Incercă să-l liniștească pe director:

— Vă asigur că vor fi descoperiți. Dar aceasta cere timp, domnule director...

Directorul deschise ochii mari la auzul ultimelor cuvinte. Se întinse în fotoliu și desfăcu larg brațele. Buza de jos i se strânse într'un zâmbet de dispreț. Bombăni:

— Cere timp, timp... Izbucni: — Cât, domnule inginer? Calculează și pune pe hârtie! Ca să știm și noi ziua și ora când au să ne strângă de gât. Degetele i se crispaseră în brațele de catifea ale fotoliului.

În birou intră celălalt director, Ghiboldan, gâfâind și agitându-și nervos mâinile. Svârli căciula și paltonul pe un scaun, privind străin la cei de lângă ușă. Se așază cu greutatea trupului grăsun pe un colț al biroului și, mulțumit, se bătu cu palmele pe pulpe. Iși netezi genunchii. Brusc, trase pantalonii ca să nu li se strice dunga. Jartierele negre erau cufundate în părul de pe picioare. Însfârșit îi privi pe cei de lângă ușă și clătină din cap compătimitor. Trăsăturile feței neregulate și moi, parcă făcute din lipituri, aveau o continuă mobilitate. Deodată, se scurseră spre bărbie. Zise cu o voce caldă de îngrijorare:

— Frumoase sărbători!... Așa ceva să se petreacă în Atelierele C.F.R.-ului!... Dădu din cap nemulțumit și-și mângâie pulpele. Privi patern la cei chemați să informeze și-i mustră cu câteva clipiri. Vocea-i deveni mai prelungă: — Spiritele sunt agitate. Vremuri grave, de criză... Trebuie să luați cu binișorul. Cu binișorul, ușurel...

Budișteanu privi pieziș la colegul cu care împărțea direcția atelierelor Grivița. Ar fi fost mai bine să nu fi venit. Acum se amestecă în hotărârile sale. Așa face întotdeauna. Nu putea să-i răspundă așa cum ar fi trebuit. Ghiboldan era directorul secției de locomotive, pe când el conducea secția de vagoane, mai puțin importantă, cu mai puține legături, sus. Oamenii de acest fel, — gândea el — încurajează elementele nesănătoase care împing la nesupunere. Aceștia sunt adevărații autori ai dezordinilor sociale și nu muncitorii. Astăzi cu « binișorul » mâine că « nu-i timpul », și revolta se schimbă în fapte, în revoluție. Pleoapele i se contractară. Nările se lățiră, superior. Mormăi:

— Cu binișorul...

Un gând, asemenea unui ghimpe, îl sgârie nemilos sub frunte. Se ivea acum prilejul să arate directorului general al C.F.R.-ului, lui Parthoniu, și prin el guvernului, de ce este capabil. Va tăia în carne vie! La evenimente noi, măsuri noi. Lasă!...

Feneșiu, care tot timpul părea că asistă la un spectacol de teatru, frământa degetele mai înspre spate. Ochii, parcă de porțelan, se mișcă cu nesiguranță, se fereau. Puse cu un efort de voință brațul înainte, pe piept.

— Ce-i inginere? întrebă animat de o bruscă bună dispoziție, Ghiboldan. Pocni din două degete, insistând asupra întrebării.

Feneșiu își ticlui o expresie îngândurată. Nasul în formă de toartă se subție și rotunji. Ochii-i de păpușă uriașă, cu mecanismul interior deranjat, coborâră. Nu știa cum să-și țină mâinile. Se mișca pe loc. Vorbi:

— Eu cred că sunt dela turnătorie. Acolo e un cuib de bolșevici... Simțind privirea supărată a lui Orleanu, nu mai îndrăzni să continue. Nu putea să arate că știe mai mult decât inginerul-șef. S'ar fi putut crede că vrea să se pună bine cu cei de sus și să-i ia locul. (Și de ce să n'o facă? N'are de gând să rămână mereu la ordinele altuia. E o chestie de învârteală...) Ridică capul. Albul ochilor căpătă o strălucire mai artificială. Clipi odată, automat.

— Care? sări Budișteanu, prinzându-l repede de cuvânt. Se ridică din fotoliu și așteptă.

Feneșiu nu mai putu da înapoi. Se gândea la conflictul pe care are să-l aibe cu Orleanu. Putea doar să comunice ceea ce știe, nu față de dânsul. Incercă să găsească o posibilitate de a scăpa și gândurile i se încurcă mai tare. Făcu un vizibil efort de memorie. Nu rezistă privirii celui dinainte. Bolborosi:

— Hor... Hor... nu l-am reținut, domnule director.

Orleanu întoarse fața spre dânsul. Il privea ținător fără să respire.

Tocmai în acest moment când situația pentru Feneșiu începea să fie grea, aproape compromițătoare, intră cu sgomot Cațofide. Dădu mâna cu cei doi directori și salută pe ceilalți cu o înclinare a capului. Izbucni victorios:

— Știi tot! Așteptați! Și apoi amabil: — Dacă am putea rămâne singuri numai câteva clipe...

Ghiboldan, de pe colțul biroului, priyi amuzat la cel care intrase furtunos și se izbi cu palma pe pulpă. Apoi făcu un gest blazat și îngăduitor față de expansiunile omului. Scoase un sunet desagreabil. Coborî un picior și făcu semn celorlalți să plece. Ridică un deget și-l mișcă.

— Nu stârniți conflicte! Cu binișorul... și lunecă cu totul de pe birou.

Inginerii și ofițerul plecară. Păreau supărați între ei, gata să se ia la ceartă de cum or ajunge dincolo de ușă. Stratulat, mai ales, părea țepân și tăios ca o sabie.

Cațofide își deschise cu o mișcare neglijentă paltonul și se trânti într'un fotoliu. Zâmbea mulțumit. Ca întotdeauna ochii îi sclipeau de bună dispoziție. Iși trecu degetele în părul ce-i cădea în dezordine pe un colț al frunții.

Apoi, cu o mișcare elegantă, își aranjă lavaliera abundantă. Privi la cei doi directori și clipi șiret. Deodată apucă marginea biroului și-și îndepărtă pieptul. Verbi tare:

— Am anchetat. Tăcu, căutând să le ghicească în ochi curiozitatea. Continuă solemn: — Manifestele au fost răspândite în prima zi a Crăciunului. Portarii au auzit niște șgomote suspecte. Trebuie să fi fost câțiva indivizi care au sărit gardul. Lucrători din ateliere probabil. Cunoșteau bine topografia locului, cum ar fi știut ei altfel să-și plaseze atât de bine materialul? De altfel — tăcu ca să le ațâțe și mai mult interesul — îi am ca și în mână. Oamenii mei nu dorm. Nu! și-și înfipse un deget în piept, sub lavalieră.

Cațofide se aștepta să fie lăudat. Dar aprobările entuziaste pe care le dorea, nu veneau. Rămase câteva clipe dezorientat de tăcerea celorlalți. Zâmbi jenat, gândindu-se la ce ar mai putea spune și scoase tabachera. Răsuci între degete o țigară cu mucul de aur. O aprinse încet. Flacăra chibritului îi descoperi în ochi alte două flăcări mai mici, de îngrijorare.

Pentru prima dată Cațofide avea îndoieli cu privire la postul său. Mai curând cu privire la salariile sale. După aproape zece ani...

Atunci!.. Urmase Facultatea de Drept, fără s'o termine. Nu se putea împăca cu severitatea seacă a textelor juridice. Prea erau lipsite de romanticul vicții la care năzuise el și mai ales, nu-i aduceau, deocamdată, niciun câștig. Suma fixă pe care o primea dela taică-său, cârciumarul, nu-i ajungea nici pentru o săptămână de « viață » așa cum o înțelegea dânsul, cu bodegile dela periferie cu vin rezervat, fleici puse de o parte, în tovărășia câtorva studenți și fete hazlii. Da, fata aceea, pe care o prinse în goana mașinii pe șoseaua Vergului. Fecioară... — a fost! Tramvaiul nu mai mergea și a acceptat să urce. S'a sbătut, l-a sgâriat pe nas... A trecut și sgârietura... Tot căutând mijlocul de a găsi bani, dăduse de firul unei acțiuni « completiste ». Câțiva studenți încercaseră să înjghebeze o organizație care să se opună huli-ganismelor din Universitate. Ii propuseră și lui să intre în cercul lor. Acceptase imediat, cu entusiasm. Erau sinceri, generoși... În aceeași seară îi denunțase Siguranței. I se oferise pentru acest serviciu un plic destul de subțire. Il refuzase: « sentimentele sale naționale » nu-i permiteau să ia bani. Aceste sentimente fură repede acoperite de numărul sticlelor desfundate care refuzau să se verse gratuit în pahare. Ce era să facă, ce? Viața asta... Astfel, Cațofide fu nevoit să primească funcția de agent de Siguranță. Avea fantazia mai largă ca marginile unei bancnote de valoare mijlocie. Inventă cu ușurință cazuri « primejdioase » ordinii de Stat și avea mult tupeu. Câștiga binișor din mici « aranjamente » de acte în neregulă și din șantajele celor care scăpau câte o vorbă la adresa regimului.

Întâmplarea îl puse în legătură cu directorul secției de locomotive. Acesta fusese înjurat în plină stradă de un muncitor ceferist. Cațofide, care din fericire se găsea în apropiere, interveni și cu toate insistențele directorului îl târi pe muncitor la siguranță. A doua zi se prezentă la Administrația Atelie-

relor Grivița, pentru a cere directorului o declarație. Ghiboldan refuză, spunând că nu face ca de un asemenea fleac să se ocupe justiția. Mai ales că nici Atelierele nu se vor închide din această pricină.

Agentul de siguranță încercă să-l convingă că un asemenea incident dă naștere la altele mai periculoase. O știe din experiență, e doar polițist.

Directorul nu fu nici de această dată de acord, ceea ce nu-l împiedecă să descopere semne de adevăr în vorbele lui Cațofide. Nemulțumirile care începuseră să crească în rândurile muncitorilor, criza aceasta economică și anumite manifestări ostile — toate acestea la un loc, îi făceau să privească cu oarecare îngrijorare viitorul. N'ar fi bine să înființeze o poliție secretă anume pentru ateliere? Trebuie mai întâi să propună această idee șefilor săi ierarhici și ministrului. Ii strânse amabil mâna, rugându-l să mai treacă săptămâna următoare. Nu trecu mult timp și Cațofide fu numit șeful brigăzii secrete ale C.F.R. Grivița.

Totul mergea bine. Fără să fie șters din statele de plată ale Siguranței, el primea și dela Administrația C.F.R. un salariu și un fond secret. Avea acum tot ce-i trebuia și bani destui pentru chefuri. Acest «fond secret» destinat pentru plata informatorilor pe care îi recrutase în ateliere, se scurgeau pe trei sferturi în buzunarele sale. În fiecare zi își făcea apariția în ateliere, încerca să glumească cu muncitorii pe care îi întâlnea, oferea unora o țigară bună și apoi dispărea. În cei doi ani de când era în această slujbă nu avuse însă prilejul să-și exercite autoritatea. Rareori se întâmpla să cheme în biroul Administrației pe vreunul despre care fusese informat că vorbește mai mult decât socotea el că se cuvine și-i cerea destul de politicos să se astâmpere. Ii oferea bani și alte avantaje. Dacă refuza, Cațofide îl trecea pe carnet și sbiera la el:

— Te-am pus pe lista neagră! Ai să muști pământul!

Iată că acum, în atelierele despre a căror situație «socială» raportase șefilor săi dela Siguranță că e liniștită, că arareori au loc acolo «manifestări neînsemnate fără caracter subversiv», s'au răspândit manifeste. Trase un fum de țigară și privi cu prefăcută siguranță de sine, la cei doi directori. Se gândea la salariile din care unul, cel mai rentabil, începea să-i pară destul de șubred. Iși opri ochii asupra lui Ghiboldan, protectorul lui. Ii zâmbi ușor, vinovat. Așteptă un cuvânt, fie chiar de mustrare. Pentru a avea prilejul de a vorbi și a face propuneri, văzând că tăcerea durează prea mult, zise cu bruscă hotărâre:

— Vă propun să procedăm energic. Răul trebuie curmat până nu se întinde. Domnilor directori, iată oamenii care atentează împotriva ordinii, și smulse dintr'un carnet o foaic scrisă.

Cei doi directori îl priviră întrebători. Parcă îi spionau gândurile. Poate ar fi necesar să-l schimbe...

Ghiboldan începu să se plimbe în birou. Mișcările îi erau neglijente, parcă s'ar fi găsit într'un dormitor, în pijama. Se scărpină în cap și vorbi sieși

plictisit. Se opri de câteva ori în fața agentului, oftând. Zise cu o bruscă hotărâre:

— Bine, domnule Cațofide, vom vedea. Deocamdată vă recomand să nu operați nicio arestare. Iși pocni degetele și rămase imobil. Ochiul se oțeliră. Pronunță: este totuși bine ca prezența dumneavoastră în atelier, să se facă simțită! Il privi îndelung și-i făcu semn să plece.

Budișteanu părăsi fotoliul și vru s'o ia prin fața mesei de birou. Rămase locului. Nu scoase un cuvânt. Respirația îi era fierbinte. Lăsă pumnul greu asupra manifestului de pe masă.

Cațofide se ridică. Fața lui, de obicei jovială, era acum încruntată. În ochi, privirile îi jucau speriate și rugătoare. Iși răvăși cu 'n deget aripile lavalierii ca să pară mai degajat. Năvala cuvintelor explicative și de scuză, i se opriră în dinți. Buzele roșcate, pline de prospețime, se învinetiră. Vorbi din gâtlej uscat:

— Vă asigur că n'am să desmint încrederea pe care mi-o acordă Statul și dumneavoastră. Privi când la unul când la altul din directori și încercă să le zâmbească. Reuși să pară și mai umilit. Salută cu un gest larg și trecu, urmărit, pragul.

Telefonul sună. Budișteanu tresări și ridică receptorul. Mimica feței i se schimba mereu. Umbre cenușii se perindau pe fața lui asemenea fumului de țigară. Perii din nări se sburleau din pricina respirației neregulate. Degetele mâinii libere ciocăneau deasupra manifestului. Pronunță respectuos:

— Bine, domnule director general!

Lăsă telefonul în furcă. Rămase o clipă cu privirile în gol. Buzele i se răsfrânseră de desamăgire. Vorbi cu glas ce nu-i aparținea:

— Dispoziție dela Parthoniu: nicio arestare! Întărirea supravegherii și pazei în atelier! Și, — ochii i se închiseră pe jumătate — restul e treaba conducerii Sindicatului. Budișteanu tăcu și schiță un gest de dispreț. Râse mărunt, cu răutate. Vorbi răstit: — Cu ăștia ne punem singuri ștreangu de gât. Numai că... vocea i se frânse brusc.

Ghiboldan ascultă cu nepăsare. Iși îmbracă cu încetineală parcă voită paltonul și clipi din ochi atotștiutor. Se vedea că-și ascunde un zâmbet. Zise fără grabă, cu un ton de om rutinat:

— Nu putem turna benzină peste foc. Concedierile vor ațâța în dejuns focul. Să-l îngrădim și... să-l stingem cu mâinile altora. Pentru aceasta sunt buni și social-democrații. Sunt încă buni... și râse răgușit. Iși puse căciula pe cap și privi muștrător la celălalt director. În timp ce-și freca palmele: — Să-i susținem... Criza de abia începe, se întinde... și de pe pragul ușii, ca un bobârnac: — Nu știi ce-i aia politică. Invață!...

Budișteanu care ar fi vrut să-i spună că nu primește lecții dela dânsul, nu mai apucă să răspundă. Ușa se închise în urma lui Ghiboldan. În birou rămase o atmosferă de nesiguranță.

În sinea sa, Budișteanu regreta că n'are același tact și calm în cântărirea lucrurilor. Îl ura și din această cauză pe Ghiboldan. Însă, gândi imediat, vremurile pledează pentru el. Mâna forte se va face din ce în ce mai simțită. Nu va aștepta mult.

Apucă manifestul de pe masă și-l sgârie cu privirile. Sări un pas alături de masă. Fixă ochii asupra ușii. Se apropie de ea și o închise. Fața i se crispă. Păli. Se simțea amenințat. Intoarse capul spre fereastră. I se păru că curtea imensă a atelierelor se strânge spre clădirea Administrației, că urcă spre fereastra prin care privea. Scutură capul, alungând astfel un gând de care n'avea de ce să se teamă. Deschise ușa și privi în culoar. Nu era nimeni dincolo. Se apropie de casa de fier. Trase poarta ei grea și aruncă manifestul înăuntru. O închise repede cu cheia.

În curte, câteva manifeste luate de vânt se agitau ca niște păsări speriate deasupra halei de montaj. Poposiră pe acoperiș și apoi o luară năvalnic spre pământ, ca să se ridice repede înapoi până la uzina electrică și să bată în porțile remizei vagoanelor regale. De aci se lăsară iar în jos și o porniră cuprinse de un brusc elan spre lăcătușerie.

— Dobitocilor! puneți mâna pe ele că vă mănâncă Consiliul de Război! urlă locotenentul Stratulat la cei vreo treizeci de jandarmi care, cu armele într'o mână, fugeau după manifeste, săreau peste mormanele de fiare, încercau să prindă hârtiile poznașe în vârful baionetelor dela puști. Mânia împotriva lor le înroșea fețele, le ardea tălpile. Ochii li se aprinseră cu înverșunare. Din gurile strâmbate scăpau înjurături cumplite. Or fi poate hârtii scumpe de-i mână atât de aprig domnul locotenent după ele. După culoare nu par să fie bani, însă, cine știe ce fel de hârtii ale Statului!... Care o pune mai întâi mâna pe una din ele, ăla și pleacă acasă în concediu...

— Stai mă! strigă un jandarm cocoțat pe o ladă, prinzând ca într'un ac unul din manifeste de peretele lăcătușeriei. Căsca ochii la hârtia care se sbătea în vârful baionetei și nu știa cum să facă s'o coboare mai repede. Lăsă totuși baioneta să-i lunece încet, cu băgare de seamă. Hârtia foșnea nemulțumită. Când ajunse aproape la înălțimea soldatului căzu jos și, înainte ca mâna acestuia s'o apuce, își luă iarăși sborul.

Soldatul rămase cu pușca îndreptată în urma ei. Strigă:

— Stai, diavole, că-ți arăt eu ție! și o luă după petecul de hârtie care descria curbe capricioase în aer.

În poarta halelor și după ziduri se vedeau capete de muncitori care urmăreau vânătoarea și râdeau înnăbușit.

— Nu te lăsa, mă! strigă leatul din poarta fierăriei după un soldat ce se împiedecase de o șină, în timp ce unul din manifeste îi juca deasupra capului.

— E pasăre năsdărană! Pune-i sare pe coadă! izbucni în răs Bușe dela montaj, ascunzându-și capul după poartă.

— Poți să tragi cu mitraliera că tot nu o prinzi! se auzi vocea groasă a lui Icăș.

Manifestele își luară sborul mai departe, spre gardul din Calea Griviței, peste casele joase ale muncitorilor.

În curte se auzi un strigăt:

— Nu mișca!

Stratulat trăgea de gulerul cojocului pe Ion Ceapă, amenințându-l cu pumnul.

— Nu dați domnule locotenent! Nu făcui niciun păcat! se jeluia Ceapă.

— Ce ascunzi mărlane? răcni mai întăritat locotenentul și încercă să-i smulgă manifestul.

Hamalul Ceapă ascunse repede foaia după spate. Părea mirat de mania ofițerului. Păi, ce, n'are voie să păstreze și el o foaie pe care a găsit-o cocoșită într'un colț al curții? Incepu să se supere.

— Păi, nu-i a dumitale, domnule locotenent! Eu am găsit-o, și-i a mea. N'o dau! spuse el mâniaș.

— ..Mama ta de comunist! Răspândești manifeste subversive, hai? Vino cu mine! Și dădu să-l tragă.

Ceapă se lăsă greu pe picioare. Încă nu înțelegea pricina furiei ofițerului. Un lucru știa el însă bine: că la postul de jandarmi nu te culcă pe perne. Au pățit-o mulți în satul său. Ce-o fi vrând dela dânsul? Comunist, *suresiv*? De ce i-o fi zicând *suresiv*? Vorbi supărat:

— Nu-s *suresiv*, domnule locotenent. Lăsați-mă la munca mea.

Stratulat făcu semn câtorva jandarmi să-i vină în ajutor. Urlă:

— Citești manifeste subversive și te miri ce-i aia, mizerabile!

Văzând jandarmii, Ceapă băgă repede manifestul sub șubă și se agăță de o țevă grosă care ieșea dintr'un perete. Ochi-i se aprinseră de revoltă. Parcă erau ai unui lup, noaptea. Opincile i se îfundaseră în zăpadă. Era hotărât să nu se lase dus. Zise scrâșnind:

— Nu știu carte, domnule locotenent. Poate-s comunist da nu-s *suresiv*...

Jandarmii îl apucară de cojoc. Omul se ținea zdravăn și înjura de mama focului. Deodată își descleștă mâinile de pe țevă și, cu o mișcare, îi repezi pe soldați în zăpadă. Din câțiva pași ajunse în atelierul de cazangerie.

Cei de pe pragul cazangeriei care urmăriseră lupta, traseră repede poarta. Se auziră îndată bătăi și strigăte:

— Vă ordon, deschideți! urla Stratulat.

Nimeni nu răspunse.

Ceapă, pitit după un cazan așteptă până când bătăile încetară. Scoase hârtia de sub cojoc și o privi uimit. Mormăi:

— A dracului foaie!...

Sufflă deasupra ei. Ochi îi deveniră zâmbitori. Mai păstrau o licărire de uimire. O arătă unui muncitor de lângă el. Întrebă: — Ce-o fi scriind?

Duda îi luă manifestul și zâmbi. Prin sticla ochelarilor ochiul cel bolnav părea mai puțin roșu. Celălalt sclipea vesel. Vorbi:

— Despre suferința noastră și primejdia care ne paște. Și de felul cum putem scăpa de ele. Iși îndreptă ochelarii și începu să citească rar. Când termină, netezi manifestul în palmă și zise cu greutate:—Acum ai înțeles de ce au viut să te ducă la pcat?

Ion Ceapă rămase cu ochii pierduți, frământând în minte diferite gânduri. Vorbi apăsător, cu convingere:

— Așa-i! Bună hârtie! Cine zici că o iscălește?

Duda tăcu un timp. Ochiul bolnav îi intrase adânc în orbită. Șopti:

— Partidul Comunist!

Ion Ceapă repetă în gând de câteva ori cuvintele și întinse mâna:

— Dă-o înapoi! S'o păstrez și s'o arăt și la alții.

Băgă manifestul împăturit în buzunarul pantalonului, sub șubă. Buzele continuau să i se miște de murmure venite din adânc, dela inimă. Ochii i se muiară, deveniră visători, plecă cu pas greoiu pe cealaltă poartă.

Muncitorii vorbeau despre cele citite în manifeste și cuvintele lor însoțeau șocurile uneltelor, ale flăcărilor și aburilor, întreaga viață a atelierelor. Oamenii munceau cu gândurile la cele citite și aruncau, rar, câte o părere sau o amenințare la adresa stăpânilor. Unii se ascundeau după locomotive sau prin unghere ferite și reciteau rândurile mai greu de priceput.

— Adică, cum vine asta? lunecă Tuchilă degetul de-a-lungul rândurilor cam șterse. Strigă vecinului dela strung, lui Ceacâru: —Păi, noi i-am pus să se împrumute dela bancherii din Franța și de mai știu eu unde? Să nu le plătească, noi n'avem nimic împotriva. Ceacâru scose piesa din încheștarea strungului și dădu din cap în semn că-i de aceeași părere. Strigă ca să fie auzit:

— Dacă-i criză să fie pentru toată lumea! Și apoi, nu noi am făcut-o, că muncim amarnic, cum scrie în foaie: vor să iasă din criză pe spinarea noastră. Spinările noastre sunt pentru alte greutăți, nu ca să-i purtăm pe ciocoi!... și prinse în șurub piesa.

Tuchilă oftă de necaz. Murmură:

— Să scoată din burțile și casele lor de bani! Că-s rotunde și pline. A... de unde...

Chiriță scuipă și tuși. Se apropie de Tuchilă și-l întrebă:

— Charles Riste... te... riste... Fugi, măi, că-mi sfarmă dinții! S'au franțuzit cu toții.

Chiriță îl privi jicnit și se apropie nemulțumit de strung. Mai încercă să citească cum trebuie numele acela străin și renunță. Il îndoi cu grijă și-l ascuse la cămașă. Se bătu încetșor pe piept, în dreptul manifestului. Zise suspinător:

— Lasă, că întreb eu pe alții...

Topală, care tocmai trecea pe acolo, vorbi ca să audă și alții:

— E francez, trimis de cămătarii de acolo să ne fure gologanii și să ne dea afară din Ateliere. Țsta conduce țara și o împarte cu boierii noștri. Suntem vânduți la cântar și încă ieftin.

Strungarii ascultară cu uimire vorbele lui Topală. Nu că ele n'ar fi fost pe înțelesul și pe placul lor, însă niciodată nu vorbise atât de dârz.

— Și de sindicat pomenește în foaie, — completă un strungar, după un timp de grea tăcere, afirmațiile lui Topală.

— Ce să aibe manifestul cu sindicatul, că nu el conduce țara, — își dădu cu părerea un strungar mai bătrân. Oftă: — Eh, dacă el ar conduce... ce bine ar mai fi!

— Măi, Mangăru, vor unii să te vadă Ministru, — zise în derâdere un vecin al lui.

Mangăru aruncă o privire fulgerătoare celui care îl batjocorea și ridică sfidător capul. Întâlni ochii insistenți ai lui Topală. Zise cu un ton ce se vroia convingător:

— Și 'n Franța e criză. În toată lumea, nu numai la noi. Dacă răbdăm fiecare câte puțin, o să treacă.

— Cât o să ție? întrebare imediat câțiva.

— Nu mult! Un an, să zicem doi... Mangăru înălță două degete. Clipi des din ochi, atotștiutor.

— Dar până atunci ce ne facem? întrebă un altul. Vocea-i răsună jeluitor printre sgomotele strungului.

— Ce facem? tuși Chiriță.

Mangăru se prefăcu că trebuie să schimbe piesa în dinții strungului, ca să aibe timp să găsească un răspuns potrivit.

Tuchilă se apropie de Mangăru și-l privi drept în ochi. Zise aproape rugător:

— Ești în conducerea sindicatului! Tu trebuie să știi. Trebuie!...

— Zii, Mangărule! îl îndemnară alții.

Mangăru se aplecă mai mult asupra strungului său. Nu i se vedea decât începutul de chelie.

Topală privi la dânsul și clătină din cap. Un colț al gurii i se adânci de dispreț. Bătu cu o cheie în strung, doar o să-l facă să ridice capul. Vorbi stăpânit:

— Te-au învățat ăia să-i momești pe muncitori! Cât îți dau pentru treaba asta, Mangărule? Criza nu te atinge, că te-ai șmecherit. Noi însă am început să te cunoaștem... și făcu semn celorlalți, arătându-l cu degetul pe Mangăru. Continuă mai ridicat: — Manifestul ăsta nu e ca jalba lor, a social-democraților. Nu minte. Să plătească trântorii! Topală se înapoie la strungul său.

Cei mai mulți dintre strungari urmăriră mișcările lui Topală. Își ziseră că avea deplină dreptate. Apoi, întoarseră privirile spre Mangăru. Așteptau

ca el să răspundă. Că i-au spus vorbe rele. De geaba, însă. Nu scotea un sunet.

— Nu minte manifestul! Începu Chiriță, și făcu să foșnească manifestul la piept.

— Atunci cum rămâne cu jalba de până acum? se miră Tuchilă, căutând în gând ce-i de făcut în viitor.

— Jos cu jalba, strigă unul din fundul atelierului.

La montaj, de sub burta locomotivei, Goj strigă:

— Dă cheia cea mare, zevzecule! și întinse brațul puternic. Buzea îi dădu cheia și trecu de cealaltă parte a locomotivei. Întrebă:

— Și eu?

— N'am nevoie de tine. Nici ca locomotiva să fie gădilată. De sub cazanul locomotivei se auzea o respirație grea și un sgomot metalic. Din când în când, o înjurătură.

Buzea ștergea cu un petec de sac piesele demontate. Cele de oțel îi luminau ochii, se oglindea în luciul lor. Cu grijă părintească le orânduia pe câteva scânduri. Șoptea:

— Voinicilor!... Așa, la rând, ca în leagăn!... Deodată sări îndărăt. Privi în jur și nu văzu pe nimeni. Strângea la piept un mădular de oțel, fericit că nu-l scăpase.

— Nenișorule, locomotiva a fâtat o comoară! și Goj se strecură afară. Iși îndreptă trupul înalt și svârli cheia la pământ. Intr'o mână ținea un teanc de manifeste. Zâmbea fericit, ca și cum într'adevăr ar fi descoperit o comoară. Zise, mai mult pentru sine: — Răvașe, măi Buzea! S'au șmecherit locomotivele! Bătu cu palma în pântecul locomotivei și o mângâie. Șopti: — E încă tânără, de aceea... Lasă, pentru asta o s'o îngrijesc mai cu luare aminte ca pe altele. Il trase pe Buzea de umăr: — Mi-s ochii încă împăienjeniți de întunerec. Na, citește, mă, că te ascult.

Buzea luă foaia și o suci mirat. Inghiți un scuipat ca să-și dreagă vocea și începu să citească.

Deodată, parcă adunată din toate locomotivele din hală, vocea lui Goj tună:

— Fraților, și Goj desfăcu larg brațele.

Din toate părțile se adunară în grabă muncitori să vadă ce s'a întâmplat. Cei mai mulți nici n'avuseră timp să lepede sculele.

— Fraților, ascultați! și lovi cu putere în umărul lui Buzea. Ii trecu palma pe spinare, cu regret, și zise prietenos: — Citește, nenișorule, pentru inima mea și a cestorlalți. Să asculte toată lumea răvașul adus de locomotiva mea! Și-și încrucieșă brațele pe pieptul voinic.

Oamenii ascultau cuvintele rare, uneori împleticite, ale lui Buzea.

Când Buzea termină, îi smulse imediat manifestul. Clătină din cap mulțumit.

— Mă, fă-te scriitor, că știi să citești după placul inimii mele. Il îmbrânci prietenește, adăugând: — Căci de meserie nu ești bun. Te știu eu!... Ridică

teancul de manifeste în palmele adunate ca o tavă, și le arată cu mândrie tuturor.

Bușe întinse brațul ca să ia și el.

— Dă-mi și mie una! Să-l fac pe Hudici să plesnească. Ochii lui Bușe clipeau de șiretenie. Ținea gura căscată și i se vedea mișcarea limbii. Râdea înfundat, cu răutate. Vroia un manifest ca să-l bage sub nasul lui Hudici. Că de sindicatul cu a cărui conducere își dă Hudici ifose, este vorbă scrisă.

Goj ridică mai sus palmele și răcni:

— Sunt ale mele și le dau cui mi-e pofta! Înălță pieptul sfruntător. Cum să dea oricui asemenea podoabe rare? Țăla care le-a pus sub locomotivă, știa că el are să le găsească. Pentru el le-a pus acolo. Numai pentru dânsul!

Ionaș se băgă sub pieptul lui. Fața i se înăspri de supărare. Buzele sale mici se țuguia, parcă căuta cuvântul potrivit. Ochii scăpărară de mânie. Strigă, izbind în același timp cu pumnul în aer:

— E vorba în ele de noi toți. Nu ești tu care le-ai pus semnătura. Nu ești Partidul Comunist! Il apucă pe Goj de braț și vroia să-l tragă mai jos ca să poată apuca un manifest.

Goj ridică manifestele deasupra capului său și se întoarse cu spatele. Făcu un pas spre locomotiva unde le găsise.

Buzea sări cu glasul lui subțire în sprijinul celui pe care îl găsea de neînvinș în toate:

— Să nu dai! Tu le-ai găsit și sunt de aceea numai ale tale. Făcu semn cu mâna celorlalți să se îndepărteze.

Lui Ionaș îi trecu orice răbdare. Se repezi asupra lui Buzea, fără gând să-l îmbrâncească. Mușchii de pe fața sa ciolănoasă, deveniseră o pieleță. Ridică numai pumnul. Strigă:

— Ce te bagi în vorbă! Ai îmbătrânit în muncă și tot nu știi să faci nimic. Lasă-ne în pace!

Buzea se trase într-o parte speriat. Plecă capul umilit și nu mai scoase un cuvânt. Se făcuse nevăzut sub locomotivă.

Bușe izbucni în râs din pricina felului cum s'a muiat Buzea. Zâmbi ironic:

— Ți-a făcut-o cum scrie la manifest: — Deajuns cu palavragiile! Adăogă imediat compătimitor: — Bietul Buzea!...

Ionaș ceru poruncitor:

— Dă-mi manifestele! Sunt ale noastre.

Togan care până atunci stătea de o parte, interveni. Se băgă în fața lui Goj și vorbi cu hotărîre:

— Înțelege, Goj! Ce-o să zică ăla care a semnat în josul foilor, că le păstrezi pentru tine? Intâlni ochii mari ai lui Goj. Văzu în pupilele lor adunându-se felurite gânduri. Unele șovăitoare, de înțelegere. Buza de jos i se muiase, descoperindu-i dinții. Din piept îi ieșeau sunete chinuite.

— Ce-o să zică . . . Goj tăcu și coborî mai jos teancul cu manifeste. Întrebă aproape șoptit:

— Unde poate fi găsit omul care le iscălește?

— Nu știu, — răspunse cu seriozitate Togan. Zise ceea ce știa: — Nu e om, ci oameni. Un partid ascuns, care n'are voie să-l afle poliția.

Mulți se gândiră la Cațofide și Boțcan. Goj numai la ultimul. Sprâncenele i se ridicară și rămaseră țepene. Oftă din tot pieptul.

— Mama lor de hoți! scrâșni Goj, cu gândul la comisari. Coborî și mai jos manifestele. Le privea cu dragoste și grijă. Vorbi cu pasiune: — Bine îs scrise, bine! să trăiască nenisorul care le-a ticluit! și întinse palmele ca fiecare să ia câte un manifest. Apoi bătu în cazanul locomotivei unde le găsise, cu o caldă prietenie.

Vezeanu încercă zadarnic să le ia manifestele. Turnătorii terminaseră de netezit formele și mai aveau de așteptat până când fiertura de fontă avea să fie gata. Ii era frică să nu vină inginerul și să-l mustre pentru lipsa sa de autoritate. În ultimul timp, parcă n'ar mai fi meșter. Mai răcni odată:

— Pregătiți oalele!

Nu-i mai răspunseră. Oalele erau pregătite de mult. Stăteau în grupuri și discutau.

— Bine, să zicem că așa e, — vorbi cumpănit Moga. Dar nici țara nu poate rămâne fără de apărare. Dacă or scoate dela bugetul armatei, cum spune manifestul, ce-o să facem în caz de războiu?

Horja îl privi drept în ochi. Il știa pe Moga închis la suflet și frământat de întrebări. Era cam domol, nu se mânia chiar dacă era supărat pe cineva. Iubea pământul în care se turna fonta și mai ales, oamenii. Parcă avea mereu pojghițe de vis pe ochi. Zise, punându-i mâna pe umăr:

— Cine vrea războiu? privi în ochii nedumeriți ai celorlalți.

Unii ridicară din umeri. Câțiva îndrăzniră:

— Cine să vrea?

Moga lăsă capul în jos și îngână:

— Nu suntem cu nimeni în ceartă . . .

Câțiva exclamară: « Așa-i ».

— Atunci de ce bagă atâta bănet în armată? întrebă cu o izbucnire violentă, unul dintre turnătorii adunați. Era îmbrăcat numai în sdrențe de culoare cafenie, pe deasupra mânjite în toate culorile sumbre ale atelierului. Fața-i era mare rotundă și oacheșă. Nasul însă mic, — un ciucure. Un neg negricios, părea să-i dubleze o nară. Ridică pumnii și-i roti întrebător dinaintea ochilor celor prezenți.

Budui ședea rezemat de marginea unei oale și asculta zâmbind. De câteva ori se gândise să se apropie, dar rămase la locul lui. Apucă un pumn de pământ și-l frământă distrat.

Horja își netezi cu un deget mustața groasă și clipi din ochi atotștiutor.

— Bună întrebare! spuse el. Nu avem cu nimeni de împărțit pământul și din banii pe care-i bagă în armată am putea trăi și noi mai bine. Numai că stăpânii gândesc altfel. Burgheziei nu-i place Uniunea Sovietică. Muncitorii de acolo nu sunt jefuiți și svârliți afară din fabrici ca la noi. Totul e al lor și li-e teamă ca nu cumva să prindem și noi poftă de felul lor de traiu. De aceea vor ei războiu cu Rușii.

Meșterul Vezeanu nu se mai putu stăpâni. Alergase de colo până colo, înebunit. Urlă isteric:

— Gura! aici nu e vorba să faceți întrunire, bolșevism! La oale!

Câțiva întoarseră capetele cu supărare. Unii făcură câțiva pași spre dânsul. Turnătorul care pusese întrebarea cu armata, sări:

— Mai e timp meștere, nu te băga!

Din grupul celor care ascultau se desprinsă Zarma. O luă pieziș spre cuptor și aprinsă țigara. Aruncă o privire lui Vezeanu și tiptil se strecură afară.

Horja privi scârbit la meșter. Continuă:

— Dacă se plâng că nu au bani și e criză, cum se face că pentru a pregăti războiul, au? Să mai taie dela armată și din alte părți, nu să ne urce impozitele și să ne arunce pe drumuri! Vrem să muncim în pace și nu de războaie ne arde. Muncitorii din Rusia nu ne dușmănesc...

Vezeanu se învârtea pe lângă cuptoare, trăgând cu urechea. Deodată apucă un drug și lovi cu putere într'o oală.

Budui sări în sus speriat, punând și el mâna pe un drug care-i sta la îndemână. Urlă:

— A dat sifilisul în tine, meștere? Iți frâng toate crucile! Și-i băgă colțul drugului în piept.

Se repeziră și ceilalți. Unii să-i separe, alții să-și verse furia împotriva lui Vezeanu.

În dosul clădirii Administrației, Zarma vorbea în taină lui Cațofide. După câteva minute o luă repede înapoi spre turnătorie.

Poarta turnătoriei fu izbită cu putere. Cațofide făcu câțiva pași și rămase o clipă dezorientat. Iși dădu repede seama de situație. Strigă:

— Ce faceți, bolșevicilor?

Un turnător, cel numai în sdrențe, cu negul negru lângă nară, ținea pe meșterul Vezeanu de piept și-l scutura cu furie. Răcnea din răspuțeri:

— Te amestec cu fonta, codoșule! Na, să te saturi! Și-i lipi de gură un pumn de pământ gălbui.

Ceilalți se întoarseră spre Cațofide. Cei mai mulți nu se clintiră, privindu-l cu un început de întrebare. Unii mototoliră manifestele în pumni și așteptară.

— Lasă meșterul, ucigașule! strigă Cațofide și făcu un gest poruncitor.

Turnătorul care deabia acum auzise vocea agentului și era mai curând mirat de nemișcarea din jur, întoarse capul fără să descleșteze mâna. Căscă ochii mari și se dădu un pas în lături.

Vezeanu goni spre polițist, jeluindu-se:

— Vor să mă omoare bolșevicii! Ajutor și scuipă cu turbare pământul ce-i intrase în gură.

Pe vine, trăgând cu ochiul, Zarma cu lanțeta în mână se prefăcea că netezește o formă de pământ.

Cațofide svârli capul înainte ca să impresioneze și-i măsură încruntându-și sprâncenele. Se opri asupra celui care îl sgâțâise pe meșter. Incercă să-i frângă privirea și clipi. Ii făcu semn să vină mai aproape. Simțea lavaliera bătându-i-se sub bărbie. Aceasta îl făcea să se simtă mai tare. Zise cu voce ridicată:

— Vino cu mine! și așteptă.

Cel chemat își curăță mâinile de pământ și-și îndreptă privirile asupra lui Vezeanu. Buzele i se resfrânseseră. Negul îi intrase în nară, terciuind-o. Scuipă cu greață și se încruntă mai tare.

Budui nu se mai putu stăpâni. Cu drugul pe care nu-l lepădase, izbi cu toată puterea într'o oală. Sgomotul se risipi în vibrații surde. Sbieră:

— Ce-mi stai, așa, ca un general de brigadă? și făcând câțiva pași mari, se opri sprijinit în drug, drept înaintea lui Cațofide.

Câțiva izbucniră într'un răs înghesuit. Priveau admirativ la Budui și se mișcară. Turnătorul amenințat clătină din cap în semn de nesupunere.

Cațofide îl privi cu furie pe Budui și fără să mai gândească că e singur în fața muncitorilor, izbi cu piciorul în drug. Un șuierat ascuțit îi scăpă printre dinți. Se repezi asupra unuia care îi venea în față.

Săriră cu toții să-i despartă. Vocile învălmășite umplură întregul atelier. Unii trăgeau de haină pe polițist, alții încercau în zadar să-l potolească pe Budui. Din înghesuiala trupurilor și pumnilor, răsărea un drug de fier.

— Dați-mi drumul! Un câine mai puțin! urlă Budui, în timp ce trăgea de lavaliera polițistului.

Moga își făcu loc cu coatele, apucă după spate pe Cațofide și-l trase cu toată puterea. Erau cât pe aci să cadă împreună. Gălăgia se potoli îndată.

Cațofide sări câțiva pași înapoi cu ochii îngroziți. Iși aranjă paltonul cu nasturii săriți și simți un gol sub bărbie. Duse mâna cu repeziune la gât. Bolborosi:

— Lavaliera, lavaliera! . . . vă arăt eu manifeste, bolșevicilor!

Budui gâfâia și privea triumfător la polițist. Ochii oblici îi sclipeau de o crudă satisfacție. Cozorocul tras spre o ureche, îi descoperea fruntea înaltă. O vână albăstruie părea gata să plesnească. Prinse restul de lavalieră smulsă în vârful drugului și o ridică. Zise râzând:

— Ia-ți manifestele! și agită drugul.

Horja se desprinsese dintre ceilalți și se apropie de Cațofide. Nu era rea lecția primită de agent. Să simtă că muncitorii nu mai sunt ca altădată. Să mai știe și domnia ce-i frica. Dar, — se gândi el, — n'a venit încă vremea răfuiei celei mari. Asemenea incidente pot duce la represiuni și la stânje-

nirea bunei organizări a luptei. De aceea, privindu-l măsurat în ochi și netezindu-și mustața, spuse să audă și ceilalți:

— Duceți-vă, domnule, la treaba dumneavoastră. Nu mai căutați manifește. N'aveți să le puteți strânge, sunt în stomacurile astea goale! De geaba v'ați mâniat... și-i întoarse încet spatele...

Aceste vorbe, spuse cu glas apăsător, curmă șgomotul din atelier. Privirile turnătorilor se plimbau între agentul de poliție și meșterul Vezeanu. Li încrămenea locului.

Cațofide privi în urma lui Horja, șovăi câteva clipe și porni, tremurând din tot trupul.

Tăcerea fierbinte din atelier, fu spartă curând.

— Cine-i ăla care i-a dat de știre? întrebă unul dintre muncitorii adunați.

Se priviră între ei întrebători. Un gând străbătu toate mințile. Se auziră murmure.

Moga se apropie de cuptor. Aruncă o privire bănuitoare lui Zarma și-i spuse încet:

— O caiafă! Apoi strigă energic: — La oale! și apăsă de mâner.

Flacăra fontei luminează puternic fețele.

VI

În casa directorului general al C.F.R.-ului e cald și liniște. În fiecare cameră, un mic termometru indică în vârful mercurului 18 grade Celsius. Pendula se plimbă prizonieră în celula de sticlă. Acele ceasornicului indică ora 9 seara. Alături, un calendar reține penultima zi a anului 1930. Toate cifrele din această casă par a fi plictisite.

La poarta casei, un sergent, cu pași mici face să scârțâie zăpada. Felinarul din poartă prins în broderie de fier îi înflorește silueta cu umbre. O împarte în fâșii geometrice, de umbră. Afară era frig: 35 grade Celsius. Așa indică și vârful termometrului dela exteriorul ferestrei. Și mai departe, același grad de temperatură scăzută. De asemeni în străzile vecine, în tot parcul Jianu.

În tot Bucureștiul e teribil de frig.

În casa directorului general Cezar Parthoniu e cald după prescripția medicală. Hall-ul cel mare dela intrare este aranjat pentru Revelion. O masă mare de stejar și douăsprezece scaune cu speteze înalte, căptușite. Pe fața albă de masă, nu e încă pus niciun tacâm. Numai o vază de cristal cu flori de Parma. Într'un colț al hall-ului, un mic brad înclinat, din prima zi a Crăciunului. Părea că voia să se scuture de firele aurii de lumânările și poze. Pe unul din pereți un singur tablou. El reprezintă o femeie tânără cu ochii triști și zâmbetul vag. Privirile îi sunt nostalgice, sau cel puțin așa vor să pară. Părul lung răvășit pe umeri aduce mai curând cu niște panglici blonde. Portretul e făcut în ulei subțire, aproape în aquarelă. Pe ceilalți pereți, pe trei sferturi

acoperiți de lemn încrustat atârnă câni vechi de plumb pictat, farfurii de lut ars, frânturi de basso-reliefuri cu subiect biblic și câteva cruci ortodoxe, iconițe.

O scară interioară în spirală duce spre etajul de sus, singurul. Aici e propriu zis, apartamentul de locuit. Sufrageria, dormitorul, salon intim, biroul de lucru cu biblioteca. Din salon se aude un sgomot rar. Parcă cineva ar socoti în ascuns și se oprește la apropierea cuiva nedorit. E singurul sgomot ce se aude în casă.

În birou, Parthoniu citește. Fotoliul în care își face lectura îi imobilizează trupul. Fumul de țigară ondulează până 'n tavan. Se aude sgomotul respirației liniștite.

Biroul e spațios și sobru. Doi dintre pereți sunt acoperiți de bibliotecă. Un perete e ocupat aproape în întregime de ferestre acoperite cu o perdea subțire. Un tablou reprezentând un peisagiu feroviar, decorează ultimul perete.

Pe masa biroului se găsesc două telefoane, o statuieră a unui muncitor izbînd cu ciocanul în nicovală, un teanc de dosare, un dosar deschis și cartea pe care o citește proprietarul casei. Ochii lui Parthoniu se mișcă încet, peste rîndurile cărții. Sub ochi îi atârnă pungi cu crețuri dese, vinete. Fața îi este palidă, de o distincție obosită. Trăsăturile îi sunt obișnuite, însă energice. Par a strînge în liniile lor frămîntări, o nesiguranță interioară. Mustața căruntă, potrivită cu îngrijire, îi dă un aer de înțeleaptă îngăduință. Îi îndulcește creștăturile de o parte și de alta a gurii și ea făcută dintr'o tăietură. Părul e cu totul alb, cam rărit. Totuși nu pare să fi trecut cu mult de cincizeci de ani. Pieptul e robust, athletic. E fără haină. O mână o ține întinsă pe masă. Degetele sunt mari, însă fine, insinuante. Degetele celeilalte mâini se mișcă leneșe. Ating câte odată dosarul deschis. Nu-l preocupă dosarul. Citește cu atenție cartea lui André Gide. Ultima ediție: « *Les nourritures terrestres* ». A comandat-o la Paris, împreună cu altele. Ultimele noutăți.

Scrumul dela țigară îi cade pe carte. Scoate țigara din colțul gurii și o strivește ca pe o gînganie în cristalul gros al scrumierii. Scutură cartea și suflă cu băgare de seamă deasupra. O mîngăie cu palma, rar. Apoi, obosit, se lasă pe spetează și închide ochii. Ascultă sgomotul apropiat, din salon. Dinspre tîmple încep să i se lungească două încreștături. S'au unit în mijlocul frunții, formînd un unghiu mic. Vârful unghiului coboară între sprîncene. Clatină lent capul. Îl întoarce în direcția de unde se aude mișcarea. Ascultă.

Cezar Parthoniu puse un semn de hîrtie în carte și o împinse într'un colț al mesei. Trase dosarul deschis sub bărbie. Privirile îi căpătără imediat o lucire rece. Intoarse foaia și citi cu mai mult interes. Apăsă degetul în mijlocul unui rînd și rămase cu privirile în gol. Fața îi căpătă o expresie severă. Sublinie rîndul cu creionul roșu. După un timp, alte două rînduri. Micul unghiu de pe frunte se adânci. Sgomotul din salon îl făcu să tresară și se

ridică cu un oarecare efort. Citi de sus, coperta, literele frumos caligrafiate: *Referatul cenzorilor consiliului de administrație al întreprinderilor «Petromet»*. Făcu o jumătate de pas, gata să plece, și-și aminti de ceva. Notă ceva pe o hârtie să nu uite să vorbească la ședința Consiliului, despre ofertele primite în ultimele zile. Criza aceasta economică a aruncat în ultimul timp pe piață, mari cantități de fier vechiu, dela micile ateliere falimentare. Prețul este mic și scade mereu.

Cezar strânse pleoapele de oboseală și părăsi biroul. Străbătu un scurt culoar și se opri înaintea unei uși. Ascultă șgomotul de dincolo și capul i se îngreună. Părea acum mai bătrân, un moșneag slab, desgustat de viață. Șoptea cuvinte nedeslușite. Iși îndreptă trupul și intră.

În salon, la o mică măsuță, o femeie bătrână clătina mut din cap. Fața-i era pergamentată. Ochii pe jumătate închiși, triști. Culoarea lor părea să fi fost pe vremuri albastră. Mai păstrau în cenușii lor de acum, urme din această culoare senină. Din gura strămbă îi curgea o licoare albicioasă. Descrisa o dără lucie pe bărbia lungă. Capotul vișiniu de mătasă, era stropit, pe guler și revers, de scuipat. Vârful nasului acvilin se mișca rar, nesigur. Nările subțiri se frământau. Fruntea descoperită de părul tras spre creștet. Părul era prins pe după urechile scortoase de o panglică de catifea neagră. Buclele blonde îi cădeau abundente pe spate. Din umerii lăsați se prelungeau pe măsuță brațele subțiri. Degetele îi tremurau pe cărțile de joc înșiruite. Falangele lor păreau prinse cu ață, gata să se desprindă. Stârneau șgomote seci în lemnul măsuței. Și picioarele, deși nu se vedeau, însoțeau sunetele de deasupra cărților de joc. Tălpile băteau regulat podeaua.

Salonul era puternic luminat de lustra venețiană. Mobila de placaj fin și strălucitor, oglindea cu variate deformări, trupul acestei femei. Ii amplifică umbra, tremurăturile.

Femeia aceasta nu semăna câtuși de puțin cu portretul elegant din hall-ul de jos. Și totuși era aceeași făptură, mai bătrână cu un sfert de veac. Era soția actualului director general al C.F.R.-ului, doamna Cella Parthoniu.

Povestea acestei schimbări, dintr'o cuceritoare femeie și ceea ce este acum, e destul de banală în anele medicinei. Intr'o călătorie de plăcere făcută cu soțul ei în Occidentul Europei, contractă o gripă infecțioasă, care lăasă după ea urmări suspecte. Mișcările îi deveniseră nesigure. Parcă în mușchi cineva strecurase niște fire de oțel fin. Un tremur, la început numai al brațelor, cuprinse cu timpul întregul trup. Capul ei înălțat cu discretă mândrie, deveni din ce în ce mai greoi. Parcă nu era bine prins de vârful coloanei vertebrale. Se pleca într'o parte și nicio voință nu-l mai putea îndrepta. În primii ani stătea mai mult lungită în pat, pentru a stăpâni tremurul, pentru a-l face să dispară. Gândea că e numai o slăbiciune a mușchilor. Mai ales că la întrebările ei, medicii cei mai mari aduși din străinătate, refuzau să-i spună adevărul. Numai soțul știa că este lovită de boala lui Parkinson. Nici el nu cuteza să-i spună. Urmărea efectele cumplite ale acestei boli. Fața

vie a femeii din tablou, se schimba. Culorile îi deveneau mai sumbre, pătate. Nu mai putea reține lichidul glandelor salivare. Brațele îi tremurau tot mai des, și cu timpul, trupul înalt și svelt se făcu mai mic și se închirci. De aproape un sfert de veac, Cezar Parthoniu asista la această lentă lunecare spre moarte a soției sale.

De sigur, bărbat în toată puterea, Cezar nu mai putea avea relații trupești cu această ființă nenorocită. Totuși nu se despărțise de dânsa. Și nici o singură dată nu se gândise s'o îndepărteze din preajma lui, s'o interneze într'un sanatoriu. Aventurile sale amoroase le făcea discret, ca ea să nu afle. O îngrijea cu milă, căci își amintea de dragostea din trecut, cu regretul că nu mai e frumoasa de altădată. Ii satisfăcea cu sinceritate orice dorință. Ii respecta suferința. Se simțea parcă vinovat de ceea ce îndură. Atunci când comitea ceva rău în afara casei, simțea o ispășire necesară în a trăi lângă dânsa. Pentrucă Cella își păstrase toată luciditatea minții.

Parthoniu rămase câteva clipe privind-o cu bunătațe. Ii trase batista de sub pieptul capotului și-i tamponă gura și bărbia. Apoi o mângâie pe cap.

Mâna tremurândă a bolnavei îl îndemnă să se așeze. Ea își privi bărbatul fără expresie. Ii studia cu indiferență fața ca să-i descopere un gând mai deosebit, și duse degetele șubrede deasupra cărților de joc. Zise cu voce venită din profunzimi.

— Un remy, Cezare.

Cezar se așeză lângă măsuță și adună cărțile. Le amestecă urmărind tremurul trupului. Mereu același, cu svâcniri violente. Acum capul i se clătina parcă mai tare. O îndemnă cu voce caldă:

— Reazămă-te de spătar. Vrei să-ți pun o perniță la spate? Cezar puse cărțile pe masă și dădu să se ridice.

Doamna Parthoniu ridică un braț în semn de refuz. Strânse pleoapele, ca să întărească refuzul. Din gură îi picură salivă. Zise cu un efort dureros:

— Măine e Anul Nou! Incă unul... Cezare, cum o să-l sărbătorim? Ca în anul trecut?

— Da, dragostea mea! M'am ocupat de toate. De toate... șopti Cezar, și întoarse ochii în altă parte. Se gândea la acest an care trecuse prea repede.

— Pe cine ai invitat? se auzi din nou vocea bolnavei, preocupată numai de Revelion.

Cezar împărți cărțile în două și răspunse după un timp. Ii zâmbi ca unui copil nerăbdător.

— Puțini invitați, — numai intimi. Pe cei din anul trecut și pe prefectul Capitalei, pe Marinescu. Trebuia, e băiat bun...

— Și soțiile lor? lăsă să-i scape Cella. Capul încetă să-i tremure. Ochii-i priveau la soțul ei, fără să clipească.

Cezar se ridică și-i tamponă din nou bărbia umezită. Evită astfel un răspuns imediat. Zise cu glas de scuză:

— Vin și ele. Vei sta lângă mine, cuminte. Și eu lângă tine. Ii mângâie părul. Păstra aceeași moliciune de mătase ca în urmă cu mulți ani. Ii cuprinse capul în palme. Se aplecă la spatele ei pentru ca s'o sărute pe creștet. Șovăi câteva clipe. Incercă să-și închipuie că o sărută pe cea zugrăvită în tabloul din hall. Șopti, îndepărtându-și puțin gura: — E târziu. Vrei să te întinzi în pat?

— Vine și Cova? primi drept răspuns, Cezar.

— Da, și Piringiu-Cova. De ce întrebi?

— Nu-mi place.

Cezar tăcu. Vru s'o întrebe de ce nu-i place acest om, dar se răzgândi. Ca să n'o irite. Se gândi la Cova, la furniturile de fier vechi făcute de acesta căilor ferate. Nu pierduse de pe urma acestei afaceri. E un om întreprinzător, deși cam lipsit de scrupule. Zise totuși cu un ton indiferent:

— Odată pe an la masă... nu-i grav. Cezar urmări degetele soției sale. Se crispaseră prinzând marginea măsuței.

— Bine, dacă așa crezi... Degetele doamnei Parthoniu se descleștară și începură iarăși să tremure. Se întoarse cu un spasm puternic al întregului trup spre soțul ei. Il prinse de brațe și-l privi adânc în ochi. Zise cu voce nostalgică: — S'a dus anul, s'a dus! Ești mulțumit Cezare?

El zâmbi vag, neștiind ce să răspundă ca să n'o jignească. Întrebarea ei tănuia un sbucium intim. I-a mai pus-o și altădată, de multe ori. Cum să fie mulțumit de viața pe care o ducea cu ea? De aceea se prefăcu a nu înțelege sensul întrebării și spuse:

— Da, merge bine, deși e criză. La « Petromet », chiar mai bine decât ca anul trecut. Bilanțul pozitiv. Numai la Căile Ferate mai greu. Au fost hotărâte alte concedieri. Odată cu acest An Nou. De, Statul!... Ii spuse toate acestea, știind că în ultimpul timp ea se preocupă de situația lui materială. Acest interes îi dădea femeii impresia că trăiește și în afara casei. Participa astfel la viață.

Bolnava rămase îngândurată. În ochi i se iviră sclipiri scurte, iuți. Incercă să-și sugă saliva de pe buze. Zâmbi mulțumită și-l trase fără putere spre dânsa.

— Bine, Cezare! Am încredere în tine! Intotdeauna am avut. Degetele înfipite în brațele voinice ale bărbatului, lunecară. Tremurau în aer.

Cezar Parthoniu privi peste capul bolnavei. Gândurile i se concentraseră asupra concedierilor dela Căile Ferate. Se întrebă cum au să reacționeze muncitorii. Ochii i se micșorară, ca și cum ar urmări mișcarea unui punct îndepărtat. O sbârcitură orizontală, frântă la mijloc în unghi, îi brăzdă fruntea. Trăsăturile feței se crispară.

— La ce te gândești, dragule? se auzi vocea sugrumată de o bruscă neliniște, a Cellei.

Parthoniu coborî privirile și clătină din cap. Se așeză. Bătu rar cu palma în teancul de cărți și începu să le împartă. Gândurile îi reveniră la bolnavă.

Jucau fără să vorbească. În salon se auzea numai căderea cărților pe măsută și sgomotul făcut de picioarele bolnavei, care loveau podeaua. De jos, din hall, urcără bătăile pendulei. De zece ori. Apoi sunetul telefonului din birou.

Parthoniu rămase cu cărțile în mână, gândindu-se cine l-ar putea chema acum. Se ridică.

— Mă chiamă cineva. E târziu, trebuie să te culci. Mai am de lucru. Doamna repetă un « nu » mânios și trupul i se făcu mai mic în fotoliu. Il îndemnă cu un gest al mâinei tremurânde să plece. Strigă în urma lui: — Te aștept! și-l urmări cu ochi curioși până când dispăru.

Parthoniu ridică fără grabă telefonul din furcă și-l duse la ureche. După un răstimp exclamă:

— Ce e?

O voce grăbită se rostogoli în casca telefonului:

— Foarte important. Trebuie să te văd imediat. E vorba...

Cezar șovăi să accepte această vizită. Era târziu și până mâine dimineată, n'ar avea ce pierde.

— Pe mâine dimineată! îi tăie vorba Parthoniu interlocutorului dela telefon. Era totuși nerăbdător să afle cauza insistenței celuilalt. Simțea după neli-niștea vocii care vibra în membrana receptorului că s'a petrecut ceva important.

— Nu, Cezare! Putem pierde partida. Vin imediat!

— Despre ce e vorba?

— Nu pot spune la telefon. Trebuie să te văd!

— Vino!

Cezar rămase cu telefonul la ureche. În ochii lui negri, răzbeau o mulțime de întrebări. Pungile de sub ochi se contractară de câteva ori. Puse telefonul în furcă și privirile îi lunecară pe masa biroului. Ceti de câteva ori, în gând literele subțiri de pe coperta cărții întoarse: « *Les nourritures terrestres* ». Iși aminti un pasagiu din carte. Il însoțea pe erou în drumul său ca un plebeian fugit de sbuciumul civilizației. Brusc, se opri în călătoria lui imaginară și o luă înapoi. Se opri asupra dosarului închis. Cel cu referatul cenzorilor întreprinderilor « Petromet ». Bătu cu pumnul deasupra lui și o luă înapoi spre salon.

Doamna Parthoniu îl întâmpină cu amândouă brațele tremurânde și întrebă împleticit:

— Cine a fost? Cine?

Cezar se apropie ca și cum n'ar fi auzit întrebarea. Ii scoase batista de sub pieptul capotului și-i șterse buzele și bărbia de salivă. Zise cu un îndemn părintesc:

— Te rog, dragoste, trebuie să te culci, — și dădu s'o cuprindă sub braț.

Ea se trase într'un colț al fotoliului. Picioarele îi băteau mai tare în podea. Ochii îi ieșiră din orbite și căpătară o sclipire fixă.

— Lasă-mă! Lasă-mă aici! Cine ți-a telefonat? Cu un braț întins asemenea unei bucăți de lemn învelit în mătasă, îl amenința pe Parthoniu, în timp ce celălalt se svârcolea de-a-lungul fotoliului.

Cezar rămase locului nemișcat, așteptând cu răbdare ca femeia să se liniștească. Părea că asistă la jocul unei actrițe pe care a văzut-o în același rol de zeci de ori. După un timp șopti cu vinovăție:

— E domnul Stamatiade! Ii strânse degetele fragile între palme și i le sărută. Continuă cu voce rugătoare: — Hai, culcă-te! Am să-ți povestesc mâine ce am vorbit cu dânsul.

Doamna Parthoniu se lăsă convinsă. Și tremurăturile trupului i se răriră. Repetă mecanic:

— Măine! Măine!

Cezar sună și servitoarea veni îndată. Apucară bolnava pe sub brațe și o conduseră în dormitorul ei. El singur o ajută să ajungă până la pat și o așează pe marginea patului ca să fie desbrăcată. Ii zâmbi cu blândețe, mângâindu-i părul. Părul ei de altădată, din portret... Când ieșea din cameră, se auzi soneria la poartă.

Ministrul Comunicațiilor, Ștefan Stamatiade, se așează în fotoliu privind în jurul lui. Capul i se mișca parcă ar fi fost o piesă montată pe un mecanism cu roți dințate. Se rotea în semicerc de mai multe ori, cu opriri brusce, regulate. Ochii îi erau rotunzi, ca ai unui pește aruncat la mal. Trăsăturile vagi ale feței păreau trasate pentru un model de mască. Numai gura avea un caracter particular. Tăiată cu hotărîre în două linii perfect paralele. Papilion-ul cenușiu cu picățele negre dădea chipului său un aer de om care vrea să placă. Era înalt de statură, hainele pe talie, pantofii de lac cu tălpile foarte subțiri, mănușile de piele de porc neîntrebuințate, ținute în mână ca un evantai.

— Iartă-mă, Cezare, că te-am deranjat la ora asta târzie. Știi că nu obișnuesc... Vocea ministrului era slabă, de parcă își cerea scuze unei femei autoritare. Niciun mușchiu al feței nu i se mișca. Clipi rar și se opri, așteptând un cuvânt al celuilalt.

— Ce s'a întâmplat? întrebă direct Parthoniu. Ședea la locul lui, de cealaltă parte a biroului și studia cu calm fața inexpresivă a vizitatorului. Nimic din expresia feței lui Parthoniu nu trăda o curiozitate deosebită. Trăgea din țigară fără plăcere, ușor îngândurat.

Ministrul Stamatiade privi în jurul său. I se vedea din ochi că-și organizează gândurile, că-și compune frazele. Genunchii lipiți se ciocneau și se depărtau. Ii acoperi cu palmele.

— Ascultă, Cezare, de ce am venit. Tăcu și rămase cu mănușile pleoștite în aer. Pronunță rar: — Astăzi după amiază, s'a hotărît în Consiliul de Miniștri tratarea unui nou împrumut în străinătate. Se opri iarăși, așteptând o mișcare a lui Parthoniu. Se simțea urmărit de imobilitatea din jur, stingherit. Continuă cu opinteli în glas: — Ofertele vechi ale bancherilor străini au fost

în principiu acceptate. Condițiile lor nu diferă de cele ale primului împrumut. Atât dobânda cât și reglementarea plăților se va face în materii prime. Și o participare mai masivă la industriile noastre. Stamatiade tăcu din nou, cu ochii rotunzi fixați înainte. Linia de jos a gurii îi coborî cu desamăgire. Se întrebă dacă Cezar îl ascultă. Mișcă într'o parte capul, vrând să spună cu asta: dacă nu te interesează atunci... (Acest «atunci» însemna că se mai poate adresa altora. Eu am vrut să te servesc, pentrucă-ți sunt prieten). Bătu cu degetele mânușilor în marginea mesei. Apoi trase cu grijă de papillon-ul care se urcase prea sus pe gât.

— Și? exclamă Parthoniu îndemnându-l, cu o clipire a ochilor, să continue.

Stamatiade avu un reflex al capului. Atât, un «și»? la marea veste pe care o aduce? Văzu imediat, sau mai curând simțea în privirea aparent calmă a celuilalt, un interes mai adânc. Reîncepu să-și joace mânușile în aer. Se trase mai aproape de masă și-și rări respirația încărcată.

— În prima săptămână după Anul Nou, cel mai târziu până la sfârșitul lunii următoare, o delegație a guvernului va pleca să pună la punct acest împrumut. Încă nu s'a hotărît cine va face parte din această delegație. De sigur că ar fi de dorit să facă parte din ea, careva dintre noi. Pentru asta am venit la tine. Stamatiade tăcu iarăși. Observă o schimbare mai pronunțată în privirea celui de dincolo de birou. De aceea, adăogă mai apăsător: — Să vedem ce-i de făcut!

Directorul General al C.F.R.-ului, privi în jos, încruntat. Luă un creion roșu și începu să mâzgălească pe o foaie. Linii geometrice mici, ascuțite. Pungile de sub ochi i se întunecară mai mult. Unghiul dintre sprincene se adânci. Ciocni cu vârful creionului, mormăind:

— Interesant... important... Ridică brusc capul și privi interogativ, sever: — Când s'a terminat ședința?

Ministrul răspunse prompt:

— Înainte cu o oră. Ți-am telefonat chiar dela Președinție. Ești primul care o știi! Stamatiade zâmbi vag, mulțumit că prin situația sa oficială, aflase despre hotărîrea împrumutului. Ei, acum să vadă ce are să urmeze!... Se gândise și el bine înainte de a fi venit să-l vestească pe Parthoniu. Făcea parte din Consiliul de Administrație al întreprinderilor «Petromet». Socotise că n'ar avea ce pierde cu realizarea acestui împrumut. Ii deschidea perspective.

— N'a aflat nimeni în afară de mine? întrebă Parthoniu, apăsând pe fiecare cuvânt. Privirile îi erau acum ascuțite, reci.

— Cum îți închipui, Cezare? Stamatiade își înălță trupul cu hotărîre. Vedea în această întrebare un plan de acțiune de care nu putea fi străin. O lărgire a beneficiilor acționarilor și o înfrângere a concurenței întreprinderilor rivale. Și se gândea în deosebi la sine.

— Bine, Fănică, bine că ai venit! zise cu voce catifelată, aproape dulceagă, Parthoniu. De fapt, se complimenta singur. Prin minte îi trecu imediat ce s'ar putea realiza, dacă în calitatea sa de Administrator-Delegat al «Petro-

met-ului » ar obține o parte din acest împrumut. Mai ales acum, când criza e în plină desfășurare. Se pot cumpăra industriile falimentare și emite noi acțiuni. Iar banii luați, vor putea fi întorși Statului prin livrări Căilor Ferate, unde el este director general. Problema e de a obține o sumă cât mai mare din împrumut. Pentru asta nu trebuie să precupețească noi cooptări în Consiliul de Administrație, comisioane. Parthoniu puse mâna pe telefon și formă numărul. Ochii i se închiseră pe jumătate. Chemă:

— Pe Domnul Ministru de Finanțe!

Trânti telefonul. Fața i se întunecă. Mustața cărunță se strânse. Dantura regulată sclipi în lumina becului de pe masă. Zise totuși calm:

— Nu-i acasă.

Stamatiade îndrăzni:

— E ajun de Anul Nou...

— Ajun!... Nu-i niciun ajun! aproape că strigă Cezar.

— A spus că pleacă să se odihnească până după sărbători la moșie.

Parthoniu se stăpâni să nu-i dea replica convenită. Cel care ședea în fotoliu, privind cu ochii săi de crap fiert și care, din când în când își aranja fluturile de mătasă cu picățele la gâtul subțire, nu era totuși o slugă. Era totuși un ministru al țării, de care de sigur va mai avea nevoie. Îi studie mirarea de pe față și-i făcu cu capul un semn de neîncredere. Nu credea că ministrul a plecat din București acum când s'a hotărât un împrumut. Cine știe unde se află în clipa de față!... Face doar parte din alt Consiliu de Administrație. Să nu se fi dus la...

Fața-i de obicei calmă, de om ce pare mai curând că se ocupă cu probleme abstracte, deveni dură. Pungile de sub ochi se sbânciră spre rădăcina nasului și se întunecară mai mult. Parcă și privirile se întoarseră spre aceste pungi pentru a scotoci în ele cine știe ce gânduri. Mustața se mișcă nervos, acoperind un tremur al buzelor, mușcătura dinților strânși. Respiră odată, îndesat. Pocni din degete și zâmbi imediat cu amărăciune. Se gândea la propunerea pe care o făcuse în repetate rânduri, de a-l coopta pe ministrul de Finanțe în Consiliu. E drept că pretențiile lui erau mari: douăzeci la sută din acțiunile « Petromet-ului ». De sigur, niciodată n'am să cedez o parte din acțiunile mele. Putem constrânge pe acționarii mai mici. Avem mijloace ca să-i facem să accepte!... Făcea să i se acorde cei douăzeci la sută. Mai e timp să se repare greșeala. Împrumutul încă n'a fost semnat și se mai poate trata cu dânsul. Cât mai curând, chiar mâine dimineață. Se pricepe el să pună mâna pe ministru!

Stamatiade cunoștea propunerea lui Parthoniu cu privire la cooptarea în Consiliul de Administrație a ministrului de finanțe, și era de acord cu ea. Cuvântul lui, însă, era fără putere în raport cu acțiunile pe care le deținea la « Petromet ». Numai două la sută din numărul total. Acum, socotea el, merită să aibă mai mult. E doar ministru al comunicațiilor! (Nu este oare acest minister, cea mai mare întreprindere din țară? Imi cereți mereu să

accept livrări dubioase la Căile Ferate. Și tu mi-ai cerut, domnule director general Cezar Parthoniu! Dar la mine vă gândiți rar, rar...) Stamatiade se trase mai în fundul fotoliului. Avea nevoie de perspectivă ca să-și exprime pretențiile. Trăsăturile feței se accentuară, fără să pară mai energice. Trăsătura gurii însă, deveni mai subțire. Intre liniile ei paralele se preumbla o hotărîre. Era de data aceasta hotărît să ceară ceea ce crede el că i se cuvine. Partidul care l-a numit ministru nu va sta o veșnicie la putere. Trebuie să profite acum, numai acum! Pentru serviciile pe care le face întreprinderilor, două la sută din acțiuni constituie o batjocură. Trebuie să profite de acest împrumut, la care participă, nu ca alții... cu încasarea dividendelor. Se aplecă spre masa biroului gata să-și formuleze cererea.

— Să convoci pentru mâine dimineață pe membrii Consiliului! Parthoniu continuă să rămână concentrat în gândurile sale.

Stamatiade tresări, întrerupt din gândul său. Zise automat:

— Am să-i convoc! Se mișcă în fotoliu mai stingherit decât atunci când venise. Se simțea și mai mult diminuat de porunca lui Parthoniu. E tratat ca un simplu curier... Revolta împotriva situației sale, îl făcu mai țeapăn, gata să se ridice. La urma urmei, e ministru! Are și el oarecare putere, drepturi. Nu se ridică în picioare. Se lovi cu mânușile pe genunchi. Vorbi fără să privească la cel de dincolo de masă: — Te-am servit întotdeauna, Cezare! Numai livrările de fier vechi din ultimul timp... Pentru Căile Ferate... Ar trebui tu și ceilalți, să vă gândiți și la mine. Știi, nu sunt un pretențios. Dacă obținem parte din împrumut...

Parthoniu îi tăie vorba. Nu-i plăcea să-i amintească despre livrările făcute la C.F.R. Acum se amestecă și în funcția lui de Director General!... Și ca să-i taie pofta dela asemenea intenții, vorbe cu severitate:

— Mai bine ai face ca aceste concedieri să fie amânate. Era în acest reproș dorința de a scăpa de răspundere. Nu voia ca nemulțumirile muncitorilor să se îndrepte împotriva lui. Să le suporte ministrul Comunicațiilor. N'a cerut postul de Director General pentru ca să-și complice viața. Pentru altceva...

Ministrul Comunicațiilor tăcu. Venise pentru una și iată... Iși judecă lipsa de abilitate. E drept, nu venise ca să-i vorbească despre lucrări. Pentru împrumut și... acțiuni. Pentru ca să i se dea măcar încă trei la sută din acțiuni. Căută un cuvânt de scuză ca să poată reveni la ceea ce-l interesa. Gâtul i se strâmbă, făcând ca papillon-ul să se miște într'un sbor țăgănos sub bărbie.

— Sunt obligațiile impuse de primul împrumut. Economii pe care le cer experții, — șopti Stamatiade, frământându-și mânușile. Adăugă, după un timp, ca o justificare a nevinovăției sale: — Dar o știi mai bine decât mine, Cezare!... Stamatiade repetă ultima frază în gând. Mai întâi i se păru că era prea tare. Imediat prinse curaj și-i păru bine că o pronunțase. Făcuse, fără să-și dea seama dela început, o mică presiune. Se ferea să-i zică pe nume: Șantaj. (Vezi, tot de mine ai nevoie, așa cum sunt!... Muncitorii

ar putea da împrumutul peste cap, dacă n'aș fi eu, eu! Ce ar fi cu toate socotelile pe care le faci acum în privința acestui împrumut? Ce zici, domnule administrator-delegat al întreprinderilor « Petromet »?) Ministrul Comunicațiilor privi cu mai multă îndrăzneală la Cezar. Un colț al gurii i se ridică.

Parthoniu se prefăcu că nu înțelege ce vrea să spună micul acționar din fața lui. Simți că el cam întrece măsura, își lungește prea mult nasul. Uită că e un mic ministru... De aceea socoti că e mai bine să nu-i răspundă imediat. Tăcerea îl va potoli și-l va reduce la rolul său mărunț. Iși aprinse o țigară, prefăcându-se că e plictisit de toată această discuție. Și tot din plictiseală, strivi, după câteva fumuri, țigara în scrumieră.

— Sunt măsurile guvernului, domnule Stamatiade... zise cu un glas nepăsător, Cezar. Se rezemă de spetează, adăugând:— La Căile Ferate sunt numai director general. Execut ordinele guvernului... Pungile de sub ochi se lăsară în jos, moi. Impreună degetele sale fine. Numai unghiul dintre sprincene se adânci. N'a început oare ministrul să creadă că i se cuvine prea mult?

— Ordinele guvernului... mormăi Stamatide. Ochii săi ficși clipiră. Trăsăturile îi redeveniră vagi, de mască de abia schițată. Și din tăietura gurii, rămase o linie creionată cu roz-pal.

Cezar Parthoniu se ridică. Așteptă ca și ministrul să se ridice. Il privi cu bănuială, stăruitor. Ii studie fața, întrebându-se ce ascunde. Intinse mâna peste masă.

Ștefan Stamatiade strânse mâna întinsă, fără să scoată un cuvânt. Se aștepta să fie condus până la ușă. În ochi îi trecu o scurtă lumină de îngrijorare pentru viitorul său. Nu putea ghici care sunt gândurile lui Parthoniu.

În toată casa era o liniște de interior cald de iarnă. De ajun de Anul Nou. Scaunele cu speteze înalte, din *hall*, își așteptau invitații. Bradul din colț părea ceva mai înclinat. Florile de Parma de pe masă își căutau culorile în lumina unui singur bec aprins. Portretul din tinerețe al doamnei Cella Parthoniu, zâmbea în rama lui. Sus, dela etajul suspendat de scara în spirală, se auzea un singur sgomot. Venea din camera bolnavei, cu scurte întreruperi și ecouri. În birou, Cezar rămase câteva clipe în picioare. Asculta pașii celui care cobora scările de piatră din fața peronului casei. Apoi închiderea porții. Unghiul dintre sprincenele sale dispăru. Crestăturile de pe frunte se retrăseseră spre tâmpile. Se așeză, lunecă palma pe masă și prinse sub ea cartea întoarsă. O netezi și reîncepu lectura. Un nou capitol.

VII

Chiriță ridica des ochii de pe strungul său. Privea la celelalte, care stăteau încremenite. Amărăciunea și revolta îi stârnea și mai mult tusea. Avea sentimentul că i s'a luat ceva pe nedrept. Zise oftând:

— Și pe strungarii noștri!... Lăasă strungul și se apropie șchiopătând de strungurile lângă care acum nu era nimeni. Le cerceta ca pe niște ființe

dragi care au murit deodată, în plină vigoare. Se opri mai mult asupra unui strung. Il pipăi cu degetul peste tot. Fața i se muie de milă. Ridică ochii și clătină din cap. Vorbi parcă pentru strung, dăr mai mult pentru el singur: An Nou, cu blestem! Ce-o să facă acum Savu? Eu nu-s însurat. Singur, singur!... Pe când el!... Șase copii, femeie... Și socri. Câți? Zece guri! Chiriță bătu cu palma în strungul la care lucrase Savu, până în ajun de Anul Nou. Șopti: — Copiii, săracii, în vremea asta rea!...

Mangâru continua să lucreze la strung. Se vedea că nu prea se simte bine. Sprincenile sale sburlite se mișcau într'una. Nu îi era de loc teamă că strungarii au să-i amintească despre cele ce le-a vorbit în preajma Crăciunului. Că și dintre strungari au fost concediați, asta e vina numai a Administrației atelierelor Grivița, a guvernului și a altora... Și mai ales a acestei crize economice, — o sucea el în mintea sa. Inșă, ce o să răspundă dacă e întreat ce face Sindicatul în privința concedierii? De, Sindicatul de care el nu e străin. E membru în conducere.

Tăcerea aceasta din jur părea să fie îndreptată împotriva lui. Se gândi s'o ia înainte cu vorba. Cuvintele lui Chiriță îi dădeau acest prilej. Vorbi cu jumătate de glas, cu un ton oarecum îndurerat:

— Zece guri, fără o îmbucătură, e greu... Se opri, ridică capul ca să audă și ce spun ceilalți.

Parcă nici nu vorbise. Strungarii rămași în atelier în urma concedierii, adânciți în muncă și gânduri, tăceau mai apăsător. Il auziseră pe Mangâru și poate că i-ar fi răspuns cum se cuvine. Tot timpul le spusese să fie fără grijă. Că strungurile nu sunt niște ciocane sau clești care pot fi lepădate. Că de aceea n'or să fie lăsați strungarii pe drumuri. Stăpânii nu le pot lăsa să ruginească... și multe alte din astea. Iată că și dintre ei au fost concediați vreo douăzeci. Rău și-au început anul, rău!...

Ceacârù întoarse fața spre Mangâru și vru să-i spună ceva. Frământa în gând câteva vorbe tari, la adresa Sindicatului. Mișcă fălcile încet, de parcă ar fi mestecat ceva între măsele.

Topală îi surprinse nemulțumirea și întrebă:

— Ce ai, Ceacârule?

Ceacârù repetă gestul și răspunse gros:

— Mă gândeam și eu... Apoi, cu voce ridicată: la Sindicat și la Mangâru.

Mangâru tresări, apoi se prefăcu că e și mai preocupat de munca sa. In sine, neliniștea îl încheștase. Se gândea la ce i-ar răspunde lui Ceacârù. Iși zise cu oarecare mândrie: greu e să fii în conducerea Sindicatului, să fii un conducător!...

— La Sindicat are gură mare, înșă aici văd că nu scoate o vorbuliță, — se auzi o voce ironică în apropierea lui Mangâru.

— Acum să vedem ce face Sindicatul! strigă unul tocmai din fund și izbi mânios cu cheia în strung.

— Hai, Mangârurile, tovarășe! îl îndemna un altul, în batjocură.

Mangâru se roși. Aceste vorbe nu-l prea dureau așa ca om. Inșă faptul că ele se refereau la rolul lui în Sindicatul «Locomotiva» îi atingeau, pe drept cuvânt, demnitatea. Mai întâi acest Sindicat este în văzul întregii lumi, legal. În numele acestui Sindicat, el și ceilalți conducători au fost primiți de Directorul General al C.F.R.-ului, domnul Cezar Parthoniu, de Ministrul Comunicațiilor, domnul Stamatiade și chiar de Ministrul de Finanțe. Să nu mai pomenească de numărul vizitelor făcute directorilor Atelierele Grivița, domni Ghiboldan și Budișteanu. Intotdeauna au fost primiți cu respect, în calitatea lor de reprezentanți ai muncitorilor ceferiști. Li s'a vorbit aproape cu pălăria în mână... Pe când ăștia care nici nu vin la ședințele Sindicatului, trâncănesc într'una... Ba unii se duc la celălalt sindicat care îi zice «Desrobirea» condus de câțiva comuniști. Și mai au îndrăzneala să întrebe de ce se fac concedieri!... (Asculta ce vorbesc strungarii între ei despre cele două sindicate și pregătea în minte, mândios, un răspuns potrivit). Iși ridică ochii dela strungul său și-l săgetă pe Chiriță. Ii zâmbi cu răutate și scăpă din gura botoasă: Ofticosul!

Chiriță nu auzise cuvântul. Bănuia că nu era dulce. Smuci capul în semn că nu-i pasă și continuă să-și spună părerile celorlalți:

— Cu Sindicatul lor ne concediază pe toți din Ateliere. Numai Gavăt, Hudici și... Mangâru o să rămână. Căci ei — vorba lui Mangâru — sunt cu legea. Ce au făcut cu legea lor? strigă Chiriță mai tare ca să acopere sgomotul strungurilor.

Mangâru socoti momentul să intervină. Infruntă cu privirea, deasupra strungurilor, pe Chiriță și pe ceilalți care ascultau și vorbi cu voce gravă, îndurerată:

— Nu trebuia să se facă aceste concedieri, că nimeni nu le-a cerut. Și se putea să nu fie, dacă...

Mangâru fu întrerupt de câteva exclamări sgomotoase.

— Nimeni!... Dar stăpânirea? vorbi Chiriță, înfuriat peste măsură de cele auzite. Se întoarse spre ceilalți muncitori din atelier, întrebându-i cu privirea, ce gândesc despre vorbele nerușinate ale lui Mangâru.

— Stai, lasă să-mi sfârșesc gândul! îl repezi Mangâru, aruncând o șurubelniță mare pe podea. Numai voi sunteți deștepți. Vreți de toate și pe la Sindicat nu dați cu anul. Ba unii se mai duc la celălalt ca să-i fiarbă comuniștii în oala lor, la «Desrobirea»! Vă lăsați desbinați de cei de-acolo și de aia își bat joc de noi! Mangâru înfrunta îndărjit, ochii îndreptați asupra lui. Nasul crestat în vârf, i se îngălbeni. Ținea într'o mână o cheie și o rotea încet în aer. Acum, că i-a făcut să tacă, se simțea mai tare. Svârli brațul sfidător înainte și se aplecă asupra strungului.

Ceacâru rămase și el desorientat de îndrăzneala lui Mangâru. Nu-i destul că s'a abătut nenorocirea asupra atelierului de strungărie și tot el se mai răstește! Se desmeteci și respiră puternic. Vorbi cu năduf:

— Ce te-a apucat să ne vorbești astfel? Nu suntem slugi, nici social-democrații tăi, care te ascultă fără să crâncească. Auzi?

Ceilalți strungari mirosiră începutul unei certe. O doreau, o simțeau chiar necesară. Să știe Mangâru că și-au schimbat părerea despre dânsul. I-au dat crezare în tot ce îndruga, unii dintre ei mai plăteau și cotizațiile. Acum însă, să se ducă dracului!

— Ce a făcut Sindicatul ca să venim la dânsul? spuse Tuchilă. Scoase din buzunarul pantalonului un cartonaș de culoare roză, pe care îl mișcă revoltat în aer. Scurpă și zise:—Na, uite, eu am plătit cotizațiile. În fiecare lună, ca și chiria. Ce am avut? Tot au fost dați afară și strungarii. Nu mai plătesc cotizațiile, iată! Nu știa ce să facă cu cartea Sindicatului. Il costase mult, — era plină cu timbre lipite. Il frământă între degete, și până la urmă îl băgă înapoi în buzunar. Coborî capul supărat și începu să muncească cu mai multă îndârjire.

Nu se auzea decât zumzetul strungurilor. Răspunsul lui Mangâru nu venea, și aceasta îi supăra pe oameni mai rău. Incepură să circule păreri despre conducerea locală a Sindicatului «Locomotiva» și despre cei dela Uniunea Sindicatelor Ceferiste. Unii spuneau că n'or să plătească cotizații pe degeabă, alții, că cei dela Sindicat sunt niște vânduți. Câțiva își dădeau seama că vina nu e a Sindicatului, ci a conducerii sale. Dacă ar fi avut o altă conducere, treaba ar fi fost alta.

Din fundul atelierului se auzi o voce calmă, însă răsunătoare:

— Nu e vorbă numai cine conduce Sindicatul. E vorbă de ce fac, de jalbe.

Mulți întoarseră capetele spre locul de unde pornise vocea. Priveau la Topală, crezând că dânsul vorbise. Acesta tăcea îngândurat și aștepta ca oamenii să-și spună mai departe părerile. Aruncase cele câteva vorbe pentru a-i încerca.

Ceacăru întrebă cu mânie:

— Cine a vorbit? și nu-și lua ochii dela Topală. Desamăgit de tăcerea acestuia, strigă:—Sindicatul «Desrobirea» nici jalbe nu face! Nimeni nu ne ține partea! Și suntem strungari!...

Câțiva strigară și ei, ca să audă bine Mangâru:

—Acolo nu-s Gavăț și Hudici! Suntem sătuli de castraveți lui Mangâru! Plătim cotizații pe degeaba!

Chiriță făcu un efort ca să-și astâmpere tusea. Dădea din mâini ca să fie ascultat.

— Am fost la «Desrobirea» și e altfel ca la Sindicatul lui Mangâru.

— E altfel! Am fost și eu! Intăriră vreo trei afirmația lui Chiriță.

Mangâru râse gros și deodată ochii i se făcură mici și sclipiră. Nu-i conveneau deloc laudele aduse celui alt Sindicat. Aruncă:

— Duceți-vă la Sindicatul lor, al comuniștilor și o să vedeți!... O să mâncați pâinea pușcăriașului. Pe toți o să vă bage în pușcărie! părea să le atragă atenția asupra primejdiei ce-i pândește. De fapt îi amenința să nu se ducă la sindicatul «Desrobirea».

Chiriță se apropie de Mangâru și-i privi profilul îndelung. Parcă pentru prima dată îl vedea și voia să-l cunoască mai bine. Se opri mai ales asupra vinișoarelor care îi înroșeau obrazul. I se păru că deveniseră mai dese, — o întreagă țesătură. Era sănătos de-i crăpa pielea obrazului și avea pieptul voinic. Nu ca el, cu plămâni în sdrențe . . . Oftă trist și apoi cu supărare. Văzând că cel la care privea nu-l lua înadins în seamă, îi strigă în ureche:

— Te-ai boierit, te-ai . . . Ai devenit om mare la Sindicatul tău, de aia strigi acum, de aia . . . Chiriță tuși, mânios.

Mangâru întoarse capul, privindu-l cu dispreț.

— Cară-te de aici! îi strigă el lui Chiriță, scoțându-și pieptul înainte. Vezi și de strungul și de plămâni tăi ofticoși! Apoi îi întoarse spatele.

Chiriță holbă spre Mangâru, niște ochi sticloși; și umilit și amărît se îndepărtă spre strungul său bolborosind cuvinte neînțelese.

Strungarii care urmăriseră scena, întoarseră privirile după mersul frânt al lui Chiriță și reveniră la Mangâru. Se simțeau cu toții umiliți. Acest Mangâru, se crede într'adevăr mare și tare. Cine l-a ales ca să fie conducător, să vorbească în numele lor? Nu s'a cocoțat el acolo din dragoste pentru ei, nu!

Ceacâru îi strigă peste un rând de strunguri:

— Doar n'ai ajuns și meșter peste noi, ca să trimiți oamenii la strung!

Mangâru întoarse spre Ceacâru o privire nepăsătoare și mormăi:

— Zi ce vrei!

Tuchilă se desprinsese de lângă locul lui de muncă și trecu lângă Mangâru. Nasul lui lung și vânjos se strânse în crețuri mici. Dintre dinții stricați, înnegriți spre rădăcină și galbeni de tutun, răzbi o respirație șuierătoare. Mișcă degetele în aer, în căutarea unor cuvinte potrivite.

— Măi Mangâru, ascultă și vorbele mele! Că dacă ăștia nu vin la Sindicat, nu zic că e bine. Eu am venit, m'ai văzut. M'ai văzut? Făcu o mișcare din mână ca să scoată din nou cartea și să i-o arate, dar se răsândi. Ce spunei dela masa înaltă și cu gura cât pumnul? Că băteai cu pumnul în masă de ne apuca dureri de cap. Iți amintești, Mangârule? Conducerea Sindicatului, sprijinită de Partidul Social-Democrat, a intervenit la guvern pentru . . .

Mangâru tăcea. Vorbele lui Tuchilă îl puneau într'o situație neplăcută. Așa a vorbit, nu poate nega. Dar, gândi el repede, criza e mai mare decât orice vorbă și făgăduială. Dacă muncitorii nu vor s'o înțeleagă, a cui e vina?

— Dar criza? încercă Mangâru să închidă gura nepotolită a lui Tuchilă. Simțind dușmănia celor care îl priveau, făcu un gest cu mâna, în semn că știe mai mult decât alții.

Topală opri strungul și se adresă mai mult celorlalți:

— Nimeni nu zice că nu e criză. Dar de ce s'o suferim noi, că muncim? Mai nimerit e s'o suferă alții, care au făcut criza și trăiesc bine. Și apoi, câți din ăia care sunt de-ai tăi, câți social-democrați au fost acum concediați din

pricina crizei? Ochii lui Topală se întoarseră asupra lui Mangâru. Era calm, ca de obicei, însă cheia din mână o ținea înainte, cu energie.

De lângă mai multe strunguri se auziră voci:

— Câți? Numără!

Topală nu mai aștepta ca Mangâru să răspundă. Vedea că acum nu se mai simțea în apele lui. Lovi cu cheia în strung:

— Niciunul! Apoi, cu voce rărită, însă mai tare: — Ei știu să-și potrivească interesele. Nu m'ar mira ca, pe deasupra să mai primească niscaiva bănișori...

Mangâru se simți vizat și tresări:

— Minți!

Și alte strunguri se opriră. Vorba aceasta îi făcu pe unii să încremenească, pe alții îi făcu să sară dela locul lor.

— Cine minte, măi? izbucni cu vocea lui groasă Ceacâru. Ochii săi negri și mari, se scăldară într'o flacăra. Ridică pumnul în care ținea o piesă de bronz: — Minți tu; și Sindicatul tău și Partidul tău! N'am ajuns noi ca tu să ne tragi de urechi! Spumega de supărare. Se mișca pe loc, de abia reținându-se să nu se repeadă asupra lui Mangâru.

— Auzi îndrăzneală!... Topală să mintă? Acuși... se mânie cumplit un strungar, gata să arunce cu șurubelnița.

Chiriță începu să vorbească printre tuse:

— Topală... Topală... ce zici de pliscul mincinosului? Chiriță se apropie de Topală, și-l bătu cu dragoste pe umăr. Il îndemna astfel să răspundă.

Mangâru își plecă capul și mai mult asupra strungului. Nimeni nu sărea în sprijinul său. S'au schimbat dintr'odată chiar și acei care obișnuiau să-l laude la fiecă vorbă. Parcă el ar fi dispus să se facă concedierile. Știe de ce sunt acum cu toții schimbați. Bodogăni apoi, cu glas mai tare:

— V'au zăpăcit manifestele comuniste.

Câțiva îi prinseră vorbele. Strungarii simțeau în ele un gând de amenințare. Ce vrea să spună cu asta Mangâru?

Meșterul Balamat se opri câteva clipe în ușă, zâmbind larg. Rămase imediat surprins de felul rece cum fusese primit. Doar nu le făcuse niciodată vreun rău, o observație severă. De amendat, nu-i amendase mai niciodată. Le făcuse urări din inimă, creștinește, și ia'n te uită! Tac, cu o dușmănie anume ticluită pentru el. Trecu printre primele rânduri de strunguri, privindu-i mirat pe muncitori. Iși simțea acum și mai subțire trupul lui înalt și uscat. Și capul mic cât un pepene de murătură, sprijinit de mărul lui Adam, mare cât un măr domnesc, nu-și găsea echilibrul. Iși țuguie buzele și se opri lângă Ceacâru. Zâmbi forțat.

— La mulți ani, Ceacâru! Balamat îl fixă cu ochii plini de reproș.

Ceacâru ridică din umeri și răspunse fără plăcere, la urare. Ii arată cu degetul strungurile părăsite. Zise cu tristețe:

— Ani mulți și flămânzi, mai bine lipsă!... și se aplecă deasupra strungului pentru a-l face să înțeleagă pe meșter că poate pleca.

Balamat lăsă ochii în jos. Rămase un timp așa, îngândurat. Făcu câțiva pași mărunți, fără să privească la nimeni. Ajungând lângă Chiriță, îl privi cu tăcută tristețe și-i întinse mâna.

Chiriță i-o strânse și-l cercetă neîncrezător.

— Văzuși meștere, ce ne-a adus anul? Mai bine rămâneam la cel vechi.

Balamat desfăcu brațele în semn de nevinovăție. Întrebă ca să-i schimbe gândul:

— Cum îți merge cu sănătatea?

— Sănătatea? După cât bag în stomac.

— Ai stomac mare...

— Nu atât cât al stăpânilor și al slugilor lor. Chiriță tuși de data asta prefăcut, ca să curme gluma cu meșterul.

— Dar din meșteri s'au concediat? se auzi o întrebare pusă cu un ton provocător.

Balamat se răsuci în dreapta și stânga, căutând pe cel care întrebuse. Răspunse cu mândrie, sever:

— Meșteri nu sunt mulți!

— Eh! exclamă câțiva, arătând că altul e gândul lor.

— Sunt mulți și netrebuincioși! pronunță cu glas tare Topală, fără să privească la Balamat.

Tuchilă svârli cu supărare:

— Au lefuri mari!

Din toate părțile atelierului, porniră completări:

— Ce mănâncă dâșii? Se 'mbată ca porcii! Două și trei rânduri de haine!

Balamat tresărea mereu, ca și cum ar fi fost înțepat pe furiș cu ace. Ce i-a apucat să-și verse necazul pe dânsul? N'a devenit meșter fiindcă a fost nepriceput. Să devină și ei dacă pot! Intinse gâtul spre Mangăru, așteptând ca acesta să intervină cu un cuvânt. Văzându-l pleoștit la strung, de nu i se vedea decât începutul de chelie, se retrase mergând dea'ndarate.

După ce meșterul dispăru din atelier, strungarii își amintiră de amenințarea din ultimele vorbe ale lui Mangăru.

Topală zise ca să se audă până în fund:

— Să zică cu toții dacă nu-s mai bune pentru noi manifestele, decât jalbele lor?

Chiriță scoase manifestul pe care-l păstra de când îl găsisse, sub cămașă, și-l arătă:

— Bine vorbește foaia... comuniștilor... Nu-i ca jalba.

Se auzi o înjurătură cumplită la adresa jalbei.

În ateliere, acest început de an 1931 venise mai despuiat de nădejdi ca oricând. Deși se svonisise cu mult timp în urmă despre aceste concedieri, realitatea de acum îi lua parcă prin surprindere. Poate că odihna puțină a sărbătorilor, în care uitaseră puțin de necazuri, îi făcea acum să simtă mai ascuțit

această realitate. Și vremea se schimbase. Vântul stârnit de dimineață, le pătrundea muncitorilor adânc în suflete. Gândurile li se învolburară mai aprig și plăsmuiau imagini negre de viitor. Cum să facă față acestui nou an ce începe cu atâtea nenorociri? Se gândeau și la cei dați afară, la ce vor face ei și familiile lor, cum vor răzbi din asprimea acestei ierni. Hotărît așa nu se poate merge mai departe. Se vor trezi cu toții pe drumuri dacă continuă să stea cu mâinile în sân.

Mai mult se vorbea decât se lucra. Lipsa celor concediați lăsa goluri înghețate în suflete și sculele rămase la locurile lor sgâriau ochii muncitorilor.

— Ce facem? repetă Pascal, plimbându-se agitat în atelierul de lăcătușerie. Ghebul lui, îi sălta în spate, fără odihnă. Neliniștea lui nu mai avea astâmpăr. Deodată, sări ca o veveriță bătrână pe masa nicovalei celei mari și tipă: — Ce facem, fraților? În ochii săi de o albăstrime copilărească țâșni o flacăra.

Șteflea Iovi cu ciocanul în celălalt capăt al mesei și se repezi până sus, la picioarele lui Pascal. Ridică brațul, strigând:

— Zi tu ceva, ghebosule!

Lăcătușii, cu ochii îndreptați spre Pascal, fură și ei cuprinși de neliniște. Privirile cocoșatului le pătrundea până în adâncul sufletelor. Da, chiar ce-i de făcut? Jalbele n'au dus la nimic bun. Acum au venit a doua oară cu concedieri. Măine va fi alta și apoi...

— Să mergem la Sindicat! zise cu voce sfioasă Purcărea, adresându-se celor adunați lângă Pascal.

Se auziră râsete batjocoritoare.

Motaș, care rămăsese până atunci la locul lui de muncă, se apropie cu cleștele în mână, uimit de râsetele lăcătușilor. Privi la cei care râdeau și apoi privirea i se opri cu îngândurare asupra lui Purcărea. Il întrebă:

— Crezi că Sindicatul ăsta e bun la ceva? Clănțănea cu cleștele, dornic să audă repede un răspuns. În scobiturile feței i se adunaseră umbre. Purcărea trăgea de capetele fularului dela gât, cam încurcat. A pomenit și el despre Sindicat, mai mult ca să-și alunge din necazuri. Fața lui în formă de pară, se lăți mai mult în bărbie. Ochii priviră șasiu. Buza de jos se răsfrânse.

— Nu prea cred... răspunse el cu un ton desamăgit. După un timp în șoaptă: — De care Sindicat întrebi?

Motaș clănțănea din ce în ce mai rar cleștele și oftă. Apoi zise, mai mult pentru sine:

— Pe cel vechi l-am încercat. De cel nou!... Incepu iarăși să miște cleștele, căutând cu privirile mohorâte pe cineva. Se opri asupra lui Calimir.

— Ce facem, fraților? Se urcă pe nicovala mare. Degetele sale lungi se răsfirară întrebător. Și buzele i se întinseră până aproape de urechi. Se vedea prin subțirimea lor, reliefurile dinților strânși.

— Anul de abia a început și mai avem timp să chibzuim... se auzi o voce înceată.

Lăcătușii căutară cu privirea spre cel care îndemnase la așteptare. Se făcu o tăcere grea.

Șteflea mișcă din nasul lui ce părea prins cu o balama, căută în ochii celor adunați și întrebă cu glas amenințător:

— Tu ești, Purcărea?

Cel întreat ridică din umeri și privi cu prefăcută surprindere.

— De ce mă rog, eu? Copiii mei nu pot aștepta.

— Atunci, cine? Șteflea roti privirea și înjură. O sprinceană i se ridică până la jumătatea frunții. Ochiul îi sclipi sfredelitor. Zise apăsător, numai cu un colț al guri strâmbate: pântecelul nostru nu știe ce-i chibzuiala. El ghiorăe și țipă!

Calomir stătea ceva mai deoparte și asculta. Le urmărea și schimbările la față. Erau încordați, însă simțea și șovăiala lor. Concedierile îi stârniseră și unii dintre ei erau gata să facă orice. Se gândea la grevă. Alungă imediat acest gând. Mai încolo... când or vedea cât face jalba și promisiunile stăpânilor. Mustața lată, niciodată potrivită cu foarfecele, se mișca suflată de respirația sa liniștită. Clătina din cap și repetă unui gând propriu, un « da » înnăbușit.

Se întoarse ca să plece la nicovala sa și zise deodată:

— Măi fraților, decât să ne alunge cu zecile în stradă, mai bine ar fi să pornim dintr'odată cu toții.

Lăcătușii întoarseră privirile spre Șteflea și Pascal. Nu prea înțelegeau bine vorbele lui Calomir, deși li se părea că ascund un adevăr. Porțile Atelierelelor păreau în ultimul timp că sunt ale unei lumi necunoscute. Nimeni nu mai putea zice dacă în dimineața următoare se vor mai deschide.

Șteflea dădu drumul gândului cu asprime:

— Nu ne-om închide noi singuri pe dinăuntru. Se ferea și dânsul să talmăcească vorbele lui Calomir pe înțelesul tuturor, deși le pricepea tâlcul. Ii era teamă pentru sine, pentru ziua următoare.

Motaș, care se desprinsese din grup și se plimba îngândurat în apropiere, se opri și aruncă într'o doară:

— N'ar fi rău, să pornim cu toții până în inima orașului. Adăugă, cu un scrâșnet: — Și mai departe...

Un murmur străbătu întregul atelier. Oamenii se mirară că tocmai Motaș fusese acela care le spusese. El, care nu se prea amesteca în vorbele altora. Apoi se speriară de cele auzite. Oamenii se priviră bănuitori, își înfruntară în tăcere gândurile ascunse.

— Nu e voie!... se întinse o voce sâsăită. Era a lui Purcărea, care imediat se reîntoarse la ciocanul său.

— Rămânem pe drumuri. Și apoi e și poliția la mijloc... îndrăzni altcineva să rupă tăcerea.

— Poate tot ar fi mai bine să facem o demonstrație!... aruncă după un timp cineva, dar fără destulă convingere.

Calomir se apropie de cei adunați în jurul nicovalei și-i privi cu o muștrare prietenească. Vedeă în ochii unora dintre ei că îi așteptau părerea. Nu se grăbi să le-o spună. Ar fi fost mulțumit dacă de pe urma acestei concedieri i-ar fi putut face să meargă la Administrație, ca să ceară reprimirea celor concediați. Așa hotărâseră în grabă, azi dimineață, după citirea listei dela poartă. Ii convocase Horja pe comuniști.

— Tot acolo trebuie să ajungem — zise Calomir, privind cu liniște la lăcătușul care își dăduse părerea în privința demonstrației. Măinile sale vânjoase și mânjite de ulei se întindeau spre cei din fața sa. Degetele i se mișcau și parcă vorbeau singure. Apoi continuă: n'a fost concediat niciunul dela Administrație! Tot noi, muncitorii, tot noi!...

Lăcătușii priveau la degetele lui Calomir care se strânseseră în pumni. E drept, că niciunul care mângălește hârtie pe spinarea lor, n'a fost clintit din loc. Stau acolo, în birouri, la căldură. Și directorii dau porunci, de parcă ar fi stâlpii Atelierelor.

— Ce le pasă lor, lui Budișteanu și lui Ghiboldan? Privesc dela fereastră și trag din țigară, se auzi vocea plină de mânie a lui Ștefleă. Se mișcă din loc și izbi deodată cu ciocanul în masa de lângă el.

Pascal, cocoțat pe nicovală, se sperie și-și pierdu echilibrul. Făcu doi pași pe masă și izbucni cu violență:

— Ce facem, fraților? Se aplecă spre capetele celor de jos înțepându-i cu privirile.

— Are Ghiboldan ce mânca. N'are nici copii... mârâi Motaș, privind întunecat în gol. Mișcă cleștele de parcă ar fi smuls niște cuie invizibile. Adăugă cu voce mai joasă: — Nici Budișteanu nu e altfel...

— Directorii!... spuse unul cu ură și batjocură totodată.

Se auziră exclamații, înjurături scurte.

— Ce sunt dâșii vinovați de soarta noastră? întrebă Purcărea cu voce șovăitoare. Doar nu sunt ei Statul!

Cuvintele acestea stârniră o mișcare de nemulțumire. Săriră:

— Cine, măi? Dă-le din pâinea ta! Fă-te tu director!

Purcărea nu mai știa cum să iasă din încurcătură. Ce-i trebuia lui să se amestece. N'are decât să-și vadă de nevasta și copiii săi. Iși trecu palma sub șapcă, pe chelie și clipi din ochi intimidat. Mormăi: — Parthoniu... directorul general... el... Mișcă brațul înainte, ca să fie lăsat în pace.

Pomenirea directorului general al C.F.R.-ului, îi îngândură pe muncitori. Nu-l văzuseră niciodată pe Parthoniu și de aceea acum și-l închipuiau în fel și chip. El, de sigur, hotărăște soarta lor. Bine gândește de data asta Purcărea!

Calomir își netezi cu două degete mustața și scoase un sunet prelung din piept.

— Eh, fraților, — zise el încrucișându-și brațele voinice pe piept — pomeniți de unul, ba de altul și stați și așteptați să vă curețe concedierile. In loc să mergem la Administrație ca să cerem reprimirea fraților noștri de muncă,

v'ați apucat să vă întrebați cine vă hotărăște soarta. Nu e nimeni Dumnezeu afară de voi, s'o hotărăscă! Ce zici tu Motaș, de soarta ta?

Motaș nu rezistă privirilor drepte ale celui care îl întrebuse. Se părea că răspunde tuturor:

— Ce să zic! Ai răspuns singur: să mergem la Administrație. Să nu ne mai hotărăscă ei soarta. Iși trase cozorocul mai jos pe frunte, în semn că nu mai avea ce adăuga.

Și alții își dădură părerea, mai mult în șoaptă, că n'ar mai fi bine să stea locului, ca până acum. Au ajuns la al doilea val de concedieri și or mai veni și altele, dacă...

Poarta atelierului de lăcătușerie fu izbită cu sgomot. In ea apăru Buzea. Ochi-i mici și verzi îi jucau aprinși în cap. Ridică brațele scurte în sus și le agită. Strigă cu glasul lui subțire:

— Rușinee! Stați locului, rușinee! Toată lumea la Administrație! Se întoarse și dispăru în curte.

Pascal sări de pe masă și se luă după Buzea. Nu mai apucă să-l prindă. Privea în curte și făcea în spate semn celorlalți să vină după el. Urlă:

— Veniți încoa să vedeți!

Mulți dintre lăcătuși își băgară capetele în poartă. Priveau la cei din alte ateliere care se îndreptau în grupuri mici și răzlețe într'o singură direcție. Pascal ieșise în curte.

Calomir nu se depărtă dela locul său. Privi la cei care se pregăteau să-și reia munca și clătină din cap, spre ei, muștrător. Zise cu asprime:

— Fugiți de soartă bună! Râse amar. Se apropie de câțiva și-i privi drept în ochi. Li ocoleau privirile. Se întoarse cu spatele spre dâșii și vorbi tare: — Să mergem și noi la Administrație! Trase o scurtă jerpelită atârnată de un cuiu, o îmbrăcă repede și se îndreptă spre poartă.

Șteflea ridică brațul, în semn să pornească. Deodată se întoarse și se repezi la Purcărea. Il trase de braț.

— Bagă-ți căciula pe cap și hai!

Purcărea se desprinse din strânsoare.

— Nu acum! Altădată!... O luă grăbit spre fundul lăcătușeriei. Și alții îl urmară.

Șteflea ridică de pe jos o piuliță, ca să arunce după ei.

— Lasă, vor veni ei altădată! îl opri Calomir, smulgându-i piulița.

Pascal o luă înaintea micului grup de lăcătuși. Ghebul îi sălta asemenea unei mingi uriașe de cârpă. Mergea legănat și mândru.

Nu erau mulți, acei care se îndreptau spre clădirea Administrației. Inșă în mersul lor, înfruntând vântul ce le părjolea fața, se vedea o hotărîre ne-strămutată. Se îndemnau între ei cu vorbe aprige la adresa Administrației și chiar a guvernului. Se întrebau anume de ce unii au fost concediați și alții nu. Știau că și meșterii au avut un cuvânt de spus. Făceau — nu încape îndoială — liste și-i ștergeau pe cei care le dădeau șperț. Apoi, Ghiboldan,

Budișteanu . . . directorii Ateliereilor. Prin mâna lor a trecut lista și hotărîrea. Ce vor zice ei, când vor vedea că vin muncitorii la dânsii? Nu s'or mai crede chiar atât de mari și tari. Ii înjurau în gura mare și le socoteau veniturile. Faptul că acum merg laolaltă spre clădirea Administrației, că se mai găsesec în Ateliere, le întărea curajul și nădejdea în mai bine. Poate vor căpăta răspunsul dorit, acela de a fi reprimiți cei concediați ieri.

— Așteaptă-mă, măi Ceapă! se auziră strigăte împrăștiate de vânt.

Ion Ceapă se opri împreună cu alți câțiva hamali și așteptă. Bătu cu opincile zăpada și-și băgă mâinile în mânecile șubei. Fața îi părea plină de mahnire. Se ducea și el la Administrație ca să audă ce vor zice boierii despre cei svârliți pe drumuri. Il durea că dintre hamali, mulți n'au mai venit la muncă astăzi dimineață. Dintre ei a fost numărul cel mai mare de concediați. N'or să mai aibe nici de o mămăligă. Și la casele lor la sat, n'aveau cu ce să se întoarcă. (Cu ce bani, când hamalii o duceau mai greu ca ăia cu meserie învățată?) Ceapă o luă înaintea tovarășilor săi de muncă, mormăind:

— Mai rău ca iarna trecută, mai rău . . . Să vedem ce-or spune boierii . . . Infruntă cu respirația înverșunată o bufnitură de vânt. Mâinile sale roșii, se bălângăneau greoaie. Degetele i se mișcau întrebător.

— Uite-l și pe Tulucă! strigă un hamal, dintre cei care mergeau spre Administrație, arătându-l cu mâna. Vino și tu cu noi!

Tulucă se plimba cu o căldare de vopsea și cu o pensulă mare. Fața acoperită cu un păr rar, roșcat și botul lui de vulpe se schimonosi. Gâtul alb de muieră se lungi în afara fularului. Zise împleticit de supărare:

— N'oi lăsa vopseaua în mijlocul drumului! Că nu e a mea! și o luă în altă parte.

— Vino cu căldarea. Doar nu mergi la nuntă! strigă după el același hamal. Tulucă o luă după un vagon. Mai mulți îi strigară în urmă:

— Nu-ți pasă! Ai pământuri! Ți-e chimirul rotund!

Vorbele se risipiră în vânt.

Grupul de hamali ajunse în fața clădirii Administrației. Oamenii se îngheșuiră printre ceilalți, veniți înaintea lor. Se simțeau mai tari printre muncitorii cu meserie. Tăceau cu ochii ridicăți spre ferestrele clădirii și așteptau. În minte frământau fel de fel de răspunsuri pe care bănuiau că le-ar da stăpânii.

— Dacă o fi cum zice foaia! . . . murmură cu îndoială Ceapă.

— Care foaie, măi? întrebă cel de lângă el, gândindu-se la foaia cu cei concediați, afișată la poartă.

— Foaia! N'o dau nimănui! Ceapă se bătu cu palma peste pieptul cojocului.

Hamalii îl priviră mirați. Ce-o fi având că vorbește ca un popă, că nimeni nu-l poate înțelege? N'o fi el mai deștept ca dânsii!

Ceapă simți neîncrederea oamenilor și scoase manifestul găsit deunăzi, de sub șubă. Vântul îl despătură. Il băgă sub piepturile celorlalți, ca să-l ferească. Întrebă:

— Care din voi știe carte?

Calomir, care se găsea alături de cei câțiva dela lăcătușerie, întinse mâna. Citi manifestul cu glas răspicat, apăsând asupra unora dintre cuvinte.

Fețele hamalilor se pleacă asupra manifestului. Ascultau cu o mulțumire, mută și însoțeau cuvintele cu mișcări din cap.

— Adevărat ce spune! Numai să fie! S'o păstrezi, măi Ceapă! se auziră la urmă glasurele ascultătorilor.

Ceapă luă înapoi hârtia, mulțumind cu o privire mândră lui Calomir. În mișcarea buzelor sale groase, reținea câteva cuvinte. Se mișcă greoi pe loc și netezi manifestul.

— Mă rog matale, unde o fi de găsit ăla care iscălește? Ceapă nu îndrăzni să zică numele ca să nu se încurce.

— Cine? Partidul Comunist? îl fixă în ochi, Calomir.

— Asta! Vreau să-i spun ceva. Ceapă privi la ceilalți cu mai mult curaj. În ochii muiăți de griji licăriră lumini vioaie. Se întoarse spre Calomir și se scărpină sub căciulă. Făcu un efort și grăi: — Iată, avem și noi nevoile noastre. Nu-s trecute pe foaie. Sunt multe și... Simți înțelegere în privirea celui căruia îi vorbea.

— N'o fi în ateliere! își dădu cu părerea unul din spate.

Așteptară cu ochii la Calomir, să-i lămurească.

Calomir așteptă să mai audă o părere și văzând că nu vine, zise:

— Eu cred că e și în ateliere. Altfel nu ne-ar cunoaște nevoile, cum scrie în manifest.

— Așa e! întăriră vorbele celor mai mulți dintre hamali.

— Dacă zici!... Atunci oi putea da de el? spuse Ceapă, prinzând și mai multă îndrăzneală. Își băgă iar mâinile în blana șubei, pregătit să asculte.

Se auziră departe, voci certărețe.

— Unde e Sindicatul, unde? Conducerea se piaptână, păduchioasa! Era vocea lui Togan în mijlocul unui grup de vreo cincizeci de muncitori dela hala de montaj a locomotivelor. Ii răspundea lui Gavăt, care nu putea accepta gândul că se va trece peste capul Sindicatului.

Gavăt, care se luase și el după cei care mergeau la Administrație, nu răspunse. Pașii îi erau țepeni, ca ai unui om ce își ascunde cu atitudine bătaioase, neputința. În fața sa, însă, răzbea demnitatea umflată și jignită. Ochii îi scăpărau de gânduri rele. I se putea bănuși mușcătura dinților, după gura lățită și strâmbată.

Buza sărea înaintea grupului, nerăbdător să-i vadă pe montatori ajunși înaintea clădirii Administrației. Se simțea acum mai tare, plin de importanță. O să-i înfrunte doar pe cei care își bat joc de dânșii, pe cei care îi aruncă pe drumuri.

— Haideți mai iute! se grăbi Buzea înfuriat de această discuție, care-i întârzia. Făcu un gest lui Togan să grăbească.

Gavăt care tocmai cocea un răspuns, se supără că fusese oprit. Ridică pumnul ca să-l alunge pe Buzea și răcni:

— Cară-te în mă-ta, lepădătură! Gavăt rămase câteva clipe cu dinții descoperiți. Erau lungi, ca de cal. Continuă cu vocea lui groasă, din gâtlej: — Domnii directori n'au dreptul să primească decât pe reprezentanții recunoscuți de Sindicat. Adică pe...

— Adică pe tovarășii Gavăt și Hudici... se amestecă Bușe, lungind cuvântul «tovarăși». Râse înăbușit și strigă după Buzea care o luase cu mult înainte.

Hudici se simți pișcat. Sări:

— Nu, pe un măscărici ca tine, Bușe! Mișcă brațele în aer, și-și înalță cu mândrie capul.

Bușe râse mai tare de mutra plină de ifose a lui Hudici. Deodată se opri și se plecă cu prefăcută slugărnicie, înaintea lui.

— Mă rog matala, mă rog... Să fi primit dumneata, domnule reprezentant! Dumneata, cu ceas la mână, să trăiți! Bușe se uita stăruitor la mâna lui Hudici, pe care strălucea un cesuleț prins cu curea lată.

— Pe cine vor alege muncitorii, ăia sunt reprezentanții cei adevărați! Pe voi cine v'a ales? întrebă cu voce ridicată, Togan, cuprinzând în privirea sa înăsprită, chipul răvășit al lui Gavăt. Simțea că-l stăpânește și că nu poate să răspundă. După un timp, spuse triumfător: — N'ai ce răspunde!

Gavăt rămase cam încurcat. Nu putu rezista privirii, nici vorbelor lui Togan. Iși suflă înadins nasul în batista cadrilată. Sufla sec, prefăcut. Ca să pregătească răspunsul.

— Dacă n'ar fi Sindicatul care are sediu și un Statut al său, după lege, acum ar fi rămas de două ori atâția pe drumuri, vorbi în sfârșit Gavăt. Această laudă a Sindicatului o spusese pentru toți, ca să ia aminte, că el îi este Președinte. Apoi, cu voce mai tăioasă, se adresă lui Togan: — Ție îți cam place întotdeauna să fii în afara legii. Ca atunci... cu Sitaru... Dacă nu băgam...

— De ce nu te-ai băgat în așa fel, ca să-l învii pe mort? se auzi din spate, vocea răsunătoare a lui Goj. Făcu un pas și se găsi între Togan și Gavăt. Privi la cel din urmă cu o fulgerare și pieptul i se ridică de multă durere. Ofta în sine, cu gândul la Sitaru. Zise: — Nu ești tu atât de deștept să învii, ca Hristos, pe morți. N'ai fost în stare nici să împiedeci ca cei vii să nu fie concediați. Așa-i?

Ii dădură dreptate lui Goj. Unii îl deplânsură pe cel pomenit, pe Sitaru. Și înjurară Administrația.

Gavăt răspunse imediat cu un ton înțepător:

— Să-i fi chemat pe Hristoșii dela «Desrobirea». Ția învie morții, alungă criza, fac din proști oameni deștepți, — și clipi din ochi, în semn că pe Goj l-a crezut cu ultimele cuvinte.

Goj nu se dădu bătut. Nu era meșter de cuvinte, dar de data asta găsise dintr'odată răspunsul potrivit. Iși băgă mâinile în șolduri și râse mai întâi disprețuitor.

— Măi, Gavăt, pe mine mă vor face mai deștept, dar dintr'o curvă ca tine, oricât ar încerca dâșii, nu scot o fecioară! și izbucni într'un puternic hohot de răs.

Mai mulți aplaudară vorbele lui Goj. Unii îl poftiră în derâdere, pe Gavăt, să întoarcă răspunsul. Acesta se pierdu în grabă, prin mulțime.

Numai Hudici nu putea să scape. Smuci mâna de sub ochii lui Bușe și strigă:

— Ce holbezi ochii la dânsul? Nu ești giuvaergiu!

Bușe se feri, crezând mai întâi că Hudici vrea să lovească. Apoi reîncepu să râdă satisfăcut.

— Mă mir și eu... Frumos ceas, de preț... Cât trei salarii. Cu ceea ce câștig, deabia mai apuc să văd cât e ceasul pentru ziua de mâine... Fața plină de sbârcituri mici, semănate în dezordine, a lui Bușe, se întristă. Genele lungi și rare, se lipiră. Se gândea la ai săi, la cei de-acasă. Căldură puțină, mâncare puțină... Nu-i de răs, deloc.

— Și ce vrei să spui cu asta? Începu să șovăie Hudici.

— Nimic. Vroiam să te întreb cât e ceasul. Lui Bușe îi veni să zâmbească.

Hudici tăcu. Ii părea rău că și-a pus ceasul. N'avea de ce să se fălească cu el în ateliere. Imediat, gândul acesta i se preschimbă în revoltă. Doar pentru a-l păstra acasă îl cumpăraseră? Vârful limbii i se plimbă câțva timp între dinți. Căuta un răspuns potrivit. Se răsti:

— E cât ieri pe vremea asta!

Mai mulți, izbucniră în răs. Il vedeau pe Hudici încurcat din pricina ceasului. Nu îndrăzniră însă, să-l întrebe din ce bani l-a cumpărat.

Ionaș nu putu răbda râsul acesta nelalocul lui. I s'a făcut de ceas lui Hudici, în timp ce ei de abia au ce pune în gură! Il repezi cu o vorbă tare, să înceteze. Pironi cu o căutătură sălbatică cesulețul și întinse mâna să i-l smulgă. Nu reuși să-l apuce. Răcni:

— S'a schimbat vremea! De geaba, Hudici, măi, ceasul tău nu merge bine. Intoarce-l înapoi negustorului!

Hudici trecu în spatele lui Gavăt. Ținea mâneca trasă peste ceas. Reveni la gândul de adineauri. Tot mai bine ar fi fost să-l fi lăsat acasă.

Buzea care o luase înainte, se întoarse cu fața în vânt la cei dela montaj și strigă cu toată puterea:

— La Administrație!

În drum, montatorii se întâlneau cu cei dela rotărie, turnătorie și cazangerie. De după o clădire, apăru cocoașa lui Pascal. În urma lui câteva zeci de muncitori dela alte ateliere. Se dusesese să-i caute și reușise să-i adune.

Și cei dela strungărie, puțini la număr, îi ajunseră pe ceilalți. Mergeau în urma lui Topală, fără să scoată un cuvânt. Tuchilă părea să șchioapete. Se vedea că era nehotărât. Trăgea mereu cu ochii în urmă. În dreptul unui șir de vagoane, dispăru. Chiriță tușea în cârpa de flanea din jurul gâtului ce o trăsese peste gură. Înainta sgribulit în paltonul lui, făcut numai din petice.

Infrunta cu greu asprimea gerului. Se vedea în felul cum privea la Topală, că vroia să zică ceva. Il împiedeca vântul. Deodată, se opri, își descoperi gura și strigă:

— Jos concedierile!

Strigătul lui slab, fu imediat repetat. Se răzleți spre alte grupe din curte. Din porțile diferitelor ateliere, unii muncitori, încălziți de aceste strigăte, lăsară lucrul și fugiră afară, în curte.

Vântul izbea în tăblii ca în niște tobe sparte, bălângănea streșinile smulse, șuiera gros printre locomotive, mai subțire sub vagoane, împrăștia vocile peste mormanele de fiare vechi, pe toate cărările curții, până dincolo de gardurile Ateliereilor. Fețele le erau aspre de griji, cu umbrele gândurilor amestecate cu cele de sub cozoaroace și în ochi le pâl pâia neliniștea. Se îngrămădeau în fața acestei clădiri în cărămidă roșie a Administrației. Unii îi urcară scara de piatră cu silă, alții o înfruntau ceva mai departe. Urau fiecă piatră a ei. Ea ascundea amenzi, ingineri dușmănoși, listele cu muncitorii concediați. Și dacă s'au strâns aici, cu toții, ce vor folosi?

La ferestrele Administrației, câțiva funcționari priveau speriați la mulțimea de afară. Li se vedea lumina ciudată a ochilor, mișcarea rară a buzelor și jocul nesigur al degetelor. Pe fețele palide ale unora se lățiră zâmbete de iertăciune. Câteva danturi sclipiră. Brusc, perdelele căzură. O singură perdea rămase ridicată. La geam, chipul unei funcționare stăruia. Părul oxigenat îi îngălbenea și mai mult tenul. Ochii îi erau halucinați și gura deschisă într'un strigăt mut. Iși duse mâinile la gâtul gol și rămase nemșcată.

— Cine o fi și moarta aia de lux? râse în batjocură Cârnu voind să arunce cu un pumn de zăpadă în chipul fetei, lipit de geam. Ți s'a făcut rău la inimă, sfântă fecioară! Vino seara la Zdrengehe. Cu o țuculiță îți trece. Cârnu duse pumnul la gură ca și cum ar turna o cinzeacă pe gât.

Izbucniră râsete și vorbe urite la adresa fetei din fereastră.

Țugui bătea cu pumnul în ușa de intrare a Administrației. Fusese închisă la apropierea muncitorilor. Sgomotele puternice ale bătailor curmară râsul.

— Deschideți, hoților! urlă Țugui, continuând să bată. Ochii i se înfundară în orbite. Scrâșnea de furie cumplită.

Cei din ușă începură să bată și ei cu pumnii. Strigau să se deschidă și amenințau că o vor scoate din balamale. Nimeni nu răspundea din interior.

— Deschideți! Spargeți ușa! strigară unii, îmbrâncindu-se ca să ajungă în dreptul ușii. Fluierături suiră spre fereastră.

Dând din coate, Gavăt urmat de Hudici, ajunseră pe treptele Administrației. Se întoarseră spre mulțimea de jos, făcând semne cu brațele să fie ascultați. Sgomotele se potoliră și ochii se concentrară spre dânșii.

Gavăt acoperi dinadins cu spatele pe Țugui și privi grav la mulțimea tăcută. Se vedea pe fața lui cum crește siguranța de sine. Bărbia i se lungi și buza de jos răsfântă îi descoperi înclăstarea dinților. Ochii se micșorară.

— Tovarăși, vorbi Gavăt, când socoti clipa nimerită să înceapă, veți înțelege că nu putem intra cu toții în Administrație, la domnii directori. Nu putem vorbi cu toți deodată despre ceea ce ne doare. Așa, stăm până în noapte și nu facem nimic. Degerăm de frig. De aceea, cred de cuviință ca numai unii . . .

— Să alegem delegați! se auzi vocea lui Urlici, rotarul.

Propunerea stărni aprobarea tuturor. Ba unii începură să strige nume de muncitori pe care îi voiau ca delegați.

Hudici sări ca fript. Urlă cu încăpățănare să se facă tăcere. Ochii îi sclipeau și se întunecau mereu. Parcă cineva se juca în ascuns cu un buton electric aflător în capul lui. Mâna la care avea ceasul părea mai lungă, din pricina mânecii trase și ținute cu două degete în palmă, să nu lunece.

Gavăt nu mai așteptă să se facă tăcere. Iși întări mai mult vocea groasă:

— Ca reprezentant al Sindicatului în a cărui conducere cu onoare sunt Președinte, eu cred . . .

Nu mai putu continua. Din spatele său trecu înainte Țugui. Aruncă o căutătură piezișă lui Gavăt și coborî o treaptă. Vorbi cu patimă în glas:

— Tovarăși, ce avem nevoie de Gavăt, cât e dânsul de președinte al Sindicatului lui? Doar n'am venit, cum obișnuște dumnealui, pentru o jalbă. E drept că munca asta, de jălbar, o poate face singur, fără noi. Are un condei, limbă lipicioasă de lins pe boieri și suflețel de slugă. Noi însă, tovarăși, am venit pentru reprimirea muncitorilor concediați. N'om fi noi încă mulți în Sindicatul « Desrobirea », dar acest sindicat ne învață fără ocolișuri și jalbe, ce trebuie să facem. Să alegem dintre noi, pe cine credem că e vrednic de încrederea noastră! Alegeți, tovarăși!

Felul de a vorbi a lui Țugui, surprinse pe mulți. Pentru prima dată, în fața muncitorilor, Gavăt și sindicatul pe care îl reprezenta, fuseseră deschis atacați. Aprobarea acestui atac, veni repede. Oamenii reîncepură să strige pe cei în care aveau încredere. Lăcătușii se întreceau cu strungarii, turnătorii cu cei dela cazangerie și dela alte secții. Aleșii erau îndemnați cu vorbe și cu gesturi hotărâte. Ii împingeau pe treptele Administrației. Acum se bucurau fățiș că Gavăt și oamenii săi, nu fuseseră de nimeni strigați. Unii îi căutau ca să le râdă drept în față.

Hamalii care stăteau mai retrași, începură și ei să se miște. Au și dânșii concediații lor, ba mai mulți decât din alte meserii. Prinseră și ei îndrăzneală. Unul aruncă în vânt:

— Să meargă și Ceapă!

Hamalii repetară numele celui propus și-l împingeau să urce pe trepte.

Ion Ceapă se lăsă greu pe picioare, mormăind nemulțumit. Se smuci și se întoarse spre tovarășii săi de muncă, zicând:

— Păi, nu știu carte. Să meargă un altul . . .

Horja, care se găsea în apropiere, i se băgă în față. Il bătu cu palma pe umăr. Incercă să-l încurajeze astfel.

Ceapă îl privi cu sfială în ochi și apoi coborî capul rușinat.

— Nu știu carte, repetă dânsul, mormăind într'una ceva între dinți. Simțea că mâna de pe umărul său, îi dădea tărie.

Horja îl apucă de data asta de braț și-l trase. Zise apăsător:

— Bine, tovarășe, dacă te-au ales, se vede că ești omul lor de încredere. Știi ce îi doare și fără știință de carte.

— Știu, cum să nu știu? Dacă așa li-e voia, mă duc și eu. Ceapă privi pe sub căciulă la cel care îl trăgea și fața i se luminează de mulțumire.

Poarta închisă a Administrației fu forțată cu ușurință. Delegația dădu în culoar numai de un om de serviciu, care obișnuia să ducă cafelele directorilor. Stătea ghemuit, cu spatele în perete și fața-i era rugătoare și fricoasă. Ochii aiuriți nu îndrăzneau să privească la cei care năvăliseră înăuntru.

— Unde's domniile directori? întrebă Țugui și făcu un pas ca să treacă mai departe.

— Hai, du-te, spune-le că am venit în delegație! porunci Jornea, și-și scoase șapca, pregătit pentru a intra în biroul directorului.

Omul se frecă de perete, privindu-l prost. Ingână cu voce nesigură:

— Incă n'au venit...

Cinci degete ca niște cărlige i se înfipseră în piept. Țugui îi ardea fața cu respirația sa puternică și-l scormonea în ochi. Scrașni:

— Mînți, slugă! Du-te de spune stăpânilor tăi, că nu plecăm, până nu suntem primiți. Il îmbrânci de-a-lungul culoarului.

Delegații se strănseră la un loc, la începutul scării interioare pe care urca sărind câte două trepte, omul de serviciu. Priveau în tăcere la pereții cenușii și uleiati, la ușile de pe culoare, toate închise, dincolo de care funcționarii așteptau într'o pândă încremenită, ce are să se întâmple. Mirosul șubelor și al vestmintelor lor soioase umplură culoarele. Li se părea nefirească și tainică această clădire. Parcă din temelii și până în pod, nu era făcută din piatră, ci din carton vopsit. De s'ar mișca mai cu tărie, s'ar prăbuși. Din grămada de dărâmături, ar goni șoareci mărunți și ploșnițe uscate, trezite. Și valuri de praf, li s'ar așterne peste umeri. Tăceau. Așteptarea li se părea lungă.

Afară, cei aproape o mie de ceferiști așteptau și ei. Frigul îi făcea să bată din picioare și vântul îi înghesuia în grupuri. Injurau iarna, foamea, îmbrăcăminte subțire, concedierile, sindicatul și pe directorii Atelierelor. Injurau: Statul și întreaga ordine socială și mai cu patimă, poliția. Injurau pe conducătorii social-democrați. Se întrebau ce vor face dacă și ei o să fie concediați și ce fac acei care au fost dați afară. Mila pentru aceștia alterna cu revolta împotriva burgheziei. Din când în când, câte unul dădea un chiot, ca să se știe până la Administrație că sunt aici și așteaptă.

Cârnu, care de dimineață trecuse pe la cărciuma lui Zdrenghie și băuse câteva cinzece, se plimba de colo până colo, fără să-i pese de ger.

— Măi Hudici, câte chile de țuică face mașinuța aia de la mână? Urcă o treaptă ca să-i aprecieze mai în de aproape ceasul.

Hudici, care continua să-și țină mâna după spate, avu un reflex de apărare și ridică amândouă brațele. Ii strigă lui Cârnu:

— Bețivule, huuu! Deveni crunt, gata să lovească.

Cârnu nu-i luă în seamă supărarea și căscă ochii veseli la brațul ridicat.

— Are douăsprezece cifre, — zise Cârnu clătănând mirat capul. — De o vinzi, luăm de fiecare cifră, câte un chil. E mai bună țuica, ca mașinuța asta de măsurat timpul. Se întoarse cu fața la cei de jos și zise râzând: — Cu țuica oprești timpul în loc, pe când cu aia a lui Hudici, îl mâni spre moarte. Așa-i?

Unii răsără. Fața prostită de băutură a lui Cârnu, cu sclipiri șirete în ochi, îi înveselea.

Horja se plimba printre grupurile de ceferiști, își dădea părerea, punea o întrebare. Deși fusese strigat de turnători să meargă în delegație, găsise mai nimerit să rămână afară, cu ceilalți. Putea să vină Stratulat cu jandarmii săi, poate Cațofide și alții de felul lui. Și apoi, acum când sunt cu toții laolaltă, le mai putea vorbi. Era însoțit de Moga, care mai mult tăcea. Se gândea tot timpul la cei concediați, ce fac pe vremea asta geroasă. Suferea din pricina lor, însă în ochii săi limpezi nădejdea că vor fi reprimiți la muncă îi prelungea priviri luminoase.

— Frate Horja, ce zici, o să fie reprimiți? întrebă Moga cu voce șoptită. Și fără să aștepte răspunsul, adăugă neauzit: — Bine ar mai fi...

Horja îl privi îngândurat și nu-i răspunse. Știa că cei dați afară, nu vor fi reprimiți. Totuși, îi îndemnase pe muncitori să meargă la Administrație. Nu veniseră mulți, numai câteva sute. Important era acest început, cu miez nou de luptă. Nu din jalbe.

O pală de vânt, îl desprinsese de lângă Moga și îl înghesui într'un grup. Inclină capul în pieptul cuiva ca să-și poată aprinde țigara. Când se îndreptă, rămase surprins:

— Tu ești, Urlici? Vântul mi-a luat vederea.

Urlici râse bucuros. Intinse cu prietenie mâna.

— Ei, nu m'ai văzut!... Mă întrebam pe unde ești, căci nu puteai fi tocmai acum lipsă. Te-au strigat turnătorii tăi să te duci la boierii de sus.

Horja se bucura și el că-l vede. Venise de câteva ori la turnătorie să-l întrebe de necazuri. Se gândise la dânsul în legătură cu Partidul. La rotărie, unde el lucrează, sunt mai puțini care să vadă limpede. Întrebă:

— Măi Urlici, cum merg rotații?

Urlici învârti mâna în aer ca și cum ar învârti o roată invizibilă. Cicatricea în trei colțuri de pe obrazul drept, se sbârci. Scoase un sunet urât din buze și zise înciudat:

— Merge... merge alături de șină. Alungă cu o smucitură a capului gândul la rotării săi și zise cu furie: — Iată câți au venit să ceară întoarcerea la muncă a tovarășilor alungați! Strigă: — Trebuiau să vie cu toții!

— Ție, cine ți-a zis să vii? întrebă Horja. Voia acum să afle în ce fel a fost împrăștiat cuvântul lui și al celorlalți comuniști.

Urlici răspunse înțepat. Adică îl crede pe dânsul un om pe care îl miști înjurându-l de mamă?

— Cine? Cum cine? Comuniștii!

Horja făcu ochi mari. Se aștepta să audă că revolta și mizeria îl făcuseră pe cel dinaintea sa să părăsească atelierul. Se gândi imediat la conspirație. Se prefăcu a nu lua în seamă ultimul cuvânt pronunțat de Urlici. Trase din țigară și întrebă cu un ton obișnuit:

— Care sunt ăia?

— Iată întrebare!... Spune tu! primi cu hotărîre răspunsul lui, Urlici.

— Cine poate să-i știe!... silabisi cu părere de rău, unul dintre rotari. Continuă cu un oftat: — De când cu manifestele alea!...

— Tot comuniștii le-au adus în Ateliere. Că de ei au fost semnate, se amestecă cu un aer de atotștiutor, un alt rotar.

— Nu ți-o părea rău tocmai ție, că am venit la Administrație!... reveni în vorbă Urlici, privind la Horja cu un început de neîncredere.

— Cum să-mi pară rău? se grăbi să răspundă Horja, bucurându-se în sine de încrederea pe care cuvântul comuniștilor începe să-l aibă printre ceferiști. Se înghesuiră în jurul său. Horja vedea în ochii lor licăriri în umbră, căutări. Ii căutau gândurile. Zise cu voce întărită: — Doar n'am venit să ne ploconim lui Ghiboldan și Budișteanu! Numai că vreau să știu cine sunt acei comuniști care te-au îndemnat să pornești la Administrație.

— Pe tine cine te-a îndemnat? zise cam răstit unul. Apoi zâmbi și clipi din ochi în semn că nu se lasă șmecherit.

— Cine? Hai, spune? De ce taci? îl asaltară și alții.

Horja întorcea ochii când la unul, când la altul. Iși încrucișă brațele pe piept. Fălcile i se mișcau rar ca și cum s'ar fi pregătit pentru un atac. În minte i se înșurubă o întrebare: nu se găsește printre ei un informator al poliției care să vrea să afle dacă nu e el acela care-i aduce pe muncitori la Administrație? Nu descoperi în fețele lor nici o urmă de șiretenie. Respiră larg:

— Cine? ... Starea noastră, concedierile și jalba care...

— Ei vezi, vezi... constată satisfăcut Urlici, nelăsându-l pe Horja să termine fraza. Cicatricea i se desfăcu iar. Făcu semn din ochi lui Horja, că degeaba se ascunde. Apoi, cu un ton plin de înțeles: — Și tu ne-ai îndemnat puțin... Văzând la acesta o tresărire întoarse vorba: — Eu zic că degeaba stăm pe loc ca vițeii la poarta nouă. Ia să dăm năvală cu toții în Administrație, să vezi atunci!...

Horja rămase un timp cu gândul la primele vorbe ale lui Urlici. Repede însă, gândi că n'are de ce să se teamă mai mult de cât alții. Oricine e împotriva jalbelor și ploconelilor, poate fi bănuit a fi comunist. Deaceea răspunse cu convingere:

— N'ar fi rău s'o facem. Numai că acum stăpânii ar prăbuși zidurile Administrației peste noi. Ei au armata și poliția, și noi suntem neuniți.

Crihan își băgă fața spână și clipi din cele câteva fire de gene. Zise cu un ton filozofic:

— Așa-i ! Sunt încă tari stăpânii. Ne pot frânge, uite așa ! Indoi un deget și-l arată celorlalți. Se întoarse spre Urlici: — Tu, parcă ai întotdeauna muștar în spate !

Urlici îi făcu o mutră acră și-i răspunse răstit:

— De, n'am miere pe limbă ca tine.

Crihan desfăcu degetul îndoit și-l întinse spre Urlici. Il mișcă muștrător:

— Măi Urlici, tu veșnic te pui în gură cu Statul . . . Vezi să n'o pățești.

Ți-o spun eu !

Lui Urlici îi țâșni o flacără din ochi. Felul de a fi al lui Crihan, îl scotea din sărite.

— Nu mi-e tată, nici frate Statul, ca să-i spun vorbe omenești ! E ciocoi și are de unde să plătească la toți. Să plătească Statul ce ni se cuvine pe drept pentru munca noastră !

Bărbia lui lată se turti și mai mult de dispreț pentru Crihan. Privea iute în ochii celorlalți cerând parcă să i se dea dreptate.

Babic, care se ivise tocmai atunci, se amestecă în vorbă:

— Și Gâlgăuță să dea ! Apoi, cu voce cântată și un oftat adânc: — Cât mai are în beciul casei sale ! . . . Capul i se legăna visător.

Horja râse scurt și-și închise ochii, lăsând să se înțeleagă că n'ar fi rău să ia dela cei care au mult. Zise totuși cu asprime:

— Și dela Gâlgăuță ! Sunt alții cu saci mai mari și grei. Acei care fac afaceri cu franțujii și englezii. Bancherii . . .

— Să plătească franțujii ! strigă peste capetele lor, Șteflea. Se băgă și el între cei care discutau, mormăind și înjurând. Mișcă cu îndârjire pumnul și vorbi tăios: — Bancherii și ciocoi să plătească. Să mai luăm și dela Vodă !

Ultimul cuvânt stârni o exclamare generală. Se speriaseră de îndrăsneala lui Șteflea. Câtiva se îndepărtară. Totuși, fiecare socotea în gând avuția regelui. N'o puteau cuprinde cu închipuirea.

Horja simți în tăcerea lor frica de a accepta măcar în gând, propunerea lui Șteflea. Zise fără să-i privească, vorbind parcă despre ceva dela sine înțeles:

— Jumătate din averea lui ne-ar ajunge la toți ceferiștii din țară, vreme de zece ani. Ridică ochii ca să le vadă reacțiunea. Se mișcă pe loc, parcă ferindu-se de o apropiată amenințare.

Babic, a cărui imaginație lucra cu aprindere, se plimba prin palatele mărețe, în grajdurile și grădinile regale, pe moșiile nesfârșite. Brusc, își întrerupse rătăcirea:

— La câți bani s'o ridica averea regelui ? Își trase o clipă căciula din cap, de nerăbdare să audă suma fabuloasă.

Crihan își întoarse fața spână spre Babic și ridică un deget. În ochi i se amesteca spaima și ruga. Zise:

— Il faci acum pe contabilul ! Mai bine te-ai gândi la punga ta și nu la alții, la altul . . .

— Mă gândesc la mine și de aceea mă gândesc la alții, răspunse Babic, supărat că i se întrerupsese visul.

Grupul de oameni din jurul lui Horja se îngroșă. Ascultau în ger și vânt, cu nasurile băgate în reverele ridicate și se gândeau cu revoltă înăbușită la bogăția mare a unora. Dacă ea ar fi împărțită după dreptate, ar trăi cu toții mai bine. Și nimeni n'ar mai fi dat afară dela lucru.

Moga care stătea mai de o parte, ascultând dorințele oamenilor, se întristă. O lumină molatecă i se prelingea din ochii săi mari. Frământă degetele de parcă ar fi fost prinse în sfori și încerca să le rupă. Se uita la Horja, voind să-i întâlnească privirile. Să-i comunice numai din priviri, ceea ce îl doare acum.

Vorbi cu blândețe:

— Unii oameni, în loc să bage banii cât le încapă în buzunar, îi adună în inimi. Inimile se otrăvesc și devin tari ca metalul. Nu mai pot atunci bate pentru semenii lor.

Tăcerea îi prelungea vorbele. Priviră la Moga cu căldură. Avea dreptate. Trupurile lor însă, începură să fie pătrunse de frig. Poate și din pricină că nimeni nu mai vorbea.

Dela alt grup se auzi vocea mirată a lui Togan:

— Unde o fi Gavât?

Horja tresări. Se întrebă și el, împreună cu ceilalți, unde o fi dispărut Gavât? Nu s'o fi dus la atelierul de geamgerie, unde lucrează. Poate că s'a strecurat cu delegații în clădirea Administrației? Zise cu supărare:

— Se bagă peste tot, ca boala! . . . Ochii i se închiseră pe jumătate. Mustața se îngroșă și îi acoperea buza de jos. Iși frecă bărbia țepoasă și murmură un gând. Ridică privirile bănuitoare spre ferestrele dela etajul Administrației.

Directorul Secției de locomotive, Ghiboldan, telefonase zadarnic la Direcția Generală C.F.R. Directorul General Cezar Parthoniu nici nu trecuse pe acolo. Secretarul lui nu știa unde se găsește. Ii telefonase și el acasă, de unde i se răspunse că plecase de dimineață. Tocmai acum când muncitorii, din pricina concedierilor, se adunaseră în fața Administrației? Când forțaseră ușa și cereau să le fie ascultați delegații? Când au părăsit lucrul și . . .

Ghiboldan își dădea seama că nu mai are de ales. Voise să ceară dispoziții dela Directorul General, dacă să-i primească pe delegați. Ar fi hotărât singur, dacă aceștia ar fi fost cei pe care îi cunoștea dela Sindicat. S'ar fi înțeles cu dânsii, sau i-ar fi făcut într'un chip să înțeleagă . . . Așa însă, cu necunoscuți aleși cu sbierăte de către cei de afară, ce putea să facă? Se sfătuisse cu Budișteanu, și acesta era împotriva primirii lor. Cică nu tratează cu bolșevici. Avea dreptate, dar ce fac dacă dau năvală cu toții pe scară? Se certase cu Budișteanu. Ii va primi. Lasă că știe el cum să le vorbească. Doar îi cunoaște pe muncitorii săi din Ateliere! Ii va lua cu vorba bună, cu binișorul . . . Și directorul general Parthoniu va fi mulțumit. Și ministrul de comunicații, guvernul . . .

Cezar Parthoniu, se găsea în casa ministrului de finanțe. Venise la el în primele ore ale dimineții, ca să nu-l scape. Il găsisse în pat și discutau acum despre afacerea cea importantă. Despre împrumutul în curs de tratare. Propuneri de o parte, din partea « Petromet-ului », pretenții prea mari din partea ministrului, înțelegerea mergea cam greu.

Ministrul de finanțe, în pijama, așezat pe marginea patului, își avea și el socotelile sale. Pretindea, pentru a ceda « Petromet-ului » o parte destul de grasă din împrumutul care va fi curând semnat (ține seama, domnule Parthoniu, e vorba de câteva miliarde bune!) douăzeci și cinci din acțiunile întreprinderilor. De nu, găsești alți amatori, chiar mai avantajoși. (Pentru că îți sunt prieten, Cezar, cer numai atât. Altfel . . .) Ministrul căscă, se întinse iarăși în pat și privi în tavan. Aștepta răbdător, răspunsul dorit.

În biroul Administrației Atelierelor « Grivița » directorul Ghiboldan nu mai putu aștepta. Ii era teamă ca răbdarea celor din curte să nu se risipească. Întâmpină delegația cu un zâmbet binevoitor. Intinse larg brațele și apoi le strânse pe piept. Privirile sale blânde mângâiau fețele aspre și serioase ale celor din ușă. Dădu capul pe spate și exclamă:

— Să vă auzim! Făcu un pas spre dâșii, scormonind în ochii fiecăruia. Nu întâmpină decât priviri drepte. Se opri asupra lui Gavât.

Celălalt director, Budișteanu, stătea lângă un colț al mesei de birou și arunca din când în când priviri piezișe prin fereastră. Se vedea în expresia incremenită a feței, că își innăbușea sentimentele. Gura îi era încrețită, strânsă în pungă și respirația lungă, aprigă. Perii din nările sale late, se burzuluiiau într'una. Iși ciocnea pumnii, și câteodată, rămânea cu ei în aer.

Ghiboldan își trase centura pantalonilor peste pânțele, și se bătu rar pe deasupra. Zâmbea mereu, însă silnic, din pricina tăcerii plină de gânduri ascunse a delegaților. Clipi prietenos, ca să-i facă să-și schimbe expresia. Zise cu un râs slinos:

— Haide, fără teamă! Hai, vorbește tu, Gavât!

Delegația se mișcă pe loc. Unii întoarseră capetele cu surprindere. În spate se găsea într'adevăr Gavât. Cum de reușise să intre și dânsul?

Gavât, răspunse cu o înclinare a capului și trecu în față. Se făcea că nu vede pe ceilalți. Acum n'avea nimic din bătoșenia lui obișnuită față de muncitori. Cutele groase ce-i prindeau colțurile gurii se neteziră. Ochii îi deveniră mai mari. Parcă deabea îi deschisese după un somn. Și nasul lui șerpuitor și osos se pleoștise. Avea o expresie cuminte, atentă.

— Domnule director, — vorbi cu un ton monoton, de nerecunoscut, Gavât. Privea numai pieptul înalt al lui Ghiboldan. Nu mai putu să continue. Se simțea stingherit de cei din spate. Le ascultă murmurul, respirațiile. Întoarse pe jumătate capul spre delegați și reveni cu ochii înainte. Bărbia sa lungă, se întări. Prin ochi, îi trecu o fulgerare. Se sili ca vocea să-i fie mai sigură: — Domnule director, — răsună vocea cu accente false de energie, Sindicatul nostru al cărui Președinte sunt, e de părere că aceste concedieri, nu

sunt to cmai drepte. Mai întâi, ele au fost făcute fără niciun preaviz. Ori, legea spune limpede că muncitorul, salariatul, trebuie să fie înștiințat cu cincisprezece zile înainte. După cum vedeți și dumneavoastră, Direcția Generală a C.F.R.-ului a călcat legea. Ori . . .

Calomir ridică mâna ca să-l întreprună. Fața lui lată, turtită, deveni palidă de mânie. Parcă și mustața stufoasă se strâmbă, descoperindu-i o parte din gură. Degetele celeilalte mâini, frământa șapca soioasă și o frecau de picior. Privi întrebător la ceilalți delegați și dădu din cap. Prezența neașteptată a lui Gavât și vorbele lui « legale », îi sfâșiau calmul obișnuit. Făcu o jumătate de pas înainte și zise apăsător:

— Domnule director, dumnealui n'a fost ales de muncitori .N'are dreptul . . .

Dela locul lui, pândind prin fereastră mișcările muncitorilor adunați înaintea clădirii Administrației, directorul Budișteanu tresări. Strigă:

— Taci! Pupilele i se aprinseră și scăpărară.

Ghiboldan se întoarse pe jumătate făcându-i lui Budișteanu un semn să nu se amestece. Reveni cu o invitație prietenoasă:

— Mai departe, Gavât! Studie fața lui Gavât și se opri mai ales asupra gurii sale. Parcă încerca cu privirea să-i sugereze cuvântul pe care să-l spună.

Gavât tăcu un timp. Căuta să-i citească lui Ghiboldan în ochi, gândurile. De câteva ori își descoperi dinții. În sfârșit vorbi:

— Dreptul de a vorbi, mi-l dă Sindicatul, adică legea. Dumnealor — ochi-i licăriră de dispreț — pe cine reprezintă? Privi sfidător la ceilalți, cu o urmă de zâmbet în colțul gurii. Lungi vorbele: — Poate Sindicatul « Desrobirea » din câțiva oameni, comuniști . . . Gavât întoarse capul spre Ghiboldan și-și umflă pieptul.

Jornea care se găsea alături de Gavât, avu o tresărire de uimire. Albăstrimea ochilor săi, stropită cu verde, se întunecă. Mărul lui Adam i se urcă până sub bărbie. Cercetă profilul lui Gavât de parcă îl vedea pentru prima dată. Ii era greu să creadă că el, președinte al unui sindicat muncitoresc, poate vorbi astfel: — Nu se mai îndoia de loc că e un trădător. Printre dinții strânsi îi țâșni:

— Intrebarea e pentru tine, Gavât! Și după un timp, făcând un efort să nu ridice glasul:—Cât privește despre Sindicat, și cinștea oamenilor, muncitorii își vor spune părerea. Nu în acest loc . . . Jornea se mișcă cu neplăcere dela locul unde se află.

Topală, care fiind pentru prima dată față în față cu directorii Atelierelor se simțea intimidat, prinse deodată și el curaj. Intinse mâna spre Gavât:

— Nici oamenii din Sindicatul tău nu te-au ales. Vezi . . .

Țugui nu se mai putu stăpâni. Făcu un pas mare înainte și întinse degetele răsfirate spre Gavât. Nările nasului său mare, fremătau din pricina res-

pirației rezezi. O șuviță de păr îi căzu pe frunte, accentuându-i mai mult expresia mânioasă a feței. Iși frână glasul pățimaș:

— Cine ți-a dat dreptul să vorbești? Noi am fost aleși de muncitori. Ai fost de față și știi doar! Mișcă capul în semn de dispreț. Șuvița se preumblă pe frunte, deasupra ochilor ficși. Degetele i se crispară.

Budișteanu se întoarse iarăși spre delegați. Gâtul i se lungi. Aruncă vorbele repezit, bătându-se cu pumnul în picior:

— Unde vă găsiți? La Soviete? În Rusia?

Țugui se întoarse pe loc și mai făcu un pas. Cei din spate, se mișcară și ei. Țugui înfruntă o clipă, cu ură, privirile nesigure ale lui Budișteanu și vorbi rar, printre dinți:

— Ne găsim unde e dreptul nostru! Degetul lui arătător, descrie un cerc mare în aer și apoi rămase fixat amenințător spre directorul secției-vagoane.

Gâtul lui Budișteanu se contractă între umeri. Rămase cu privirile concentrate asupra degetului lui Țugui. Părea ținut de un pumnal. Strânse pleoapele. Le ridică. Ochii i se goleau de viață. Delegații formau un zid în dreptul ușii. Trei dintre pereții încăperii sunt fără ferestre. Intoarse automat capul spre peretele în care se deschidea o singură fereastră.

Tăcerea din birou era apăsătoare. Murmurul ceferiștilor de jos, din fața Administrației, urca amenințător. Se auziră câteva fluierături. Delegații întoarseră ochii spre fereastră, apoi spre degetul întins al lui Țugui. Se priviră între ei. Se mișcară.

Ghiboldan zâmbi desamăgit. Trăsăturile moi și roze ale feței, se lățiră. Ochi-i spălăciți, se acoperiră de un abur. Vârfurile degetelor mari și ale arătătoarelor se frecău între ele, căutând parcă ceva, niște imagini, idei. Iși trase din nou pantalonii pe pânțece. Vorbi cu glas cleios, întrerupt de oftări:

— Domnilor, vă rog, domnilor! Ascultați-mă puțin, în liniște. Doar mă cunoașteți, știți... Eu întotdeauna am fost un părinte pentru voi. Dacă aș putea, ce n'aș face!... V'aș da totul, totul. Dela mine, totul... Numai că, vedeți, țara nu e a mea. Ea este a tuturor. Și a voastră. Această țară trece printr'o grea încercare. Criza lovește cu asprime în toată lumea. Atât în cei mici, cât și în cei mari. E criză, — ea este oarbă. Nu puteți fi străini de această nenorocire. Români, doar sunteți români. Cu dragoste de patrie. Mă cunoașteți, domnilor! Am făcut pentru voi...

— Nu pentru asta am venit! îl întrerupse cu supărare, Calomir. Ridică din umeri și întoarse capul. Întâlni ochii lui Topală. Se întrebau din priviri, ce-i de făcut. Nu-l mai ascultau pe Ghiboldan.

Ghiboldan nu luă în seamă întreruperea și nici nepăsarea manifestată de unii delegați. Ridică un deget muștrător și zâmbi mai larg, părintește.

— Am făcut tot ce s'a putut face. Și de data asta am să fac. Am să intervin, — doar vă înțeleg!... Numai că lucrurile nu pot fi drese într'o singură clipă. Am nevoie de timp, — toate se fac cu socoteală — de un răgaz din partea voastră pentru a vedea cum stau lucrurile. Uite, Gavât, care e preșe-

dintele Sindicatului vostru, știe că nimic nu se poate aranja cât ai bate din palme. S'o spună și el, — spune! și făcu semn lui Gavât.

Gavât, care ascultase școlărește, înclină din cap că așa este și zise cu vocea îngroșată de convingere:

— Recunosc, în vremuri de criză . . . anormale . . . Privirile i se pierduseră în ochii largi deschiși de așteptare, ai directorului. Gura îi rămase pe jumătate căscată, ca și cum n'ar mai avea nimic de adăugat la cele auzite. O sbârcitură între sprincene șerpui încet și dispăru. Respiră ușurat.

Țugui își plecă trupul înalt și-l fulgeră din priviri. Crestătura din bărbie i se adânci și gura i se strâmbă de dispreț. Nasul ca un cioc de vultur, se ascuți. Degetul țeapăn se îndreptă spre gura lui Gavât și se frânse. Murmură între dinți o înjurătură.

Calomir pironi ochii asupra lui Țugui. Ii era teamă să nu lovească. Când îl văzu întorcând spatele lui Gavât, rămase surprins. Iși netezi mustața, căutând vorbele potrivite. Se uita când la Ghiboldan, care continua să zâmbească patern, când la Budișteanu, care stătea ca pe ghimpi, trăgând cu coada ochiului afară. Strânse căciula neagră la piept. Vorbi fără grabă, cumpănit:

— Poate că-s bune cele ce ne-ați vorbit, domnule director! Inșă noi am venit pentru altceva. Ce se face cu cei dați afară din Ateliere? De asta vrem să auzim. Gurile lor nu pot răbda. Nici ale copiilor lor. Noi am venit în numele muncitorilor să cerem reprimirea lor în Ateliere. Ei n'au răgaz, căci flămânzesc. Calomir lunecă căciula de pe piept, în semn că nu era nimic de adăugat. Și acum așteaptă un alt răspuns.

Delegații se asociază la cele spuse de Calomir, cu murmure și aprobări scurte. Știau ei ce însemnează « răgaz ». E aceeași poveste ca și cu jalbele de până acum. Să li se răspundă pe loc, fără cuvinte învârtite!

Jornea își întinse trupul uscat de i se auziră oasele pocnind și zise cu voce tare:

— Țara are nevoie de locomotive și vagoane. Pentru asta e nevoie de toți muncitorii. Bătu cu piciorul în podea, ca să înărească cele spuse. Nu mai ridică privirile de pe fața uimită a lui Ghiboldan.

Topală nu se mai uimea de felul de a vorbi al celorlalți delegați. Găsea că așa trebuie să se vorbească până și în biroul directorului. Doar nu venise aici de capul lui. Avea doar încrederea strungarilor și e comunist. Se mișcă cu îndrăzneală și-și zise gândul întreg:

— Pe mine m'au ales strungarii ca să le aduc răspunsul ce li se cuvine. Ei sunt sătui de vorbe frumoase. Să vie înapoi la strungurile lor, cei concediați. Atâta cerem acum.

Delegații se mișcară și se înghesuiră. Ajunseră cu încetul, până în mijlocul încăperii. Nu mai simțeau apăsarea pereților. Parcă se aflau într'un vagon de clasa 1-a, dat la reparat și-i căutau stricăciunile.

Gavât se pierduse cu totul. Chiar Ghiboldan îl privea pe sub sprinceană cu reproș. Ce fel de conducător de Sindicat este, când nici nu e luat în seamă?

Se întoarse pe jumătate spre Budişteanu, de data asta pentru a-i cere ajutor. Ii clipi, fără să fie văzut de muncitori. Se întoarse și puse mâinile pe piept. Clătină din cap, nemulțumit. În ochii lui de culoare turbure, licări un început de furie. Mai aruncă o privire celui alt director. Zâmbi cu desamăgire și cinism:

— Vedeți, vedeți dacă sunt om bun, cum îmi vorbiți? ... aceste nu sunt vorbe de muncitor cinstit, ci de comunist. Vedeți, aș putea chema poliția, și n'o fac. Pentrucă vă cred încă oameni de înțeles. Zâmbetul i se schimbă iarăși, în cel obișnuit, patern.

Amenințarea directorului Ghiboldan, pronunțată cu glas dulceag, stârni și mai mult, înverșunarea delegaților. Adică nu e de ajuns că nu li se dă răspunsul dorit în privința concediaților, ba sunt făcuți și necinstiți, amenințați cu poliția. Il știu ei pe aceste director, cu vorbele sale microase, câte parale face. Se laudă întotdeauna că e părintele lor, că le dorește fericirea și raiul.

Calomir vorbi de asta fără nicio șovăială, răstit:

— Suntem cinstiți și de aceea nu ne e teamă. Că n'avem ce pierde. N'am venit să ne ploconim ca Gavât și cei de felul lui. Nici jalbe de citit nu mai vrem. Cerem ...

Budişteanu sări de lângă fereastră. Ochii îi erau numai pară. În culoarea congestionată a feței, dinții sclipeau galbeni și umezi. Iși ciocnea pumnii, picioarele nu-și găseau astâmpăr, respira repezit. Isbucni:

— Afară! Afară! că chem jandarmii! Afară, bolșevicilor! Sărea înaintea delegaților, fără să îndrăznească să se apropie prea mult. Se ferea de ochii lor.

Ghiboldan se sperie. Lăsa delegații și se repezi la fereastră. Să nu audă cei de afară, strigătele de sus. Nu voia asta, nu se aștepta la acest fel de a interveni a lui Budişteanu. Iși freca mâinile și băiguia:

— Cu binișorul ... cu binișorul ... Se repezi la telefon, poate o să-l găsească de data asta pe directorul general Parthoniu. Formă numai două numere, le greși și reîncepu. Izbi telefonul în furcă. Renunță.

Țugui nu se dădu înapoi. Ba mai făcu un pas spre Budişteanu. Ridică un braț. Cu degetele răsfirate, urmărea mișcarea capului celui dinaintea sa. Brusc, strânse degetele în pumn. Il izbi în jos și scrâșni:

— Bine, domnule director, plecăm. Nu pentru mult timp! și îi aruncă în față răsufleta aprinsă. Cu pumnul, făcu semn celorlalți să pornească.

Unii dintre delegați o luară repede spre ușă. Iși dădeau seama că nu mai au de ce să stea. Acest prim contact cu directorii atelierelor « Grivița », îi lămurirea pe deplin.

Ion Ceapă, care până atunci ascultase și cumpănise vorbele unora și ale altora, nu se grăbea să plece. Un gând greu îl ținea locului. Boierii din satul lui de baștină și cei din oraș, sunt deopotrivă de haini. Numai, după cum se vede, muncitorii dela oraș sunt mai îndârjiți. Aceștia sunt mai uniți, știu carte, au manifeste ... Privea întunecat sub sprincenele sburlite la Budişteanu, fără să clipească. Nasul mare adulmecă aerul din jur, cu neplăcere.

De câteva ori ridică mâinile enorme și roșii. Mormăi ceva, neștiind cum să-și spună gândul. O luă și el spre ușă. Lângă prag se opri șovăitor. Se întoarse pe jumătate privind în jos. Zise domol:

— Eu vă spun, nu e ca în sat la mine!... și ieși fără grabă.

În urmă, din birou, se auzi un urlet.

Afară, muncitorii se îngrămădiră mai strâns în jurul treptelor clădirii Administrației. Vroiau să fie mai aproape de cei întorși de sus, să audă mai bine rezultatul. Frigul, care în timpul lungii lor așteptări, le intrase în oase, dispăru dintr'odată. Se mirau de fețele supărate ale delegaților, de tăcerea lor severă.

— Ce plească ne aduceți? strigă Bușe, încercând să-și facă drum spre treptele clădirii. Ii pierise veselia. Toate sbârciturile de pe față i se strânseseră spre nas. Intinse brațul spre cei de pe prima treaptă.

— Să auzim! Tăcere! Tăcere! repetară câteva zeci de voci.

Nimeni nu mai mișca. Toți ochii se ațintiră asupra delegaților. Cercetau fețele lor împietrite, le urmăreau aburii respirațiilor. Voiau totuși să-i audă. Să le confirme cu viu grai bănuiala.

— Unde-i Gavât? se auzi din mulțime această întrebare.

Sgomotul începu și se potoli repede. Nu-i interesa acum decât răspunsul directorilor. Se auzeau iarăși vocile furioase ale vântului printre locomotivele și vagoanele din imensa curte.

Calomir, nemișcat, privea la cei de pe trepte. Parcă nu îndrăsnea să le spună adevărul. Mustața mare, suflată de vânt, îi descoperea gura. Uitase să-și pună căciula. O înfunda acum pe cap, și rămase cu o mână în vârful ei. Vorbii cu voce îndurerată și revoltată:

— Tovarășii, directorii acestor Ateliere, la care am fost trimiși de voi, ca să cerem reprimirea fraților noștri, ne-au dat afară. Tovarășii, nu ne miră felul lor de a se purta. Sunt slugoii boierilor și...

Nu mai putu continua. Ultimele cuvinte ale lui Calomir, fură acoperite de strigăte. Mulțimea se mișca asemenea unui singur om. Cei din josul scării, năvăliră sus pe trepte, amestecându-se cu delegații.

— Și Gavât a fost dat afară? răsbătu vocea lui Togan.

Țugui prinse întrebarea și ochii i se aprinseră de mânie. Strigă cu toată puterea:

— O fi rămas acolo, la directori, să-i lingă!

Mulți, îndreptară privirile spre ferestrele Administrației. Chemau și injurau pe cel care rămăsese acolo.

— Uite-l pe Hudici cu ceasul lui! se legă Bușe de Hudici care încerca să se strecoare prin mulțime și să dispară. Îl așteptase pe Gavât ca să revină cu toată autoritatea. Se simțea abandonat.

— Huoooo! Se rostogi huiduiala asupra lui Hudici, care se înțepeni locului. Limba, însă, îi juca între dinții îndepărtați, din pricina fricii. Bâlbâia cuvinte neînțelese.

Urlici apucă un bulgăre de ghiață și-l svârli cu toată puterea spre o fereastră dela etajul Administrației. Bulgărele se isbi de zid, și sfărâăturile căzură pe capetele celor de jos.

— Care a svârlit, măi? sbieră un cazangiu, pe al cărui cap căzuse o fărâmă mai mare de ghiață.

— Ucigașii! Era vocea de tunet a lui Goj. Se îmbrâncea înainte spre ușa Administrației. Avea de gând să pătrundă înăuntru. Pieptul lui înalt îi croia un drum înainte. Strigă cu patimă: — Lăsați-mă să le arăt mișeilor, ce poate să facă un ceferist! Măi pezevenghilor, să nu dați în noi, căci...

O avalanșă de bulgări de ghiață își luă sborul spre fațada Administrației. Furia împotriva celor de dincolo de ferestre, crescă. Strigătele de ură și fluierăturile, umplură întreaga curte.

Un bulgăre mai mare se opri în pieptul lui Hudici. Acesta își acoperi mai întâi fața ca s'o apere, apoi începu să dea dezordonat din mâini. Tipă: — Opriți, măi, că dau și eu în voi! Sări două trepte voind să fugă.

Buzea se strecură înaintea lui și nu-l lăsă până nu-i frecă fața cu un pumn de zăpadă.

Hudici, înebunit de frică, jeluia și-și îndoia mereu trupul. Până la urmă isbuti să străbată mulțimea. Din urmă îl însoțiră râsete de batjocură și fluierături.

Horja fu și el prins de furia ceferiștilor. Repede își dădu seama la ce poate duce asemenea acțiune izolată și neorganizată. Răsbātu cu greu până la treptele clădirii. De sus, încercă să-i potolească. Agită brațul ca să atragă privirile asupra lui. Chemările sale nu puteau fi auzite.

— Tovarăși, opriți, tovarăși! Glasul metalic al lui Horja, avea acum o rezonanță de clopot. Forța concentrată în fața lui mare și ochii săi bulbucați, plini de flacăra, reușiră să potolească pe cei mai mânioși. Ploaia de bulgări se rări. Sgomotul scăzu.

— Să auzim ce spune Horja! Vorbește Horja! Tăcere! se adunau îndemnulurile din mijlocul mulțimii.

Tăcerea reveni cu greu. Mulți continuau să privească spre ferestre și blestemau pe directorii Ghiboldan și Budișteanu, îl chemau pe Gavât și amenințau.

— Tovarăși, reîncepu Horja, răbind vorbele ca să impună tăcerea, delegații trimiși de noi toți, au fost dați afară de directorii Atelierelor. Ei au cerut reprimirea fraților noștri de muncă, concediați în plină iarnă...

— Jos concedierile! vui năprasnic mulțimea. Unii dintre ceferiștii de pe trepte, agitau brațele ca să-i stârneasă și mai mult pe cei de jos. Alții cereau să se facă tăcere, pentru ca oratorul să poată fi auzit. Isbucniră câteva certuri. Strigătele se răriră.

Horja nu mai așteptă. Pumnul lui ridicat, atrase privirile. Concentră atenția asupra celor dimprejur. Urcă o treaptă mai sus.

— Nu ne miră, — continuă el cu glas întărit de ură, îndreptând pumnul spre ferestrele Administrației, — că stăpânii noștri, care primesc cu mare

cinste pe bancherii străini, să-i dea afară pe muncitori, pe delegații noștri. Tovarăși, pentru noi, această purtare a directorilor, este o bună învățătură. N'avem ce aștepta dela dâșșii! Nici dela slugoii lor, ca Gavât și alții din conducerea Sindicatului. Sunt niște trădători! Noi însă, vom ști ce să facem. Tovarăși, datoria noastră, e să ne organizăm. Trebuie să ne bizuim numai pe noi! Sindicatul trebuie să fie numai al nostru, al muncitorilor! Să-l curățim de conducerea sa trădătoare. Asta trebuie să facem? Asta, tovarăși!

Ceferiștii ascultaseră în tăcere. Cumpăneau vorbele lui Horja și le găseau cinstite și bune. Da, le-au fost dați afară delegații, și-i îndurera aceasta. Inșă vina e și a lor, a tuturor. Nu sunt organizații, de aceia...

Expresiile fețelor lor erau acum îngândurate, întrebătoare. Clădirea Administrației li se părea plină de taine dușmănoase. Locomotivele împrăștiate în curte, parcă se pregăteau să pornească asupra lor. Frigul înadins se înăprise și vântul părea să-i hărțuiască cu răutate.

Priveau la delegații lor de pe trepte.

Vocea lui Togan rupse tăcerea:

— Ce facem acum? Nu-și mai luaa privirile dela Horja.

Horja coborî două trepte și făcu semn mulțimii să pornească. Vorbi poruncitor:

— Să ne întoarcem la muncă! Să nu uităm! Să nu uităm pe acei care au dat afară pe delegații noștri! Intoarse capul spre etajul clădirii Administrației și zâmbi amar. — Pentru dreptul nostru, lupta abia începe!

Muncitorii adunați începură să se împrăștie spre locurile lor de muncă. Mergeau, însoțind pe delegați, puneau întrebări, își spuneau părerile. Nu le ardea acum de muncă. Se gândeau la cei concediați și le era teamă pentru ei înșiși, pentru nesiguranța zilei de mâine. Câte unul, în trecere, mai izbea cu ură într'o locomotivă sau într'un vagon, scuipa o înjurătură împotriva guvernului și a Administrației, se încuraja cu câte o vorbă mai aprigă.

Câțiva zăriră de departe silueta locotenentului Stratulat. Făcură semn și altora să-l privească. Câteva zeci, se opriră, schimbând păreri în privința lui.

Locotenentul Stratulat stătea lângă un colț al uriașei hale a vagoanelor și urmărea împrăștierea muncitorilor spre ateliere. Nemișcat, părea mai curând un om de zăpadă investmântat în uniformă ofițerească. Nevăzuți, la o mică distanță, în spatele său, dealungul zidului halei, se găseau jandarmii. Nici aceștia nu se mișcau, deși le era frig. Așteptau, cu mâna pe puști, un ordin.

Tugui întinse mâna spre dânsul și strigă mânios:

— Ați rămas, domnule locotenent. Pe dumneata nu te concediază ca pe noi, muncitorii. Boierii au nevoie de slugi, — și făcu pași mari, ca să se apropie de ofițer.

Cârnu fugi și el spre locotenent și deodată se opri, isbucnind în răs. Vorbi răgușit, cu batjocură:

— Să-i punem o mătură în mână ca unui om de zăpadă. I se potrivește la uniforma lui frumoasă. Râsul lui Cârnu înfurie pe cei din apropiere. Îl repezără cu vorbe aspre. Câțiva fluerară pe ofițer.

Locotenentul Stratulat se mișcă. Jumătatea de trup îi dispăru după colț. I se vedea acum un singur picior în cisma neagră înfiptă în zăpadă; rândul de nasturi sclipitori ai mantalei, profilul lung și palid. Inchise ochii pe jumătate, șovăitor. Nu primise ordin să intervieve în această manifestație a muncitorilor. Scosese jandarmii din proprie inițiativă. După manifestele acelea . . . trebuia să fie oricând gata. Și apoi, nu vrea să rămână mereu la gradul de locotenent. Pentru a fi înaintat, trebuie să arate ce poate. Ce poate face acum, dacă muncitorii se întorc la lucru ? Piciorul rămas afară, dispăru după colț. Apoi câțiva nasturi de alamă, și încă câțiva. Și profilul parcă se șterse în zid.

Dinspre lăcătușerie se întinse o voce pițigăiată:

— Ce facem, fraților ?

Era vocea lui Pascal. Stătea cu ghebul rezemat de poarta lăcătușeriei și nu-i venea să reînceapă munca.

VIII

Trecătorul rătăcit la acea oră târzie de noapte în strada Țintașului, s'ar fi oprit, fără îndoială, o clipă, mirat, în fața zăbrelelor de lumină proiectate pe trotuar, prin șipcile unui gard aflat aproape de sfârșitul străzii. Intunericul domnea nepătruns, toți oamenii din partea locului dormeau duși, de mult. Nici nu era de mirare. A doua zi înainte de revărsatul zorilor, cei mai mulți dintre ei trebuiau să plece la lucru. Cine oare mai zăbovea atât de târziu ? Ce îndeletnicire ciudată îl va fi ținând treaz ?

Cel care ar fi căutat mai cu insistență deslegarea acestor întrebări, ar fi putut ajunge, urmărind dungile de lumină pe zăpadă, dincolo de gard, la o fereastră apărută de o perdea ale cărei încrețituri i-ar fi brăzdat fața în câteva cute de umbră. Nu se putea vedea nimic înăuntru prin pânza opacă. Zgomotul unei discuții destul de vehementă reținea însă atențiunea. Nu era nevoie de o ureche prea fină pentru a desluși înțelesul cuvintelor. Se putea auzi destul de bine o voce venită parcă din fundul casei:

— Nu te înțeleg deloc.

— A cui e vina ? Nu e a mea ! răspunse o voce bărbătească mai apropiată de fereastră. După un răstimp de tăcere, se auziră câțiva pași și scârțâitul unui scaun. Aceeași voce, continuă: — Adu-mi mâncarea aici !

Tăcerea se așternu din nou. Răzbea în afară, odată cu lumina din fereastră, o înfruntare aprigă, însă înăbușită. Apoi iarăși se auzi glasul femeii dintr'altă încăpere:

— Te-ai schimbat Gheorghe ! Parcă n'ai mai fi al meu. Și după un răstimp, cu glas străin: — Îți aduc îndată. Și un scârțâit de ușă strânse, ca într'un șurub, tăcerea de dincolo.

Horja ședea la masa mică din mijlocul camerei și privea îngândurat spre ușă. Deodată se întoarse, cu fața schimbată de o nouă hotărîre și continuă să citească.

În cameră se mai simțea căldura răspândită de soba de fier în care acum nu se mai găsea nici măcar un ochi de tăciune aprins. Mobila era puțină și săracă: Un cufar mare, cu colțurile roase și capacul crăpat, găurit de carii, o comodă cu placajul sgâriat pe care se odihneau în două vase de lut ars, buchete de flori din hârtie roșie, închipuind niște garoafe cu staminele de sârmă ruginită; o bibliotecă făcută dintr'o ladă, pe ale cărei polițe, stăteau înghesuite cărți, o cutie mare plină de cue și un clește; o statueta de ghips vopsită, reprezentând un muncitor cu un braț rupt și cu cel întreg bătând într'o nicovală, două taburete și masa pe care acum se găsea o broșură subțire, cu litere mici cât sâmânța de mac. Pe perete, fixat în pioaneze, un peisagiu de pădure, — reproducere după un tablou scos dintr'o revistă străină. O lampă mare, cu o sticlă bondoacă, atârînd de trei sârme prinse de cârligul din mijlocul tavanului, împrăștia o lumină turbure în toate ungherele încăperii, pe fața concentrată a lui Horja, în perdeaua de pe fereastră, pe zăpada din curte pe șipci și pe trotuar.

Horja își trecu degetele prin părul stufos și sublinie cu creionul câteva din rândurile scrise cu litere mici ale paginii. Citi mai departe, ridică ochii pe jumătate închiși și clătină din cap nemulțumit. Sprâncenele groase i se uniră într'un unghi, din care se respiră pe frunte două vine puternice. Pe tâmpla dreaptă, o pată cafenie în formă de deget încovoiat se roși, biciuită parcă, de efortul de atenție al celui care citea. Mustața stufoasă, retezată, coborî deasupra buzei de jos. Horja o netezi cu un deget și citi cu voce tare:

— Rolul partidului comunist . . .

Lăsă capul pe spate. Lumina i se concentră pe pomeții largi ai obrazului. Ochii negri păreau mai bulbucăți ca de obicei, pupilele micșorate cât niște vârfuri de ace. Rămase astfel, gândindu-se la cele citite. Și la tovarășa care i-a dat această broșură ilegală. Zâmbi vag, cu o cută de regret în bărbie. După sfârșitul lucrului, luase imediat tramvaiul care îl dusesese până în centrul orașului. Întrebă pe câțiva cetățeni grăbiți, de Strada Toamnei. Parcă ar fi venit eri în București. Nu cunoștea decât cele câteva ulițe din jurul casei unde locuia. Ar fi trebuit să cunoască mai bine orașul. Munca ilegală, întâlnirile conspirative și mai ales urmărirea poliției, — o cereau.

Vinele de pe fruntea lui Horja se umflară. Strânse tare pleoapele și le ridică din nou, nedumerit. Trase un fum de țigară. Da, și la urmărirea poliției trebuie să se gândească. Un revoluționar nu rămâne mult timp necunoscut. Mai ales când duce o muncă organizatorică în masse. Oare va fi urmărit și arestat?

Se plimbă pe acea stradă care n'avea niciun coș de fabrică sau un atelier cât de mic. Numai case cu intrări înguste și garduri de fier.

Felinarile prinse de stâlpi de fier aruncau pe trotuare o lumină egală. Din când în când putea fi văzut un trecător pășind fără grabă. Horja străbătu strada dela un capăt la celălalt, de câteva ori. În mână ținea un bulon de traverse. Il căutase să fie fără rugină. Singur își alesese acest semn de recunoaștere. Era rece și de aceea îl trecea dintr'o mână în cealaltă.

Se încrucișă cu o fată îmbrăcată într'un palton vechiu și în pantofi de vară. Tresări, ridică mâna cu bulonul. Inutil. Nici nu se uitase la el. Mai întâlnește și alte femei. Una venise drept spre dânsul. Se lovi chiar de ea. O privi bucuros în ochi, bolborosi o scuză și așteptă. Și aceasta trecu mai departe.

Se întrebă de ce e neliniștit. Doar mai avusese întâlniri conspirative. E drept, nu cu femei, cu tovarășe. Ei, și ce dacă e femeie? Doar nu se întâlnește cu ea pentru vreun lucru necurat. Și apoi e însurat. De câțiva ani. Nevasta nu este comunistă, însă e o bună gospodină. Il iubește mult. Nici nu știe Angelina că astă seară vine mai târziu. Are să-l certe, ca de obicei. Că nu se ocupă de dânsa ca înainte; iar o să-i spună că n'o mai iubește.

Horja strânse cu putere bulonul în pumn. Un fior îi trecu prin inimă. O iubește, dar acum, în această stradă, departe de cartierul în care locuia, o simțea parcă și pe Angelina mai departe, departe de sufletul lui. Respiră puternic, scuturând cu violență capul într'o mișcare de negație, destinată parcă să-i alunge gândul vinovat.

Ceva mai departe, lângă un stâlp de electricitate, o fată tânără părea că așteaptă pe cineva. Intorcea capul în dreapta și stânga străzii și clătinauând din când în când capul, nemulțumită.

Horja începu s'o privească mai atent, ca să-i treacă timpul. Era bine îmbrăcată. La lumina becului de deasupra capului ei o putea vedea destul de bine. Era pudrată și cu buzele fardate. Nasul îl avea ascuțit, energic. Ochii păreau mai curând verzi sau chiar albaștri și aveau o căutătură pătrunzătoare, totuși n'a observat că este privită. Paltonul nu părea cumpărat de gata. O blăniță îi acoperea o parte din bărbie. Și-a potrivit-o astfel din cochetărie sau din pricina frigului? Statura ei era mai curând mărunță. Șoșonii ridicăți până la genunchi o făceau mai înaltă. Și căciulița, o imitație de blană cafenie, de culoarea paltonului mai adăuga ceva staturii ei. Nu-i putea vedea decât o singură mână acoperită de o mănușă tot de culoare cafenie. Rar, întorcea capul spre colțurile străzii și avea tresăriri de nemulțumire. Pe semne că-și înșală bărbatul. Aștepta în frig pe celălalt ca să petreacă împreună. O burghieză ca atâtea altele.

Lui Horja i se urîse tot privind-o. Trecu prin fața ei, cu gândul la tovarășa care nu mai vine. Ajunse la capătul străzii și se opri. Se hotărî să mai străbată o singură dată strada. Dacă între timp nu vine, înseamnă că n'a putut veni. A urmărit-o poliția, poate chiar au arestat-o.

La câțiva pași de femeia de lângă stâlp, Horja rămase deodată ca trăsnet. Ii cuprinse într'o privire uimită silueta, și ochii îi rămaseră fixați asupra

mâinii ei, pe care înainte n'o putea vedea. În degetele înmănușate ținea un buchețel cu flori. Strânse cu putere bulonul de traverse în pumn. Aceasta să fie tovarășa cu care trebuie să se întâlnească? Șovăia. Numai comunistă, muncitoare, nu pare să fie, așa cum e îmbrăcată. Totuși avea semnul de recunoaștere, florile. Orice ar fi, trebuie să-i spună parola.

Fata întoarse ochii asupra necunoscutului ce se oprise în fața ei. Privirile îi rămaseră ațintite asupra pumnului lui ridicat. Mai de grabă asupra capătului de bulon ce ieșea din încheștarea pumnului. În ochii ei albaștri pâlpoi flacăra veselă. Smuci capul în altă parte, prefăcându-se că nu-i place să fie acostată de necunoscuți. Și-și trecu cu o mișcare firească de câteva ori buchețelul pe sub nas.

Horja începu să simtă că această femeie nu-i este o străină. Ceva în afara florilor, îl atrăgea. Sub paltonul elegant, sub fardul de pe față, se ascundea o altă existență. Era acum sigur de aceasta. Se hotărî cu o urmă de șovăială, să-i vorbească.

— Domnișoară vă rog, nu știți cum o pot lua spre gară?

Fata ridică brusc capul și-l privi drept în ochi, un ușor miros de parfum se împrăștie odată cu aburul gurii înroșite. Zâmbi amabil, cu o privire șireată

— Domnule, orașul nostru, capitala României, n'are nicio gară! Și cu o mișcare vioaie, îi întinse buchețelul de flori.

Horja scăpă bulonul și cu un reflex apucă florile. În acelaș moment scoase o exclamație și imediat strânse dinții. O privi cu ochi măriți de uimire și clipi des ca să-și revie. Brusc, îi întinse mâna. Mâna fetei între degetele sale mari și aspre, îi dădea o senzație de mângâiere plăcută. Așteptă ca fata să-i vorbească.

Horja își simți brațul apucat și tras înainte. Mergea alături de fată, fără s'o privească. Intrară în altă stradă mai slab luminată. Tăcerea îl stingherea. Se dojenea în sine, spunându-și că nu-i un băiețuș. Scoase cu un deget nervos o țigară din buzunar și o aprinse. După primul fum se simțea altfel. Ce sunt aceste gânduri nelalocul lor? S'au întâlnit pentru o treabă precisă. Se hotărî s'o întrebe dacă i-a adus materialul. Nu acum, să mai tragă de câteva ori din țigară.

Auzi lângă el o voce cântată:

— Ți-am adus, tovarășe! Fata își retrase brațul de sub cel al lui Horja și se opri. Strecură mâna între nasturii paltonului. Degetele ei subțiri lunecară sub decolteul rochii, la piept. Zise cu un ton sever: — Ascunde-l repede! și-i înmână un pachetel învelit în hârtie albă.

Horja îl apucă și cu o mișcare îl strecură sub palton, în buzunarul hainei. În degete și de-a-lungul brațului mai simțea ceva din căldura pieptului ei, adunată în pachetelul de material ilegal. O privi pieziș și așteptă. Să-l ia iarăși de braț.

— Tot eu am să-ți aduc și în viitor materialul. Reține numele, Simona. O luă înainte fără să-l mai prindă de braț.

Horja mergea lângă ea fără să poată scoate o vorbă. Se simțea parcă urmărit. O umbră. Se gândi la nevasta sa. Intoarse capul; nu era nimeni. Privi lung femeia care mergea lângă el.

Iși încetini pasul, ca să-l încetinească și ea. O privi din nou, în ascuns. Aruncă țigara și voi să aprindă alta. Renunță. Pentru ea, ca să nu piardă nicio fărîmă din prezența ei. Iși îndesă, prea tare, căciula pe frunte, mai într'o parte. O ureche îi rămase descoperită. De ce și-a descoperit urechea? E doar frig! Pentru fata care merge lângă dânsul? Poate că da, chiar pentru ea. Duse mâna la căciulă ca s'o îndese pe cap, ca mai înainte. Nu mai apucă s'o facă. Vocea cântată a fetei se auzi din nou:

— Tovarășe, aici ne despărțim.

Horja prinse mâna întinsă a Simonei. O reținu, privind-o pe fată drept în ochi. Cu mustrare, aproape brutal. Deodată întrebă:

— Ești muncitoare?

Simona rămase o clipă surprinsă. Râse înghesuit:

— De ce mă întrebă? Desigur!

— Știți . . . Blana dela gât, șoșonii, mănușile . . . și-i strânse mai tare mâna.

— Lux, tovarășe, sunt luxoasă! . . . Atât ca să nu fiu suspectată de poliție. Doar transport material ilegal! și-și retrase încet mâna din a lui Horja.

— Da, da . . . acum pricep . . . Așa trebuie . . . Să nu fii arestată . . . Simona îi aruncă un zâmbet amuzat și dispăru după colț.

Horja se mișcă pe scaun. Simți nevoia să facă câțiva pași în cameră. Ca să-și alunge gândurile străine. Privirile însă îi lunecară asupra broșurii. Se adânci iarăși în lectură. Literale acestea mărunte, tipărite pe hârtie străvezie, i se scurgeau în pupile, îi furnicau sub frunte, prinzându-i gândurile grele, subțindu-le. Ii prelungeau aceste gânduri în afară, schimbându-le în antene sensibile până departe în ateliere. Vedea mai limpede pe cei din ateliere, conflictele de interese, ascunzișurile conflictelor. Chiar și uneltele, mașinile, locomotivele, i se păreau că se mișcă cu o altă viață. De ce această pagină, pe care o citise de câteva ori, în care este vorba despre tehnica organizării muncitorilor pentru luptă, îl face să simtă mai conturat pe fiecare muncitor în parte? Nu numai munca lui grea, grijile sale, mirosul de ulei și sudoare al sdrențelor și al trupului, ci mai ales ce se ascunde în inima sa? Intoarse foaia broșurii și se gândi la el. Pentru a doua oară se judeca. Prima dată a fost cu zece luni în urmă, când intrase în Partidul Comunist. Atunci îl cuprinsese o teamă. Tovarășul care îi adusese la cunoștință această hotărîre, rămăsese surprins de tăcerea lui. Se plimbaseră împreună pe o stradă dosnică, cu resturile toamnei pe frunze și în priviri, fără să poată scoate un cuvânt.

Nu se așteptase să fie primit în Partid, deși o dorea arzător. Fusese doar un scandalagiu, un om al cârciumii. Cel mai voinic din bandă, cel mai neîntrecut la pahar. Trăncănea de toate. Despre nevasta altuia, cum se joacă la barbut fără să pierzi, și câteodată despre mizeria clasei muncitoare. E drept, că despre această mizerie, începuse să se intereseze mai mult. Căutase pri-

cinile ei, bâjbâind, crezuse că le găsisse. Odată era chiar să-l arunce pe meșter în oala de fontă clocotitoare. Pentrucă amendase pe nedrept pe un turnător. Dacă nu interveneau ceilalți, intra în pușcărie. Însă după aceea, l-au îndrăgit. Și i-au pus fel de fel de întrebări. La cele mai multe nu știa cum să răspundă. Mai ales la una dintre ele, cum se face că deși n'au patron, atelierelor fiind ale Statului, muncitorii trăiesc atât de rău? Ii întrebuse la rândul său pe alții, pe care îi credea mai deștepți. Unii îi răspunseră că Statul e poporul; deci poporul plătește munca ceferiștilor. Și poporul o știe toată lumea, e sărac. Atunci — întoarse el întrebarea — de ce unii sunt bogați? Aceștia tot din popor fac parte? Dacă da, să dea ei mai mult, ca să trăiască ceferiștii mai bine.

Frământarea aceasta nu-l lăsa în pace. Până într'o seară, când la cârciuma din spatele Atelierelor, dăduse de Virag.

— Nu te bucuri, tovarășe? întrebă Virag, tulburat de prea lunga tăcere a lui Horja. Nu oricine devine membru al Partidului Comunist.

Horja îl privi pieziș, supărat de întrebare. Doar n'o să țopăie pe acoperișe pentrucă i-a adus această veste! nu e vorba despre un câștig la loterie. Zise cu dinții strânși:

— Mă bucur, numai că nu prea înțeleg.

— Ce, tovarășe?

— Vezi, sufletul meu...

— Sufletul?!

— Da, e ca un abur de alcool. Mi se așterne pe minte de nu văd limpede.

— Partidul nu-ți răpește sufletul.

— O știi, știi... Numai că al meu zace în fundul unui pahar nespălat, de cârciumă. Mi-e teamă să nu se spargă. Ce fac atunci? Ți-am mai spus: sunt un jucător de barbut și-mi place. Iacă-mi place. Și țuica, bătaia... Ce zici, ce o să zică lumea de un astfel de comunist?

— Ce să zic? Zic că ai să fii comunist. Pentrucă te întrebi și pui întrebări.

— Adică încă nu sunt cu adevărat?

— Nu. Ți-am spus: vei deveni!

— Când se va întâmpla aceasta?

— Când te vei lepăda de unele întrebări și-i pune altele.

— Adică să întrebi mereu, aceasta înseamnă să fii comunist?

— Să întrebi și, pe lângă multe alte lucruri, să răspunzi. Să răspunzi mai ales cu fapte. Partidul te va ajuta să răspunzi mai bine.

— Dacă e așa, tovarășe... Zâmbi din ce în ce mai larg. Zise cu un început de entuziasm: — Bine, atunci mă bucur de vestea ce mi-ai adus-o. Am multe întrebări. Mai multe decât sbârciturile acestor mâini, — și-i arătă degetele răsfirate, puternice. Rămase cu ele suspendate în aer. Le privea cu ură. De câteva ori le mișcă, ferindu-le parcă de ochii lui Virag. Clătină din cap compătimitor. Degetele se muiară. Păreau frânte moarte. Incet, prinseră iarăși viață. Deveniră mai îndrăznețe. Incheieturile falangelor se îngroșară. Unghiile sclipiră. Le apropie de față și rosti: — Nu veți mai juca barbut! Strânse

degetele în pumn, le coborî încet și le desfăcu. Strânse cu putere mâna lui Virag. Pronunță ca o sentință: — Tovarășe, nici în cârciumă nu mai calc!

Horja netezi cu degetele broșura de pe masă și rămase cu palma întinsă deasupra. Pata în formă de deget de pe tâmplă, se întinse. Părea că vrea să ajungă la vinele reliefate din mijlocul frunții, ca să le smulgă. Șopti de câteva ori: Partidul . . .

Citise mult de atunci, dela intrarea lui în Partid. Și întrebuse și mai mult. Nu toate i-au fost lămurite. Șe mira câteodată, de unde-i vin omului atâtea întrebări. Simțea că i se sfarmă capul. Rar se furișa într'o cârciumă din alt cartier, ca să nu fie văzut. Ca să-și mai alunge gândurile care îl necăjeau. În ziua următoare îi părea rău. Aștepta nerăbdător întâlnirea cu «legătura». După ce discutau activitatea din Ateliere, întrebările pe care nu și le putuse lămuri singur, îi săreau de pe limbă. Una însă îl chinuia mai rău.

— Spune-mi, tovarășe, dacă toți muncitorii din alte părți și cei din Ateliere, suferă la fel exploatarea, cum se face că numai unii devin comuniști?

Virag îl bătu încetișor pe spate, bucuros. Da, Horja, e pe cale să devină un adevărat comunist. Ba dorește ca toți muncitorii să devină. Ar fi nimerit dar . . .

— Nu se poate, tovarășe Horja. Exploatarea e aceeași peste tot, însă oamenii care o suportă nu sunt la fel.

— Păi, nu sunt la fel, unii sunt mai deștepți. Iată-l pe Budui, anarhistul. La toate îți găsește răspunsul. Și totuși nu e. Și alții . . .

— Alții . . . Virag se încruntă. Prin ochi îi trecu o flacără răvășită. Făcu un gest în aer, ca o mustrare. Vorbi mai apăsător: — Încă nu pricep că le vrem binele. Au să priceapă odată. Vor veni concedieri, scăderi de salariu și au să vadă că drumul nostru este cel drept, pentru că numai noi îi conducem în lupta pentru o viață mai bună.

Horja clătină din cap nemulțumit. Asta o știa înainte de a i-o spune Virag. Nici partidele burgheze, nici social-democrații n'au să le aducă stăvilirea mizeriei. Ii cunoaște, le simte minciuna, ca și cum ai simți catranul. Se opri în mers și se întoarse cu fața spre Virag. Se pregătea să vorbească, dar un sgomot de pași îi curmă glasul. Privirile i se aprinseră.

— Aceasta o înțeleg. Ii mână cruzimea stăpânitorilor. Nu la dâșii mă gândesc acuma. La aceia care și-ar putea vedea numai de munca lor, de câștig, și totuși n'o fac. Iși primejduesc libertatea pentru că așa vor și merg la închisoare. De aceia care zac la Doftana . . .

Virag simți în expresia feței lui Horja, o dragoste îndurerată. Respirația îi era grea și mustața i se mișca nervoasă. Ii zâmbi înțelegător, cald. Zise aproape în șoptă:

— Sunt unii care iubesc mai puternic oamenii și aceștia sunt și cei mai curajoși. Infruntă poliția, închisoarea . . .

— Pentru că au dragoste . . . dragoste . . . — respiră din adâncul pieptului Horja, și închise ochii pe jumătate.

Horja ridică palma de pe broșură și murmură:

— De aceea transportă Simona material ilegal . . .

Luă buchetelul de flori de pe colțul mesei și-l privi îndelung. Il săltă ușor în palmă. Se gândi la ea. O revăzu lângă stâlp, calmă.

Ochii ei, a căror culoare n'o putea preciza, îl fixau iscoditor. Cum arată ea fără paltonul acela elegant și fără pălărie de cucoană? Imaginația îl duse mai departe. La pachetelul ascuns la piept. La pieptul Simonei. Puse repede buchetelul pe masă.

Se auziră pași dincolo de ușă. Se aplecă repede asupra broșurii. Nu vroia să i se surprindă gândurile. De ce oare? Sentimentul unei înșelăciuni, se strecură în inima lui Horja.

— Ceaiul ți-l aduc pe urmă, — zise cu glas tremurat, Angelina. Ii puse pe masă o farfurie cu o ceapă curățită, tăiată în patru, sare și o bucată de pâine. Ochii ei negri îi reveniră de câteva ori asupra florilor. De abia acum le observase. Iși frământă degetele pe piept, nervoasă. Întrebă bănuitoare: — De unde-s florile, Gheorghe?

Horja o privi drept în față. Se gândea să-i spună adevărul.

— Dela o tovarășă. Fără aceste flori n'aș fi știut cine e. Angelina îl privi în ochi ca să-i ghicească toate gândurile. Nu descoperi niciun gând ascuns, străin de dânsa. Zise totuși cu necaz:

— Și de ce mă rog flori? Cu altceva n'ai fi recunoscut-o?

— Și cu altceva. A venit cu ce a vrut. Ochii lui Horja clipiră. Mustata îi tremură. Fără să vrea, o comparase pe Simona cu femeia din fața lui.

— Citești, îți pierzi nopțile nu știu unde și de mine nici nu-ți pasă . . . Parcă nici n'aș mai fi. Glasul Angelinei se schimbase, era umbrit de o urmă de plâns. Părul despletit îi atârna pe umeri și pe pieptul voinic. Un colț al gurii i se trase în jos.

— Lasă Angelina, fii liniștită! Ar fi bine să înțelegi și tu . . . și-i apucă brațul gol. Era cald și moale, dar nu-i mai dădea bucuria de altădată. Ii părea prea gros, lipsit de feminitate. Ce vârstă o fi având acum? Fruntea i se încruntă. Coborî ochii rușinat de întrebarea pe care și-o pusese. Doar îi știa anii. El era mai în vârstă cu șapte ani decât Angelina. Sunt căsătoriți de aproape doi ani. Doi ani! . . .

— Ce să înțeleg? izbucni Angelina și ochii i se umeziră. Iși smulse brațul și aruncă cu o mișcare furioasă buchetelul de flori de pe masă. Continuă cu o voce înneacă în plâns: — Nu vreau să înțeleg nimic! Ne-am căsătorit ca să avem casa noastră. Altceva nu mă privește. Strânse dinții cu toată puterea ca să nu plângă mai tare. Pe pomeții lați curgeau lacrimile șuroaie.

Horja scoase un strigăt și întoarse capul spre podea după flori. Intinse mâna ca să le ridice și o retrase înapoi. Reveni cu privirea la Angelina. Fruntea i se încrețea și se descrețea mereu. Pata de pe tâmplă se roși. Nu știa ce să mai spună. Ce argument să-i mai aducă. Ea răspundea mereu cu aceleași vorbe: n'o interesează decât bărbatul și casa! Il iubea mult, îngrijea cu vrednicie.

de gospodăria lor săracă. Ținea ca bărbatul să fie acasă după sfârșitul lucrului. Să fie în casă, ca și patul în care dormeau, ca și lampa spânzurată de tavan. Și Horja o iubea. Nu atât demult cât în primul an de căsnicie. Mai ales de când devenise membru de Partid. Dacă și Angelina ar gândi ca el, cât de mult ar iubi-o. De când a luat-o, nu i-a cumpărat o singură rochie. Din ce să-i cumpere? Din salariul lui de mizerie? De câte ori îi vorbise despre aceasta, ca s'o facă să priceapă pricina mizeriei lor, a tuturor ceferiștilor. De geaba, toate erau pentru ea vorbe de momeală, goale.

— Liniștește-te, Angelino, nu-mi pierd vremea cu prostii. Doar știi cât te iubesc!... Ii mângâie brațul și-i zâmbi.

Angelina se mișcă pe loc, șopti ceva și deodată își smulse brațul din mâna lui. Fața i se schimonosi de furie. Strigă:

— Nu pune mâna pe mine! Mă murdărești! Eu nu sunt o curvă! Puți a femeii străine! Scuipă pe podea și se repezi ca să-i smulgă broșura de pe masă. Continua să strige: — Hârțiile acestea blestamate te-au schimbat, au făcut din tine un...

Horja acoperi cu palmele broșura și o privi încruntat pe Angelina. Ochii săi aveau o strălucire rece. Intrebă sec:

— Ce?

Angelina nu putu să-i reziste privirilor. Gâfâia.

— Ce, ce? și izbucni într'un hohot de plâns. Ce, ce nu știu eu ce faci? Te iei după capul ălora, după comuniștii care ți-au băgat în cap să te culci cu orice femeie, să-ți vinzi sufletul. Nu mai vreau să te duci cu ei! Nu mai vreau să le citești otrava! Nu mai vreau! Nu mai vreau!

Horja se ridică și-i prinse capul în mâini. Il apropie de fața lui și vorbi scrâșnit:

— Taci, îți zic! Taci! și-i scutură capul. Ea îl privi înspăimântată și suspină. Horja o prinse de umeri. Inchise ochii și respiră greu, cu tristețe. In sine șoptea: Ce femeie are!... Sub pleoapele strânse i se înfiripa chipul Simonei. Deschise ochii. In fața lui, Angelina își șterse ochii roșii de plâns. Ce-i de făcut? Se simțea acum străin în casa lui. Zise cu o voce rugătoare: — Liniștește-te, nu te înșel, nu înșel pe nimeni. Auzi pe nimeni! și se așeză din nou la masă. Iși rezimă capul în pumni. Ce poate face ca să nu se mai repete asemenea scene?

Angelina rămase câteva clipe parcă suspendată în aer. Văzându-l pe Horja cu trăsăturile contractate de tristețe, se sperie. Nu s'o fi gândit s'o lase? prea îl cicălește și ea!... Nu, nu o înșela. A spus-o chiar el adineauri. Ii puse mâna pe spate. Ușor ca să-l îmbuneze. Ce să-i zică? Șopti:

— Hai mănâncă! Așa sunt eu și-mi trece. Iți aduc și ceaiul.

Cum rămase singur, Horja ridică buchetul. Il privi îndelung, îngrijorat. Il ținea în mână ca pe un lucru fragil și scump. Gândul îi călătorea departe. Pe una din străzile din centrul orașului. Apropie florile de gură și era să le

atingă cu buzele. Tresări și le lăsă repede pe cărțile din biblioteca improvizată. Oftă adânc.

Reveni la masă. Mânca și citea în același timp. Din când în când, se oprea cu gura plină, sublinia unele rânduri pe care le credea importante pentru munca organizatorică din Ateliere. Era doar secretar de celulă și trebuia să prelucreze acest material în ședință.

— Sunt încă puțini comuniști în Ateliere! își spuse Horja în sine, cu amărăciune. Muie o ceapă în sare și mușcă din ea cu necaz. Se gândi la acei care ar putea deveni comuniști. Trebuie să se ajungă măcar la o celulă pe atelier. Nici hamalii nu trebuie să fie lăsați de-o parte. În minte îi răsări Ion Ceapă. Fusese în delegație, ales de hamali. Va sta de vorbă cu dânsul. Sectorul cel mai important îl constituie totuși muncitorii calificați. « *Trebuie să ne ocupăm în mod deosebit de organizarea muncitorilor din industria grea care* » . . . Literele mici i se întipăreau în minte, fără grabă, ca dinții unui mecanism delicat, de precizie.

Mustața groasă se mișca și ea încet, vinele frunții svâcneau între sbârciturile drepte și semnul în formă de deget dela tâmplă se încovoia atunci când ochii lui Horja se opreau mai mult asupra unei fraze. Vocea Angelinei îl făcu să tresară:

— Bea și vino la culcare!

Horja nu auzise pașii nevestei sale. Era obosit: literele începuseră să-i joace înaintea ochilor. Se gândi că și a doua zi are să se întoarcă târziu acasă. Nici nu vroia să-i spună nevestei. N'o să-l înțeleagă.

Mâine după țipătul sirenei, va vorbi Virag. La partea întâia a Ateliereilor. Trebuie să organizeze acțiunea de dimineață. Nu cumva să se împrăstie spre casele lor . . . Toți lucrătorii din Ateliere trebuie să vină la întrunirea sburătoare.

Se hotărî să termine capitolul început. Zise cu o voce caldă:

— Încă puțin, Angelina, vin îndată!

Angelina îi sburli părul, privi câteva clipe la broșură și vorbi muștrător, dar cu dragoste:

— Îți scoate ochii. Ar putea să le tipărească cu litere mai mari. Mai zăbovi câteva clipe aplecată peste umărul lui Horja, sperând că acesta se va întoarce spre ea. Apoi se îndreptă cu un oftat și plecă să se culce.

Horja luă cana cu ceai în mână și sorbi din ea, plescăind din buze de plăcere. Camera se răcise și băutura fierbinte îl încălzea. Îi potolea și arsura cepei în gâtlej. Ar mai fi băut unul. Nu mai vroia să-și recheme nevasta. Aprinse o țigară. Urmări fumul ce se țesea lent în jurul sticlei de lampă. Pleoapele i se îngreunară. Capul se lăsă pe piept.

Câteva bătaii în fereastră îl făcură să tresară. Rămase o clipă cu ochii fixați în direcția de unde i se păru că aude sgomotul. Brus, parcă amenințat de o primejdie, strecură broșura sub cămașă și așteptă. Auzi un scârțâit de pași pe zăpadă întărită. Din nou aceleași bătaii rare în geam. Se ridică, făcu

un pas mare și-și ascuți auzul. Cine putea veni iarna, la această oră târzie? Ii treceau prin minte fel de fel de gânduri. Poate un tovarăș din celulă? Dar dacă e vreun agent? Sau poate... Se hotărî să scoată broșura dela piept și s'o ascundă în altă parte. Roti privirile fără a le putea opri asupra unui loc. Mai nimerit ar fi s'o ascundă undeva în cealaltă cameră. Poate în așternutul nevestei. Călcă în vârfuri spre ușă.

— Horja, deschide! se auzi o voce de afară.

Rămase încremenit în prag. Vocea această tremurată, de om suferind îi era cunoscută. Mai șovăi puțin, și o luă înapoi, spre fereastră. Întrebă sever:

— Cine-i?

De dincolo, aceeași voce îi răspunse:

— Babic!

Horja se întrebă ce caută la el Babic. Nu era comunist și nu îi era nici prieten. Iși apropie fața de fereastră și spuse:

— Ia-o spre ușă! și se duse să-i deschidă.

Babic rămase câteva clipe în mijlocul camerei, așteptând să fie poftit ca să șadă. Respiră greu și lăsă capul să-i cadă pe piept. Iși privea mâinile întinse pe masă, însă gândul părea să-i fie în altă parte. Fața nebărbierită de o săptămână, se sbârcea sub părul țepos. Iși mișca mereu buzele, ținându-le și sugându-le, de parcă ar fi avut gura amară. Murmura cuvinte neînțelese. Scoase căciula care părea enormă pe capul lui mic și o puse cu o mișcare gravă, pe masă. O netezi cu palma, trist. Incet, ca și cum s'ar fi deșteptat chiar atunci, ridică ochii. Avea pupilele largi, turburi. Priveau la Horja și totuși păreau că nu-l văd. Strânse căciula în degete și respiră prelung. Șopti:

— Să-ți vorbesc?

Horja îi urmărea stăruitor fiecă mișcare a feții. Simțea că ceva dureros îl frământă. Zise încurajator:

— Spune!

Babic se trase cu scaunul mai aproape de masă și-l fixă pe Horja drept în ochi. După un timp întoarse capul spre fereastră. Fruntea i se încruntă. O netezi de câteva ori. Oftă adânc.

— Ascultă! Babic tăcu iarăși. Coborî ochii și clătină din cap nesigur. Asculta atent respirația lui Horja. Încercă să-i ghicească gândurile. Strânse căciula și se ridică să plece. Fredonă un început de melodie.

— Spune! porunci de data aceasta, Horja, și-i apucă căciula aruncând-o pe masă. Vroia să-l ajute, să-l scape de gândurile care-l frământau.

Babic se așeză din nou și spuse:

— Bine, la tine am venit, Horja!

— Pentru ce?

Babic își propti pieptul în muchia mesei și făcu semn lui Horja să-și apropie capul.

— Așteaptă! șopti el cu un ton misterios. Puse palma peste a lui Horja. In ochi îi licări o lumină. Fața i se înăspri. Țuguie de câteva ori buzele și

însfârșit vorbi: — E ceva mare! Numai amândoi o putem face. E pentru muncitori. Tu ai să înțelegi. Ești doar comunist!

Horja închise pe jumătate ochii, bănuitor. Venise la el pentru că știa că este comunist. Ce lucru mare îi poate propune? Poate că aflase despre o măsură pregătită în ascuns împotriva muncitorilor de Administrația Atelierelor? Făcu un gest încurajator.

— Te ascult, Babic!

Babic râse numai cu mușchii feței și începu să fredoneze încet, un cântec de al lui. Strânse pumnii și-i izbi în aer. Vorbi cu glas mai ridicat, cu pasiune:

— Să dăm lovitura! Lăsă un pumn să-i cadă pe masă. Strânse pleoapele tare și zâmbi iar, parcă numai sie însuși. Continuă cu o voce tremurată: — Îți dai seama ce ar fi să punem mâna pe toate ceasurile, inelele, cerceii, sfeșnicele, fețele de pernă și cearceafurile luate ca amanet? Le-a jefuit în zeci de ani, dela mii de vieți. A jefuit viața noastră! E o comoară care îți ia ochii. Prețuiește milioane, Ce zic, zeci de milioane. Și ceasul meu tot la el se găsește. Ah, Horja, ceasul meu, dar de nuntă!... O ușoară umezeală i se întinse peste ochi. Clătină din cap cu tristețe. Buzele i se țuguieră de durere. Bolborosi: — Ceasul meu!...

Horja nu-i prea înțelegea gândul. Inșă, în acelaș timp vedea că suferă. Sufletul lui Babic era răscolit, suferea. Iși trase capul înapoi și-l privi prudent. Ii întâlni ochii. Erau mari și așteptau. Pândeau un răspuns.

— La cine te gândești? întrebă Horja, care se simțea prost pentru că pusese întrebarea. Ce rost avea să se intereseze de lucrurile acestea?

Babic se ridică, își plecă trupul peste masă. In ochi îi năvăli o flacăară violentă. Vorbi tăios:

— La Gâlgăuță! Se reazeză, mișcându-se nervos pe scaun. Respiră larg, ușurat și înălță din nou capul. Falcile feței sale mici se întăriră. Expresia i se schimbă, devenind mai dură, hotărâtă. Lovi cu pumnul în masă. Vorbi cu voce sigură: — Îi cunosc casa ca pe semnele mâinii mele. Din pod până în pivniță. Fiecare fereastră, ușă, lacăt. Știu când mănâncă și când doarme. Totul, Horja, până și cum își numără gologanii. Fața i se întunecă brusc. Dinții mici, descoperiți, scrâșniră de ură. Prin ochi îi trecu o umbră rea. Injură. După un timp continuă cu o voce mai joasă: — In pivniță! Acolo ține ascunse comorile cele scumpe. E adâncă, are peste cincizeci de trepte. Printre lăzi stricate, butoaie și boarfe. O casă de fier veche. L-am urmărit a doua zi de Crăciun. Era beat și nu m'a văzut când am coborât în urma lui. Și ceasul meu, darul de nuntă, tot acolo se găsește. Babic injură iarăși.

— S'o facem chiar mâine noaptea! Luăm scule din ateliere și o lampă de sudură. In cel mult un ceas adunăm totul. Doi saci plini. Și apoi... Fiecare lucru are o hârtiuță cu numele. Le întoarcem înapoi fiecăruia prin poștă. Vezi, m'am gândit la toate, prin poștă. Ca să nu se afle cine a dat lovitura. Inchipuie-ți bucuria muncitorilor!... Nu e așa Horja? Se vor bucura. E o faptă dreaptă, comunistă, dă-mi mâna!

Horja tresări. Privi în jur cu groază, parcă ar fi fugit din adâncul pivniții lui Gâlgăuță. Se îndreptă spre fereastra și rămase acolo cu privirile în gol. Se simțea vinovat, complice la o faptă mârșavă. Prins, svârlit în închisoare pentru furt. Cum de a îndrăznit Babic să-i propună o asemenea faptă? Ii venea să-i strige să plece imediat. Cuprinse într'o privire de reproș chipul lui Babic și îi întâlni ochii. Erau muiați de desamăgire. Se ridicase și brațele îi atârnavă străine de-a-lungul trupului încovoiat.

Horja făcu un pas spre el. În minte îi veni iarăși pivnița unde e ascunsă comoara. Deasupra, în așternutul camerei calde, Gâlgăuță. Il spionă în întuneric. Dormea, gras, tolănit sub plapumă, nepăsător. În jurul casei liniștite, împrejmuită cu gard de fier, cartierul muncitoresc, victimele sale, și ei dormeau, altfel. Unii rămași fără de lucru, șomeri și flămânzi. O revoltă aprigă urcă în Horja. Acest cămătar trebuie să dispară! Toate lucrurile amanetate, jefuite, trebuie să fie rediate. Da, e drept să fie astfel, trebuie! și gândul i se strecură sus, pe treptele mucedale ale pivniții.

Un fior de neliniște îi străbătu spatele. Cu cât se apropia de casa de fier, Horja simțea subrezenia unei asemenea acțiuni. Câteva zeci de ceasuri, inele cercei — ce sunt toate acestea? Metal și pietre, lucruri moarte. Ce rezolvă ele? Se înspăimântă de prezența lui în această pivniță. Se simțea neom, schimbat într'o umbră. Respiră din ce în ce mai ușor și brusc, ca la o năvală a luminii, sări înapoi pe trepte sus. În plină stradă, în Atelierele Grivița. Vedea miile de muncitori, oameni vii, nu obiecte. Mai de preț decât obiectele din casa de fier, ca Gâlgăuță. Pata dela tâmplă, în formă de deget, se întinse ca un indicator. Mustața se sburli și înțepă buza de jos. Ochii se bulbucară și căpătără o lucire proaspătă. Sub frunte, ca niște găze harnice, alergau litere mici, fierbinți. Duse palma la piept și apăsă. Broșura foșni. Inima îi bătu mai tare. Din pricina foșnetului. Se gândi să scoată broșura de sub cămașă, și s'o arate lui Babic, să-i citească. Clătină din cap negativ. Zise într'o răsuflare:

— Nu așa, Babic! Se apropie de el și îi puse mâna pe umăr. Ii zâmbi îngândurat. Șopti cu gândul în altă parte: — Nu așa deslegăm situația muncitorilor, a noastră! Nu în pivniță!...

Babic oftă. Mâna lui Horja, depe umărul lui, îl strivise. Făcu un pas înapoi. Privea la cel din fața sa, cu tristețe. I se destrămasă o idee pe care o credea folositoare muncitorilor, fericirii lor. O fericire închisă într'un fund de pivniță de către un cămătar. În ochi i se ascuți o lumină rea. Il vedea pe Gâlgăuță fericit, neatins de nimeni. Stăpân peste sărăcia ceferiștilor, peste ceasul lui. Inchise pe jumătate ochii și făcu un gest de desamăgire. Se clătină. Scurpă desgustat. Deodată tăcu, sări un pas înapoi și-și ridică brațele la înălțimea capului. Degetele sale se crispară ca niște ghiare. Izbucni:

— Cămătarul! Trebuie omorât, uite așa! Apropie degetele și le mișcă cu înverșunare, ca și cum ar gătui pe cineva. Ochii i se îmfundară în orbite. Strigă: — Ajută-mă! Să nu scape! Să nu... Lăsa mâinile să-i cadă cu toată

greutatea și clătină din cap. Bolborosi: Ceasul meu ... Ceasul ... Rânji. Se apropie de Horja și îl privi drept în ochi. Cu ură și dispreț. Zise printre dinți: — Tu nu ești comunist! și râse scurt.

Horja rămase încremenit. Avea senzația că încă puțin și Babic sare asupra lui. Trebuia dela început să-l refuze. Fără șovăire. Trebuia să-l dea ... Cum să-l dea afară! ... E doar un muncitor. Urăște și el pe aceia care le sug vloga și-i flămânzesc. Acum, însă, era prea târziu. Se lăsase tras de gândurile lui. Trebuie s'o rupă scurt. E doar comunist. Se sili să vorbească calm:

— Pentrucă sunt, nu pot face asta. Nici tu nu trebuie s'o faci. Judecă, Babic, fii liniștit!

— Liniștit! ... Liniștit ca Gălgăuță! ... Fața lui Babic se strâmbă de furie. Toți dinții i se descoperiră. Strigă cu vocea sgâriată de revoltă:

— Nu pot, niciodată! Trebuie să dăm lovitura! Pentru muncitori, pentru toți ceferiștii! Și apucându-l pe Horja de reverul hainei, adăugă apăsat: — Pentru mine! îl prinse pe Horja mai tare de mână și începu să-l tragă spre ușă.

Horja îi svârli mâna dintr'o mișcare și îi strigă poruncitor:

— Pleacă!

Babic sări un pas îndărăt și rămase câteva clipe nemișcat. Aruncă o căutură speriată spre fereastră, apoi spre ușă. Reveni cu priviri uimite la Horja.

— Pleacă imediat! Pleacă! repetă Horja, împingându-l cu pieptul pe Babic spre ușă. Nu-l scăpa din ochi. Gâfâia rar.

Babic ajunse la ușă. I se schimonosise fața. Intregul trup îi tremura din ce în ce mai tare. Duse mâna la spate, prinse după câteva mișcări nesigure clanța și bălbâi:

— Gălgăuță ... ceasul meu ... Ceasul meu de nuntă ...

Dispăru în frigul de afară.

(urmare în nr. viitor)

PESTE CINCI ANI

*Despre oraşul dela poalele Tâmppei, îţi voi cânta
Puiul meu de om, proaspăt şi nou,
Copilul meu de trei ani, ce vei duce cândva
Departate, în viitor, al muncii noastre ecou! . . .*

*Da, aş vrea să-ţi povestesc în chipuri vii
Ca şi cum ai privi, pe genunchii mei, într'un album colorat,
Despre oraşul acesta, să zicem în 1955,
Când vei fi pionier, şi-am să spun despre tine:
— « Are tata într'adevăr un băiat! »*

*Pentru anii tăi, sunt multe lucruri nedesluşite,
Dar şi-i veghează lumina veşnic trează a roşiei stele;
Şi tata, cu-alţi taţi, tovarăşi şi fraţi ai Republicei mele,
Fac din visele lor fapte, pentru tine împlinite! . . .*

*Intoarce câteva pagini . . . 1955 . . . Acum stai!
Ţi-ai socotit anii? . . . Opt ani, ziceai . . . ?
Curând o să-ţi lege cravată roşie de pionier;
In braţul tău viaţa va turna voinţă şi fier!*

*Tâmpa va fi ca şi azi cu fagi, cu tufe şi brazi
Despre care vom şti c'au îmbătrânit cu cinci ani;
Fii atent când treci strada:
Trolleybuse gonesc văzând, pe lângă castani.*

*De tot ce-o să vezi, ai să te minunezi
Şi-ai să spui: « Ce viaţă limpede a izvorât
Peste anii cei grei,
Din îndepărtata zi a lui August 23! . . . »*

*Nu te uiți, numai, cum ne uitam noi la vârsta ta, la vitrine,
 Și nu spui lăcrămând; « Nu-i pentru mine! » . . .
 Toate bunurile acestui pământ vi le pregătim! . . . Pentru voi
 Am spălat obrazul acestei țări, de noroi.*

*Becuri se-aprind, acolo unde doar întunericul pâlpaie;
 Și e o simfonie uriașă de lumină în case
 Ce-a sfâșiat pânza de bezne țesută 'n unghere și suflet . . .
 Lămpi de petrol și dureri vor fi odată relicve 'n muzee rămase.*

*Te va trezi în zori, un dудuit de motor într'o zi:
 Dela Sovrom va ieși tractorul cu numărul 25.000!
 Ce-au să mai sune sirenele-orășului a bucurie;
 Urechea mea parcă le-aude, parcă le știe! . . .*

*Orașul muncitoresc « Steagul Roșu » s'a întins înspre șes;
 Și nu va mai părea nimănui de neînțeles
 De unde atâta viață deplină fierbinte,
 De unde atâta forță să mergi înainte.*

*Brațul și inima și-au înfrățit pentru acest răsărit
 Sub flamura bucuriei, deopotrivă români, sași și maghiari;
 Văcăreanu, Gall, Uivarosy, făuresc același plan iscusit,
 Și împart aceeași pâine sub bolta uzinelor mari.*

*Cresc până la cer luminoasele cărților stive,
 Și cresc ca spicele 'n vară gospodăriile colective,
 Se construiesc furnale noi și cuptoare . . .
 Intr'adevăr viața s'a ridicat în picioare!*

*Intri în socialism, adânc, ca 'ntr'o pădure de fapte,
 Pădure însământată de noi, ce te-așteaptă s'o crești;
 De-ai ști câtă luptă pentru-acești zori noi la ferești! . . .
 Lovim mai departe 'n dușmanul la pândă în noapte.*

*Vei duce, copilul meu, cum am dus și noi, mai departe
 Steagul roșu de pace sub care fluviul vieții sporește,
 Și tu iubi-vei deplin steaua arzând pe Kremlin.*

*Viața orașului Tâmppei, și cu ea, viața Republicei, crește!
 Pentru ea astăzi trudim, cântăm, și iarăși trudim!*

VINTILĂ ORNARU

BALADA BUNICULUI MEU

Bunicule, multe ai văzut și multe știi să povestești . . .
 Afară ninge, cu fulgi mari, albi și reci . . .
 Uite ce cușmă e 'n capul caselor bătrânești!
 . . .Phi! Am uitat să rup foaia . . . Suntem în 1920 . . .
 Bunicule, ți-aduci aminte?
 — « Băiețele, s'a sfârșit răzbelul,
 Vom avea liniște în casă, de azi înainte!
 Așa doar mi-ai spus . . .
 Și-acum bombăni, de ce bombăni, bunice?
 Te știi vânător priceput de lișiți și sitari . . .
 Ori azi, nu ți-a căzut în plasă vânatul . . .
 Mi se pare că 'n zadar ți-a țâșnit din flintă ploaia de alice,
 că 'n zadar ai pândit de după arțari . . .
 Măi, ori să te fi deochiat bunica?
 Tremuri. Ahaa! Ii simți privirea, furnicar în carâmb!
 Nu te supăra bunicule, nu-i nimica,
 florile vor răsări mai departe pe câmp,
 sitarii vor bate mai departe din aripi,
 lișițele se vor pierde mai departe sub covorul de stele
 și nici o flintă
 n'o să scrie mai bine ca flinta ta mocănească
 istoria 'n pravili.

Ce știi eu? . . . Sunt un nod de om . . .
 Iar matale, cu dichis îți răsucești musteața!
 Bunicule, îmi bat în fereastră dimineața,
 prigorile pe care le-am văzut în somn.

Eu tresar, odată cu razele soarelui ce cântă în geam,
 odată cu țărâitul prelung al ceasornicului
 ce-și mișcă limbile pe cadranul ca poala 'nserării,
 de te cheamă, mereu, cum miști felinarul și strigi:
 — « Ferește linia . . . », « Vine 1005 . . . », « Măicuță, vezi să
 nu-ți rămâie

'ntre șine piciorul strâns în târligi,
 vezi roțile trenului să nu te tămâie . . . »

Așa te știu, bunicule, așa te știe toată Nicolina,
 așa te știu și ceferiștii ce-ți zic noroc,
 când trec prin gară cu drezina . . .

.
 Mi-aduc aminte de acarii și fochiștii
 ce s'au strâns lângă tine, odată, la semafor,
 de-a tremurat șeful de gară,
 de-au întrebat toți șefii: « ce vor? »
 Tu ți-ai mișcat umerii 'n șubă,
 și ți-au fugit ochii departe, spre Prut, sau cine știe unde . . .
 De-au înțeles multe fochiștii,
 și s'au sfătuit între ei, în remiza cu stâlparele scunde.
 Dar zilele au trecut mai departe. Tot trec și se duc,
 iar matale îți cănești musteața
 cu zeamă de foi de nuc . . .

— « Bunicule știi? Azi i-am frânt pe băieți la « gropiță »!
 Iacă-tă-mi punga: doldora de bile și nasturi.
 Să-i numărăm împreună, aici, lângă lampă ».

Bunica stă cuminte cu ochii pierduți pe-o jurubiță
 de-arnici,
 sau pe petecul ei de stambă,
 cu flori mărunte ca niște pitulici.
 Bunicul, și el, pierdut cu gândul departe!
 (L-am mai văzut așa, când se 'ntorcea dela vânat,
 sau când deslușea înțelesuri în carte).

Și cum stau așa la masă și număr.
 bunicul mă soarbe din ochi,
 cum numai el mă poate sorbi!
 Nasturii, se țin parcă umăr de umăr,
 se 'ntorc cu fața spre mine și 'ncep a vorbi,
 care mai de care, pe limba lui . . .
 Unul, e galben, ca frunzele toamna,
 altul e mic, pierdut și verzui.
 Altul e negru, ca tabla pe care « doamna »
 scrie cu tibișir . . .
 Altul, un bumb de alamă,
 lustruit, cu margini frumoase, în mijloc c'o stea,
 care mă chiamă parcă spre ea.

Și 'n mijlocul stelei, un ciocan —
 ca al bunicului, din lada de scule —
 și-o seceră pe care-am văzut-o în mâini de țărani! . . .

Nu știu de ce bunicul tresare,
 nu știu de ce-i freamătă sprâncenele!
 Privirile lui, caută, când la ușă, când la fereastră,
 dau din colț în colț,
 și e roșu bunicul la față ca mușcata din glastră.

Și-ar vrea parcă, bunicul, să-mi spună ceva,
 Mă strânge de mână pe sub fața de masă.
 A 'nceput parcă să-i tremure și mustața stufoasă . . .
 Și mă privește bunicul cu ochii lui mici, /
 ca atunci când dam iama
 amândoi, la tara bunicei cu « mucenici ».

Și, la un timp, bunicul începu a grăi:
 — « Vezi tu, nepoate, bumbul ăsta s'a pierdut
 dela o tunică. Cum să-ți spun . . .
 Tu n'ai auzit salve de tun,
 n'ai auzit de marinarii de pe « Aurora »
 care-au deschis focul pentru noi, pentru binele tuturor,
 n'ai auzit, și nici n'ai de unde să știi,
 de Lenin și Stalin,
 de steaua roșie care va străluci peste lume . . .
 dar odată și-odată vei auzi ».

Intr'un târziu, am adormit cu capul pe masă,
 și-am visat cum steaua de pe bumbul de alamă,
 chiamă spre ea oameni și oameni
 și 'n uliți mulțimile parcă le cheamă . . .

. . . Uite-l și pe bunicul. Ce-o fi?
 — « Visul acesta nepoate, să știu dela mine,
 Se va împlini » . . .

Afară gerul durea tot mai tare,
 când au bătut jandarmii la ușă.
 Bunica a sărit din fața cuptorului plin de cenușă.
 Jandarmii i-au întins o foaie cu mâinile lor aspre și reci.
 Am citit pe hârtie: « o mie nouă sute două zeci ».
 Și-atunci, dimineața, bunicului meu i-au ridicat permisul de
 armă.

— « Prunc cu ochii goldani, bagă de seamă » . . .

Și tot într'o dimineată, ceasul și-a mișcat limbile,
pe același cadran ca poala 'nserării,
bunicul și-a strâns umerii în aceeași șubă murdară de șgură
și-a plecat la postul lui de pe peronul gării
unde se 'ntâlneau liniile pornite din inima depărtării
cu ce:ul ce se pierdea departe, în arătură.

Peronul era înțesat de fochiști, călători și acari,
Bunicul își mișca felinarul și striga; « vine 1005 »!
Sus, nourii porniți în stoluri din ce în ce mai ma-i,
jos, peronul călcat de un tumult neobișnuit de bocanci și opinci,

Către amiazi, bunicul s'a dus la semafor.
Telegraful bătea ca niciodată 'n furcă.
Șeful dela Interne întreabă; « Ce vor? »
O măicuță se cațără de scaua unui vagon și urcă
și privește măicuța pe geamul vagonului ca dintr'un pridvor.

Și așteaptă măicuța trenul să plece.
Și trenul rămâne cu roțile moarte pe șine.
Și locomotiva cu pântecul negru și rece
rămâne înțepenită pe șine.
Și niciun tren nu vrea mai departe să plece.

Măicuța cum a urcat tot așa și coboară.
Bunicul strigă mai departe: « Păzea, 1005! »
Deși nici un tren nu trece prin gară.

.....
La un timp, bunicul, cu pas legănat, o porni
către semafor la schimbătorul de ace
și de-acolo ochii lung și-i roti
și 'ntr'un târziu bunicul, început a vorbi:
Cum a fost și ce-a fost nu se știe.
Unii spun că bunicul purta în ochi o lumină vie.
Alții, că « vânătorul » se dăduse pe față
și le-a vorbit despre ei, despre viață,
că la un timp au poposit pe peron jandarii
cu puști cu țeava lungă de tipul « manlicher »,
că bunicul și-a făcut loc printre acarii —
care-au rămas locului pe traverse, ca șinele grele de fier —
și s'a cățărat sus, pe depou să fluture deasupra Nicolinei
stîndardul cel roș

de-au început să țrindă glas toți cei de față:

— « Iacă-tă-ne tineri ». « Porniți ca pruncii spre viață! .. »

« Iacă-tă Patria . . . » « Să ne trăiești moșule moș . . . »

« Bătrânule acar, să ne trăiești ».

Dar gloanțele se năpustiră și parcă unul
vorbea cu altul prin pâcla amurgului:

— « Eu vreau să-i ard văpaia din ochi.

Tu drept în inimă să-l țintești ».

Și a căzut bunicul prăcălindu-se de sus, de pe depou,
și în locul lui, pe zid, a prins să scânteie o stea
ce chiamă 'n marș mulțimile spre ea.

Fochiștii, frânarii, acarii, s'au dat un pas înapoi . . .

— Un ofițer și-a frecat palmele multămit

și n'a nteles că mulțimea își făcea vânt spre vremile noi.

*

Și parcă astăzi norii sunt stoluri de sitari
ce bat în sbor vâzduhul cu pene sure, lungi.

Suntem aci cu toții, trecut-au ani de-atunci
și pe stindard sunt scrise atâtea bătălii.

Orice copac pe drumuri, orice șuvoi de munte,
orice zăplaz de țară, și orice vijelii

bunicule, și astăzi mi-aduc de tine-aminte.

Stau lângă lampa scundă și număr parcă iarăși
din pungă bile, nasturi, de os sau de alamă.

Sunt lângă mine astăzi milioane de tovarăși
ce cată 'n ochii stelci ca pruncu 'n ochi de mamă . . .

.

Bunicule, privirea nu-ți fuge către ușă.

Când te întreb ce-i steaua — să tac nu-mi mai faci semn.

Ce rumenă e pâinea ! Am scos-o din cenușă

și secera, ciocanul ni-s astăzi cald îndemn.

OȚEL ȘI PÂINE *)

CAP. IV

1

Ca niciodată, la un ceas cu totul nepotrivit, aproape în zorii zilei, cine știe ce dor și necaz au alungat-o de acasă pe văduva lui Gergely Anton, fost peste un sfert de veac maestru oțelar în uzină, ca să se repeadă la mormântul lui, să i se plângă și să-i ceară ajutor. Suna sirena lung. Intrau pe poartă cei din schimbul de zi și se cicneau cu cei care lucraseră noaptea și plecau. Bătrâna plâpândă, mărunțică, se pregătea să-și facă loc printre muncitori. Era îmbrăcată în negru din cap până în picioare, avea o mască de tristeță, parcă anume trasă pe obraz, la plecarea de acasă, pentru a-i face dovada răposatului cât este de amărită, nemângâiată, și ținea buchetul de flori, stropit de roua dimineții. Inșă portarul, împotriva obiceiului, a oprit-o.

— Nu se mai poate pe aici! — se răsti dânsul.

— Ce-i aceea, că nu se mai poate? s'a burzului și băbuța. D'apăi nu mă cunoști? izbucni ea, mâhnită, atinsă în mândria ei. Bărbatul a fost cineva în uzină. Iar dânsa, purtându-i numele ca să nu i se piardă amintirea pe pământ, înseamnă că trebuie să fie scotită și dumneaei cineva.

— De cunoscut te cunosc. Că doar una-i Iluș a lui Gergely Anton! Da' și eu zic cum mi s'a zis, vedeți matale, de colo, de sus: intrarea la cimitir pe înconjurate. Pe aici intră numai viii; la furnal, la suflante, la mecanică, la forță; morții, este dispoziție să intre pe la gară, pe sus.

— Cum să mă duc pe acolo? Am eu atâta putere să mă cațăr pe toate dealurile și să-mi dau drumul de-a-bcrbeleacul la vale? Iți trebuie picioare de capră. Dacă nu-mi dai voie să trec pe aici — amenință ea — am să mă plâng la Anten al meu, că nu mă lăsați la dânsul...

— D'apoi ei, doamnă, ce să-ți faci, dacă te-i plânge?! Dacă ar mai putea face ceva, nu ți-ar sta în groapă. Mi l-ai căuta la gura cuptorului dela oțelărie!... De oprit, nu te oprește nimeni să-i duci flori la mormânt. Numai că direcția

*) Continuare din Nr. 1, 1950

a luat măsura: cine are treabă la uzină se înscrie la poartă, îmi lasă actele, îi dau bilet, și liber! Care se duce la cimitir, o ia pe la gară, pe sus, fără bilet. Că nu se mai plimbă nimeni ca vedă în lobodă prin curtea uzinei, cum era înainte. Cimitiru' nu-i secție a uzinei. Dacă a fost, zice de sus că nu mai este; nu trebuie să mai fie.

Pe când portarul se ciondănea cu văduva, dădu să intre și Nagy Imre, cofetarul.

— Incotro? — îl opri și pe dânsul portarul.

— Care «încotro»? La ședință la comisia locală... N'ai mai aflat că azi ținem ședință de dimineață și nu la prânz?...

— La Comisia locală? Să fim noi sănătoși. Asta a fost. Nu mai este. Ședințe n'a mai ține cât lumea și pământul...

Apoi portarul băgă mâna pe fereastră, scoțând de acolo un carton pe care era lipit un afiș scris cu litere de tipar.

Nagy Imre ceti:

Telegrama Confederației Generale a Muncii

«Comisia locală sindicală se desființează. Comitetul de întreprindere se dizolvă. Se alcătuește o comisie interimară — după înțelegere prealabilă și pe bază de front unic — comisie interimară ce va gira treburile sindicatului uzinei, până la alegerile ce se vor efectua pe baza autonomiei sindicale, pe baza democrației muncitorești».

Dispoziția forurilor superioare sindicale a nemulțumit până acum pe cineva? Comisia locală sindicală, funcționând — după fantezia și bunul plac al inginerului Zmeu — alături de comitetul de întreprindere, luase ființă când nu știa aproape nimeni, așa că n'avea cui să-i pară rău nici de desființare. Știau muncitorii că învârt pe acolo ceva d'alde Râmba Nicolai și Mălai Dănilă. Dar ce anume? Ca ce să-și bată capul? A socotit inginerul Zmeu — care înainte băga spaima în oameni, iar pe când se pusese în fruntea secției social-democrate era lup încotoșmănat în piele de mieluț! că trebuie să puie la conducerea Comisiei Sindicale prezidate de dânsul un cofetar, un bărbier, un chelner, un dulgher — nu s'a opus nimeni. Putere avusese în timpul războiului; mare putere avea și acum: primar, președintele secției social-democrate, președintele comisiei locale sindicale, șeful siderurgiei lichide, bogătaş cu averea băgată în ce nu se topește. Pâinea și cuțitul și sarea și viața oamenilor, el le avea în mână. Le era frică de asprimea lui, dar nu mai puțină groază li era de dulceața lui. Fiindcă, atunci când Zmeu își potrivea cu blândețe glasul, apoi le apărea ciocul ce pârdește la geam să-și dea omul sufletul ca să aibă pe cine băga cât mai grabnic în raclă.

— Nu e bine, ca despre președintele conducerii politice a muncitorimii social-democrate să se spună că e un monopolist ce acaparează totul! i-a spus-o

tovarășul Toma Poiană, văzându-l cum se rețește când s'a primit dispoziția Confederației.

— Adevărat, abia așteptam să mi se ia povara asta din spinare. Bine că v'ați gândit și la mine să mă ușurați... a fost nevoit să îngaime Zmeu, pentru a-și mai ascunde necazul.

Cofetarul Nagy Imre n'a luat lucrurile cu aceeași seninătate sau cu ușurință, când portarul îi arată telegrama.

— Au desființat, Comisia locală — zici? Și cui au scos ochii că nu mai e conu Titel Zmeu președinte? Dacă nu l-au pus pe Pitiș Șandor, care abia știe a se iscăli — ăla de căra tuburi — îmi dau capul! Tocmai pe el l-au ales: pentru că atunci când vorbește tremură fereștile și pentru că are inimă de turc. Eu nu mă supăr; nu mai sunt. Nu am nevoie de bătaie de cap pe gratis. Că nici impozitele n'a vrut tâlharul de perceptor să mi le ierte. Eu să-mi las prăvălia, să-mi bat capul, și să lucrez la Comisia locală numai pentru onoare!... Odată i-am făcut pe plac lu' conu Titel Zmeu! Mă luase pe nepuse masa: — Imre, dragă, trebuie să faci un bine uzinei și muncitorilor. Da' a doua oară nici finii lui n'are să mai vadă nimic... Să-mi deie cu piciorul!... Și pe cine au pus în locul meu, în comisie? Pe Fărcău Mihali! Are ochii galbeni de șarpe. Zici că și-a uns cu smoală și slană vocea. Bunicu-său juca ursu la castel și tat-său potcovea catării sățrarilor. Iar mă-sa ghicea în ghioc... Ai intrat la dânsul în casă? Pereții și podeaua numai puf. Da' nu-i puf de rățușcă, e floare de mucegai, alb-vânăță, albăstrie. Și pe cine au mai pus? Pe Cotoarbă care-i scris pe listă la conu Titel. Da' Cotoarbă nu dă crezare la nimeni. El e cu ăl de-i dă pită mare și slană multă. Apoi l-a pus pe mititelușul de-i zice Merici Constantin. Și ăsta, când te uiți la dânsul, zici că sparge alune ca maimuța — și el își închipuie că duce lumea de nas! Iară mi l-a făcut mare și tare pe Cărăbuș, care nu vorbește cu nimeni, nu bea și nu mănâncă și i s'o și spânzurat soacra, când i s'au furat noaptea purceii din coteț. N'au mai fi avut pe cine pune... Aveți să vedeți voi ce pacoste au să aducă peste uzină! De acu' înainte la plată s'a vedea: că mai puțin s'a putea cumpăra decât înainte...

Și se pomenește Nagy că i-o taie portarul.

— Te-am ascultat, da' de unde îi scoți conducători la sindicat pe ăștia, nu se înțelege. Că doar în telegramă nu scrie. Atâta îți spun eu: de acu' nu mai este conducător sindical nimeni străin de uzină; cei din Comisia interimară sunt aleși din cei mai buni în toate secțiile... Nu-i cunosc eu după nume, dar sunt numai și numai muncitori de frunte.

Până sus în biroul direcției se înălța murmurul ciorovăielii dintre portar și văduva oțelarului și cofetar. Portarul le oprea mereu trecerea, iar ei o luau mereu dela început: că sunt oameni cu vază și trebuie să treacă...

Pavel primise până la ceasul ăsta pe șeful contabil, care îi dăduse a înțelege — după felul cum se frământa și stătea când într'un picior când în celălalt — că ar dori o discuție despre raportul prezentat, primul după ce se întro-

dusese oarecare muncă planificată în secție. Pavel îl pofti să lase raportul pe birou.

Vorbi la telefon cu Bucureștii pentru a cere dispoziții în privința stocurilor din depozite. Era aproape gata convorbirea telefonică; trecu pragul biroului cineva care, din sfială sau din cine știe ce alte considerente, rămase la ușă. Nu se uita în ochi când Pavel îl țintui cu o privire de mirare, între-bătoare. Eră o figură deosebit de simpatică. Unde-l mai văzuse pe acest muncitor cu ochi căprui, calzi, cu zâmbet sfielnic? Poate că în ziua când dușmanul își încercase puterea în uzină, ațâțând pe muncitori să-l încercuie.

— N'are cine umple furnalul, tovarășe director... vorbi în cele din urmă muncitorul.

— Ei și? îl îmbie cu întrebarea Pavel Ilie, ca și cum ar fi vrut să-i smulgă cu cangea vorba din gură.

— Păi e rău, tovarășe director. S'au supărat întâi și întâi cei din echipele de după amiază, dela baraca întâia; s'au luat după ei cei dela a doua și pe urmă s'a întins supărarea la toate barăcile. După câte am înțeles, cam miroase a grevă...

— Pe dumneata cum te chiamă?

— Cruță Ștefan, tovarășe director.

— Lucrezi pe platoul de încărcare sau jos, la gura furnalului?

— Nici sus nici jos, tovarășe director, eu nu lucrez la furnal. Sunt la forjă, la ciocanul pneumatic!

— Păi atunci de unde știi ce se petrece la furnal?

— Cum să nu știu dacă-s de douăzeci și cinci de ani în uzină?...

Pavel Ilie îl măsură iar din creștet până în tălpi. Ce vârstă să aibe acest bărbat svelt, cu obrazul deschis și ochii scăpărând de viciciune, care va împlini totuși sfertul de veac la munca grea dela forjă, unde plămâni se afumă? Celălalt înțelese din privirea întrebătoare a lui Pavel, că directorul se întreabă unde s'au mai întâlnit.

— Am venit la dumneavoastră deunăzi, când s'or stricat lagărele dela uzina electrică și era cât pe ce să se înțepenească uzina, din lipsă de curent.

— Imi aduc aminte... Dar acum de unde ai aflat că se pregătesc de grevă?

— Am auzit. De mine nu se feresc.

— Dela forjă ai auzit, ce se pune la cale în barăci?

— Dela forjă, că nu-i nevoie să părăsesc lucrul. Știți cum vine vestea la noi? Stai cu ciocanul cu aer comprimat și-ți sbârânie la urechi ce vrei și ce nu vrei. Iar dacă am mirosit că-i neliniște la barăci, m'am repezit să văd; doar nu mi-a tăia nimeni capul, că-s lipsă din secție o jumătate de ceas... Se chiamă tot pentru uzină. Și acum am venit să vă spun...

În mijlocul, nu atât al prefacerilor cât al fierberii de care era cuprinsă uzina, de sigur că, pentru Pavel, nu era de loc limpede ce-l împinge, totuși, pe acest Ștefan Cruță să vie, din proprie inițiativă, și să-i raporteze.

— De unde crezi dumneata, tovarășe, să fi pornit nemulțumirea băieților ?

— De unde ? Pălurică dela salarii face mizerii, reține ce nu se cuvine; la cantină, azi, le-a dat numai mămăligă, din sămânță rășnită de mătură americană . . .

Soneria telefonului îl întrerupse.

Ștefan Cruță se uită în ochii lui Pavel să înțeleagă și dânsul, parcă, după expresia directorului, vorbele ce-i pătrundeau în pâlnia urechii.

— Allo, da ! Da, cred ! — răspundea acesta. Au să se pregătească. Știu. Sunt energici. Se orientează bine. Au curaj și hotărîre. Au temperament de adevărați luptători. Nu se mlădie. Nu. Nici n'au nevoie de mlădiere. Nu am prea lucrat personal cu dâșii. Cred însă că-s strategii: dintr'o ochire pătrund situația și iau poziție. De sigur, sunt convins că ne vor fi de un mare ajutor.

Ștefan Cruță făcu ochi mirați: îl durea capul de sfortare, încercând să prindă înțelesul. Pavel nu-i dădu răgaz.

— Mergem, tovarășe Ștefan, să vedem ce se întâmplă în bărci ?

— Personal mergeți ?

— Dar ce ai vrea, să mă duc prin procură ? Au să se supere băieții că le fac vizită ?

— Să se supere ? Nu. Au să se mire. Una ca asta, nici că s'a întâmplat de când e uzina. Da' cine știe, poate ieși dracu' în cale, dacă s'a turnat mai mult gaz peste foc . . .

— Vedem noi la fața locului.

Se scarpină în cap Cruță:

— Maica Domnului de ar pogorî să le curețe cartofii dela cantină, să le împartă scrumbie cu ceapă, pâine cu țuică, nu i-ar mira mai tare ca asta . . . Vin și eu, tovarășe director ?

— Fiindcă mi-ai adus la cunoștință, dacă vrei — vii, dacă nu, te întorci la lucru . . .

Cât de sprinten era Ștefan Cruță, pe atât de greu avea mersul. Ca omul care a ridicat poveri la viața lui, ca omul care deprins să suie mereu la deal, păstrează același pas încetinit și când umblă pe șosea oablă. Abia se ținea pe urma lui Pavel care umbla și dânsul destul de încet.

Trecea ca în inspecție prin curtea uzinei, întinsă între clădirea birourilor — astupând vederea spre stradă — și clădirile cu înfățșarea de turn Babel . . . de hangare a diferitelor secții. Ca să-i atragă luarea aminte lui Pavel că și el există, Ștefan Cruță vorbi:

— Apăi, tovarășe director, s'au deprins să risipească materialele. Dacă le zici de ce faci asta ? răspund: — Haide-hai, vezi-ți de treabă, că nu te-a pus nimeni să ne latri !

Nu era sigur că directorul îl auzise. Sigur era însă, că la același lucru se gândise. Uitătura muștrătoare, de om nemulțumit cu haosul ce se întindea și părea a spori, a lui Pavel, era așa de limpede, că și fără vorbe putea fi în-

țelasă. Adevărat: în câteva luni curtea a fost de mai multe ori altfel. S'ar fi zis: de aci încolo așa rămâne. Totuși se schimbă. La fel se întâmplă și cu munca oamenilor: metodică — și apoi devenea fără spor, parcă s'ar fi lucrat în nisip. Era, de pildă, uneori, o zonă neutră, paragină năpădită de fel de fel de ierburi și buruieni. Se întindea o velință de ștevie, prin care se rătăcea o frunză de brusture sau de patlagină. De departe se vedea cum de peste galbenul deschis, tivit cu verde crud, al floarei de păpădie, își iau sborul zeci și zeci de umbreluțe mici, de puf. Velințele de verdeață și de floare gălbuie erau din când în când opărite de o uriașă pată de păcur sau de apă fierbinte, revărsată din locomotiva ce-și dădea drumul prisosului. Se dăduse dispoziția să se curețe buruiana, să se aducă din albia seacă a pârâului cărucioare cu prundiș și să se aștearnă. În zadar! Nu se pornea lucrul, fiindcă zilierii erau prinși în lucrările conductei de apă trasă dela râu până la furnal și oțelărie...

Odată întinderea acoperită cu verdeață smălțuită de floare sălbatică dispărea sub mormane de fier, de pământ, de cărămizi, scânduri sau leături. Ici o movilă de tuburi pentru canalizare, dincolo șine sau traverse de schimbat cele de pe linia ce deservea furnalele și oțelăria, un dâmb de nisip, movile de sgrură, grămezi de cocs, pietre de var. Din cea dintâi zi se încinse lupta dusă de ambele părți cu tenacitate: Pavel lua măsuri de ordine, iar alții risipeau materialele depozitându-le sub cerul liber.

Încă dinainte de război fuseseră depozitate tuburile la intrarea principală a secției mecanice, trunchiurile de fier așteptau parcă să vie căularii cu tapi-nele spre a le îmbina în plută și a le da drumul pe cursul apei la vale. Desordinea nu supărase pe niciunul din înaintașii directori ai lui Pavel. Pe acei dela edil, dela magazie — acei care trebuiau să aibă grijă, — haosul nu numai că nu-i deranja, intra în calculele lor, pentru a răsturna planurile de muncă.

Câteva săptămâni era curat ca în palmă! Apoi, ca la un semn, dezordine, mașini aruncate în talaș, fontă amestecată cu prundiș, țagle sortate amestecate cu fier vechiu.

Pavel Ilie măsură curtea plină de movile, semănând cu niște abcese. Se mai săpase un șanț în mijlocul celei mai frecventate alei. Ce rost avea șanțul ăsta? Ca un ecou, parcă, a ceea ce gândea Pavel, Ștefan Cruță zise:

— Înadins să le faci și nu le-ar potrivi mai al dracului... Da' eu tot cred, că asta o fac înadins acei care nu vor să meargă bine uzina...

Ajunseră în mijlocul curții. Pe o construcție fusese înscrisă cândva o lozincă. Au șters-o. N'a rămas decât cuvântul «eliberatoare». Se înțelegea că-i vorba de Armata Sovietică. Pentru Pavel era clar: au șters lozincă să nu stea împlântată ca un ghimpe în inima celui ce nu-i convenea situația nouă.

Gâfăie furnalul, gâfăie, fâsăie, scoate fum și gaze. Peste albastrul palid al cerului se respiră albastrul de sineală, pătat de negru al fumului. Se aude cum se rostogolesc bulgării, când se răstoarnă corfele. De departe șuieră locomotiva: vine hrană de oțel pentru maxilarele puternice ale valțurilor dela laminoare.

— Treccm pe la furnal, să vedem ce zic și cei de acolo.

Erau la câțiva pași și se vedea, cum Moisă Ion Chincea, muncitor prim dela furnalul din margine, leagă cu funia de scara ce ducea la platforma furnalului în'âiu, un ieduț, iar iedul se trăgea înapoi să se gătuie, în timp ce muncitorul îl mângâia, ca să-i astâmpere neliniștea.

— Ai văzut animalu' când îi arde de glumă? întrebă Chincea pe tovarășul său, care tocmai pregătea tubul de oxigen pentru destuparea gurii și a da drumul șarjei.

Celălalt rămase locului; mucul de țigară lipit de colțul gurii căscate, cu ochii sgâiați la Moisă și cu brațul întins.

— Glumește! Nu te uita neîncrezător la mine.

— De șagă i-or ars cățelului când s'or băgat alaltăieri, în hală sub macara, să-l pocnească fonta? L-ai văzut cum strănuta? Nu-l alunga Spănu, se înădușea! Da' mâța turcească cu coada de vulpe și cu ochii verzi a coanei lu' Vântu, de o scăpat încoace și s'o băgat să piște din slana lu' Andruță? . . .

— N'ai văzut tu, câinele când râde cu hohote și se culcă pe spate. Pisicile râd; însă mai puțin! Găinele? Dacă te simte prieten râde din gât și-ți vorbește . . .

— Unde vrei să ajungi, că ți s'a năzărit azi să râzi de lume.

— Măi frate, furnalu' are câteodată toane: așa-i felul lui de a șagui.

— Taci, bre, nu mai potrive prostiile, vine directoru' și cu Ștefan Cruță . . .

— Las' să vie. Nu pune jandar la gura mea.

Pavel se opri la scară.

— Merge treaba, tovarășe Moisă?

— De mărs, mere. Da' știu eu cum le-a mers celor dela schimbul trei. Și-a băgat dracul coada la barăci, i-a necăjit pe băieți.

— Să-i lămurim într'un fel... sau ce crezi că-i de făcut?

— Și de lămurit îi bine și de făcut este de făcut câte ceva. Dar mai e și altceva. Să nu-i mai tundă, ca pe niște miei, tovarășu' ăla Pălurică, iar la cantină să le dea și cartofi, nu numai fiertura de coji. Că domnu' Gică de acolo e, tovarășe director, un mare șnapan. In Cășlegi, când a mai fost cu cantina, o ținut plăvarii să-l bage în cuptoru' de span, să-l coacă și să-l frământa cu clisa. Nu glumesc băieții. Dacă nu-i opream, apăi azi, era pe șoane. M'am gândit că spurcă furnalul șobolanu! . . .

— Care Gică?

— Cel scos dela birou unde era curier.

— Mai lasă ieduțul, Moisă, dăm drumul șarjei! îl trase de mânecă muncitorul cel spân.

Pavel Ilie își aminti de curierul lăudăros din tren (acel care își închipuia, că crește în ochii ascultătorilor povestind șmecherii de pe timpul cât revolta clocotea în muncitorii flămânzi și cum, fiindu-i frică să le mai fure din porții, și-a luat rămas bun dela cantină și s'a făcut curier . . .).

— Avem noi să lăsăm furnalu' să se stingă, tovarășe Moisă? îl întrebă pe Chincea.

— Nu l-am stins, tovarășe director, când se răsturnase căruța cu înfumurați și ne-or trimis vorba domnii ce se prefăceau că nu mai pot de boală, atunci când a venit Armata Roșie și au fugit care încotro, lăsând în seama noastră, a muncitorilor, slujba... Ne-or trimis vorbă să stingem. Să ne deie scris la mână, că ei or poruncit. Cine a poruncit să aprindem furnalul, tot el să scrie pe hârtie că poruncește stingerea! — am zis eu atunci. D'apăi acum să lăsăm... Vine trenu' cu coks sovietic, avem cu ce hrăni bivolașu' nostru și de stins s'or stinge ochii dușmanului. Da' furnalul, ba!...

Pavel deveni nerăbdător.

— Și cum v'ați gândit să faceți?

— Apăi ne-am gândit așa: rămânem la schimbul doi, atâția câți suntem și acum. Iară până la urmă, cred, că nu ne lasă nici băieții. Se găsește mijlocu' să-i scoatem din încăpățănare.

Pavel sui scările furnalului întovărășit de Ștefan Cruță, îndreptându-se apoi pe drumul cel mai scurt, de pe platformă în jos, spre barăci...

— Ai putea să-mi spui, tovarășe Ștefan, de ce-ți place să afli ce se petrece și prin celelalte secții decât la forjă?

— Adică, vreți să spuneți de ce mă amestec și pe la alte secții decât acolo unde lucrez? Așa m'am obișnuit cu uzina și v'o spun asta, o fi bine sau rău — că, dacă nu merge treaba într'un loc, parcă nu merge nicăeri... Lucrez la forjă de douăzeci și doi de ani. Când au ajuns la putere fasciștii au trimis la forje niște derbedei să mă alunge. Dacă ești Cruță și Ștefan, apoi trebuie să fii boanghen — ziceau ei — și să te duci la dracu', la tăiat piatra de var din munte, nu să stai în uzină!... În brânci m'au dat afară dela forjă. Am dus-o de azi pe mâine pân' mi-o venit mie ordin de chemare; m'or trimis pe front. Am căzut prizonier; în fabrică m'am întors abia acum un an... În lagăr, am învățat cu adevărat ce-i aceia uzină și cât de legat ești de uzină...

Ștefan Cruță povestește de ciocnirile dirijate în uzină de fasciști, și, ca să-și arate supărarea, indignarea, se scarpină.

— Să nu credeți oare cumva, tovarășe director, că s'or ascuns în gaură de șarpe, după ce s'a prăbușit puterea lor. Ii vezi și acuma, cum cată să mormăie și să tragă și pe alții înapoi. Ii vezi după cum lucrează cu încetinitorul... Că-s meșteri să puie buturuga sub roată, s'o împiedice!

— Avem să vedem după amiază, ce au să facă cei dela furnal, așa cum au promis! zise Pavel. Să vedem, cât țin la uzină?

Ștefan răspunde, ca și cum ar fi nevoie de garanția lui.

— E om vechi, Moisă; are cuvânt. E membru de partid din Noemvrie a lui 44, de când s'o serbat aici, întâia oară, Revoluția...

Pavel pornește mai grăbit spre barăci. Intârziase destul, cu intenția de a pipăi atmosfera uzinei, de a-și da seama cam ce puncte de sprijin ar avea

greva ghițtarilor, dacă s'ar declara. Vroia să afle, dacă este o simplă izbucnire de revoltă a băieților — sau o revoltă cultivată, dezvoltată și dirijată de alții. Pregătind în gând ce va trebui să spună (în timp ce Ștefan Cruță observa mereu: ba că linia ar trebui dublată pentru descărcarea minereului, ba că rezervoarele de păcură nu-s bine plasate), dădură peste cantinier. El alerga, gâfăia și se uita înapoi, dacă nu-l ajunge ceva din urmă. Când dădu ochii cu directorul, se opri dela alergătură, făcu mutra lui obișnuită de om bu-curos.

— Vă salut cu tot respectul! Nu știu, dacă vă aduceți aminte de mine, din tren: Gică Palamaru. Cum am simțit și am înțeles atunci că sunteți *cineva* și v'am rugat chiar frumos să punem rămășag... dar n'ați vrut să-mi dați, nu zic cine știe ce, dar măcar oareșicare atenție...

— Poamă bună și lăudăroasă ca dumneata nu se uită!...

— Imi pare foarte bine, domnule director, că aveți plăcerea să vă aduceți aminte de mine! se grăbi să răspundă cantinierul. Asta mă face ori și cât, să mai uit de un necaz, că o persoană de vază ca d-voastră își aduce aminte de mine.

— Nu știu bine cum te cheamă, nu știu bine câtă treabă faci! îl șfichiui Pavel. Știu însă, că ești și palavragiu și secătură. Ai crezut, că dacă s'a îmbunătățit oarecum situația alimentară, te întorci la cantină ca s'o transformi în moșie particulară. Trimiteți lui cutărică ficat, altuia mușchi: să le astupi gura, așa cum te lăudai în tren. S'a schimbat ceva: prea multe guri de astupat. Sunt dispus și pus să ascult tocmai gurile cele mai flămânde și mai greu de astupat. Incepând de astăzi, dacă nu îmbunătățești masa la cantină, vom fi nevoiți să luăm măsuri. Aici în uzină nimeni nu mai poate și nu trebuie să exploateze și să-și bată joc de muncitori. Nu știu dacă s'a înțeles...

O luă înainte. Cantinierul se opri locului întârziind: nu știe să se țină după directorul care se îndrepta către barăci, — de unde el abia ștersese putina să nu-l sfășie băieții, cățelandri de lup la mânia! — să-și urmeze drumul, ca și cum n'ar fi întâlnit pe nimeni? Directorul era grăbit, iar Ștefan Cruță, ținându-se după dânsul, de asemeni. După o scurtă gândire, cantinierul se luă totuși după dânsii.

— Să vedeți domnu' director... eu... eu n'am vrut să mă întorc la slujba dela cantină, că nu-mi place. Nu sunt timpuri de acelea, te sui în sanie și te duc caii, fără să ai nevoie a da cu biciul. Acuma să știți dela mine: în sanie cu tine se suie și lupul...

Pavel Ilie nu-l asculta. Nici măcar Ștefan Cruță, căruia îi plăcea totuși să asculte și să se distreze și de acei ce bat piroane și se încurcă până la urmă în urzeala lor de minciuni.

— Nici pisicii nu-i place să lingă unsoarea! zice.

Au ajuns la destinație. Pavel intră în cea dintâi baracă urmat de Ștefan. Cantinierul rămâne încurcat pe afară. Parcă ar urmări să se ascundă după baracă, să nu-l vadă cineva și să-i aducă aminte că are o socoteală de dat.

Pe divan stau turcește mai mulți băieți. Se prefac că nu văd cine a intrat. Jcacă.

— Nu sunteți în șut?

— Se vede. Nu suntem. Că suntem aici și nu pe platformă.

Joacă mai departe.

— Acolo ce faceți?

— Jucăm popa-prostu...

— Popa-prostu?

— Da. Popa-prostu. E joc foarte frumos.

— Nu. Dar uzina nu se jcacă cu muncitorii ei de-a popa prostu! zice Pavel.

Și vocea lui șuieră parcă.

Era o repetare a încercuirii din primăvară? Aceiași sforari care manevraseră, cu câteva luni în urmă, zădăriseră acum pe băieții din barăci? Era altceva? Ce intenție aveau? Băieții își continuau în liniște jocul. Cu toate că unii s'au roșit când el pomenise că uzina nu se joacă. Au simțit în vorba lui puterea. Și poate un fel de amenințare cu concedierea. Țineau să-i arate totuși, că li-i tot una ce se va întâmpla. O grevă de o formă oarecum puțin ciudată. Care dintre băieți dăduse ideea manifestației? Il îndemnase pe acesta vreun priceput în organizări de greve și pornise dela un amănunt real care a fost apoi crescut cu dibăcie prin exploatarea nemulțumirilor?

— A izbucnit vreo epidemie? mai întrebă Pavel.

— Ce să fie? făcu mirat unul din jucători.

— Știu eu: poate s'au declarat cazuri de scarlatină sau anghină?

— Ca ce să fie cazuri? mormăi morocănos cel care ținea cărțile în mână.

Se uita la dânsul cu atenție, cu răutatea vultanului pregătit să sară asupra prăzii.

— Păi, ca să-i oprească doctorul pe toți să iasă la lucru! îi șfichiui Pavel.

Unul își scoase atunci țigara din gură scuișând între dinți un răspuns batjcoritor:

— Este fraieri, nu boală!

— Dar furnalu' pe seama cui îl lăsați? atacă Pavel direct, văzând că băieții ocolesc tocmai ceea ce ar trebui să se lămurească.

— El are grijă de noi?!

— Așa vorbești tu? De unde mănânci pâine? sări Ștefan.

Se întrerupse jocul. Se uită țintă în ochii lui Pavel. El avea o uitătură severă, că le pieri curajul de a sfrunta.

— Ne dă zeamă de glcd cu coajă de cartoafe! simți nevoia să se plângă unul.

— Pălurică ne oprește la leafă, că nu rămâne în plic, la sfârșit, nimica! adăugă altul.

— Nu mai putem! Ne-au scos din răbdări! Dacă te mai și desbracă îți vine nu știu ce...

— Tovarășe Ștefan, făcu Pavel, cheamă-l încoace pe responsabilul cantinei.

Cantinierul intrase, strecurându-se pe ușă, înainte de a fi fost chemat. Văzuse venind tocmai din alte barăci muncitori și se ferea să nu-l sfâșie, cum îl amenințaseră și i-o făgăduiseră. În baracă, credea dânsul, se pune sub protecția lui Pavel, ca să nu se poată ține de cuvânt « dușmanii » pe care el îi ura din răsuputeri.

În câteva minute se umplu baraca. Pe divane, între divane, sprijiniți de scândurile pereților, băieți; alții rămăseseră la ușă, iar la ferestre se îngrămădiseră să se uite cei rămași pe afară.

Pavel simțise, cam ce intenții îi însuflețea. Se urcă pe un divan, pentru a-i putea cuprinde cu privirea pe toți. Asvârliseră cărțile de joc.

— Lasă măi popa-prostu, nu fii neobrăzat!

— Măi tovarăși, începu să le vorbească Pavel, eu am venit la voi. V'ați supărat pe furnal. Foarte bine. El n'are limbă, nici nu poate umbla, să vie până aici să vă întrebe ce aveți cu dânsul.

Băieții râseră. Gluma le plăcuse.

— Da, da, așa este. Nu-i nimica de răs. Am venit eu, să stau de vorbă.

— Adicătelea, în locul furnalului? Asta cum se poate!

— De bună seamă, în locul furnalului. Ce să facem, să așteptăm să vie el aici? Poate că am să vă spun mai bine decât v'ar spune furnalul. Nu, nu-i bine ce faceți. În loc să porniți cu îndrăzneală la sindicat și să strigați acolo cu glas tare ce vă supără, vă retrageți în barăci și așteptați să se aprindă furnalul dela sine.

— La cine să ne ducem la sindicat? La Mălai Dănilă? La Râmba? Aștia și-au astupat urechile cu câte un lingou de oțel.

— Nu-i așa. La sindicat nu mai este ce-a fost. În fruntea sindicatului stau astăzi muncitori buni și care vă ascultă. Trebuie să viu eu aici, să aflu că vă plângeți, că mâncarea nu-i bună și că la plată, când puneți mâna pe plic, vi se pare că sunteți păcăliți?

— Și nu-i așa, tovarășe director? Întrebă unul care își băgase capul pe fereastră.

Un altul de alături îl susținu:

— Ne-ați luat la vale, că ne-am supărat pe furnal și l-am așteptat să vie să ne împece. Apoi dumneavoastră sunteți mai deștepți și mai învățați ca noi și știți s'o întoarceți cu vorba, ca să ne băgați în cofă.

— Da — da! susținu și al treilea. Te prinde în căpcană, ca pe un șoricuț. Tu credeai că-i slănină, da' era amăgeală...

Era și de prisos și primejdios să le îngăduie tuturor să-și reverse în fel de fel amarul.

— Nu, tovarăși. Să nu băgăm șoarecii, capcana și altele la mijloc. A zis tovarășul care și-a băgat capul pe fereastră, c'o duceți greu. Da! Nimeni nu zice altfel! Numai că este un dacă...

— Lua-l-ar dracu pe «dacă» ăsta, că numai el ne iese în cale când cerem ce ni se cuvine...

— Tovarășe Ștefan, mi-l chemi fără întârziere pe Pălurică încoace: să explice aici, înaintea tuturor ce-i cu lipsurile din plic. El e de vină sau luați avansuri și uitați că astea trebuie plătite?... Și acu' să facem un pas înainte. Nimeni nu pleacă de aici nedumerit. Vă întrebam — nu am luat pe nimeni peste picior, cum dădea a înțelege tovarășul de colo — ce rău v'a făcut furnalul? La Sindicat nu s'a auzit nimic de ce vreți. Până la mine n'a ajuns decât un semn, că nu prea ați avea peftă de intrat în lucru...

— Nu-i de poftă, tovarășe director, da' nici așa să-și bată joc care cum vrea de tine, nu se poate...

— Nimeni nu-și mai poate bate joc de muncitori în uzina noastră... Că se ivește una, alta, de care aveți, câteodată, dreptul de a fi nemulțumiți? Se poate. Avem să ajungem cu timpul, numai prin munca noastră grea, neîntreruptă, să ne facem plăcută viața și să înlăturăm nemulțumirile. Dar nu așa trebuie să-și arate muncitorii, adevărații muncitori, nemulțumirea. Cu încăpățănarea și când te strângi în tine ca ariciul, n'ai făcut nimic. A da vina pe altul și numai pe altul, iar e cam cum să zic? — fără socoteală. Eu mă uit aici, în baracă, la voi. Ia mărturisiiți: vă place? Curățenie-i asta, din baracă? Aici nu mai e de vină Pălurică, nu mai e de vină porția mică. Aici sunteți voi, toți, vinovați. Aveți cearceafuri, pături, saltele bune. Direcția n'a așteptat să i le cereți. A înzestrat dormitoarele vcastre. Iar voi ce ați făcut? V'ați gândit să țineți curățenie? Nu. Voi n'ați învățat încă să aveți încredere în puterea voastră. De aceea vă supărați fără noimă și vă ascundeți după degut parcă...

S'au simțit vinovați, i-a descumpănit vorbirea lui Pavel.

Se iscă în baracă o mișcare, parcă ar fi dat să se retragă; cei care jucaseră popa-prostu aruncară sub divan cărțile de joc; se înghesuiră unii în alții, făcură roată de gol în jurul lui Pavel, să-i dea mai mult spațiu. El continua ca și cum n'ar fi observat deosebita atenție ce i-o făcu, într'un moment când tocmai pcrniseră a da drumul unei desnădejdi.

— Înainte de a veni Pălurică v'o spun: veți fi plătiți până la ultima para. Vă mai plângeți, că nu-i mâncare bună. L-am adus aici pe administratorul cantinei. El trebuie să-și ia angajamentul față de voi. Dacă nu l-o ține, noi toți, împreună, avem să-l tragem la răspundere: să învețe și să nu uite niciodată cum știu a-și cere dreptul muncitorii! Inșă nu trebuie să pedepsim furnalul pentru niște greșeli de care el nu s'a făcut vinovat. Este?

— Păi, este! Cum să nu fie? încuviință unul. Numai, avem și noi o rugămintă: să vă gândiți mai des la noi.

— Da' la sindicat nu puteți reclama? Pentru ce-i făcut Sindicatul uzinei?

— Sindicatul ca Sindicatul. Avem să vedem ce ne-o face. Până una alta, să ne faceți bilct de voe, ceru un băiat, numai câteva palme să-i tragem ticălosului dela cantină!...

Părea că uitaseră de toate necazurile. Și tot ce-i roade este cum să-i arate administratorului cantinei că și ei îl pot plesni.

Pavel își dădu seama că ar putea ieși de-aici un linșaj. Numai să nu fie dânsul precaut cu rezervele de revoltă ale băieților și să le îngăduie să se răcorească, și vor irupe ca o adevărată vijelie...

— Aveți să-i trageți o palmă, două, să zicem. Ei și? Ce folos veți trage? Mai bine gândiți-vă, cum să faceți treaba mai bine, ca să puteți ajunge cu timpul niște muncitori vrednici de toată lauda...

— Care nu vrea? Nu-i adevărat că suntem vagabonzi, cum strigă la noi măgaru' ăsta dela cantină. Mulți suntem adevărați muncitori și mulți alții vrem să învățăm meseria.

— Măi tovarăși, continuă Pavel, cu tonul său liniștit, dirijând discuția să urmeze cursul dorit de dânsul — și nu de pornirea lor anarhică — munca nu poate fi lăsată la întâmplare. Vă gândiți, dacă ne-am pomeni, că ploaia zice: Eu în Mai nu cad, vreau în Septembrie. Și zăpada ar zice: Eu am să ning în Iulie, că vreau să mă încălzesc...

— Cam așa este! încuviințară cu naivitate și voie bună mai mulți băieți.

— Tocmai de aceea noi știm că acum nu se poate asta, da' mâine se va putea. Nu ceri cireșe în Februarie; în Iunie, fără doar și poate, că ai să mă-nânci. Acu, noi recunoaștem, viața noastră e grea uneori, fiindcă trebuie să ridicăm uzina: trebuie s'o scoatem din împotmolire...

— Da' parcă, cine vrea să fie numai și numai ușoară? Acela nu-i bărbat. Dacă o fi prea ușoară, apoi nici nu mai simți că are și dulceață viața...

— Nu. Va trebui să fie înlesnită, îmbelșugată. Trebuie să muncești, ca să-ți cucerești o viață fericită.

Porniseră cu dușmănie, se ivise o destindere ce creștea. Erau mândri, că directorul în persoană venise în baracă să le explice. El le vorbea mereu că nu se poate călca programul, că fără muncă ordonată ziua se preface în ceasornic stricat; ei îl ascultau și fiindcă nu știau cum să-și mai arate recunoștința, unul l-a rugat:

— Tovarășe director, când ne-om pune la punct gospodăria din barăci, puteți să ne faceți cinste și să ne vizitați atunci... Noi de sminteală n'avem să vă dăm... Ce faceți, măi fraților, intrăm în șut cu un ceas mai de vreme, ca să-l... Dăm dela noi ceasul, pentru munca voluntară.

— Intrăm în șut de pe acum...

— Nu-l așteptați pe Pălurică — să vedem ce-i cu păcăleala plicurilor?

— Ce să-l mai așteptăm, tovarășe director? Dacă ați făgăduit că are să se facă, noi credem.

— Și când s'o mai împotmoli căruța — face unul din pragul barăcii apoi învățăm să nimerim și la sindicat și să facem gură acolo.

2

Au sosit în orașel precum se stabilise în planul de bătaie: doi câte doi. Întâi și întâi Dumitru Matei și Anton Crivăț, avangarda. Au poposit la bătrânul Zane. El avea să le dea adăpost, el avea să facă o bucată de timp legătura nu numai între ei și organizația de Partid, ci și între grupulețele de doi ale echipei. A treia zi, sosiră Ilie Măsică întovărășit de Natalița Crăciun. A patra zi sosiră Grigore Mitic și Costică Irimia.

În ochii tuturor orașelul siderurgiei fu o desamăgire. Realitatea nu corespundea de loc cu faima. A avea, orașelul se prezenta cu totul altfel decât îl visaseră mai cu seamă unii din ei, cu imaginația ceva mai aprinsă. Auzind că pleacă în muncă într'un orașel al siderurgiei — își închipuiau că localitatea-i situată undeva la munte, că are casele prinse cu un fel de ghiare de stânci, curțile sunt vaste, îngrădite cu garduri de butuci întregi de brad și arată ca niște țarcuri de vite. Apoi, unde te 'ntorci, auzi spumegând cascadele, vezi pâraiele în care joacă păstrăvi, dumbrăvi răcoroase. Fiecare cunoștea fotografia cu panorama orașelului, în care furnalele, ascunse parcă într'o pădurice, se învecinau cu castelul. Asta și făcuse, în lunile din urmă, pe un profesor universitar — puțin demagog, puțin naiv și în întregime idiot — să facă, printr'o gazetă a micii burghezii o propunere. Anume: Statul să cedeze castelul poeților, pentru ca visătorii asvârliți în priveliștea unde era atât de aproape evul mediu de secolul tehnicei cele mai înaintate, să cânte saltul civilizațiilor. Poate că el nu știa că acel castel, locuit de veacuri în urmă de craii Ungariei, ajunsese într'un hal de dărăpănare, că fusese părăsit până și de fantome care, precum se știe, nici în imaginațiile cele mai sărace nu au cine știe ce pretenții de confort.

S'au angajat ...

Cei din urmă veniți ajunseră a-și prinde rândul la serviciul personalului, exact în ziua când fură angajați și Dumitru Matei și Anton Crivăț. Până a se îndeplini însă toate formele și formalitățile au avut timpul să colinde orașelul în lung și laț și să se tăvălească pe toate drumurile. Când, din întâmplare se întâlneau, se făceau că nu se cunosc. Dacă aveau să-și spună ceva, își trimiteau vorbă prin bătrânul Zane. Anton Crivăț, cel mai expansiv, era cuprins uneori de pofta de a se «desconspira» și a intra în vorbă cu tovarășii pe care îi întâlnea. Îi apăsa orașelul: mereu îi dădea, că-i e dor de casă. Îi intrase lui în cap, că orașelul nu dă curaj; ci că-l seacă celui ce-l are. I se năzărise lui, că orașelul deprinde pe oameni a trăi măsurat, că-i obligă a-și administra cu sgârcenie puterile. Matei tăcea, tăcea. Și din când în când, îi aducea aminte, că pentru furnal și oțelărie, acolo unde căldura de sute și mii de grade topește lutul și piatra, transformându-le în flacăra lichidă, acolo unde băieții asudă și-și sleesc puterea ca să hrănească guri de foc, e nevoie mai mult decât de curaj. Anton asculta, era de acord, dar la urmă rămânea la părerea lui: că atmosfera orașelului trage înapoi pe oameni. Nu-i fulgera

gând prin creier, fără să nu-l împărtășească lui Dumitru Matei, tăcut, potolit, de o umoare egală, bărbat căruia nu i se oglindea pe obraz nimic din ce-l frământa. Dumitru Matei observa cu răceală gesticulația lui Anton, vorba lui neastâmpărată.

— Nu-ți mai făuri păreri, tovarășe, fuguța, că n'ai văzut încă nimic și n'ai avut timpu' să sezisezi cum trebuie să-ți iubești munca, să fugi de onoruri și să mai taci din când în când din gură.

Gurița lui Anton nefiind cusută, despre toate trebuia să-și dea părerea și mai ales s'o împărtășească și altora.

Se întâlneau deci, pe sala serviciului personalului, toți din echipa dela organizația Capitalei, stând la rând între zecile de muncitori veniți din toate ungherele țării să găsească muncă — toți, cărora înainte de a li se da locuința la baracă, erau trimiși la serviciul medical.

Din echipă fiecare fu trimis în altă secție. Dumitru Matei, lăcătuș, la oțelărie; Anton Crivăț, la furnal, de asemeni ca lăcătuș; Costică Irimia, la tâmplărie; Grigore Mitoc, strungar, la mecanică. Pe Ilie Mistică nu aveau la ce să-l pună. Se înscrișese ca mecanic, pretinsese că știe construi compasuri, dar cum de meșteșugar subțire nu era nevoie, l-au repartizat la hala laminațelor, unde era nevoie de oameni. Nataliței Crăciun nu i-au găsit alt rost în fabrică decât la curățătoria turnătoriei, acolo unde condițiile de muncă erau deosebit de neprielnice, unde nu numai că pătrundea în plămâni colbul, dar aerul era așa de încărcat, că nici șoarecele n'ar fi putut sta câteva minute fără să tușească și să strănute...

*

Abia își luase în primire Dumitru Matei locul de muncă dela cuptorul unui Siemens-Martin. Fusesse repartizat în echipa maestrului oțelar Vlase Ferencz, namilă cât ursul: cu ochi vioi și cu graiul de o mare dulceață; mare băutor și fatalist în felul său.

— Va să zică, dumneata ai să fii, tovarăș Matei, lăcătușul nostru. Dacă ți-a fost destinul să lucrezi cu mine, apoi trebuie să ne împrietenim la un pahar de vinars. Foarte bine! Ai mai lucrat la oțelărie?

— N'am mai lucrat. De construcție de vagoane am tot avut parte până acum.

— Ii fi dela Brașov? Vagonu-i ca peștele după ce l-ai prăjit: oțelul, ca când înncată.

— N'o fi chiar ca și că... glumi Matei.

Un topitor aduse în cupă o probă dela un alt cuptor ce fusesse încărcat de schimbul de noapte și turnă laptele de jăratec pe piatră.

— Te uiți? îi zice lui Dumitru Matei maestrul Vlase, să înveți când trebuie să dai drumul la șarjă? Oțelul e, cum îți spune, ca peștele când se plimbă în apă la mama lui, acasă. Dibui, dibui. El nici nu vrea să te cunoască. Dar

tot dă bună ziua, cu momeala, apoi îți zice «servus». Când se lipește, e gata...

— Nu trebuie să dibui! făcu Matei. Trebuie să existe norme, când se poate da drumul oțelului și când nu. Asta ne învață tehnica; asta știu inginerii.

Vlase întcarse vorba ca să nu spuie nimic poate despre inginer.

— Au să-ți arate băieții, cum să ai grijă de țevile de apă ca și de cele de păcură — de macaraua de încărcare și de șarjare. Altele, ai să le înveți cu timpul. Meșteșugu-i ca fătuța: îți arată genunchiul și țâțșoara numai după ce te-ai împrietenit cu ea.

Cu asta isprăvise și se îndepărta spre celălalt capăt al oțelăriei: poate fiindcă avea treabă, poate, fiindcă nu-i făcuse prea bună impresie Matei, nearătându-se încântat de invitația la vinars.

Dumitru Matei cuprinse cu privirea oțelăria și mai ales hala de turnare. Numai deșeuri, numai rebuturi, până în tavan. Iar pe platforma cuptoarelor ca niște pături sfâșiate, uriașe foi de fontă și tinichea, mobile de var. Macaraua de încărcare abia avea unde întoarce. Macaragiul, băiat iute, un apucat din acei ce nu cuncsc încetineala, fluiera, făcea semn unuia să se ferească să nu se bage cu devla în troaca încărcată cu fier vechiu și șrapnele cu focosul scos, strigă topitorului să tragă porțița cuptorului. Poarta cuptorului se deschise; frânturi de schelete de tanc se încovoiau și-și căutau sprijin în cărămida refractară, sârme se închirceau, ca niște picioroange de paing gigantic. Băzâiau flăcările metalice, ca niște elice mișcate în viteză. Macaragiul manevra macaraua cu viteză din ce în ce mai mare. Matei se simți docerit de arșiță. Incercă să îmbrățișeze cu privirea terasa ce da spre coșul de o mare înălțime, spre rezervoriul de apă și priveliștea din fund. Se uită, ca să-i cunoască mai bine, la tovarășii săi de muncă: cu ochelarii pe frunte, cu vizetele vinete în mâini sau cu lopețile, cu șcrturi îmbibate: deprinși cu clădura. Straiete lor păreau arse. Se întreba dacă s'a orientat și a înțeles ce poate întreprinde în punctul unde a fost plasat. Ca meșteșugar, Dumitru Matei era dintre acei care nu luau nimic, în chip ușuratic. Și sezisa cu carecare greutate. Inșă când sezisa, când își da seama că un lucru e just, apoi nimic nu-l mai întorcea de pe drumul apucat. Potrivit de stat, puternic, elastic, tuns militarește, avea ceva din înfățișarea soldatului încărunțit în lupte. obrazul său deschis avea în ochi o expresie permanentă de curiozitate, expresia celui ce așteaptă să i se pună o întrebare, să i se aducă la cunoștință ceva ce nu știe — inspira din primul moment încredere.

În cele câteva zile de hoinăreală, — în aparență fără rost, — încercările de făcut coadă printre muncitorii care străbat țara în lung și în lat, angajându-se când pe un șantier, când la mine, sau la furnale, când la construcții de poduri și șosele, prinsese atmosfera, prinsese ceva din caracterul esențial al uzinei. De ar fi trebuit să ia cuvântul la o ședință, la un meeting improvizat, n'ar fi fost căzut din lună. Ar fi știut să le vorbească de atracția ce o are orașelul siderurgiei, de iubirea pe care o au oamenii pentru orașelul uzinei. Căci mun-

citorii nu prea se duc la castel și nu consideră orașelul ca un fel de anexă a castelului. Ei n'au ce căuta acolo. Doar dintre flectanți, până se angajează, când nu găsesc unde să-și pună capul, se duc la castel. Il mituesc pe paznic să-i îngăduie să măie câte o noapte în sala cavalerilor, acolo unde pe timpuri se dădeau marile csepețe. Paznicul se lasă greu: zice că-i este frică să nu vină cine știe ce control, deși el știe foarte bine că n'are cine și de ce să controleze dărăpănătura. După ce pune mâna pe bani, tot se vaietă, și pentru mai multă siguranță îi încuie pe musafiri, ca să nu-i trăsnească cumva vreunuia în gând să caute comori ce ar ascunde în odaia lui paznicul, și până să găsească unde-s ascunse comorile, să-l și achite. Dumitru Matei își dă scama: camenii sunt buni. Nu sunt înfumurați. Ar munci și bine, dacă ar avea credința că ceea ce fac are vreun folos. El nu poate aștepta să vie camenii la dânsul; trebuie să iasă întru întâmpinarea lor . . .

În cruce atelier pot fi calculați timpii morți. De sigur, la mulți oameni din cei pe care îi cunoscuse Dumitru Matei până atunci, — existența lor era mai mult o țesătură de timp morți decât de activitate adevărată. Ii întorci pe față și pe dos — același și același lucru. Însă nu se poate așa: trebuie sgâlțâți, obligați să se miște. După felul cum se mișcă topitorii pe dinaintea cuptoarelor, cu șorțurile lor de sac îmbibate, ca să reziste, cu straietele lor cafenii-fumurii, pe care dacă ai pune mâna s'ar fărâma ca funinginea, ca scrumul de hârtie arsă, ei se aseamănă cu acei călători căzuți în zăpadă, cuprinși de dulcea, de moleșitoarea trândăvie a căldurii ce duce la moarte prin îngheț, și care ca să nu meară înnecați de amăgitoare voluptate, trebuie trași cu de-a-sila, împinși să umble.

Dumitru Matei porni să pipăie cu ciocanul țevile de apă. De mai bine de doi ani nu mai pusese mâna pe scule. Acum, când le pipăia iarăși, îi erau scumpe, simțea că viața lui are un înțeles adânc, atmosfera ei de bucurie.

Se apropie de dânsul un băiat scund, cu ochelarii trași pe frunte. Ochii lui vii îi jucau drăcește în cap.

— Ei, cum îți place la noi, tovarășe ?

— Cum să-mi placă ? răspunse Matei, bucuros că face legătura cu oamenii din inițiativa lor. Când m'am uitat întâi și întâi la uzină, de cum am intrat pe poartă, mi-am adus aminte de perdeaua mamei . . .

Băiatul râse.

— Da' ce avea tovarășe, perdeaua mamei dumitale ?

— Avea, tovarășe, ce n'aveau alte perdele . . . Poate să fi fost nouă, înainte de a mă naște. Însă, când m'am ridicat eu de o șchicapă, perdeaua ce despărțea partea din odaia unde dormeam, de cea unde bucătărea mama, s'a găurit. Perdeaua aceea era de pânză bătută și nălbită. Dacă i s'a sfâșiat perdeaua, ce era să facă mama ? I-a cusut petec. A pus din ce avea nu din ce se potriveau: o fâșie rămasă dintr'o fustă. Am mai crescut. Iar s'a tăiat pânza, iar s'a găurit perdeaua. Mama iar caută în sacul cu carpe și iar coase peteci. De astădată, dintr'o rochiță ce-o purtasem eu . . .

În jurul lui Dumitru Matei se strânsese aproape toată oțelăria: ascultau cu vădită plăcere povestea cu o perdea, ce le părea deosebit de hazlie; o poveste pe care n'o mai auziseră până atunci. Izbutise să le atragă luarea aminte. Căci, oricine poate intra în fabrică, să se plimbe, nu se uită nimeni la dânsul. Ca să atragă luarea aminte, trebuie să facă cine știe ce ispravă mare sau o prostie cât uzina de mare. Dacă s'au oprit să-l asculte, este că le place.

— Dacă am crescut mai mare, tovarăși, — continuă Dumitru Matei — s'a făcut altă gaură în perdea. Lângă petecul vechiu, mama pune alt petec. Ce să-ți spun, frate, când am învățat meseria, ajunsese perdeaua să nu se mai cunoască că fusese de pânză albă: era o înnăditură de zeci și zeci de petece și peticuțe pestrițe. Așa-i și uzina asta: ici o clădire care seamănă cu crematoriul dela București — ici altfel de clădire — cu terasă, că oțelăria este parcă ar fi fost să fie făcută cinematograf și s'a construit numai cabina operatorului; dincolo, un fel de biserică neisprăvită, că nu i s'au pus turlele . . .

De bucurie, băiatul îl bătu pe Dumitru Matei pe umăr. Ceilalți, ne mai având ce asculta, se risipiră. Dumitru Matei îi auzea cum râdeau plini de admirație, zicând unul către altul:

— Frumoasă vorbă are lăcătușul! Trebuie să fi umblat mult în lume. Ai auzit cum zicea, ici perdeaua, colo uzina și tu la mijloc, răzi . . .

— Tovarășe, făcu băiatul căruia Matei îi povestise pățania cu perdeaua, dacă ai vrea să faci niște ore suplimentare împreună cu mine, la cuptoru' trei, mi-ai face și un mare bine. Avem reparații grele și le tot amână domn' inginer Zmău; merge, zice el, cuptoru' și fără reparații.

— Cu dragă inimă. Care nu vrea să câștige un ban mai mult în timpul de față! răspunse Matei, care era cât pe ce s'o întoarcă altfel. Totuși nu se putu reține și întrebă: Da' de ce-l supără pe domnu' inginer Zmău, dacă se repară cuptoru'?

— De ce-l supără? M'a amendat, că am scos șarja la opt ore. Dânsul zice s'o ții și douăzeci și patru. Că dacă făina nu-i bună — materialele cu care lucrăm, fonta, ce vine rece în oală — trebuie să stea mai mult pâinea — adică oțelul în cuptor . . . Da' eu mă grăbesc. După amiază întrebi de Arcadie Trușcă, lăcătușul dela trei.

Rămas singur, Dumitru Matei porni iar să cerceteze țevile de păcură. Abia se apucase să ciocăncască o țevă ruginită, șubredă, că se pomeni cu un om cu mustață sură și ochii jucăuși de viclenie, purtându-și ochelarii de oțelar ca automobilistii. Il bătu pe umăr. Dumitru Matei se întoarse mirat.

— Ei, cât subscrii, tovarășe? îl întrebă necunoscutul, ca și cum celălalt ar fi trebuit să știe pentru ce-i subscrierea!

Dumitru Matei se arătă cu totul mirat.

— La ce să subscriu?

— Ei, la ce să subscrii! Parcă n'ai ști! clipi celălalt din ochi. Nu te prinde . . .

— S'a îmbolnăvit careva dintre flotanții neasigurați? Aduni bani de înmormântare?

— Altă grijă nu mai am decât de neasigurați! I-o murit vaca lui încărcătoru de fier vechiu, Lazăru!

— Și dacă i-o murit vaca?...

— Apăi trebuie să-și cumpere alta, că mi-i și fin.

Dumitru Matei puse mâna pe lista de subscripție, o parcurse din ochi: în frunte era înscris inginerul șef al oțelăriei Petre Zmău; după dânsul urmau la rând, după rang, subinginerii, tehnicienii și destul de mulți muncitori.

— Așa-i datina, să-și scoată paguba, pățitul, prin listă de subscripție?

— Așa se face! — răspunse celălalt foarte convins.

— Da' pielea vitei n'o puneți la loterie? ... întrebuse Dumitru Matei, de se sgâi la dânsul cel cu lista.

— Asta încă nu s'o făcut! dădu răspuns, la fel de convins. Părea că se miră, cum nu s'a gândit și la asta.

Totuși acest oțelar îl puse pe Matei în mare încurcătură: nu se cuvenea călcată o datină ce era în favoarea unui muncitor, decât dacă lămurirea de ce o face. De lămurit, cum să-l lămurească pe muncitorul țăran dacă nu dă banul să-și scoată paguba cel cu vita pierită? Dumitru Matei simți, că lucrul e mai serios decât apărea la prima ochire; că e nevoie să afirme o atitudine de muncitor comunist. Trebuia să încerce nimicirea formelor de ajutorare pentru menținerea chiaburiei printre muncitorii uzinei. Lista de subscripție ce i se punea sub nas trebuia s'o ia dânsul ca un prilej nimerit pentru a arăta că politica clasei muncitoare nu este una de risipă a energiilor în mărunte acte menite să conserve spiritul chiaburesc între muncitori, ci de folosire a energiilor pentru a strivi năravuri înrădăcinate. Dumitru Matei își da seama, că trebuie să facă demarcația între procedeele de maimuțărie ale feudalității dintre suzerani și vasali, care, în lumea mărunță erau transpuse în forma relațiilor dintre nași și fini și purtarea unui muncitor conștient. Trebuia marcat momentul în așa fel ca camenii să nu se sperie și să nu se îndepărteze.

— Astăzi abia am intrat în lucru, tovarășe... începu Dumitru Matei, ca și cum întâia dată s'ar fi aruncat în apă pentru a învăța să înoate.

— Nu ești de aici? De aceea nu-mi știi cumu-i obiceiul la noi...

— Tocmai! încuviință Matei...

— Care este Matei Dumitru, lăcătuș, angajat pe ziua de astăzi la O.S.M., repartizat în echipa tovarășului maestru Vlase Ferencz?... Să se prezinte urgent personal la tovarășa Maria Părete...

Câțiva topitori îl îndemnară:

— Du-te repede, tovarășe, să nu dai de dracu cu asta, de nu-i faci pe plac. Ea-i una cu Pălurică dela salarii.

Dumitru Matei se pregătea să se îndrepte spre birou, dar cel cu lista de subscripție pentru vacă îl trase înapoi de mânecă:

— Nu-i nevoie, frătică, să scoți pitulicca din pungă ca să-ți paie rău. La salariu îți cprește din plic. Faci binele și nici n'ai simțit.

Avea pretext să plece că-i chemat la personal. Dar nu vroia să se strecoare. Stătu locului, hotărât să explice de ce nu subscrie, de ce trebuie desființate pentru totdeauna listele de subscripție.

— Tovarășe, povestea asta cu lista de subscripție pentru vacă nu-i chiar așa de bună.

Celălalt nu înțelege.

— D'apăi gândești c'asta-i poveste? Intreabă-i și pe tovarăși: nu-i adevărat că s'a prăpădit vaca?

Tovarășii ascultători confirmară. — Da, da' a făcut aprindere de mațe și s'o dus.

— Nu mă îndoiesc. Numai că eu nu pot subscrie.

— Păi zi așa, că nu vrei să dai creștarul. Nu-mi umbla să prinzi luna în pălăria fără fund. Nu vrei să ajutorezi omu la nevoie, asta-i și dai din colț în colț.

— Nu m'ai înțeles, tovarășe. Nu e că nu vreau. Da' nu pot. Noi avem salarii că nu ajunge nici să-ți amăgești toate nevoile...

— D'apăi gândești că alții ce au scris cât au vrut, au salarii mai mari? Fiecare după putere!

— Nici asta n'am zis. Măi tovarășe, ascultă-mă și pe mine cum înțeleg eu treaba.

Se apropiară alții, curioși să asculte cum se va descurca acel ce calcă o dațină.

— Să mă crezi și să mă înțelegi: dau ajutor, trebuie să-l dau, nu mă dau la o parte dela un ajutor dat unui tovarăș. Inșă, întreb pentru ce? E bolnav dânsul, are un copil bolnav, i-a murit nevasta — da! Dau cu dragă inimă. Numai că pentru noi, muncitorii care am lucrat prin fel de fel de fabrici, vaca nu face parte din familie. Noi ajutăm oamenii, îi ajutăm pe ei să-și vadă viitorul adevărat și bun, nu ajutăm vaca. Noi nu socotim că cea mai mare nenorocire a dat peste om și deci trebuie să-i sărim cu toții în ajutor, dacă i-a pierit vaca. Suntem aici, în uzină, peste patru mii de muncitori. Ia fă o socoteală! Dintre noi, numai o mie — să zicem — au vacă. Din cei o mie care au vacă, nu toți au copii de hrănit.

— D'apăi cu socotelile astea unde ajungem? — se supără cel cu lista.

— Dar cei trei mii care n'au vacă, au copii. Dacă ar fi să adunăm ban de ban, ca să-i cumpărăm vacă celuia de i-o pierit, de ce n'am aduna bani să cumpărăm câte o vacă miilor de muncitori care au copii de hrănit, dar n'au vacă în grajd.

— Așa ar fi bine! încuviințară o bună parte din ascultători.

— Dar asta nu se poate. Nu pentru asta muncim noi. Ci să ajungem să ne îndestulăm nevoile. Noi muncitorii nu luptăm să-l ajutăm pe cel de i-a pierit vaca. Muncim, ca să producem atâta, ca să îndestulăm pe toți acei

ce muncesc... Noi facem aicea oțel, ca muncitorul țăran să poată cultiva mai mult grâu, mai mulți cartofi...

Fu iar strigat:

— Care este Matei Dumitru, lăcătuș, repartizat la O.S.M., echipa tovarășului Vlase Ferencz, să se prezinte urgent la personal, la tovarășa Maria Părete.

Dumitru Matei se uită la fețele celor ce-l ascultaseră. Ii lămurise? Poate că nu pe deplin. Inșă își dădu seama că cel puțin produsese într'înșii o seamă de întrebări ce nu și le mai puseseră până atunci.

— De ce mi-aș scrie banu' pentru vaca lui pierită? Eu n'am vacă să-mi piară și să-mi cumpere el alta în loc: are dreptate tovarășu'.

— Stăi, măi, că n'o zis așa...

— Ce să stau? Că n'am pornit-o nicăeri. Când a fi alegeri la sindicat unu' cu gura lui ne trebuie.

Se încinsese discuție. Datina listei de subscripție fusese știrbită. Era primul pas politic al lui Dumitru Matei. Și îndreptându-se spre birou, el se întrebă:

— Ce ar zice tovarășul Andrei despre asta?

Adjunctul inginerului — dela oțelărie și laminoar — palid, cu frizura blondă, cu ochi mari, albaștri de domnișoară, cu zâmbetul și uitătura mirată, naivă, de adolescentă pradă nelămuririlor — era totuși în felul său bărbat de o mare hotărîre. Cu toate că nu ținea să se angajeze, mergea până acolo cu scrupulul, că până și din mintea altora vroia să ștergă impresia ce le-a făcut-o. Nimic din ce făcea și dregea dânsul nu ținea să rămâie întipărit. În purtarea lui se vădea un soi de dor ce nu-l putea stăpâni, de a șterge urmele oricărui gest și vorbe de a sa.

Când Ilie Mistică se prezentă la serviciu, el controla tocmai valțurile. Era enervat. Coloana curentului se defectase. Stăruia un pericol de scurt circuit. Pe deasupra, după ce cablul macaralei ros abia se ținea, mai găsiseră și o rangă înfiptă cu meșteșug, ca să se desprindă ușor sârma. Când sosi și Ilie Mistică și-i ceru să fie repartizat la un loc de muncă, inginerul adjunct — care tot timpul se ferea să nu greșească — își ieși din fire...

— Cine te mai aduse și pe dumneata?

— Am fost angajat de direcție! răspunsese cu modestie Mistică. Se frână să nu izbucnească.

Adjunctul privi mai atent pe noul lucrător: ochii acestui necunoscut fulgerau de mânie; figura arăta gravă, jignită.

— A, se îmbună, atunci dumneata ești dintre noii angajați. Bine! Vrei loc de muncă? Unde să te pun? Piscică, strigă el pe unul din maeștrii laminoriști, — unde ai nevoie de oameni?

— Da' ce știe să facă? răspunse Pistică, aplecat peste cuptorul adânc. Adjunctul se întcarse, cu totul îmbunatat, cu vădită intenție de a șterge impresia de brutalitate de adineauri.

— Specialitate? răspunse Mistică înseninatat. Eu sunt lăcătuș. Inșă la laminor să spun sincer, n'am lucrat niciodată.

— Apăi, drăguță, i se adresă mai familiar subinginerul, aicea-i secția laminoar, se muncește numai la laminoar, nu la altceva. Friptură de chebap nu facem.

Mistică era iar gata să se supere că-i luat peste picior.

— Am lucrat și la mecanică grea, la Grivița-vagoane! răspunse el, cu un ton ce vroia să înscmne că are onoare a-i da, cu destul respect, peste tot, inginerului.

In clipa aceea se apropie inginerul șef Octav Vântu.

— Nu-l cuncești pe tovarășul Mistică! izbucni el.

— Da' de unde mă știți pe mine? se întoarse în călcăie Ilie Mistică surprins, aruncându-i lui Vântu o privire în care fulgera un licăr de supărare.

— Cum să nu te știu, tovarășe? Nouă ne place să ne cam infirmăm când sosesc în localitate caspeții de marcă. Știm c'ai lucrat la Grivița. Știm, că ești activist de Partid. Ehei! Nu merge cu noi să intri pe poarta fabricii și să nu afiăm ce-ți poftește inimioara...

Era ironie în tonul lui Vântu, laudă care vroia s'arate că este atotștiutor, nu-și putea da seama Ilie.

Atunci subinginerul îl măsură cu mai multă atenție.

— Cred că dacă știi mecanica, ești foarte bun la reparat macaraua. Acolo avem neapărată nevoie de un om priceput. Pistică, îți'l trimit pe omu' ăsta nou să-l repartizezi la munca frumoasă și de răspundere dela reparatul macaraiei. Pistica de sus e stricată și trebuie întărite niturile.

— Tovarășe — îi mai spușe subinginerul înțeleș din ochi cu Vântu — să știi, că stă o sarcină de onoare înaintea d-tale.

Se îndreptă către maestrul pe care subinginerul îl strigase Pistică, același nume ce-l purta și partea din macara ce trebuia reparată.

— Am venit! zise Ilie celui care stătea aplecat și se uita ca în fântână în cuptorul adânc pentru încălzirea blocurilor de oțel.

Meșterul îl lășă să aștepte carecare timp. Ca să-i simtă noul venit superioritatea. Numai după ce socoti că veneticul a înțeleș și cum trebuie să fii, cu capul plecat față de șcf, îl întrebă:

— Cum zisești, că te chiamă, tovarășe?

— Ilie Mistică.

— Ilie Mistică? Urît nume îți-au dat. De ce nu l-ai schimbat?... Ai mai lucrat undeva, într'o uzină mare, nu la o tinichigerie?

— Mi-am făcut ucenicia la Grivița: la cazangerie! răspunse el cu mândrie, aducându-și aminte ce urale izbucneau la meetinguri când se pomenea de atelierele Grivița. Se aștepta poate, ca meșterul să-i acorde și lui ceva din

admirația cuvenită cetății muncitorești ceferiste. Celălalt rămase cu totul nepăsător. Doar atâta îl mai întrebă:

— Faci politică, tovarășe?

Ilie Mistică tăcu. Înțelesese sau nu înțelesese celălalt ceva din tăcerea lui, se pomeni că-i dă un sfat.

— Au să caute să te atragă comuniștii în Partidul lor. Ferește-te! Noi nu dorim să aibă neplăceri băieții dela noi, dela laminoar. Că șefu, tovarășul inginer Vântu nu-i prea are la stomac.

Nu încăpea îndoială, că «munca de răspundere» fusese înadins aleasă pentru Ilie Mistică, ca să i se urască de lucru și să-și ia lumea în cap.

De altminteri, Ilie făcu ce făcu să-l întâlnească pe Dumitru Matei și să i se plângă:

— M'a simțit banditu', tovarășe, m'a simțit... Când să mă repartizeze fățândăul decclorat, de-l ținu mă-sa în naftalină, numai că-mi intră pe poarta a mare a lamincarului șeful ăl mare. Zice: — Ai lucrat la Grivița, ești activist de Partid!

— Poate te trăgea de limbă?

— Dracul să-l știe! Mă trimite la reparatul macaralei. Ce lucru și ăla! Când te uiți în jos, te clatini de amețală; te uiți în sus, îți cade traversa de fier în cap. Așa-i când nu ești obișnuit cu munca asta. Ai dracului, stătuse macaraua peste cuptor, se încinsese și-i degoreau fiarele, să se topească. Uitându-te în sus, îți sucești gâtul de te apucă și te țin în cărceii, că nici să răsuflă nu-ți mai vine. Din păreți răbufnește căldură, mereu mai multă căldură ce-ți prăjește pulpele. N'ar fi nimica. Îți arde mâna și nu ești în stare să strângi degetele ca să mai ții scule.

Dumitru Matei nu se arată mișcat.

— Nu zici nimic de asta? întrebă Mistică.

— Ce ai vrea să spun? Îți aduci aminte ce ne zise tovarășul Andrei? Poate unii din noi să și cadă! — Până acum n'ai căzut lovit de bandiți, nici măcar de sus, din macara. Rabdă! Nu uita că trebuie să fii model.

Ilie Mistică se simțea la macara ca suit la spânzurătoare; fu dat jos de acolo și trimis la altă muncă. Scrâșnea din dinți. In sinea lui zicea:

— Vă arăt eu vouă corcitură de dihor cu porc mistreț!

L-au băgat într'un fel de pivniță — cum i se păru lui — ca să repare ventilatoarele de aer dela cuptoarele adânci. Timp de două zile a lucrat sub pământ la garniturile dela conducte, în umezeală, lipsit de aer. Și-i era o foame, că-l ustura stomacul. Seara, la cantină, i se plânse iar lui Dumitru Matei:

— Tovarășe, dela iadul de sus, unde te cocea ca pe un porumb, m'au asvârlit în grăpă, unde simți că înflorește mucegaiul pe tine...

După reparația dela ventilatoare i-au schimbat iară munca.

— Dragă tovarășe — îi zicea, scărpinându-se în ceafă — subinginerul, e foarte rău să n'ai o specialitate. Trebuie să fi trimis dintr'un loc în altul. Intocmai ca zilerii. Nu mai știu la ce să te pun...

Atunci se întâmplă să intre pe pragul biroului și Octav Vântu.

— Nu găsești lucru potrivit pentru tovarășul Mistică? Pentru un tovarăș ca dumnealui — mă înțelegi d-ta — munca este o mare onoare și niciuna nu-i prea grea. El merge până la sacrificiu.

— Nu știu, tovarășe inginer șef, de ce mă luați peste picior. Am venit la uzină, ca să-mi scot o pâine.

Octav Vântu o întoarce:

— Tocmai de aceea îți dăm numai munci de răspundere, să-ți câștigi cât mai onorabil pâinea. Care o zice ceva pe scoteala lu' tovarășu Mistică, fost activist de Partid la București, să-i astupi imediat gura, că face muncile cele mai grele.

— Ar fi bine să-l trimitem la foarfecă! Își dădu părerea, cu multă bunăvoință, subinginerul.

Mistică a fost trimis în fundul halei de laminoare, dincolo de puntea posturilor de comandă. Foarfeca nu mai funcționa; trebuia demontat șpindelul de cuplare, controlat cât era de uzat filetul.

Ilie ceru desenul foarfecei, să aibă după ce se orienta. Maestrul Pistică îl ceru subinginerului, subinginerul îl ceru inginerului Octav Vântu, care se simți tras parcă la răspundere. Clipi din ochi — ticul său de elev surprins că nu știe lecția! — râse silit, când dădu de căutătura acuzatoare a lui Ilie.

— Mai știu eu unde-s desenele! Le-am dus pe acasă, când am lucrat la reparații, acum doi ani. Știu eu pe unde s'au rătăcit?...

Ilie fu nevoit să intre în corpul foarfecei de tăiat țagtele laminate și să lucreze, după cum îl taie capul.

Bineînțeles, că scara nu se putu să nu-i împărtășească lui Dumitru Matei:

— Măi tovarășe, asta ascunde planurile laminorului, ca să rămâie numai el indispensabil. Asta-i tactica lor. Meșterii nu-i învață pe tineri meseria, inginerii păstrează planurile uzinei, ca pe niște scule personale.

*

Pe Natalița Crăciun au repartizat-o la curățătoria turnătoriei. Acolo dădu ea de câteva duzini de femei și bărbați care tușeau muncind la desghiocatul formelor, în mijlocul unor nouri grei de praf, ce întunecau încăperea. Erau nevoiți să lucreze în permanență la lumina becului. Dar în atmosfera asta răsună o voce ascuțită de femeie; un cântec de dragoste. Se uită la acea care cânta. Fetișcană slăbuță, cu piciorușe cât fusele, cu umeri înguști și sâni abia îmbobociți. Ochii albaștri, mari, calzi, înconjurați de un cearcăn vinețiu, buzele făcute. Pe piept purta o cruce, legată cu șiret de mărtișor. În toată înfățișarea fetei, în tot felul ei de purtare, numai contradicții. Dela privirca curată a ochilor la buzele făcute, la tendința de a-și pune în valoare formele, până la trupul flămând, nehrănit. Alături, una bălană cu cărlionții aurii căzuți pe frunte, cu ochii de un albastru metalic și cu zâmbet simpat

așternut pe gura dulce. Irina, unghuroaica. Se vede, că-i nou venită. Sunt mai vechi în turnătorie localnicile. Dar acele's veștejite, morocănoase. Cântă și ceastălaltă cu vocea ei groasă, oarecum răgușită, dar deosebit de plăcută.

— Ce a zis Mihai, că nu te-ai dus? întrebă cea cu crucea pe piept, întreprupându-și cântecul.

Bălana dădu din umeri; zâmbi măgulită. Vocea ei groasă, cu timbru de acordeon era profundă. Nu mai zicca cântecul de dragoste de adineauri. Natalița se îndreptă spre locul de muncă al celor două fete, ca să lucreze mai aproape de ele.

— Tu astăzi ai venit? o întrebă cea cu cruciulița pe piept.

— Astăzi.

— Bărbat ai?

— N'am.

— Ai mai lucrat înainte de a intra aici la ciurarul dracului?

— Am lucrat, dar la turnătorie's pentru întâia oară.

— Te înveți cu orice — și cu asta, răspunse cea cu părul auriu. Cu binele e greu să te înveți, că se cunoaște când nu ți-a fost bine în vieceță. Dar cu răul — te înveți; te silește să te înveți.

O grea amărăciune se simte în vocea ei!

— Tot supărată, necăjită din pricina lui Mihai? o întreabă cealaltă.

— Necăjită? Pe dracu! (Își aprinde o țigare. De fum și praf o înneacă tusea).

— Dacă el se îmbată de ce m'aș necăji eu? Inainte mă necăjeam, văzându-l cum se prăvale în apa pârâului și se sbate ca porcul... Acu' nu mai zic nimic; nici nu-mi pasă. Cum își așterne așa o dormi.

— Irenke, tu doară pentru Mihai ai venit aici. Și zici că nu-ți pasă. Eu nu te cred. Cât ai lucrat la prăjitoare sus?

— O lună.

Irenke o întoarse în cântec:

Mai albă-i ca lumina corabia serii;

Lacomă-i soarbe boarea izvorului.

Nu te uita! în rouă arșița verii se stinge

Și de dragoste inima arde cu flacăra dorului...

— Stai, fată — zice cealaltă, cum era ăla frumosu' de-l cântai cu Mihai? Eu tot cred că ții mult la dânsul.

— Cum să nu ții. Parcă aș avea altceva de făcut...

— Dar și el are să-și vie în fire. Mihai îi serios... Dar cum vine cântecul pe care-l cântați împreună?

— Care? ... Aha! Știu:

*Mândro, scumpo și-o lalea
Gura lasă-mi să-ți astup
Că-e cuib de rândunea
Cu miere unsă din stup...*

— Nu, nu ăsta ... Ăsta nu-i frumos, de loc. Altu' cu alte vorbe. Irenke nu mai ascultă, ci îngână unul după placul inimii ei:

*Ca s'ating cu mâna cerul
Indurai foamea și gerul;
Ca să văd cu ochii marea
M'a murat rugina, sarea...*

— Irenke, cântă mai bine ăla de dragoste. Numai dragostea-i frumoasă.

— Lasă, fato, n'avem să prefacem grajdu' ăsta în operă. Când ieșim din șut mergem sus până la furnal. Poate dansăm diseară. Poate vine și Mihai.

— Dece-i fi tu așa de schimbăcioasă? ... zici una despre Mihai și nu ți-a ieșit bine vorba din gură și zici alta ...

— Dacă mergem diseară la dans nu mai zic nimic.

— Iese mardeală la baraca trei. Știi cum se umflă în pene când văd fată.

— Da' ca pentru ce alta ar veni dacă nu fac și mardeală? Aș sta și acasă. Dacă aș avea lampă. N'am lumină, n'am la ce citi.

— Tu ai drăguț? o întrebă cea cu crucea pe piept pe Natalița Crăciun. Natalița nu răspunde.

— Te-a lăsat? Am înțeles. Nu-ți fie rușine. Pe mine m'a lăsat al meu. Că-s proastă. Toate suntem proaste. Când se satură de tine trebuie să știi să-i ții, că s'au împușinat bărbații dela războiu încoace.

— Câți ani ai tu? o întrebă Natalița.

Cealaltă răspunde:

— Nouăsprezece. Da' arăt mult mai mare decât Irenke care are douăzeci de ani și nu arată vârsta ei. Da' tu câți ai? Spune ... Nu-i rușine, că eu nu te oi cere de nevastă.

Natalița se găsea în ciudată situație. Sarcina ei era: să facă munca politică printre femei, și nu știe de unde și cum ar putea începe cu aceste două fete.

— Ce aveai de citit? o întrebă pe Irenke ca să nu răspundă la întrebarea cu vârsta.

— Ce am de citit? Mihai a cumpărat «Așa s'a călit oțelul».

— Ai auzit ce cuprinde cartea asta?

— Cum să nu, dacă am citit-o? Așa se căleşte tineretul în timp de revoluție. Acolo-i bine; acolo-i frumos. La noi, nu-i la fel. De loc. Mie mi-i dor de puțină revoluție: să le mai sguđuie pe acele care-și fac toalete. Se credea

—că are să fie altfel. Inșă tot domnu' Stănică se ține de învârteală și pe tine te lasă să crăpi de foame.

— Domnu' Stănică? Cine-i ăsta domnu' Stănică?

— Domnu' Stănică? Păianjenul de meșter. Croitorul la care am lucrat în București, înainte de a veni acilea.

— Da' pe tine cum te cheamă? o întreabă Natalița pe cea cu crucea pe piept.

— Florica; ca ce mă'ntrebi?

— Ca să știu pe cine am tovarășe de muncă.

— De aici ești?

— D'aici?... D'acilea sunt femeile mai bătrâne și muncitorii cei mai buni care au meserie în mână. Toți muncitorii care lucrează mai din greu sunt veniți din altă parte. Eu's tocmai de lângă Maglavit, de acolo de unde i-a ieșit înainte stafia mițoasă ciobanului găngav. M'a crescut o mătușă; că-s orfană. Dar nici ea nu avea ce să-mi dea de mâncare. Am plecat la București, să-mi caut slujbă. Acolo am tras la o altă nepoată a mătușii. S'a auzit, că sunt locuri la poștă. Am dat examen. Am ieșit bine. Dar de primit, nu m'a primit; după ce n'aveam nici de unele, n'aveam nici protecție. Atunci m'a chemat o fată care cânta la corul echipei artistice a uzinei « 23 August » și mi-a spus să viu cu ea. Erau locuri la turnătorie.

— Nu e de tine! au zis prietenele. Muncă grea, te tăvălești în nisip. Dar nu le-am ascultat. Mă făceam și servitoare, orice, numai să câștig, ca să am cu ce mă ține. Am intrat la turnătorie; am stat trei luni. Pe urmă, dacă am auzit că la topit fierul se câștigă bine și e frumos, am luat trenul și am venit încoace.

Irinei nu-i plăcea întorsătura de spovedanie.

— Parcă ai fi la popă. Numai la popă și la Siguranța spui tot. Popa te amenință cu iadul, și înainte te stâlcea în bătaie la siguranță, să verși și laptele ce l'ai supt de la mă-ta. Eu am venit pentru Mihai. Da' nici pentru dânsul. Parcă dracu mai știe de ce am venit...

Se întoarse către Natalița și o luă de sus, cum vorbeau și băieții care făceau pe grozavii cu fetele.

— Tu trebuie să fi fost jupâneasă de casă mare, după cât te arată felul. Iți place să descoși lumea.

— N'am fost servitoare. Am lucrat în fabrică.

— Ai furat atunci, de te-au asvârlit tocmai aici la turnătorie?

— N'am furat. Dar am stat în lagăr.

— Lagăr? Atunci ești doctor. Ai băgat breșca în simpatiu? întreabă Irina.

— N'am băgat nicio breșcă în simpatiu. M'au presupus cu altă fată care a lipit manifeste. In lagăr am învățat și eu câte ceva.

— Păi dacă-i așa, de ce te băgași unde-i mai greu? De ce nu te-ai cerut la strungărie, să înveți meserie cu săsoaicele? întreabă Irina.

Și distrată, la fel ca Florica, n'a mai ascultat răspunsul. Dimpotrivă, vorbeau cu mai multă pornire despre micile lor preocupări.

S'a apropiat și a treia: cu ochii de vulpiță și cu nasul și gura sfârșite într'un botuț ascuțit.

— Să-i spui, Irino, lu' Mihai al tău, că dacă mai face al'dat' la sala de dans ce mi-a făcut aseară, îi trag o palmă față de toată lumea, să mă ție minte.

— Ce ți-a făcut?

— M'a ciupit de pulpă, că mi-a lăsat vânătaie și m'o ridicat în brațe și mi-o supt gura, că mi-o făcut-o roșie.

— Ei, parcă nu ți-a plăcut? Dacă eram acolo, îți scoteam ochii. Să nu mi-l iei pe Mihai, că numai pe el îl iubesc.

— Mie mi-a plăcut? Să-i crape ochii aceleia de i-o părut bine! Nu mi-o plăcut de el, că o zis către sluta lui Pali dela miezuri: — Maria e așa ulițar-nică, c'ar mere și cu ursu, da îi e teamă c'o măncă.

— Las' fată, că ți se plimbă mierloii în cap! — se răsti Irina. Nu te mai da la Mihai, că dacă te prind, hățuri îți fac din cozile tale.

A sunat de ieșirea din șut. Fetele s'au dus la cantină. Natalița s'a dus și ea. Iar când s'au așezat la masă, Irina îi zise:

— Să știi că mie îmi plăci, fiindcă ai fost la lagăr. Asta înseamnă, că ești om, nu butuc nesimțitor. Vii cu noi discară la dans să-l vezi și pe Mihai al meu. Da' să nu-i faci ochi dulci, c'atunci n'am să mai pot fi prietenă nici cu tine; de dragul lui am venit aici.

*

Anton Crivăț repartizat la furnal, se prezentă inginerului ajutor. Acesta era un tânăr înalt, deșirat, cu înfățișare de răchită, în așa fel aplecată, că era parcă gata să se răstcarne.

Inginerului ajutor nu-i erau boii acasă. Fiecare din tehnicieni și ingineri, avea în felul său câte o durere de ascuns, o problemă ce nu se putea soluționa, fiindcă mai toți căutau să-și mențină echilibrul existenței, să plutească la suprafață cu orice preț și să facă abstracție de ceeace se petrecea. Se simțeau legați de obișnuințe trecute și se cramponau de aceste obișnuințe.

Se ciondănise cu soția. Destui din târgoveți nu trăiau în cea mai deplină înțelegere cu nevestele. Poate că-i exagerat că nu trăiau bine. Nu găseau răgazul de a trăi bine, sau rău. Se plictiseau doar împreună. Ajutorul lui Manole Ciurdă era însurat de câțiva ani. Nevastă-sa era o femeie bălană, care, fiindcă se îngrișa pe zi ce trece, părea o gogoasă în plină creștere. Când se uita la bărbați pe sub sprâncene, ochii ei semănau cu două vrăbiuțe grăsuțe, ascunse sub strașină. Când Iuri — așa îl alinta pe bărbatul ei — când Iuri pleca la slujbă, apoi ea trecea în revistă toți bărbații pe care-i cunoscuse. O chema Irma, ca pe fcarte multe femei maghiare din mica burghezie a orașelului. Nu se deosebea de ele nici ca inteligență, nici ca preocupări. Clocotea sângele într'în-sa. Intre tehnicieni rămăsese un fel de tradiție — moștenită dela domnii veniți din Budapesta — că atunci când se plictisesc, când viața pierde orice

farmec pentru ei, să caute a o înviora, făcând schimb cu nevestele. S'au învățat să evite scandaluri, să salveze aparențele. (Idei n'aveau oamenii să-și schimbe, fiindcă nu țineau la asta; schimb de experiențe nu făceau, asta fiind socotit secret profesional). Cât privește pe Iuri, el are înfățișarea unui copil gras care se mișcă greoi și adușmeacă nu atât vânat, cât miros de bucătărie. Obrazul îi trădează gusturile: îi place să mănânce și să doarmă. Iar Irma? Crește carnea pe ea, și carnea ei suspină parcă după mângâiere. Dar cum Iuri, când venea acasă (ce îmbibate cu miros de sulf și fosfor, îi sunt hainele, rufăria, părul, pielea!) cel mult dacă își juca odrasla pe genunchi, înfuleca plescăind, își aprindea pipa așezându-se ca radio-telegrafistii vapoarelor în fața aparatului de radio și asculta până i se închid ochii. (Teți acei din orașelul siderurgiei, ce-și simțeau nesigură existența, au contractat după războiu o adevărată manie radionică). Firește, că Irma este cu desăvârșire uitată. Ea și-a găsit o prietenă, soția inginerului dela calea ferată a uzinei — fată de cărciumar dintr'un orașel moldovenesc, măritată din pricina zestrei ei. Lili, cum o cheamă, pleacă în fiecare săptămână la București, la croitoreasă, la modistă, la cismar, la ccafor, iar când se întoarce, destăinuie celei mai bune prietene, despre cunoștințele ce le-a făcut în tren, despre ce a auzit și a văzut, despre grozăvia vieții lor de îngropate de vii. Lili purta pe ea o carne ațâțată de pofță. Avea un mare dispreț pentru bărbații care-și pierd anii în văgăuna fururii a uzinei.

— Irma, bărbații noștri sunt niște găgăuți! zicea Lili. Noi ne ofilim în valea ruginii. Când vrei să te bagi la vreo societate te opresc. — Vezi-ți de treabă, madam! Stai pe acasă! Vrei să organizezi petreceri: — Nu e timp! Muncitorii fac foame! De iubit, nu te iubesc; n'au timp. Apoi, ce fel de iubire găsești în orașelul ăsta? Un coleg al bărbatului, îmbibat în praf și cărbune, de care e sătulă nevasta lui și el de dânsa. Trebuie să ne căutăm fericirea aiurea. Lili o convinsese pe Irma să mai evadeze din bârlogul de urși afumați. De aici supărare, ceartă cu Iuri, care în nevinovăția lui, nu înțelegea ce distracție căuta Irma la București, când în orașel avea bărbat și copil și aparat de radio!

În zilele acestea de vai și amar pentru Iuri, căzu Anton Crivăț repartizat cu munca la furnale. Fu trimis la treaba cea mai parșivă ce se găsea în acel moment: să repare sus, conusul stricat al unuia din furnale. Iși răzbună necazul de acasă inginerul, făcând rău altora. Crivăț se socoti dator să-și ia lucrul în serios. Înainte de a urca pe scări sus spre platformă, se gândi la vorba tovarășului Matei:

— Fiecare dintre noi să facă cele mai bune legături strânse cu muncitorii din secția unde va fi repartizat. Să-și îndeplinească într'un fel oarecare munca politică.

Erau acolo oameni pe care furnalul, funinginea, șgura, gazele îi uniformizau. Întră în vorbă cu cine putu jos: cu unul, cu altul punându-le tuturor cam aceleași întrebări. Câteodată și greșea. Necunoscând oamenii, punea

unuia de două și trei ori aceeași întrebare. Cu primul topitor, cu muncitorii ce dau drumul la fontă în șoane, cu ghiftarii, cu plăvarii, cu prăjitorii de minereu, cu toții discută, pe unul întrebându-l cum îl cheamă, pe altul unde locuște, dacă este ușor să facă atâta drum cu trenul până în sat, dacă-i mulțumit cu salariul. Tuturor le zicea că, cu cât ar face mai multă fontă, cu atât ar fi mai bine.

— Pe dracu'! îl încolți un zăplan. D'apăi crezi, că furnalului îi dai sare amară și iese cu fontă?

Se opri lângă topitorul aplecat peste balustradă, care stă pe mica covertă, ca de vapor, dela gura furnalului. Alături de dânsul unul scund, gras, cu capul lătareț, în ținuta obișnuită a tuturor topitorilor.

— O murit atunci, tovarășe Moisa? întrebă el.

— D'apăi, dacă l-a curentat! N'or vrut să-i dea ajutor de înmormântare nevestei, că zicea, că el îi de vină că s'o băgat unde nu trebuie. M'am ridicat atunci și i-am zis: — Domnu' inginer, nu-i drept. Pe omu' ăsta nu l-o găsit mcartea că s'o băgat în gura lupului. Nu erau bine puse sârmele: s'o împiedicat de ele și l'o ucis. Numai ce s'a uitat urît la mine: — Bre Moisa, tu uiți că te cheamă Moisa Ion Chincea și nu Zmeu! Prea ai gura mare. Te asvârl pe poartă afară! — Da' nu se poate, domnu' inginer, că dacă mă dați pe poartă afară, apoi eu iau bâta... Nu m'o pedepsit atunci, da' mi-o purtat Sâmbetele... Nu-ți aduci aminte, Abele?

— Mult de atunci. Nu mai țin minte. Că n'am pentru toate răboj după ureche.

— Asta o fost la război, spre sfârșit. Apoi când s'o spart fruntu' și o început a se retrage neamțu', numai ce s'o făcut bolnav ingineru' și o plecat...

— Nu-mi aduc aminte! zise iar Abel cu o voce de om care caută să fie convingătoare, cu toate că el însuși se îndoiește de ce spune.

— Apăi, că n'or vrut toți de sus de pe la cancelarie să răspundă. Furnalu' mere înainte. O venit maestrul:—Să-l stingeți! Iar m'am ridicat.—Noi suntem muncitori. Cine ne-o spus să aprindem furnalu', să dea ordin să-l stingem. Nu, pe urmă să iasă, c'or intrat dracii în muncitori și or stins furnalu'. Să vedem care o conduce să zică: stinge, meri 'nainte!...

— Și a mers 'nainte? întrebă Crivăț.

Figura lui Moisa, înviorată, cât vorbise se încruntă, se luminează iar și zise necunoscutului:

— Apăi o mărș, tovarășe, că nu ne-am lăsat! Că de aceea suntem muncitori!

Era Anton Crivăț atât de bucuros, că nu se putu opri să nu spuie:

— Așa-i frumos, tovarășe, îmi pare bine că am auzit asta din gura matale. Da' acum, mă cere sus treaba.

Crivăț socoti, că trebuie să dea tuturor exemplul de felul cum muncește, din răsputeri, până la epuizare. A intrat în furnal și a lucrat la reparație mai

bine de o jumătate de zi. Ieșind afară, observă că furnalele se leagănă și simți sfârșeală la stomac. A căzut. L-au ridicat, l-au adus la dispensar, unde îl primi Natalița Crăciun (care fusese trimisă acolo ca soră). Era mereu leșinat. Din când în când, deschidea câte un ochiu și parcă o recunoștea pe Natalița. (Așa credea ea cel puțin, când îl surprindea zâmbind). Dar scotea un oftat greu și iar cădea în somnolență.

— Tovarășe, eu sunt Natalița! Nu mă recunoști? Tovarășe Anton, ce te-ai apucat să faci să ajungi în halul ăsta?

Tovarășul Crivăț zăcea în pat cu fața alungită, respira trăgând din greu aerul pe nări. Bătrânul medic, un bărbat burduhănos, cu picioare scurte, ce abia și le târa, se uită la bolnav.

— Dă-i din cutiuța numărul unu; amestecă cu numărul doi, sertarul de jos, stânga, din farmacie!

— Dar asta ați dat și celor cu durere de cap! se miră Natalița.

— Oi fi dat. Dacă nu-i altceva, dă-i bicarbonat din cutiuța numărul unu cu bicarbonat din cutiuța numărul doi. Că nu-i cutiuța, ci rezistența de care dă dovadă bolnavul.

— Domnule doctor, nu-i putem da combinația Nr. 1 și Nr. 2 că nu-i caz de tratat prin sugestie. Omul e intoxicat cu gaze.

— Crezi, că el e excepție față de mulți care s'au intoxicat la furnal, de când fac eu serviciul în uzină?

* Iși văzu de treabă, spre și mai marea mirare a Nataliței.

După vreo trei ore, Crivăț se deșteptă. Când își reveni de-a-binelea, Natalița fu atât de bucuroasă, că nu se putu stăpâni de a nu-i povesti un vis.

— Știi ce am visat astănoapte, tovarășe? Se făcea, că eram în lagăr. Mă chiamă la cancelarie. — Flămânzilor, strigă gardianul Chipăruș, vă trimite statul jimblă. Și-mi dă un coș mare, plin cu pâine și răcnește la mine: Ai fost numită prin decret, a împărți pâinea. Pâine caldă, tovarășe, rumenă; îmi gădila nara aroma, ce-aș mai fi vrut să mușc! Nu m'am îndurat să gust, să nu m'am săturat în somn, măcar în somn...

A aflat și Dumitru Matei de pățania lui Crivăț. S'a pleznit cu palma peste frunte, exclamând:

— Cinstit, cinstit, tovarășul Anton. Dar mi-e că e mai bine să fie pus să păzească o casă de bani decât să antreneze oameni. Când să mai antreneze, dacă se bagă, ca să se omoare cu o muncă ce o poate face și pe îndelete? Cine-l puse să se bage tocmai în craterul vulcanului?

Grigore Mitoc, mucalit, interveni cu o glumă:

— A vrut să facă o excursie la Vesuviu, fără cheltuială de deplasare și fără osteneală.

— Bine, bine! întrerupse Matei Dumitru, dar tu cum ai luat legătura cu oamenii?

— Eu? Nu mi-aduc aminte să fi făcut nimic. Eram așa de preocupat de munca dela strung, că muncitorii ceilalți nici nu bănuiesc măcar că-s trimis să fac munca politică printre ei.

*

Pe Costică Irimia, care lucrase la un garaj de automobile, l-au repartizat la tâmplărie. El s'a dus liniștit să-și ia locul în primire. În ceilalți, furnalul, oțelăria, mecanica, turnătoră, stârniseră neliniști. Despre tâmplărie Costică avea unele cunoștințe. De mititel, de cum a absolvit cursul primar, a fost dat la un meșter stoler din târgușor. Acolo ar fi trebuit să învețe a încheia sicrie din scânduri de brad, mese pentru școale de arte și meserii sau orfelinat. Nu s'a ținut de treabă și a trebuit să plece. Pe urmă s'a angajat șofer la un atelier de mobilă. Războiul l-a prins în tâmplăria unei uzine metalurgice. Nu se temea de necunoscut când l-au repartizat la tâmplărie. Știa că are să se descurce într'un fel, că între un mic atelier particular de tâmplărie, condus de un meșter și cuprinzând doar câteva calfe și un atelier mare de pe lângă oricare mare uzină, nu este cine știe ce deosebire. Pretutindeni același miros al sucului de lemn, de care mustește scândura julită de rânda, pretutindeni aceiași oameni de o blajinitate ce ține oarecum de meșteșug. Cu toate că lucrase în anii din urmă la automobile, noii săi tovarăși de muncă nu l-au simțit că-i străin de meserie. Iar când Dumitru Matei îi ceru să spuie cum s'a orientat, Costică Irimia spuse: Eu nu prea am ce povesti. Stau de vorbă cu oamenii, lucrăm împreună, nu tragem chiulul. Și așa trec ceasurile. Dacă vrei mai mult, am stat de vorbă cu un bătrân care zicea: — Măi tovarășe, toți oameni-s cu lacăt la gură. Înainte, unii or strigat: Afară cu ungurii! Alții: Trăiască ăsta sau celălalt! Acum nu prea știu cu cine să fie și cu cine să nu fie. Așteaptă. Ce așteaptă, dracu să-i știe? Inșă, am să-ți spun eu una: er fi așteptând ei pe dracu să sară din nuc, dar lucruri bune nu așteaptă. Inșă dacă lucrezi te fură treaba și meri înainte fără să vrei. De aceea, încheie Irimia, tovarășe, tot aștept să-și deschidă oamenii lacătele dela gură, ca să știu cum să mă orientez mai bine în tâmplărie.

— Pe cine îl alege tovarășul Andrei să-i dea sarcina de onoare, ca să lupte și să schimbe situația grea?

— Ești prea aspru cu dânsul, tovarășe Matei: Costică e responsabil la munca de tineri în uzină, interveni Mitoc, și s'a întâmplat ca în secția lui să n'aibă tineri. Cu cine vrei să stea de vorbă?

Bunul, blajinul Costică Irimia, zice către Matei:

— Tovarășe Matei, dar dacă îmi iau angajamentul ca poimăine să raportez și eu despre activitatea mea ca toți tovarășii să fiți mulțumiți, ce o să zici?

— Ce să zic? Partidul nu ne-a trimis aici să pierdem timpul...

3

Se pregăteau să plece de acasă soții Ciurdă. Poate că inginerul Ciurdă ar fi dat bir cu fugiții dela serata casei de cultură a uzinei. De n'ar fi știut că vine și Pavel Ilie și toată conducerea. De n'ar fi știut că însuși Pavel Ilie a pus pe cei din comisia interimară a Sindicatului, să invite pe toți inginerii cu familiile lor și să insiste să nu cumva să lipsească. Au stărunit pe lângă Mioara să le cânte la pian, Chopin. Ea n'a putut refuza.

— Ești gata, Mioaro?

— De ai ști, Manole, cum îmi bate inima!

El se făcu că n'aude tânguirea ei cu bătaia de inimă.

— De unde au auzit ăștia, că știi să cânti Chopin?

— N'am mai cântat de când m'am măritat. Și am mare emoție... continuă, fără a răspunde la întrebarea lui.

— Crezi tu, că invitații dela festivalul casei de cultură se pricep la muzică? Ai să vezi dacă n'or sta mai mult pe la mesele lor de table și șah... Te-ai băgat ca proasta... Tineretul are să se adune în curte la masa de ping-pong; tu ai să bați clapele, au să aplaude: pe o ureche le-a intrat, pe alta le-a ieșit...

— Sunt totuși oameni care au un sentiment înnăscut pentru muzică! zise Mioara și se opri să se uite mai atent la Manole.

— Lasă teoriile, Mioaro. Grăbește-te, că întârziem. Vreau să sosim înainte de începe comedia, că am ceva de vorbit cu Zmeu...

— Te supără, că am primit să cânt?

— Lasă asta. Mai bine grăbește-te...

Casa de cultură a fost instalată în fosta locuință a unui inginer. O casă care, pe străduța uzinei unde toate-s afumate, îmbătrânite, și-a păstrat înfățișarea luminoasă. De aceea și Pavel Ilie i-a chemat la dânsul pe Mălai Dănilă și pe Toma Poiană și le-a vorbit (ei au repetat ce le spusese):

— Tovarăși, din biroul meu aud cum duduie toate motoarele: parcă aud cum bat inimile de oțel ale uzinei. Sarcina mea este, după cum știți bine, să dirijez sporirea producției de fontă și laminate. Și să ațintesc urechea și privirile către aceasta. Producția se poate mări cu ajutorul tehnicii celei mai înaintate, la care trebuie să ne gândim mereu. Totuși principalul este a crește oamenii, a crește conștiința lor, a fi atent cum bat inimile lor. Fără asta nu putem ridica uzina noastră. Trebuie deprinși muncitorii să trăiască cât mai omenește. Noi le-am asigurat, în condiții tare grele, aprovizionarea. Muncitorii din uzină și familiile lor au ce mânca. Cu asta direcțiunea crede că nu se poate mulțumi. Noi credem că trebuie să le deschidem o casă de cultură; ne dăm toată osteneala de a desvolta o conștiință nouă în muncitorii noștri. Trebuie să avem curajul de a lua inițiative îndrăznețe. Dacă puișorului cu praful gălbui i-ar fi frică să iasă din găoace n'ar mai crește păsările. Nu direcția ci Frontul Unic împreună cu Sindicatul trebuie să ia inițiativa transformării casei de lângă uzină, în casă de cultură...

Și acum chiamă la serată de-a-valma muncitorii, tehnicienii, inginerii — cu familiile lor. Ce are să iasă de aici?

Grozav ar fi vrut să afle Ciurdă și părerea lui Zmeu în privința asta.

Il enerva până una alta, c'o simțise pe Mioara, că nu-i în apele ei.

Nervozitatea ei nu era numai din pricina seratei, ci alimentată de plictiseală, de relațiile cu Ioana Calomfira Zmeu, cocoana cea mai înfumurată din orașel? Izolarea — părea a da mereu de înțeles Mioara — ar înceta, dacă ar avea o muncă oarecare în afară de gospodărie, s'o preocupe, s'o intereseze. Să nu mai stea la cratiță și apoi la fereastră, pe divan, ca să citească romane polițiste. El îi interzisese Mioarei să muncească: o trata ca pe o vrăbiuță cu o superioară, cu o jignitoare delicateță. Și nici nu-și dădea seama c'o face să sufere.

Cine și în ce fel a picurat venin în inima acestei femeiuști grațioase, fără pretenții și despre care s'ar fi zis că-i cu totul lipsită de orizont?

Inginerul Manole Ciurdă era și el un om de știință în toate împrejurările, așa cum vroia să pară? Pentru ca și atunci când era vorba de propria sa soție să rămână om de știință și un soț prezumțios?

Atât de variate sunt formele de farsă intelectuală! De milenii oamenii au fost deprinși să mintă, să trăiască pentru aparențe, cu temerea permanentă de ceea ce va zice lumea; de altfel, li se și pare că nici nu s'ar putea trăi altfel. Râd, de sigur, uneori, de părerea altora, depun cât se poate de mari eforturi să desvețe deprinderea; însă, atât timp cât e nevoie, trăiește fiecare de dragul vitrinei, în profil, ca într'o fotografie în care sunt avantajați. Farsa pe care o cultiva Manole Ciurdă, era aceea ca lumea să zică despre dânsul că-i un savant distrat și naiv. Era naiv tocmai în ce se credea el mai dibaciu: ușurința de a duce lumea, după cum îi plăcea lui. Nimeni nu-l credea naiv, distrat și savant fără pereche și toată lumea — dela hamalii pe care el îi credea că se plimbă ca niște cai prin curtea uzinei și până la colegul său iscusitul, chițibușarul și atoate învârtitorul Zmeu, știa că el nu-i omul să se plece peste amarul altuia, ca peste ghizdurile unei fântâni. Se știe, că pentru dânsul nu era important doar ceea ce se petrece cu propria sa persoană: adică să-și asigure o poziție dela înălțimea căreia să fie mereu mai important decât alții. În ce privește pe Mioara? E femeie. Deci socotea, că trebuie să beneficieze de o inegalitate ce-i nespus de naturală; că ea trebuie să fie cu totul fericită că un mare tehnician ca dânsul, stă în bătaia furtunilor, numai ca să-i asigure ei o viață plăcută, ferită de ciocniri cu lumea din afară.

Au fost la serată, s'au întors. Pentru dânsul ca și cum n'ar fi fost.

— Ce ai face, dacă eu nu m'aș înțelege cu tine? îi puse ea brusc o întrebare... abea după ce pășiseră pragul casei. Cântase, o aplaudaseră călduros muncitorii, directorul a felicitat-o, toată lumea i-a arătat o deosebită atenție; păreau încântați de cântecul ei, de modestia ei, de felul cum făgăduise să se ocupe temeinic de casa lor de cultură. Numai Manole Ciurdă părea cam așa, ca și cum i-ar fi ocărît cineva nevasta.

— Ce-i aia, să nu te înțelegi? o măsură el cu superioritate. Și era înțepat, ca niciodată. Ea tăcu; a simțit cum fierbe ceva, împotriva lui...

După miezul nopții a sunat telefonul: era chemat dela uzină, să vină cât se poate de grabnic, că furnalul numărul trei pare să facă urs.

Ciurdă era gata să se culce. Ascultase câteva posturi la radio. Pe ea o enervaseră manevrele lui de a tot întoarce butonul, ca să prindă toate emisiunile în nemțește și franțuzește, dela Londra, New-York, Roma, Paris.

Ea cetea în pat o carte despre ceva ce se petrece în China. El era gata să deschidă una de tehnică germană. Trăsese lampa de pe noptieră aproape, își pusese ochelarii. Ochelarii îi schimbau trăsăturile. Incepuse a-i încărunți părul. S'a uitat lung la dânsul și privirea ei vorbea: o mare desamăgire. El s'a sculat. Se îmbrăca. Își pusese ceasul la mână, îl întorcea tacticos. Atunci abia își aduse aminte, că-i spusese parcă ea ceva, cu câteva clipe mai înainte.

— Mi se pare că m'ai întrebat ceva adineauri?

— Nu te-am întrebat. Ziceam că nu te-ai însurat cu mine. Te-ai luat cu furnalul...

— Cu furnalul? La furnal nu-s decât de patru luni. Când ne-am luat eram la oțelărie, ca să restabilesc adevărul istoric! o șfichiui el cu obișnuita și superioara-i ironie. Apoi lunecă spre furie.

— Apoi ce vorbă-i asta, Mioara? Cine te bagă la idei d'astea rușinoase? întrebă cu tonul său prețios de provincial.

— Păi, nu-i așa? La furnal alergi și când am eu nevoie de tine, nu știi cum să fugi de mine. Dacă aș muri, poate ai da dispoziție la birou să trimită ciocli să mă îngroape și tu ți-ai vedea de treabă.

— Și dacă alerg la furnal, ce-i fac? Il ajut să găfâie, să agonizeze! săr Manole Ciurdă scos din pepeni.

Ea stinse lampa de pe noptieră înainte ca el să fi ieșit din odaie.

Se ivea spărtura în căsnicia lor, așa cum erau sparte atâtea și atâtea căsnicii din orașel? El bănuia că asta ar putea veni cândva. Cu toate că nu credea, că este obligatoriu. Toate silințele lui Manole, din anii din urmă au fost să țină în loc mersul tuturor lucrurilor: acasă și în uzină. Totul era să se mențină la suprafață, fără prea mare efort și fără sacrificiu de ambiție și vanitate. Acolo însă unde nu se aștepta, pornise să plesnească ceva. Nu dădu — până în cele din urmă — mare atenție îmbufnării Mioarei. N'are să-și strice el buna dispoziție — fiindcă mai mult decât bună dispoziție n'avea niciodată — și echilibrul său silit, gata să se răstoarne la orice moment, pentru niște toane de femeie. Izbutise să le facă tuturor impresia că nici nu se poate căsnicie mai fericită ca a lui. Este adevărat că despre fericire, Ciurdă avea o noțiune foarte, foarte vagă. Fericire? Când te întâmpină la tot pasul concurența salbatică și posibilitatea de a păcăli, mai poate fi vorbă de fericire? Păcălești pe alții cât îți merge; păcălești ce păcălești, pân' ajungi să te păcălești și pe tine însuși. Totuși, era încredințat, că dacă ceea ce se chiamă fericire ar exista, apoi nimeni ca dânsul nu merită mai mult să fie fericit. A fost un timp, e

drept, când se gândise destul de serios la fericire. Pe vremea când era în liceu. Atunci când mai avea prieteni. Când încă nu se uscase și era în stare să închege o prietenie cu cineva. Mult de atunci. Ce s'a ales din visurile lor? Ce a ajuns fiecare? Fuseseră trei prieteni: Manole Ciurdă, Georgel Moga și unul Filip Brociner. Se cunoscuseră la liceul « Matei Basarab » din București, în cursul superior. Se înțelegeau de minune. Prietenia încheată în recreații, a crescut și a înflorit și dincolo de școală. Iși făceau lecțiile împreună; închiriau tustrei o barcă, se plimbau pe lac, la Cișmigiu sau la Parcul Carol, gustau aceleași filme, aceleași cărți (la matchuri de box și de football nu se duceau). Profesorii nu le turburau înțelegerea. Instigatorii din afară nu se băgau să stârmească vrajba șovină între elevi. Erau cu toții din aceeași clasă și diferența națională nu se transformase în vrăjmășie. Filip Brociner s'a înscris la medicină, Georgel Moga și Manole Ciurdă la politehnică. Tustrei și-au urmat calea. După ce a terminat medicina, Filip lucra la laboratorul Spitalului Colțea. S'a însurat cu o fată cu zestre și împreună cu un coleg a deschis și un laborator de analize pe strada Regală. Izbucnind criza — Georgel Moga și Manole Ciurdă rămăseseră șomeri înainte de a fi intrat măcar în câmpul muncii. Diploma ce fusese până atunci pentru tineretul ieșit din universități cea mai bună poliță de asigurare, Statul dând mijloc de existență absolventului universitar pentru motivul că avea patalama, deveni o hârtie fără nici un fel de valoare. Sguduit de criză, Statul nu se mai ținu de cuvânt, nu mai respectă tradiția. Revolta celor cu diplome neonorate nu se îndrepta însă împotriva Statului; fu canalizată de organizații fasciste, împotriva popoarelor conlocuitoare. Moga și Ciurdă au rupt legăturile cu Brociner, ca și cum el ar fi fost acela ce le-ar fi barat drumul în viață.

Cu timpul Georgel Moga găsi o uzină metalurgică unde să bage ofertă de serviciu. Profesorul său îi dăduse o recomandatie. A luat tramvaiul, a întins-o pe jos până la uzină, a depus oferta și scrisoarea la unul din conducătorii de secție. A revenit să întrebe ce s'a făcut, odată de două, de zece, de șaptezeci de ori. Pe urmă era să se lase păgubaș. Dar într'o zi abătându-se iar pe la uzină, găsi un inginer comod căruia îi plăcea să pună pe alții să muncească pentru dânsul. A fost angajat la laborator — pus la aparatele de analiză spectroscopică a metalelor.

Cât despre Manole Ciurdă? Intr'o primăvara părăsi Capitala și se stabilii în orașelul siderurgiei. Atunci o cunosc și pe Mioara — bacalaureată, care cânta la pian, juca tenis și pleca vara la băi cu maică-sa, care căuta pretenedenți pentru fiică.

Din cel dintâiu salariu, Manole s'a echipat cu pantaloni de tenis, cămașe de mătase, rachetă, ca să ajungă să joace tenis cu domnișoara de familie. Făcuse aceste cheltuieli, ca pe o investiție absolut necesară într'o întreprindere pe care trebuia să pună mâna. Partida de tenis transformată într'o partidă de căsnicie. Pusese la bătaie mai mult decât titlul său de inginer, mai mult decât silința ce o depunea ca să fie remarcat de șefi. (In acel timp nu era

important dacă cineva știe sau nu meserie: important era, ca ochii lui să placă, să găsească un protector care să-l ajute să parvină). Câtă amabilitate, cât romantism revărsă dânsul în plicuri cu marginea aurită!

Mai târziu alt gând puse stăpânire pe Manole Ciurdă. Dacă se pune în curent și învață ca nimeni altul fiziologia acestui « monstru leneș » — furnalul și cuptorul de copt rugină — oțelăria, apoi este trambulina cea mai bună pentru o carieră strălucită. Nu furnalul producător de fontă sau cuptorul îl preocupau, ci pofta sa arzătoare de a ajunge sus, cât mai sus. După ce se însură cu Mioara, socoti că de pe treapta asta trebuie să se pregătească a sări pe una mai sus. Nu-i mai dădu prin minte că neglijează cu desăvârșire prezența vie a soției. Prezența ei era necesară pentru dânsul, ca ceasornicul-brătară dela mână, ca noptiera pe care își punea seara manualul, ca o cravată. Dar nu ca o tovarășă de viață. S'ar fi mirat, dacă ea ar fi avut și alte pretenții decât aceea de a se simți fericită, că intră în cercul prezențelor necesare lui. Să-i împărtășească un gând, să vorbească despre altceva decât de mâncăruri, de plantele din curte? Pofta de parvenire era sentimentul său cel mai puternic; nu se putea împărtăși nimănui. Nici soției.

Ar fi zis cineva, că-i altfel decât fericită căsnicia lor? In zece ani nu se despărțiseră nicio singură zi: el părând deosebit de atent și curtenitor, ea părând a găsi într'însul totul.

Locuiau în vila din imediata apropiere a pârâului. O vilă spațioasă, curtea pavată cu lespezi de piatră, prelungită cu un pomăt. In curtea asta, își ținea Manole Ciurdă, oleandrii, lămâii, ficușii, un dulău cu blana creată ca de astrahan, vreo trei păuni și altele. Toate pentru decor. Fiindcă el socotea că anumite elemente decorative sunt necesare pentru ca cineva să urce mai bine, mai repede, treptele...

Și acum?

N'au fost destule temerile ce-l cuprinseseră când s'a prăbușit regimul în care dânsul a dorit și a urmărit să facă nu carieră, ci strălucită carieră... Părea, în ultimul timp, că găsise o tactică iscusită de a se urca iară sus. Era convins, că fiind nevoie de dânsul, i se vor acorda onoruri și i se va îngădui, ca el să fie acela care hotărăște ce onoruri dorește și câte dorește...

A fost cu totul mirat, când Mioara se plânse c'o părăsește la miezul nopții, ca să se ducă la uzină. Acces târziu, deplasat de gelozie? De ce împotriva furnalului? Sau furnalul era doar un pretext? Parcă inginerul Zmeu, cât era de lipsit de scrupule, cât era de egoist și cinic, cât nu-i păsa de ceea ce cred alții despre dânsul, nu era gelos pe pisicile de angora ale neveste-si și pe pekinezii ei? Era pur și simplu furios, că înfumurata coană Calomfira revărsa tandrețea asupra animalelor și îl priva de ceea ce credea el că i se cuvine numai și numai lui.

Trecuse o lună dela serată. Ciurdă credea că toate merg bine, când îl anunță Mioara:

— Manole, eu m'am gândit . . . Eu aş fi trebuit să iau un bărbat cu care să am un copil, doi, nu unul să-mi aducă în curte lămâi, oleandri, să se țină cu furnalul, s'asculte radio. Tu, Manole, ești un om fudul și sterp. Pe tine te-a condus și are să te ducă la râpă, fudulia.

— Ce zici? râse dânsul.

N'avea de gând s'o ia în serios nici de astădată. Asta se întâmpla când pleca de acasă dimineața. S'a întors la prânz. Înainte de a se așeza la masă, a întreat-o:

— Ce-i cu atâtea geamantane în vestibul?

— Le-am pregătit pentru plecare.

— Pentru plecare?! izbucni Manole Ciurdă indignat, revoltat. Era Mioara care vorbea? Era vocea ei de totdeauna? De sigur. Acea voce plăcută, pe care când o auzea îi amintea gustul parfumat al mierii. Și capul blond cu ochii albaștri și privirea cea deschisă, zâmbitoare.

— Da, Manole, sunt hotărîtă să plec. Aici nu-i de mine. Asta nu-i viață, ce o ducem noi . . .

Parcă ar fi pus mâna pe fonta lichidă curgând pe rină spre șoane! Incercă să glumească — nici acum nu ținea să-și piardă autoritatea, cu toate că se simțea cuprins de amețeață.

— Miorișo, tu ai fi vrut să întemeiem aici un trib de pisici. Este un plan de muncă, nu zic! Dar nu-i pentru oameni de vârsta noastră, să ne jucăm de-a pisicile . . .

— Manole, tu te joci? Totdeauna ai jucat și te-ai jucat: eu am vrut să trăiesc. Te joci, fiindcă ești până în adâncul sufletului coclit de trufie, de vanitate . . .

— Mioaro, se răsti Manole, nu-ți dau voie! . . .

— Imi dai sau nu-mi dai voie, am să-ți spun deschis, pentru dragostea curată ce am avut-o atâtea ani pentru tine. Tu nu ți-ai iubit părinții, nu ți-ai iubit nevasta, nu ți-i dragă, cu adevărat dragă, nici meseria. Ți-am spus, că te-ai luat cu furnalul . . . Nici măcar asta nu-i adevărat! Dar ce-i adevărat este că învățătura ta a fost să-i oprești pe alții să învețe, desvoltarea ta, cum să oprești desvoltarea altora. Ai trecut peste viața altora ca un șivoi de apă fierbinte peste plante verzi.

— Nu-i adevărat, Mioaro, tu știi bine c'am fost naționalist și am ținut la neamul meu.

— Naționalist? Neamul tău Manole? N'ai iubit pe nimeni . . .

— Halal nevastă! Vasăzică de când ne luarăm nu faci decât să mă urmărești, ca să-mi descoperi defecte?!

— Da, te-am urmărit, dar nu cum înțelegi tu a urmări; eu nu fac poliție. La început te urmăream cu dragoste, cu admirație și credeam că om mai bun, mai încântător ca tine, nu se găsește. Eram mândră, că bărbatul meu se urcă sus pe platforma furnalului și privește de acolo până în munții care închid zarea.

Manole o întrerupse:

— Ai rămas o fire romantică, fără nicio legătură cu realitatea: munții, zarea . . . Mofturi!

— Sunt cu picioarele pe pământ mai mult decât tine, care ai spiritul practic, călit de viață. Te miră? M'ai ferit de ciocniri, m'ai dresat să fiu păpușa inginerului Manole Ciurdă? . . . Și te uluiește că păpușa vorbește așa cum își închipuie domnul inginer că numai bărbaților li-i dat s'o facă?

— Până aici — se enervă brusc Manole — cu toate că suferim cumplit, găsesc că începi să devii necuviințioasă ba chiar obraznică . . .

— Vezi, asta te caracterizează. Nu ți-i pe plac cineva — devine obraznic! Mi-am dat seama: am încăput pe mâna unui bărbat cu temperament de tiran, fiindcă nu știe a fi șef cu adevărat. Ce bucurie găsești tu în aceea de a umili pe oameni? Crezi că eu am fost în toți aniiăștia oarbă și surdă, că n'am văzut și n'am auzit cum te porți și cum vorbești cu oamenii? . . . Eu credeam că existența pe care o clădești, o indiguești mereu ca pe un mal sfâșiat de ape; dar va veni o zi când totul se va surpa . . .

— De unde știi tu asta? ridică vocea. Cu cine ai stat de vorbă?

— Am stat de vorbă cu conștiința mea.

— Cu conștiința ta?! Dacă am făcut eu prostia să te duc la casa de cultură! Cuceresc muncitorii femeile, copiii, tot ce-i mai înapoiat. Te-au pus să le cânti la pian, te-au măgulit. Ai uitat de datoria ta de soție.

Viața lui a fost din totdeauna spintecată în două: acasă se adapta la un stil, or ordine, în fabrică la alt stil! Acum ieșea la iveală și pentru dânsul spintecătura.

— Ei și? Mi-au căzut degetele dacă am cântat pentru muncitori? Cât privește de măgulire? A nu! Oamenii aceia nu m'au măgulit! Mi-au cerut numai să vin să muncesc alături de dâșșii. Eu însă n'am ce face alături de ei. La drept vorbind nici nu mă simt bine. Altfel am fost eu educată. Deaceea, mă duc la rudele mele.

— Ah! — răcni Ciurdă, parcă îl înțepase un spin. Dumnealor, cu Partidul lor se bagă încetișor, încetișor în suflete, nici nu-i simți și apoi calcă pajiștea de flori cu ciobotele.

— De unde scoți tu, Partidul? Doar singur zici la întruniri: noi social-democrații și voi comuniștii suntem tovarăși, frați! De ce te superi, că ei îi vorbesc soției tale ca unei tovarășe?

— Tu tovarășa lor? . . . Și acum, ai să mă și părăsești că nu's sincer față de ei.

— N'am vorbit cu nimeni dela Partid. Mi-i deajuns c'a ajuns să-mi fie nu știu cum de tine, că treci umflat de importanța ta pe lângă alt om, ca pe lângă o piatră.

— Prost e acela ce-ți ia în serios capriciile tale de fetiță răsfățată. Credea că-și va salva prestigiul, bagatelizând discuția.

— Mă duc să-mi iau gazetele și mă întorc.

Plecă. Irupsese deci ca un vulcan, Mioara, placida grațioasă, prostuță. Tot ce-i ascunsese zece ani îi aruncase în obraz. Ciurdă suferea din vanitate. După mai bine de o jumătate de oră de rătăcire prin orașel (când vorbise cu sine însuși cu glas tare), își aduse aminte că are o situație foarte importantă, și dacă și-a ținut prestigiul până acum, înconjurându-se de severitatea lui, trebuie să continue.

Se înapoie acasă. Nu-și găsi nevasta mai îmbunată, cum se aștepta. Dimpotrivă, mai hotărâtă să rupă căsnicia și să plece.

— Dar Mioaro, încercă el să-i vorbească lin, aproape lingușitor, tu nu înțelegi că te iubesc, că are să-mi fie urât fără tine ?

Dârzenia ei păru o clipă să se frângă. Poate își amintea de dulceața celor dintâi ani. Se apropie de ea. O îmbrățișă. Ea îl sărută din vârful buzelor pe frunte.

— Mă duc singură la gară: nu-i nevoie să mă conduci . . . Mai târziu, când am să-mi găsesc echilibrul, am să-ți scriu . . .

— Mioaro, dar nu se poate . . . Cui mă lași ? . . . Pe aici mi-i așa de greu ? ! . . .

— Nu se poate altfel, Manole. E prea târziu să mai găsești sprijin în mine.

N'a mai fost în stare s'o înduplece. Pleca. Trebui să accepte situația. O singură rugămintă avea: să găsească un compromis. Ea a primit: atâtea amintiri ce o copleșeau în acel ceas de despărțire, de rupere de bărbatul pe care a crezut că-l iubește, stărniră într'însa un val de slăbiciune.

Manole s'a repezit până la uzină, să anunțe că-și duce nevasta la București. Și a dus-o pe Mioara la părinții ei, să ascundă cel puțin câțva timp spargerea cuibului lor . . .

A lipsit o săptămână. S'a întors. Dela gară acasă, de acasă, fără să se schimbe, așa cum venea dela drum, o luă spre uzină, dar nu pe poarta birourilor, ci către poarta dosnică de intrare a oțelarilor.

Era coclit de otravă. Se clătina de amețală. Făcea pași mari, iuți. Se mai gândea că nu se poate ca Mioara să-i fi asvârlit vorbe atât de grele; se arătase doar în toți anii blândă, domoală. El avusese impresia, că nevastă-sa ar fi parcă adevărat o mioriță. Nici nu-i venea a crede că ea poate gândi în chestii ce-l privesc și pe dânsul. Acum ieșea la iveală că în căpușorul ei s'au elaborat fel de fel de gânduri, pe care el nici nu le-a bănuț. Dădușe totdeauna impresia că nu ar putea trăi decât ca reflex al lui, și când colo, în toți anii de căsnicie ascunsese că în căpușorul ei funcționa un laboratoriu de gândire. Avusese îndrăzneala să-și facă și o părere obiectivă despre dânsul ! . . .

Se pregătea să treacă linia pe care se transporta fierul vechi. Il opri un ciung. Il cunoștea după figură. Nu și după nume. Era un om din satul de sus, de unde izvorăște pârâul ce taie în două orașelul.

— Să nu vă fie cu supărare, domnu' inginer, că vă pun și eu o întrebare: are voie un particular să intre în uzină ?

— Are, dacă are treabă și dacă a trecut pe la serviciul de identificare! răspunse cu jumătate de glas Ciurdă. Și parcă-i pare rău că s'a oprit.

— Păi, da' ca portarul să mi-o cheme pe nevasta mea când s'a dus cu vaca la pădure și s'o aducă aci în baracă — are voie? ...

În clipa aceea i se păru lui Manole Ciurdă că ciungul l-a oprit anume ca să-și bată joc de dânsul ...

— Lasă-mă în pace, omule! Ați ajuns ca nebunii! spuse și grăbi pasul ...

Ii place lui munca dela furnal? L-a pasionat cu adevărat vreodată? Adevărat este, că a învățat mai bine decât alții meseria. Pe timpuri, când a intrat el în uzină, fugeau cam toți inginerii de furnal. El s'a apropiat de meșterii bătrâni, care de mai bine de un sfert de veac cunoșteau toanele furnalului și știau cum trebuie să i se prepare mâncarea sus, pe platformă: ce amestec de minereu, de coks, de span prăjit și cât vânt are nevoie, cum trebuie dat vântul. A învățat dela ei tot ce l-au putut învăța. După aceea a pornit să-i înlătore ca să rămână singur. Intorcea lucrurile, să se înrădăcineze convingerea că numai el este indispensabil și furnalul nici n'ar putea funcționa fără dânsul. Acaparând toate secretele privitoare la capriciile furnalului, nu înțelegea să împărtășească nimănui nimic din ce știe.

Se îndreptă pe sub conducte, printre cowpere, printre furnalele stinse, spre cel din mijloc, cel mai trainic.

Sprijiuit de zidul afumat, cu lopata în mână, un muncitor cânta:

— « Cine mere în cătănie ... ».

Se opri când dădu ochii de inginer. Pe scările răsucite ce duceau sus spre platformă, tropăiau unii ce coborau, ciocnindu-se cu alții ce urcau.

— Aicea îți găsiși loc de taifas? îl încolțiră pe unul care încurca drumul.

Manole Ciurdă privea la oamenii în luptă cu furnalele; e nevoie totuși de îndrăsneală, de curaj, de elan.

Pe puntea ca de vapor a furnalului se opriseră doi: un uriaș, burtoș, cu ceafa ca de taur și unul uscat, lung și cu un cap ascuțit ca de știucă.

— Auzi-l pe ăla de colo? vorbi ursoiul. Fierbe ca un ibric ... Cum ziceai că te chiamă?

— Cum să mă cheme? Dracu' mai știe. Niculina, nevastă-mea, îmi zice de doi ani Niță. Dulgherii, zugravii, fierarii, lăcătușii, toți cu câți am lucrat împreună în anii aștia dela război încoace — meșteri serioși — îmi zice Nae. La armată îmi ziseră Niculae. Aici la poartă, de al dracului, m'am înscris și eu Niță Nae Niculae, că nici actele nu mi le cerură.

Cel care vorbește se oprește. Face cu ochiul unui muncitor care scoate dintr'un cowper cenușe de culoare cărămizie; praf de minereu suflat prin gurile de vânt.

— Șefule, cum îl chiamă pe inginer?

— Moașă-sa pe ghiată cum îl cheamă! răspunde muncitorul.

De năduf aprinde o țigare. De pe gura cowperului scapă un nour de praf care îi învăluie pe toți.

Niță Nae Niculae flueră a pagubă. Se sprijină de puntea furnalului, imită țambalul, naiul, cobza, mandolina și, în timp ce cântă o frântură, poe-nește din degete.

Când se satură face către namila sa de tovarăș:

— Da' pe mătăluță cum te cheamă, nene? Că numai de întrebat m'ai întrebat, dar de recomandat nu mi te-ai recomandat.

— Nu-ți spusei? Aurel Ciritei!

— Aurel Ciritei? Frumoasă denumire. Asta miroase a pădurar de Moldova. Da' ce mi învârtești matale în civilitate, — că se cheamă că aici suntem la cazarmă...

— Nu's pădurar, mânzule, eu sunt frizer! răspunde celălalt. Când te taie la ramazan, adică știi ce-i aia? când faci foame, schimbi foarfecele și briciul și pă ce?... Cum se cheamă dricu' ăla la care ne puseră nehaliții de sus să împingem...

— Ii zice pă franțuzește: corfă! — ca să-ți fie mai ușor când te întinzi după ea, s'o scoli din somn și-o împingi, uite așa, nene!

Manole Ciurdă asculta; uita puțin de sine însuși. În genere e sever cu muncitorii: îi ține la distanță cu mândrie. Deși mai bine ca oriunde se simte la uzină.

— Da' cioban la oi n'ai fost?... mai întreabă Niță Nae Niculae pe Aurel Ciritei.

— N'am avut ocaziunea. Cu toate că-i meserie bună pentru plămâni. Inșă de moșit tot am moșit-o pe una, că s'a întâmplat să fie așa. Eram în tren spre front. Pleca femeia la bărbat. El lucra la cazemate, tocmai la podul de la Dunăre. Dar cum dracu' plecase la drum, când era în poziție. Au apucat-o durerile facerii.

— Va să zică și matale, unchiule, ai fost la război?

— Fost, mânzule! Cum să nu fi fost? Opt ani am tot făcut armata. Câte divizii de ofițeri am ras, la câte regimente din cocoanele lor le-am făcut permanente, d'aș avea numai câte un leu, știi ce m'aș face... Fabrica asta, cu animalele astea, cu tot, le-aș cumpăra... Parcă le clădeam — nebunelor! — cuiburi de rândunici în cap... Dar tu făcuși războiul, mânzule?

— Il făcui, nene, cum să nu-l fac? Nu mă târâseră până în Caucaz? Dar de întors nu m'am mai întors târându-mă, ci fuga, fuga, îmi sfârâiau călcăiele. Mă, frate, ce mai pății la retragere! N'am să uit cât lumea...

— Ei! se arată interesat celălalt. Ciuli urechea și muncitorul care tușea, înăbușit de praful de minereu pe care-l scotea cu lopata din cowper.

— Fugeam, nenicule, fugeam și nu mă opream, cum îți zisei, și mă tăia aici așa și-mi erau umflate picioarele și mi se uscaseră limba și se lipise de cerul gurii. Și «ferfluchții» înaintea noastră în mașini cu cognac la sticle, cu zahăr în sac și țigări la tabacheră fugeau și ei. Ei ardeau benzina dela sondele din Prahova, noi benzina dată de mămica din Tîrchilești. Odată ne pomenim încercuiți. Aici îmi zic, te înfundară, Nae Niculae?! Când, ce să vezi?

Dintr'un tufiș îmi iese un rus, întinde revolveru. Odată cu dânsul mai ies vreo treizeci de băeți, tot bățăiori ca niște fetițe frumușele, tot cu mandolinele la piept, gata, gata să le descarce. Că ce fetițe! Numai la obraz era. Da, vedeai bine că fetițele astea te frânge dac'or vrea.

— Christoase Doamne, — mă rog —, nu-l lăsa pe Nae Niculae: că n'a vrut să moară de plăcerea lui, numai de răutatea ălor mari! Dar ce să vezi? Numai ce ne întrebă ofițerul rus, pe românește. (Și vorbea ca apa).

— Măi, voi ce sunteți? Noi: — Ce să fim? Soldați! Apoi plânge-te lui, că ne-a dus până aici, că am fi bucuroși să ne întoarcem acasă. Să ne lase în pace, zicem noi, n'avem nimic cu țara lor. Dar el: — Stați, măi fraților, dacă sunteți sau nu adevăratele soldați, nu știu, soldățește văd însă că sunteți îmbrăcați. Deaceea vă întreb: — Voi ce sunteți, nemți, unguri, români? — Români! strig eu. Români, taică! Să-i șară ochii ăluia de te minte!

— Păi dacă sunteți români, ce căutați tocmai la Don? Ia ștergeți-o și nu vă opriți decât tocmai la Tisa!

Și râde de noi și-și mișcă brațele, ca și cum ar alunga niște găini. Pune-te atunci pe fugă, neică! Da' ce fugă?! Cu picioarele la spinare! Fugi, zi și noapte, zi și noapte, tot spre apus, spre apus, prin troianu' înalt cât plop. Am fugit și am fugit, până n'am mai putut. Ne-am oprit într'un loc unde se topise omățul. Mă uit. Nae Niculae ce te faci de haleală? mă întreb. Stau răchitele parcă ar sta niște gospodine în apă până la brâu. Nu știu de unde, cum, m'am julit la mână. Doare! Ao! Mă duc să bag în baltă mâna, s'o spal. Când colo, ce pățește Niță Nae Niculae? Dă de un băț moale și cărnos. Il scot afară. Ce să vezi? Ditai șalău de patru kile! Maică-măiculița mea! Niță, avem cu ce umple burta! Mai bag odată mâna: alt șalău. Numai de șalăi de cei grași, care nu se puteau mișca, era plină balta...

Aurel Ciritei pare că s'a plictisit. Iar Manole Ciurdă deasemenea.

— Măi, face frizerul către muncitorul înconjurat de nouri de praf, cum îl chiamă pe inginerul vostru?

— Ce vrei cu dânsul? întrebă Manole Ciurdă ieșind din locul unde stătuse pitit până atunci. Eu sunt...

— Imi pare bine de cunoștință! răspunse fără a se înfricoșa Aurel Ciritei. Tocmai vroiam să aflu, șefule, unde este hotelul! Că vreau să mă duc să mă mai odihnesc; aici te obosește aerul.

— De ce hotel ai nevoie? întrebă nedumerit Manole.

— Cum ce hotel? Șefule, mie nu-mi pui cioc! am lăsat meseria la București ca să vin aici, că ni s'a promis hotel cu baie și biștari... Nea Niță, dacă nu-i hotel și nu-i papă bună, luăm valea...

Manole Ciurdă nu-i mai răspunde, ci se îndreptă grăbit la furnalul trei.

Se opri la furnalul unde-l vedea agitându-se pe Moisa Ion Chincea. Vorbea cu ceilalți.

— Apăi, dacă nu te uiți la ea, muierea-ți fuge după altul! zice Moisa Ion Chincea.

— Ce are aface furnalu' cu femeia? îi puse pe neașteptate întrebarea Ciurdă. Topitorul nu pare deloc mirat.

— Apăi are, tovarășe inginer, că dacă la bucătărie nu se uită gospodina, nu iese mâncarea bună.

— Așa?! respiră ușurat Manole Ciurdă.

— Când ați plecat d-voastră — câte zile sunt de atunci?

— Lasă câte zile, asta nu-i treaba voastră...

— Apăi este, tovarășe inginer. Cum să nu fie? Că dacă d-voastră ați face ceasornice și eu aș topi fontă, n'ar fi legătură. Dar așa, este. Că se face, de voie sau nevoie, legătură între oameni când muncesc laolaltă. Nu sunteți dv. să spuneți: — Fă așa, fă pe dincolo, că altfel nu mere bine treaba...

Manole Ciurdă plescăi înciudat. Moisă Ion Chincea îl simțise că-i cu fierbințeală pe dinăuntru, însă continuă:

— Ghiftari puțini au venit la lucru cum se întâmplă. Mai cu seamă la schimbul de noapte au venit doar câțiva. După leafă or fi beut și ei puțin. Și dacă a fost să fie așa, n'am mai ales: m'am repezit la băraci, am chemat să vie care or vrea să încerce, că altfel or rămâne fără pâne. Or venit. Da' cine să-ți vie? Tot de cei care n'or fost văzut nici cum arată la obraz coxul și limonita. Domnii tehnicieni de sus, s'or odihnit și dumnealor, ca să se uite ce bagă șăgârții de plăvari în corfă... Or fi turnat praf, or fi vărsat gunoi și acu nu iese nimic...

Manole Ciurdă uită de necazul ce-l rodea la inimă. Se îndreptă către gura furnalului: prin luneta violetă nu se vedea fonta fierbând. Dădu târcoale furnalului.

— De mai bine de cincisprezece ani de când lucrez în uzină, da' năcaz ca ăsta n'am pomenit! zice.

Moisă Ion Chincea zâmbi:

— Apăi și noi tot așa ne-om gândit: că nu s'a mai văzut bubă ca asta... Ne-am dus la tovarășul Pavel și ne-am sfătuit ce-i de făcut. A venit și dela Partid, dela noi, tovarășul Toma; au venit dela conducerea Sindicatului.

— N'ați făcut nimic până acum? se răsti Ciurdă și ridică fără voie tonul. Cu atâtea moașe nu-i de mirare că i-a căzut greu la stomac furnalului. Dacă mă călca trenul?...

— Or fi fost mulți. Da' moașe nu prea. Deaceea au făcut... Ne-am zis, că dacă nu-i bătrân într'un loc, apoi trebuie să pleci să-l cumperi din altă parte. Noi i-am tot gonit pe bătrânii noștri...

Manole Ciurdă dădea semne de nerăbdare. Moisă îl simțise și parcă într'adins întindea vorba ca să-i calce pe nervii lui încordați.

— Da, au venit tovarășul director, tovarășii dela Partid, inginerii toți. Au văzut cum crește ca ursu' în burta cuptorului și se duce dracului. Atunci și-a adus aminte tovarășul Ștefan Cruță, că mai trăește maestrul Vidic, scos la pensie; mi-am adus și eu aminte de inginerul Benko Ferencz. S'a dus Ște-

fan Cruță să-i cheme și când or venit aici, în puterea nopții, numai ce s'oruitat amândoi bătrânii și or și zis:

— Gurile de vânt s'or înfundat de praf.

Că de când se știu ei, numai odată o mai fost la o întâmplare de asta. Și s'o întors către Benko, Vidic Viliam: — Știi cum vine, tovarășe inginer? Pui o încărcătură de praf, mai pui alta. Se surpă odată, cade până în bazinul de jos unde fierbe fonta și odată se ridică fiertura de fier urcându-se până la gurile de vânt și le astupă.

— Așa-i! a încuviințat de partea lui și Benko Ferencz. Asta a fost la Paștele lu'nouășutenouă, când s'or îmbătat plăvarii și n'or cernut cum trebuie papara pentru furnal. Zicea Nandra Mihaly — el era inginer pe atunci — că s'o strâns ca miezu' de pâne caldă la stomac și s'o lipit. Da' urs nu-i asta. Bătrânul ne-a pus să destupăm gurile de vânt...

Vorbea cu atâta încântare și însuflețire Moisă Ion Chincea, ca și cum ar fi vorbit de felul cum ar desfunda hogeacul dela casa lui...

— Dacă-i așa, înainte! încuviință și Ciurdă. Altă ceva mai bun nici eu nu v'aș fi sfătuit să faceți.

Vocea lui suna stranie, falsă, între oamenii care lucrau. Dealtminteri, nici lui nu-i venea să creadă că asta-l interesează pe el cu adevărat. Stând în marginea vieții era ca și cum ar fi tras cu urechea la ușa altora. Despărțirea de soție? Ca și cum ar suna într'însul un clopoțel de alarmă, ca și cum ar suna un telefon și nu-i cine să ridice receptorul; parcă ar suna și o sireună. Ce i-a plăcut cu adevărat? Să se asigure. Cine-l amenința pentru a fi nevoit la tot momentul să se asigure? Frica încolțea permanent într'însul. Înălătura un motiv, se ivea altul. Se ciocnea permanent cu sine însuși; se încurca în sine mereu. Ducea o luptă fără răgaz pentru a înălătura orice concurență; bara fără milă drumul celui ce-l simțea că nu-i este devotat. Peste această frică pentru cariera sa de inginer, se adăuga durerea de a fi fost părăsit de nevasta pe care o crezuse propria-i umbră, făcând parte din ființa lui...

N'ar mai vrea să-și aducă aminte. El s'a considerat mereu ca o mașină de gândit a uzinei. Nici mașină nu era, nici de gândit nu gândea; fiindcă se lăsa numai prins de aceea ce-i putea fi util, de ceea ce l-ar fi putut sălta. Acum nu avea timp pentru durerea sa personală.

Il jigniseră că au adus, fără știrea lui, pe bătrânii specialiști la căpătâiul furnalului bolnav, pentru a da o consultație în lipsa lui. Ceea ce pe el îl punea de obicei în mișcare era vanitatea: și tocmai vanitatea i-o sgândăriseră. În aparență. Dar cum în zilele din urmă se declanșaseră într'însul atâtea și atâtea forțe pe care le ignorase, simți nevoia să astupe această mocirlă ce mustea, care era însăși vanitatea sa.

Parcă-i revenise neastâmpărul, interesul viu din ziua când suise pentru întâiaș dată scara spre știc, apoi scara în spirală sus, spre platforma de încărcare. Cu ce pași repezi și cu multă sprinteneală urca până sus! Cerneau minereul; îl prăjau, pregăteau ghitte cu mangal și span.

Auzi pe un băețas plângându-se șefului echipei:

— S'a dus întrecerea noastră! Dacă nu se înfunda furnalul, câștigam. Tovarășe Adochitei, premiul nostru merge înainte?

— Dacă stă furnalul nu stă și premiul. Călca-l-ar vaca cea neagră pe cel de-a astupat gurile de vânt! Ca pe un dihor l-aș străpunge: rangă de fier în inimă i-aș înfige. Că asta numai din răutate a făcut-o, să nu câștigăm premiul.

Ciurdă, care de obicei trecea printre ghiftari prefăcându-se că nici n'aude ce vorbesc, simți nevoia de a se amesteca.

— Nici o grijă, băiatule; în câteva ceasuri va merge furnalul ca în timpurile când era tinerel și sprinten, și premiul merge înainte.

— Dacă ziceți dv., că doar, de atâția ani îi știți — felișagul.

De jos se auzi telefonul.

— Gura de vânt numărul trei funcționează?

— Infundată, topită...

— Destupați-o cu sudură autogenă!

— S'a pus! Nu merge sudura.

— Aduceți pickhamer.

Niciodată, în ceasul de noapte târzie, nu era atâta circulație pe scara furnalului: coborau și suiau sudorii, lăcătușii, mecanicii, electricienii dela forță: furnalul era pipăit la fiecare încheetură și uriașul părea cuprins de friguri.

Manole Ciurdă era când sus la corfă, când la gâtul furnalului, când jos, la lentilele unde observa cum e alimentat de vântul care, prin gurile desfundate, începuse a topi încet, încet, a desprinde câte un bulgăre din uriașul bloc de fontă și sgură închegată.

Trecu un ceas. Se întâlni pe platformă cu Pavel Ilie.

— Te așteptam cu mare nerăbdare, tovarășe inginer. Eram încurcați; am fost nevoiți să-i chemăm pe pensionarii uzinei... îl întâmpină prietenos Pavel.

Au dat amândoi împreună o raită la prăjitoare, la încărcare: scrâșnea platforma, vujia văzduhul.

Se simțea foarte aproape de omul ăsta — Pavel — cum se simțeau și muncitorii. Dece?

— Când vom face mecanizarea, va fi mai ușor. Atunci nu se vor mai ivi, cred, niciodată accidente de astea? îi zise Pavel, când trecură pe lângă grupurile de băeți ce împingeau cârjele.

— Desigur, desigur! răspunse automat Ciurdă.

Gândea: când s'ar fi « deranjat » un Raul Vârnăv sau altul din directorii care s'au perindat, pentru a-și pierde ceasurile pe platformă, sus, fiindcă îl doare burta pe monstrul care rumege somnoros ca un șarpe boa metalic! și Pavel Ilie a stat de veghe aici în lipsa lui, stă acum în prezența lui. Și are o atitudine de om care nu face caz din asta. Nu așteaptă răsplată.

Ce era mai ciudat: pe teren se găsea și Toma Poiană. Înainte se lăsa pe tânjeală. Acum îl antrenase Pavel și el antrena pe alții. Nu sta nimeni locului la o tacla, la o țigare.

— Tovarășe secretar, echipa trei dela încărcare poate pleca? îl întrebă un băețandru pe Toma.

— Dacă vrea, pleacă! Nimeni nu rămâne decât cât poate.

— A venit echipa de schimb și nu-i loc pentru toți.

— Nu oprim pe nimeni! adăogă Toma Poiană.

— Apăi acuma, tovarășe secretar, nu mai e nevoie decât de sudorii care desfundă țevăria de vânt.

— Repezi-te frate, până la Sindicat și zi-le s'o lase mai moale cu mobilizarea.

Se lăsă noaptea.

Luminile orașului pâlpâiau ca roiuri de licurici.

Telefonul sbârâni. Ciurdă puse pâlția la ureche.

— Neapărat! Întâi și întâi desfundată gura de vânt dinspre rîna de sgură! dădu el dispoziție. Se auzi vocea răgușită, obosită a lui Moisa Ion Chincea care răspundea.

S'au oprit pe șine câteva corfe. Un băiat zice:

— Acu' doi ani, când s'a aprins furnalul cel mic, ce zăpăceală...

— Acuma — face tovarășul lui, altă poveste. Și dela Sindicat, și dela Partid, și dela direcție, n'au mai avut odihnă.

Trecu grăbit inginerul Ciurdă pe lângă dâșii și se auzi apoi cum tropăie pe scara de coborîre a furnalului.

— A treia noapte de când se tot lucrează! zise Ștefan Cruță care se ținea după Pavel. Și dumneavoastră, tovarășe director, trebuie să fiți ostenit... Și tovarășul Toma Poiană nu s'a deslipit de lângă furnal...

Atunci simți Pavel, ca o săgetare prin mușchi, oboseala. De când se descoperise că s'a înfundat furnalul a trecut timp. O dimineată. O zi întreagă. Altă noapte. Picoteau de somn unii. Adormeau sub coperire alții. Venea o echipă, alta. Două zile au lăsat să se scurgă sgura; un val de sgură răcită. Se uita la ea Ciurdă, se uita Chincea, se uitau alții, care nu dormiseră deloc sau ațipiseră în picioare, ca niște cai.

Manole Ciurdă nu dormise deloc. Muncitorii îi descoperiră pentru întâia dată uriașele rezerve de rezistență pe care nu i le cunoscuseră până atunci. Poate se miră el însuși, că trăiește cu voința încordată, neodihnit, nemâncat, alimentat doar cu câteva pahare de apă și cu câteva țigări. Însă, când către amiază a văzut fonta scurgându-se pe șină spre șoane, a simțit că adoarme de-a'n picioarele și că va cădea ca un stâlp.

Își aduse aminte de Mioara. Poate că, dacă ea ar cunoaște ce a făcut l-ar stima iarăș!

N'ar fi vrut să fie obosit, ca să ducă mai departe munca. Un sentiment penibil, un fel de obsesie clocea într'însul: că dacă n'ar fi cuprins și târît în

circuitul lucrului, ar fi asvârlit cât colo, ca dintr'un uriaș ciur. Uzina îi pune la dispoziție, la tot pasul, mii de puncte de sprijin, când îl lua cu ameteți. Ii era urît să se ducă acasă. Urită, singurătatea. Și munca dacă nu-i dădea voieșie, îl împlînta în ceva ce nu se clatină.

— Vi se cam închid ochii, tovarășe inginer? îi zise Moisă Ion Chincea. Se cheamă, că ați făcut treabă bună.

Nu mai era nici uricios, nici dușmănos.

— A fost puțin cam grea treaba. Și cam neobișnuită, răspunse Manole Ciurdă. Fără de voie căscă. Dar și dumneata, tovarășe Moisă, ar cam trebui să te duci la odihnă.

— M'oi duce pân' la baracă, să mă odihnesc. Pân' acasă e departe și adoarme trenul sub mine!... glumi Chincea.

— Apăi, noroc bun. Ne vedem la schimbul celălalt.

Liniștit, Manole Ciurdă se îndreptă spre casă.

Simțea că uzina, oamenii ei, încep să facă parte din ființa lui intimă.

Se îndrepta spre casă hotărît să se odihnească un ceas și să se înapoieze.

4

Se petrecea ceva ciudat — desigur, ceva cu totul neobișnuit — în curtea casei de oaspeți. Se cățăraseră vecine pe gard, se uitau la sârma trasă sub nucul cel gros și făceau o zarvă, parcă ar fi asistat la un match între cocoși.

— Cel negru, din dreapta... a ha! acela: mișcă din lăbuțe. Apoi cel cenușiu la fel. N'aș pune mâna pe o lighioană ca asta... Are ghiare de șobolan de câmp.

— Ba nu, de arici...

— Ei de arici? De cărțiță. Numai că nu-i orb. Cel mai micuț de colo a leșinat. Ba nu, mi se pare că mai mișcă.

— E strâns în cleștele de prins rufa. Dar dacă-i scoți cleștele cu care l-a agățat pe sârmă, s'a dus și-i pui sare pe coadă.

Vocea mamei Ileana acoperă zarva. Dar numai pentru câteva clipe.

— Nu fuge, dă-l dracului!... se răstește dânsa. A căzut ca prostu. Când s'a strecura dihania în coteț, apoi la toate păsările — le sugă sângele — pe toate le ucide. Da' Toader o fost mai viclean: le-a pus un cap de cocoș, s'or prins cinci, de poate să se prindă până la urmă și o duzină.

Și iar se pornește zarva.

— Uite-l mișcă. Dacă scapă, mușcă mai rău ca mistrețu'! Feriți copiii!

Toader, intendentul casei de oaspeți, numai el e nepăsător. Incărunțit cum e, începe parcă să samene cu murătura ce prinde floare de mucegai în primăvară. Toată ziua e cu sula în mână. Când e cu grebla, gâdilă prundișul de pe aleile parcului. Când e cu foarfece de tuns crăcile, își pipăie buricele degetelor împunse de spinii trandafirilor. Când e cu sapa, grijește răzoarele de ceapă, usturoi, morcovi și pătrunjel, iar când cu măturoiul, atunci

adună frunza mult prea de timpuriu ruginită și căzută. Trebăluște în liniște, băgat în ea până peste cap; Toader muncește cu liniște ca și cum ar fi grădinar la mii și mii de kilometri departe de uzină. Uneori adulmecă și dânsul boarea de gaze trecându-i gâdilitoare pe sub nară. Tușește, strănută, se uită cu ciudă la coșul oțelăriei — singurul înălțat atât de sus, că se vede din parcul casei de oaspeți, — ridică de pe jos o frunză de nuc, pe care, după ce o freacă în palmă foarte atent, ca și cum asta ar face parte din munca, din datoria lui, o duce la nas, se arată puțin nervos, puțin supărat. Inșă cu măsură, ba chiar cu un fel de indiferență, fiindcă Toader nu-i nici ursuz, nici supărăcios. Cât strânge în mână mătura, sapa sau furtunul de stropit gazonul, apoi nu-i mai trebuie nimic: e ca fericit. Fericirea lui seamănă poate cu somnul, mersul lui fiind un fel de lunecare de somnambul, pe care l'ar fi cuprins somnul sub o apă. Nimic nu-l supără. În viața cea de toate zilele, Toader intendentul nu are păreri, nu simte nevoia să-și facă păreri. Ileana, mai ciudoașă, mai ambițioasă, își face fel de fel de păreri și mereu îi cântă și îi descântă lui, fie că o aude cineva — tocmai cel ce nu trebuie s'o audă, — fie că n'o aude nimeni!

— Toadere, zice ea după ce s'au liniștit vecinele de pe gard și nu mai strigă, ci se uită cum se svârcolesc dihorii, nu-i a bine. Intr'o bună zi ne în-treabă directoru' ce porci păzim pe aici și ne face țidulă de plecare.

— Taci, fă, nu mai cobi: că se prinde! răspunde el după o pauză. D'apăi ce te-a apucat!... așa din senin cu directoru'?

— Ce m'a apucat? De ce nu s'o îmbătat și dânsul aseară, cum or făcut inginerii care au venit dela București.

— Dacă nu bea, cum să se îmbete?

Nu se poate obișnui mama Ileana cu Pavel. Ii răstoarnă toată înțelegerea ei despre felul cum se cuvine să fie un director. Pavel nu seamănă cu nici unul din directorii ce s'au perindat în fruntea uzinei, cunoscuți de dânsa. Pe vremuri nu era pentru oaspeți casa, ci locuința personală a directorului. Dacă avea dânsul poftă, găzduia un musafir, dacă nu îl trimetea să se culce la d'alde Zmeu, la d'alde Vântu, Ciurdă, sau alți ingineri, având casă cu încăperi multe.

A, la masă da, îl poșteau: Căci masa, știa directorii s'o prefacă în petrecere. Ce purtare avea cel dinainte, holteiul, domnul Raul Vârnav! Cum se întorcea dumnealui acasă? Întâi trântea cu atâta putere poarta de fier, că se sguduiiau pereti și se clătinau ferestrele. Să se știe, că a sosit! Apoi, ce mișcare se stârnea! Parcă răvășea vântul hârtiute și frunze, așa fugeau cei ce se întâmplau a se găsi în curte. După aceea, când credea că s'a luat cunoștință de sosirea lui, îmi atingea Vârnav, numai cu vârful, o pietricică, nimerindu-o drept în nasul piticului împlântat în prundiș, piticul căruia intendentul îi pusese în spinare o cușcă de lemn. (Singura glumă, de altminteri pe care a fost în stare s'o facă la viața lui). Se oprea nițel Raul și trăgea cu coada ochiului. Privirea lui metalică, pătrunzătoare, părea că se șterge de om, ca o plăsea rece de pumnal. Infricoșată, mama Ileana se tot dădea

La o parte din cale-i, se lipea de perete, parcă, parcă, să se confunde cu zidul; cu toate că el avea loc destul pe unde să treacă. Ii plăcea lui Raul Vârnăv să-i vadă pe oameni, speriați, smeriți, să se uite la dânsul ca la trăznet. De aceea și ajunsese mama Ileana cât se poate de slugarnică față de director. Cinci fete avea ea. De cum îl zărea pe Vârnăv trecând pragul, Ileana și pornea să le strige să-i ureze lui: Bine ați venit—săru' mâna! Ele însă, svăpăiatele!—se încăpățâneau să se împrăștie, că era nevoită Ileana să le scoată din bârloage pe unde se ascundeau sălbăticiunile, să le împingă, pentru a fi văzute. Uneori, Raul Vârnăv le auzea cum în loc de acel «săru' mâna» mios, deprins în silă, îl injură din adâncul inimii și-l și blestemă. Pe dânsul asta nu-l mișca. Dimpotrivă, îi plăcea chiar că face pe alții să sufere. Ținea să fie măgulit și slugărit. Măcar și atunci când începuseră muncitorii a-i spune, cu oarecare sfială «tovarășe» — așa cum deprinseseră în viața sindicală — încă lui îi plăcea să bage spaima într'înșii.

Pavel Ilie era dimpotrivă, prietenos. Uneori nici nu le venea să creadă, că poate fi director un bărbat care nu bagă groaza în oameni. La casa de oaspeți și-a ales o odăiță, iar musafirilor le da găzduire în odăile cele mari. Musafirii luau masa în sufragerie, puneau radio să cânte, prelungeau masa de prânz până aproape de înserat. El se ridica cel dintâi. Ileana credea, cu cât cineva-i mai mare, cu atât se cuvine să-și ieie o porție de lene mai mare: alții să muncească, iar el să supravegheze doar. Pavel îi răsturnă și în această privință deprinderile; e cel dintâi la treabă și cel din urmă care lasă treaba...

La sosirea trenului de noapte au picat musafirii. S'a pus masă mare, s'a prelungit masa până după miezul nopții. Musafirii au mai stat de vorbă, Pavel s'a dus la culcare. S'a deșteptat pe la vreo trei, când a sunat sirena de alarmă, s'a repezit în uzină. Ea l-a văzut. — Mă reped, mamă Ileană, numai pentru câteva minute. Dar a rămas câteva ceasuri, până a legat ziua de ieri cu cea de azi.

Incurcătura mamei Ileana se schimbase la început în spaimă când îl văzu pe Pavel cât nu-i ursuz sau fudul, cum se aștepta dânsa să fie, ci, dimpotrivă zâmbitor. Cum se întoarse dela uzină intră și în bucătărie:

— Ei, ce mai faci, lele Ileană? — întrebă. Intră în vorbă cu fetele, cu Toader. Parcă n'ar sta de vorbă cu «argatul» cu nevasta și gloata lui, ci tot cu director de uzină. De bunătate o fi plin, de bunătate, dar asta o necăjește.

— Țasta coace ceva, că prea-i prietenos! se tânguia ea fetelor. Ele îi răspundeau:

— Pe tovarășul director Pavel nu l-o tăvălit maică-sa în puf, nici cu lingurița de aur, papară nu i-a dat! De aceea îi de treabă.

— De treabă? se supără Ileana. Apăi tocmai asta nu-i a bine. Că are să ajungă să n'aibă nevoie cine să facă treaba la casa de oaspeți și are să ne alunge.

O scotea din sărite, pe mama Ileana, că nici copilele ei nu-i țineau parte. Și acum îl bătea la cap pe Toader . . .

Pavel abia se întorsese din uzină și la sunetul sirenei s'a sculat, a ieșit pe scară acolo unde își perie el de obicei singur hainele și-și șterge ghetetele (cât a vrut să-i facă treaba asta mama Ileana și el n'a primit!). A adulmecat. În curte, pe sârma întinsă pentru bătut covoarele se sbătea o vietate micuță cât o veveriță, alături alta, alta . . .

— Ați prins o veveriță, mamă Ileana?

— Pe dracu, veveriță! E dihor toată ziua. S'au prins cinci . . . Au tras la cotețul nostru. Dela vecini au venit.

Când se uită bine Pavel vede pe sârmă, prinși ca rufele în clește, cinci dihorași vii, negri și cenușii, svârcolindu-se, încercând să scape de strânsoare. Fetele se învârtesc în jurul sârmei, își astupă nasul cu șorțulețele.

Pavel se uita în zadar peste chioșcul îmbrăcat cu viță. Nu-i vizibilitate. Gazele și fumul mânate de un vânticel învăluie ca de obicei, în valuri cenușii, jumătate din orașel. Parcă s'ar fi înălțat sus de tot, dealurile dimprejur. Simți, puternică, grețoasă, duhoarea dihorilor ce încearcă a scăpa din strânsoarea cleștelui.

Una din fete aduse cleștele dela bucătărie. Zădări puțin micul animal captiv, plesnindu-l peste bot. Dihorașul încercând să muște fierul, ea îi dădu una în creștet, că-l ameți și răsese când animalul scoase un fel de chițcăit ascuțit, ceva de semăna cu suspinul de sperietură al șobolanului și al gaiței.

— Nu așa, izbucni Pavel. De ce atâta cruzime și sadism? Tovarășe Toadere, ucide mai bine dumneata dihorii, jupoaie-i, că-i bună blana, dar de chinuit, nu mai îngădui să fie chinuți.

— Nu pot! răspunde intendentul. Că nici bună nu-i blana la nimic vara. Ii prea rară. După ce dă bruma i se îndeasă părul. Dacă n'am prins lighioanele la timpul lor, n'avem ce face cu ele.

Mama Ileana crezu că-și ascunde gândul când se uită la Pavel cu uimire. Pentru întâiași dată îl vedea poruncind ceva: să nu fie chinuite micile fiare și asta îi provoca un sentiment de admirație.

— Dă-o încolo, tovarășe director, pe Marioara, că-i a dracului și nervoasă; toate pisicile le trage de coadă și dă la cap dihorului, să se răcorească . . .

Pavel era sub stăpânirea penibilului sentiment ce i-l provocau rezervele de sadism, de cruzime colcăind în codana puberă ca și în vecinele care, numai după ce l-au văzut pe dânsul, s'au dat jos de pe gardul pe care se cățăraseră ca să nu piardă spectacolul agoniei dihorilor.

Sunt împrejurări în care se cere, poate, să fii iute. Pavel nu era grăbit. El avea răbdare. Până și cu propria sa nerăbdare ce-i da ghies în acea clipă, când spectacolul cu dihori îi distrară grozav pe vecinii casei de oaspeți.

De când se tot îmbăiază și se rade Costel Banciu, care conduce în minister direcția industriei metalurgice și chimice? A venit cu musafirii de az'noapte. A mâncat cu poftă, a băut cu poftă, a ascultat, la miezul nopții, știrile dela

radio, a lunecat cu foarte multă dibăcie când a venit vorba despre cât timp are de gând să rămâie în orașelul siderurgiei. Vorbește, vorbește nu numai ca să nu-i lase pe alții să spună un cuvânt, că era să se gândească măcar la altceva decât la prezența lui. Are o siguranță nemaipomenită în tot ce spune, parcă ar căuta să-i intimideze pe ascultători.

Se pomenește cu Banciu în ușă.

— Ne-ai părăsit devreme, directoare... ca să stai toată noaptea în uzină. Ce era cu alarma care m'a deșteptat când abia ațipisem?

— Nimic. Exercițiu...

— Ce vreme frumoasă! Vizibilitate bună. Vânătoare de capre negre... Acum e timpul lor... Dar să nu tragi într'una borțoasă... Vii cu noi la vânătoare?...

Atunci află Pavel Ilie scopul venirii lui Costel Banciu: mai bine zis unul din scopuri. Fiindcă pentru Pavel era limpede că tot ce spune omul acesta este, ca să ascundă ce nu mărturisește.

Il fixă atent pe Banciu: ochii de o culoare deschisă, străvezii. Parcă te aștepti să vezi în fundul lor cum crește gândul. Dar sunt ca o apă limpede, în care nu se vede nimic mișcându-se. Buza trasă în sus. Sub buză o musculiță de păr scăpată de sub ascuțișul lamei de ras, nările dilatate. Capul îl ține sus cu mândrie.

Privirea-i se oprește asupra dihorilor spânzurați pe sârmă.

— Aveți și căpcane pe aici; ca să vă aprovizionați se vede, cu blănuri de iarnă.

Il izbește cu totul neplăcut râsul lui Costel Banciu. Un râs ca și cum l-ar gădila ceva în cerul gurii, și s'ar trage apoi ca un fir de ață sau de lână toarsă până în burta ce se sguđuie, din pricina gădiliturii. Ii place cum se chinuiesc animalele spânzurate. Mai penibilă este explicația lui Costel — de ce râde.

— Știi de ce îmi aduc aminte dihorii ăștia? De spânzurătorile dela Odessa. N'am să uit fotografia pe care am văzut-o. O luase un prieten după reprimerea dela Odessa. Ce comic se legănau morții pe spânzurători!

— Comic?! Foarte curios...

— În fine! se opri încurcat Costel. Iau ceva din casă și ne repezim în uzină.

Pavel se uită în urma lui: ce costum elegant de vânătoare își pusese Banciu în cinstea caprelor negre pe care le visa de sigur ieșindu-i în bătaia puștii sale!

Ii trecu prin minte momentul grevii din primăvară. N'avea nicio legătură cu impresia penibilă de acum. A fost în felul ei o bătălie. A câștigat-o împreună cu dânsul massa care îl înconjurase ca pe un dușman, dar care până atunci nu fusese consultată și picotea de neîncredere în propriile ei puteri. Totuși, mereu, irup pe neașteptate, în puncte diferite, mici vulcani. Se sting, irup iarăși. În linie generală se simte atmosferă de aștep-

tare în preajma unei schimbări. A și sosit echipa de activiști din Capitală. Se va putea sincroniza, munca tehnică a direcției, cu cea sindicală și de Partid, cu această echipă hotărâtă să ducă munca până la capăt.

Ciudată-i păru lui Pavel asociația asta de idei; saltul dela una la alta ... Se întoarse Banciu.

O luară spre uzină pe poarta ce duce spre oțelărie.

— Ei, v'ați organizat mai temeinic? întrebă Banciu când se împiedică de niște butuci asvârliți în mijlocul aleii, desfundate. Era ironie, simplă întrebare?

— Ne organizăm în măsura în care ne permit condițiile în care am găsit uzina și pe care nu pe toate le-am putut schimba! răspunde Pavel.

Ce înseamnă răspunsul? Ironie la ironie sau ton sever ca să curme ironiile celuiilalt.

— De sigur! De sigur! păru a-și da aprobarea Costel Banciu.

Pavel continuă:

— E mare deosebire de nivel între muncitorii și tehnicienii din diferite secții ... Ce să facem? Deocamdată luăm de unde putem și ce putem: dintr'o parte munca, până la un punct calificată, din alta entuziasm, din a treia înaltă tehnicitate. Hotărârea, încrederea în oameni, elanul de a răscoli forțele de încredere ale oamenilor tot noi trebuie să le aducem.

Pavel observă că Banciu e distrat după felul cum mormăie câte un: da-da! De ascultat, nu ascultă. Tocmai de aceea sublinie el cu tărie:

— Procesul de producție atrage în muncă, transformă în forțe active pe mulți indiferenți. Se petrece de pildă ceva curios cu inginerul furnalist Ciurdă. Il credeam un chiulangiu de un tip aparte: devine un antrenor excepțional.

— Da! Da! De sigur! aprobă Banciu. Se opri și îmbrățișă cu privirea întreaga uzină. Era în privirea lui ceea ce spunea că-l supără.

— Incepem cu oțelăria? întrebă Pavel, convins că vor da o raită prin secții.

— Nu ne înfundăm nicăeri. Ar însemna să pierdem cu asta cel puțin toată dimineața. Nu-i timp. Vreau neapărat diseară să fiu la cabană, să se organizeze vânătoria de capre pentru mâine dimineață. Nu pot lipsi prea mult.

O luă grăbit înainte.

— Sunteți de părere să chemăm inginerii să stăm de vorbă cu ei acum?

— Nu, dragul meu — îl luă cu un ton protector Banciu. Facem o plimbare; ne repezim până la mine și la întoarcere ... Convoacă-i pentru orele douăsprezece ... E bine?

Iar se arătă nerăbdător și grăbit.

— Acolo ce este? întrebă arătând cu mâna.

— Acolo? Ghiuleaua de spart fonta.

— Da? A propos! Inainte de orice vreau să văd situația financiară a uzinei ...

Asta urmărea? Situația financiară o cunoaște doar ministerul destul de bine.

Pe primul funcționar întâlnit, Pavel îl trimise să-i aducă situația. Curiozitatea aceasta a lui Costel pentru date statistice și nu pentru funcționarea reală a uzinei Pavel nu izbutea să și-o explice.

— Uzina asta de când o cunosc, zise apoi Banciu, îmi face impresia unei pâlpii de râșniță. E adevărat, că pe sus tot torni și torni mereu, dar jos, pe gură nu iese nimic. Câtă energie și câte miliarde s'au băgat aici!...

Dorea, ca și Pavel să fie de acord. Se întoarse către dânsul așteptând întrebător...

— Când cei cari conduc o întreprindere nu au în permanență înaintea ochilor ținta urmărită, apoi e sigur că fac pași de om amețit, și asta se oglindește neapărat în felul cum se înfățișează întreprinderea în capacitatea de producție a ei! zise Pavel.

— A, da, da! o tăie grăbit Costel.

Se vedea, că nu-i de loc dispus să asculte, ceea ce lui i se păreau teorii.

Devenea din ce în ce mai clar pentru Pavel, că omul ăsta, sub aerul său de pripeală, de nerăbdare, urmărește ceva. Ce anume?

— Uzina asta trebuie că a fost cu totul greșit pornită. Cred, că nu i s'a dat destinația cea mai nimerită! spuse Costel Banciu, când trecură peste șine.

Funcționarul înmână în clipa aceea lui Pavel situația financiară. El o trecu lui Costel Banciu, care o parcurse cu mare nerăbdare ca și cum ar fi sorbit o telegramă mult așteptată.

— Aveți un deficit foarte serios... Da, da, lucrați în mare pagubă... Ce vreți? Industrie de Stat! sublinie dânsul.

— Deficitul l-am mai micșorat; a fost mult mai mare... replică repede Pavel.

— Ați vândut la negru laminate?

— Nu. Se vede doar în situație. Dar am aplicat cu stricteță regimul de economie, ce ne-a fost recomandat de Partid.

— Dragul meu, de omul pe care-l pui la regim nu alegi mare lucru. Nici de întreprinderea pusă regimului de strictă economie, mai ales acum, în timpul inflației.

— Noi facem arar toate eforturile ca tocmai fiindcă suntem întreprindere de Stat să le întrecem pe cele particulare. Noi aici nu avem patroni; noi aici trebuie să fim înaintași în toate privințele: dela noi trebuie să învețe muncitorii din întreprinderile siderurgice particulare cum să le dea la cap patronilor.

— Dragul meu, luneci într'un fel de romantism, iar cifrele și situațiile reale se desvoltă după legi ce nu vor ține seamă de nobilele, de frumoasele d-tale sentimente, ele au să-ți dea o lecție foarte aspră. Inșă va fi prea târziu. Noi trebuie să scădem sau să oprim deficitul: eu aici, în situația asta citesc deficit!...

Se întrerupse.

— Ne poate duce o mașină până la mină? ... întrebă când ajunseră în fața garajului.

Băgă situația financiară în buzunar ca și cum ar fi fost un document ce i-ar fi aparținut.

— Cred, că-i mai bun drumul de trăsură! fu de părere Pavel, și se uită lung de tot și cu subînțeles la Costel, cum bagă situația în buzunar.

— Mașină sau trăsură numai să fim la prânz înapoi și să stăm de vorbă cu inginerii ...

N'au mai vorbit nimic până au urcat în trăsură.

Au ieșit pe un drum pitoresc ce urca pe povârniș, spre orașul vechi. Apoi pe malul apei tot timpul — printre dealuri stâncoase, sure — cu albastru și griuri — reci, minerale. Pe apă pluteau rațe ca niște vaporaze vii. Pe capra trăsorii (un cal sur și o iapă murgă — calul sur jucându-se și dând să muște mereu iapa) un băiat tânăr — care a fost lăsat la vatră pentru că-i fecior de văduvă și are doi frați mici — având ceva bun și ironic și simplu în figură. Ii spune lui Banciu care se interesase, că și el a fost furnalist. A lucrat doi ani. Atins la plămâni, a ieșit din munca grea și a fost trimis la grajd. Mână caii.

Pavel urmărește peisajul. Sălciile cu scorburi golite pe dinăuntru, cu spărături. Se întrebă cum poate prin acele coji să se urce seva până sus, la mlădițele ce vibrează pline de poftă de viață. Fiecare salcie este un fel de schelet. Unele sunt pline de mușchi verde, altele par bucăți de iască uriași. Nu știi cu ce să-ți umpli ochii. Dealurile acestea sure, cu brazi uscați care n'au unde se hrăni.

Totuși ce bogăție pare aici neexplorată și neexploată. Cât cuprinzi cu ochii numai dealuri cu vine de fier în ele.

Costel Banciu rupe tăcerea: se simte că reia ideea de unde au lăsat-o înainte de a urca în trăsură.

— Uzinei nu i s'a dat destinația cea mai bună. Nu i s'a dat — și pace! ... Centru siderurgic? Să luăm furnalul. Il vezi pe băiețandru ăsta de pe capră: s'a atacat. Furnalul mănâncă plămâni oamenilor. In schimb ce-ți dă? O fontă de o calitate — să nu mai vorbim de ea.

— Vom mecaniza furnalul, vom introduce metode noi de producție. Nu se vor mai ataca atunci băieții și nu va mai ieși fonta proastă.

— Da! Da! ... Siderurgia nu se poate desvolta pe vom și cu vom. Oțelăria? Invechită! Nu-i oțel, ce se fabrică aici. E tot un fel de fontă. Ca și cum ai pune pâinea scoasă de alaltăieri la cuptor să se mai prăjească nițel. Lamineate? E nevoie să laminăm noi blocurile poloneze? Trebuie să gândim cu curaj, dragul meu. Ce viitor poate avea uzina? In timpul războiului trecut era perfectă. Fiindcă nu era propriu zis uzină. Știu, ai să-mi spui, dar trenurile ce se încărcău și se descărcău? Era altceva decât uzina. Un atelier auxiliar

pentru nemți. Atunci orice era bun: mici ateliere de fierărie, potcovării, lucrau piese pentru motoare de aviație. Acum e altceva. Reconstrucția nu se face să-ți coși petec cu ac de sac . . .

Pavel asculta. Parcă se crăpa un luminiș. Parcă începea să înțeleagă. . .

Coborîră din trăsură. În fața ochilor se desfășura o măreață panoramă. Mina cu orizoantele la suprafață, arăta ca o uriașă floare artificială deschisă: orizoante gălbui-roșcate, vinete-cenușii și în jur un tren micuț cu vagonetele pline de minereu. În câte un cotlon se lucrează. Și de departe, minerii par mici ca furnicile.

Pavel dădu să coboare pe o cărăruie spre fundul căușului uriaș spre locul unde se vedea că se încărca minereul. Banciu îl opri: Imbrățișă cu privirea zarea nemărginită și continuă:

— Desigur, că nu mai sutem cărpaci ca înainte. Cu toții ne dăm seama de asta. Întâi și întâi să asigurăm pâinea țării și îndestularea celor ce muncesc din greu să ne dea pâinea, a țărănimii.

— Dar cine cârpăcește? Cine vrei să lase lucrurile să se desvolte la întâmplare? Ce eforturi nu s'au depus ca să se organizeze lupta împotriva foamei? Partidul a inițiat organizarea salvării dela moarte a copiilor din Moldova, a cantinelor pentru sute de mii de înfomețați. Partidul a condus, împotriva tuturor împotrivirilor campania agricolă — ca să asigure țării pâinea de care are nevoie.

— Desigur, desigur, nimeni nu zice altfel — aprobă Banciu, cu intenția vădită de a-l face pe Pavel să tacă. Dar noi trebuie să ne gândim: covârșitoarea populație a noastră e țărănească.

Pavel deveni mai atent: parcă mai auzise tonul ăsta?

— Am fost imbecili după celălalt războiu. În 1921 s'a tras la Gurbănești prima brazdă a reformei agrare. Le-am dăruit sătenilor noștri câte un petec de pământ. Dar credite, vite, unelte? . . . Nimic! Ei bine, acum după al doilea războiu mondial, a făcut și guvernul Groza reforma agrară. Însă noi nu trebuie să mai repetăm greșelile trecutului, ci trebuie să împlântăm bine pe țaran, pe bucățica lui de pământ: să-i dăm vite, credite, unelte. Mai ales unelte. Am făcut socoteala: ne trebuie o sută de mii de pluguri ca să îndestulăm nevoile celor cu loturi mici.

— Dar tractoare? se pomeni Pavel întrebând ca despre ceva care ar fi trebuit dela sine înțeles.

— Tractoare? îngână Banciu. N'ai văzut ce răbufnire de furie când a ieșit primul tractor dela Brașov? De ce să-l încurcăm pe țaran? Să-i dăm unelte pe măsura nevoilor sale. Tractorul să-l lăsăm pentru mai târziu, poate pentru altă generație . . . Ne întoarcem? S'a făcut târziu.

Pavel înmărmuri. Stranie teorie! Stranie, dușmănoasă!

Și acest bărbat înfumurat, ce se mulțumea cu impresii fugare, care nu lăsa pe altul să « plaseze » un cuvânt, deținea un post de răspundere!

Au urcat amândoi tăcuți. Trăsura porni să coboare la vale și vizitiul ținea în frâu caii, să nu se împiedece. Costel Banciu părea foarte preocupat de operația ce o făcea vizitiul. Când ajunseră pe șoseaua paralelă cursului apei la locul cu cioturi scheletice de salcii bătrâne, Pavel își ridică ochii spre dealurile de sus.

— Numai fier este pe aici... Numai fier...

— Este. Cine contestă? Dar ce să faci cu fierul ce zace în sicriu de piatră?

— Se aduce la prăjitoare și se bagă în furnal.

— Știu. Știu. Dar avem noi voie să consumăm substanța Statului? Depinde și ce rentabilitate poate avea exploatarea. Uzina, e adevărat, are: furnale, cup-toare O.S.M., linie dublă reversibilă la laminoar. Ei și? Ia să dați proporții fabricației de pluguri? Ați în deplini cu adevărat un rol. În direcția asta trebuie să vă îndreptați eforturile. Altfel e risipă de energie, de bani, de materiale. Niciodată văgăuna asta pe care o dirijezi dumneata nu va putea deveni...

— După părerea mea, spuse Pavel Ilie și în vocea lui se simțea un accent de împotrivire hotărâtă, dură — uzina noastră are toate perspectivele de a deveni un centru de mare importanță al siderurgiei.

Banciu zâmbi ironic.

— Centru siderurgic? Nu, dragul meu, să ne mulțumim cu specialitățile noastre... Să nu râvnim a ajunge o nouă Renanie.

Până la uzină nu mai scoase un cuvânt.

Când a fost apoi vorba să țină ședința cu inginerii a cerut s'o amâne până la întoarcerea lui dela vânatoare.

— De altminteri, fiindcă dumneata nu vii la vânatoare, te-aș ruga să transmiți invitația mea lui Zmeu, lui Vântu, pe care-i rog să vie sus până la mine. Să vedem ce părere au și ei...

S'a simțit în uzină ecoul gândirii lui Banciu? O inspecție, o vizită, lasă totdeauna în urmă, asemeni corabiei valul de spumă, o turburare, chiar dacă vizita sau inspecția s'au petrecut cu iuțeală de fulger.

Banciu nu stăruise deloc asupra celor ce le afirma: avea aerul că enunță adevăruri ce nu trebuie demonstrate, directive trasate de centru. Și Pavel știa cât este de neadevărat. Până la dânsul ajunseră ecouri, că Zmeu abia așteaptă ca uzina să se transforme în fabrică de pluguri, că nu mai are sens să funcționeze furnalele bolnave, oțelăria primitivă, laminorul degradat...

Era deci o luptă piezișă ce trebuia dusă cu gentilul, cu glumețul Costel Banciu. Părerile lui, ce învederau planuri de frânare a industriei grele, de împiedecare a dezvoltării siderurgiei, sub cuvânt că-i nevoie de fabrică de pluguri, trebuiau neapărat aduse la cunoștința forurilor conducătoare...

Pavel Ilie ceru grabnic ministerul la telefon, când simplele sale bănuiele prinseră consistență și când își dădu seama că Banciu urmărea un plan de întărire a chiaburimii.

Ceru cabinetul ministrului. Auzi la celălalt capăt al firului vocea limpede-caldă, bărbătească, a tovarăşului Gheorghiu-Dej:

- Ei, ce este, tovarăşe Pavel? Ce atâta urgenţă.
- Am primit o vizită. Şi o convorbire care mi-a părut foarte curioasă...
- Ştiu: mosafirul are soluţii de economie ţărănească. Vino la Bucureşti, avem mai multe de discutat şi vom vorbi şi de asta.

CAP. V

1

Lipseşte un muncitor dela lucru, un ceas, două, o zi, ba chiar şi o săptămână. N'a cerut învoire, nu s'a gândit că i s'ar cere socoteală. Aşa se obişnueste. De când cunosc uzina, de când uzina îi ştie pe muncitori, este aproape o datină: se închide un ochiu. Niciodată nu s'a ținut socoteala de lipsuri, la salarii sau la avansuri. Avansarea, salariul, erau unități de măsură pentru anii pierduți în uzină, nu unități de măsură pentru capacitatea de muncă, devotamentul față de instituție. De pildă: mortezua din hala mecanicei, de lângă strungul cel mare de strunjit cochilii, a încremenit. Nimeni la mașină. Cineva întreabă fără nicio intenție: — Da' unde-i Bilcă? — Eh! Un' să fie? Are treabă, are de împrăștiat gunoii pe ogoru' lu' socru' său! i se răspunde.

— Da' Bandi, dela miezuri, nu-i? Se întreabă la turnătorie.

— Nu-i, precum se vede. V'o două-trei zile nici n'are să fie la uzină: e la prașilă!

— Da' Mițaru Pătru? Cowperele-s astupate și el lipsește.

— Lipsește, cum să nu lipsească! Dacă și-a pierde vremea la uzină cine i-a cosi fânul?

— Da' Zlătuț dela foarfeca laminoarului?

— D'apăi n'a tocmi argat să-l puie la seceră înainte de a i se scutura spicul...

Câteodată lipsesc și dintre acei care țin câte un argat, doi, pe la curtea lor.

— Lipsește Pălinaș? Păi, da' cine să vadă de argat?

Fără ca oricare gospodar, cu mai mult sau mai puțin pământ, să rămâie pe acasă, când are treabă. Sunt și unele excepții: acei care n'au casă, n'au pământ, n'au vite, au numai meșteșugul lor care îi hrănește pe ei și pe familiile lor, muncitori care n'au decât puterea și iscusința brațelor lor. Aceia nu lipsesc. Parcă-s priponiți de uzină.

Totuși, ceea ce nu era de așteptat s'a întâmplat.

S'a schimbat comitetul organizației de Partid a uzinei: a ieșit întâi din producție Dumitru Matei, luând locul lui Toma Poiană trimis în altă muncă.

Se întâmplă atunci ceva ce nu s'a mai pomenit de când îi uzina: lipsa s'a observat! Tămbălău! S'a vorbit și s'a cârtit, de s'ar fi zis că s'au scos șuruburile principale dela toate mașinile.

— Tovarășe Crivăț! — strigă Chincea. Nu l-ai văzut, bre Abele, pe tovară Crivăț? Mi se pare că iar a căzut capacul în furnal și îl ducem la spital pe tovarășul Crivăț, după ce s'a îmbăta cu gaze . .

S'a mirat că nu răspunde; s'a mirat, că lipsește. Crivăț era doar dintre acei care nu știau alta decât meșteșugul lor. N'avea ce să-l oprească.

Inginerul ajutor îl auzi pe Chincea strigându-l pe Crivăț. Găsi momentul cel mai potrivit să puie fitil.

— Geaba îl cauți pe tovarășul Crivăț . . . I s'a urit de muncă.

— Cum să i se urască? Aista nu-i om, tovarășe inginer șef, să poată fără muncă. Pân' la moarte felișagu' lui e să dea din mâni și să strângă scula.

— Vezi bine că i s'o urit, totuși. E la Partid!

— Apăi dacă s'a dus la Partid, acolo mai multă muncă are . . . Știți, tovarășe inginer, ce o pățit când s'o băgat să repare furnalu' pe dinăuntru . . .

— Ce a pățit? Așa îmi fac aștia pe grozavii, până capătă încrederea oamenilor; pe urmă sal'tare!

— Da' ce să facă el cu încrederea noastră, tovarășe inginer? Nu-i juncă s'o vândă în zi de iarmaroc. N'o vrut să facă rău nimănu. Nici muierea să-ți ia, nici casa, nici juncuța. Cu încrederea noastră nu-și face el niciun părete de casă . . .

Dela mecanică a dispărut Grigore Mitoc, bineînțeles, acolo Pălinaș se tânguia oftând:

— L-am mirosit eu, că nu-i ardea de meșteșug; trăgea viermele din nas și tot timpul hâr-hâr, și hâr-hâr-hâr, te întreba: ai batoză, ai vite și ți-o sucea, că tot ca la gazetă îți bătea capu: să sporim producția că uzina e ca și a noastră.

Revărsare de svonuri — parcă ar fi fost prinși niște otrăvitori de fântâni.

— Ei, Pistică, trimite-l la mine în birou pe lăcătușul dela București . . . Cum îi zice, c'am uitat?

— Ilie Mistică. Da' nu mai este aicea. Lucrează la P.C.R.

— La P.C.R.? Cum la P.C.R.? — Am nevoie de dânsul. Neapărată nevoie. Se poate să ne răpească oamenii cei mai buni fără să ne spuie? Așa sporim producția? La plăcinte înainte, la laminate nu mai ești frate?

Se arată disperat, ca și cum laminoarul s'ar fi oprit fără lăcătușul dela București.

La rândul-i, Zmeu, deși îi plecase Dumitru Matei de vreo două săptămâni din secție, urlă că i-a fost răpit cel mai destoinic lăcătuș dela cuptoare, cel mai fruntaș muncitor și învinovățise direcția, prefăcându-se că nu știe unde muncește fostul său subaltern.

Numai că indignarea, îngrijorarea și revolta lui alde Vântu, sau Zmeu, era teatru în așa fel aranjat: dacă s'a prinde — bine, dacă nu — iară bine. Până una, alta, într'un fel oarecare se frâna producția. Ei tânguiau că li s'au scos din secție buni muncitori, destoinici. Inșă urechile muncitorilor erau împuiate de șoapte, împotriva celor scoși din producție.

2

Secretarii de celulă și-au convocat la ședință oamenii.

— De ce, atâta grabă, tovarășe? Pe căldura asta?

— Las' că-i vedea!

Zile luminoase de început de Iulie cu soare arzător; cer albastru, învăluit într'un fel de șal cenușiu. Se mai simțea în atmosferă apăsarea foamei rămase în urmă. Există de sigur, orașeni sau târgoveți ce-și sucesc gâtul și se uită la cer când nu plouă mai mult timp. Dar uitătura asta este una de muștrare, parcă ar spune: — Vezi ce-mi faci? Li-i cald, sunt supărați că li s'a încins caldarâmul, că le arde piatra sub picior; că văzduhul încins se freacă de ei, ca o placă de aramă fierbinte, că-s lac de apă, că nu le ticnește nimic. Dar nu ating ascuțitul dor al țaranului, senzația lui covârșitoare de sete, nemărginită, nepotolită grijă ce-i strânge inima în clește, la gândul că nu va avea unde-și adăpa vitele și turma; că n'aude câinele cum plescăie când bea apa din strachina de lut, după ce a înfulecat pe nerăsuflăte boțul de mămăligă, că n'aude cum smiorcăie pământul, deschis poftii și lăcomiei, când simte pătrunzându-l fiorul apei de ploaie. Totuși în anii din urmă au înțeles, că recolta nu-i numai treaba agricultorului. Spaima că s'ar putea iar să nu fie pâine destulă îi chinuia pe toți deopotrivă.

Grâul dat în copt era bun de seceră. Incepuse pe alocuri și porumbul a lega. Nu era numai supărarea că-s chemați la ședință pe o zi de zăpușală, când îți vine să te întinzi la umbră, s'adormi somnul cel mai dulce și să nu te mai scoli până n'a cădea ninsoarea cea dintâi, ci și pentru că era și ceva neobișnuit.

În primăvară colcăise și clocotise uzina: cazan gata de explozie. Cine luase inițiativa de împinsese la răzmeriță și la sechestrarea noului director Pavel Ilie? Era aproape cu neputință de prins firul. Se părea că, din ghemul încâlcit se desprinde firul ce duce la trăgătorul de sfori; dar dela un punct se încâlceau fire multe, duceau departe; clar, că motorul de dirijare nu se găsește în uzină, poate nici măcar în țară. Instigatorii nu izbutiseră atunci; acum erau derutați; nu mai știau să lovească, pe cine să ațâțe. Partidul și guvernul îmbunătățise condițiile de viață. Toate făgăduielile lui Pavel s'au ținut. Ba chiar, mai mult. Era așa vădită tendința lui de a îmbunătăți mereu condițiile de viață, că nu se mai îndoia nimeni.

În zilele grele de agitație, tovarășul Toma Poiană se considerase un fel de birou de înregistrare a dispozițiilor primite dela Comitetul Central; le transmitea corect, mecanic. Pilda conducerii social-democrate din localitate, străină de metodele democratice-muncitorești, îl molipsise, îl întărise în atitudinea-i de om care așteaptă evenimentele să vină peste el. La social-democrați, membrii erau înscriși pe o listă: exact cum se face la personal, când îi scrie câți metri de lemne au să primească la iarnă. Pe acei înscriși îi avea în grijă Mălai Dăn ilă, să le împartă sare sau gaz, când sosea transportul

la cooperativă; Nicolae Râmba să nu cumva « să vorbească prostii », iar inginerul Titel Zmeu, să arate la centru cât de popular este. În secția social-democrată locală nu se produsese nicio spărtură, după congresul din primăvara lui 1946, când fuseseră înlăturați din rândurile social-democrate cei mai deochiați « neosocialiști », adică acei care, mână 'n mână cu partidele burgheze, urzeau comploturi pentru spargerea unității clasei muncitoare.

Aici în centrul siderurgiei rămaseră cu toții pe loc: fiindcă la congres conducătorii de aci nu se manifestaseră în niciun fel, iar după congres au continuat să fie și să se poarte cum au fost înainte de războiu și după războiu.

Dacă era căutat la primărie inginerul Titel Zmeu, se spunea că-i la uzină, dacă era căutat la uzină, de unde, bineînțeles lipsea, se susținea că-i la cooperativă. Dar el era mereu la București, îngrijorat când se luau măsuri de comprimare din uzină, a celor ce păstraseră legături cu centre reacționare. Octav Vântu se agita, pălăvrăgea să-și ascundă parcă o neliniște. Iscusitul Râmba, elector, îi speria pe cei care aveau de gând să se înscrie la comuniști: — Bine! Dacă vrei să faci nuntă cu ocna, n'ai decât; du-te la comuniști și ocolește-ne pe noi, care suntem și socialiști și bine cotați la palat! Dar să știi dela mine: ăștia s'au înfiripat în temnițe, în temnițe au să-și dea sfârșitul! Catârul de Dănilă Mihai, egoist, mărginit, pândea parcă să nu-i pună careva piedecă, să nu lunece; iar Manole Ciurdă considera — și o mărturisea deschis — că s'a întemeiat o întreprindere ce poartă un nume cu care el n'a fost și nu este de acord.

— Socialist? Social-democrat? N'am fost, nu-s și nu voi fi. Mi-ați pus în cap o căciulă care mie personal nu mi se potrivește. Avem să schimbăm odată și odată pasul în front. Aveți să schimbați firma întreprinderii și atunci am să schimb și eu căciula.

Titel Zmeu era de părere: Cât mai puțini oameni să fie puși la curent! Cei înscriși trebuie să știe cât știu elevii promovați când își cetesc numele pe listele afișate la poarta școlii.

Conducerea social-democrată nu strica tabietul oamenilor: îi era teamă că antrenându-i să nu deștepte într'înșii gustul de a participa cu adevărat la conducere. Ca să nu le facă concurență tovarășilor din frontul unic muncitoresc, tovarășul Toma Poiană tolerase ca celulele să nu prea țină ședințe, iar muncitorii locuitori ai satelor dimprejur să aibă dreptul a face parte din organizațiile de partid sătești, nu ale uzinei.

Convocarea iscă nedumerire:

— Adică de ce noi, da și ei, nu?

Ce era mai curios, era că au fost chemați toți membrii de partid — locuitorii dela sate, locuitorii din orașel — și celulele funcționară cu efectivul lor întreg, așa cum existaseră mai înainte ca să se fi îngăduit celor dela țară să facă parte din celulele sătești. Era cea dintâi măsură luată de Dumitru Matei, noul secretar al organizației de partid.

În aceeași zi au ținut ședință toate celulele, s'au prelucrat « propunerile în vederea îmbunătățirii situației economice și financiare a țării ». Cald. Cald. Ședința se ținuse la oțelărie în subsolul fără aer, la lumina becului: cu toți membri de partid, dela oțelărie, dela laminoare, dela construcții mecanice. La furnal, cu cei dela încărcare, cu topitorii, cu macaragiii, cu muncitorii dela calea ferată și cei dela turnătorie.

În acele zile moneda se topea.

— Toată puterea s'a scurs din ban. Nu-ți mai trebuie leafă, n'ai ce face cu milioanele! se văitau oamenii înainte de a începe ședința. Ce are să mai fie? Milionar nu-i bine să fii, sărac iar nu-i bine... Au ajuns timpurile că-și bate joc lumea, de milionari!

Când cel care prelucra « propunerile » ceta pasajul « *Propunem luarea tuturor măsurilor pentru efectuarea încă în cursul acestui an a stabilizării monedare* », n'au mai ascultat în liniște: a fost o izbucnire de chiote.

— Apoi, dacă am înțeles eu bine, a venit și timpul să le dăm la cap celor care au adus moda milioanele, ca să ne păcălească, să fim mai săracuți ca șopârla a de n'are creițar la buzunaru ei! zicea Moisă Chincea.

Secretarul celulei spunea: — Tovarăși, care are de pus întrebări, de cerut lămuriri, să se înscrie la cuvânt. Nu s'a înscris nimeni. Fiindcă toată lumea a fost cuprinsă de voie bună și făcea după Chincea:

— Apăi Moisă totdeauna a avut dreptate...

Vorba lui Moisă Ion Chincea, muncitor prim de furnal, care niciodată, cum zicea nu o împrumutat peștelui limba, să-l învețe cum să tacă, s'a auzit în toată uzina.

— Ce v'ați sfătuit voi la celule? Ce mai iese?

— Apăi nu ne-am adunat noi la sfat să facem rău. Nici pe ascuns nu ne-am adunat să ne fie rușine: noi ne-am adunat că ce bine trebuie să aducă pentru toți muncitorii « Propunerile Partidului Comunist ».

Innoptase. Le era foame. Și somn. Căldura și munca îi sleise. Pe toți și pe acei scoși din producție și pe acei ce rămăseseră să lucreze în secții, să țină legătura cu muncitorii. Sforțarea de a înțelege, de a se apropia de oameni, a-i lămuri, îi obosea. Nu aveau antrenamentul muncii speciale ce o făceau. În felul ei, era nouă.

Fiecare povesti cum au decurs ședințele. S'a analizat atitudinea fiecăruia. Când au amintit de izbucnirea lui Chincea, Crivăț se arătă cu totul entuziasmat. Dar Dumitru Matei îl răcori cu un duș rece, critic:

— Nu trebuie să te bucuri de asta, tovarășe Antoane, că n'ai contribuit cu nimic la observația inteligentă a lui Chincea! Nu trebuie să treci de asemenea cu vederea c'a fost doar o izbucnire spontană ce nu s'a manifestat după munca voastră, nu s'a manifestat ca o stare de conștiință, ca o atitudine combativă. Voi cum ați politizat, ce concluzii ați tras din observația tovarășului Chincea, ca să învețe întreaga masă?

Fusese vorba de o întâlnire, pe fugă, pentru oarecare schimb de experiență. Întâlnirea se transformă în discuție ce se organiza, scotea la iveală câte ceva care i-a fulgerat prin minte și se prelungi până după miezul nopții. Dumitru Matei și Grigore Mitoc reveneau și stăruiau mereu asupra felului cum nu știu a se orienta pe loc tovarășii, cum își aduc aminte de ceea ce ar fi trebuit să facă mult mai târziu, când nu se mai poate îndrepta nimic.

— Trebuie să ne între în cap, tovarășii, că noi trebuie să ne transformăm în inima-motor a elanului muncitorilor. Știți de ce erau așa de slabi cei dinaintea noastră? Fiindcă nu aveau conștiința că-i mișcare revoluționară, în care sunt angajați. Tovarășii dinaintea noastră erau în felul lor un fel de domnișoare de pension care așteaptă să le pregătească totul, alții. Gândește Comitetul Central pentru noi, ne trimite dispoziții și noi, cum fac majurii care țin compania cu formele lor, aducem la îndeplinire sarcinile! așa păreau să gândească. Nu, asta nu! Ne aflăm în preajma celei mai grele lupte. Ce facem noi? Tovarășul Anton se bucură de felul cum a primit « propunerile » Chincea, muncitorul dela furnal. Măi frate, iese unul la vânătoare și cade de sus o rață împușcată de altul și se laudă apoi: — Ce bun vânător sunt! Nu încapе îndoială: oamenii ne fac credit, fiindcă venim în numele Partidului. Ei simt că Partidul nostru e o forță. Dar trebuie să ajungă a avea conștiința clară de ceea ce este Partidul și ce le aduce. Sunt muncitori mulți, sunt muncitori buni și oameni buni aici. Da. De sigur trebuie deprinși să muncească bine și să muncească bine, fiindcă asta interesează poporul întreg muncitor și în direcția asta îi stimulează Partidul. Măi, frate, trebuie învățat, când o pune mâna pe rangă să destupe gura ca să dea drumul fontei că el face o faptă mare. Trebuie sporită producția și productivitatea muncii. Noi am spus că facem întreceri patriotice și au luat-o foarte în serios până acum băieții din barăci. Cei care au condus înainte uzina, pe timpul când duduia pământul sub dânsii, în război, n'aveau comuniști să-i îndemne la muncă. Noi avem. Noi putem face mai mult decât s'a făcut de când există uzina. Dacă n'am ști să facem asta, apoi degeaba facem umbră pământului...

Părea că s'a încheiat ședința. O pauză. Se aud sunând clopoțeii dela hamurile unui cal. O voce de copil. Un bărbos își băgă capul pe ușă și-l retrase repede:

— Mă iertați! Nu știam că sunteți în ședință.

Pe sălile strâmte ale sediului se aud pași. Iar prin fața sediului, pe întineric trec cântând tineri. Anton Crivăț nu se putu reține să nu-i spuie lui Mitoc (pe care îl știe că prețuiește observații de astea):

— Tovarășul Dumitru Matei a început să se lase furat de oratorie.

— Fiindcă te-a atins la partea simțitoare, d'aia zici așa! interveni Misică. Lasă-l, că ce a spus, a spus foarte bine.

Natalița Crăciun observă și dânsa:

— De un singur lucru n'a pomenit tovarășul: de femei. Parcă n'ar lucra și femei în uzina noastră...

— Las'o tovarășă, cu femeile. După toate ședințele îți aduci aminte că au fost uitate femeile! pune o vorbă și Costică Irimia care, din prea multă simpatie mereu o tachina pe Natalița.

— Tu, tovarășe Antoane, și tu tovarășă Natalița, le răspunse Dumitru Matei, aveți uritul obicei că nu ridicăți în ședință problemele: dacă am ignorat femeile, nu mă lăsa: dacă ți s'a părut că am fost ușuratec, trage-mă de mânecă, căci nici eu nu te iert când greșești.

— Ce să te trag de mânecă? O întindeai până la uzină. Și mie mi-i foame, că-mi aud ochii sbătându-se ca niște oase de degerat.

Adevărat: li-i era foame. Cât și-o amăgeau cu tutun în timpul ședințelor, fumau ca șerpilii, că foamea rodea mocnit.

Ședința nu fusese pentru dânsii o bătălie. După ședință o luau dela capăt. Erau numai trei secții în uzină. Dar uzina le părea de o varietate extraordinară, atât erau de prinși în muncă mărunță. Le era cald și foame. Oamenii întrebau mereu ce rămâne cu banul? Tot așa are să meargă? Parcă ar luneca la vale cu săniuța. Ce-i ținea deasupra arșiței, a trudei grele, a dușmăniei fățișe sau ascunse, a loviturilor directe sau piezișe, era încrederea în Partid. Asta-i da putere și lui Costică Irimia blajinul, și lui Misică, placidului și ironicului Mitoc și Nataliței Crăciun, care scăpăra de inteligență, de nerăbdare de a face treabă și nu știa de unde și cum să tragă un fir și lui Anton Crivăț care se avânta și se retrăgea că nici el nu era totdeauna sigur de sine însuși. Asta-i da puterea, liniștea, lui Dumitru Matei. Cu gândul la Partid uitau de foame — se simțeau înălțați pe creasta unui val de voie bună. Mândrie în fața vieții, hotărîre, le dăduse Partidul! Ani de-a-rândul dormiseră parcă pe lângă scule, în fabrică. Fiecare dusese o existență de muncitor exploatat, luptând cu propriile sale mijloace, ca să nu se lase jecmănit. Se deșteptaseră la viață tocmai când fasciștii înființaseră breslele și n'au prins decât vag ecoul despre luptele ce le dăduseră înaintașii lor din ateliere pentru salarii omenești, pentru dreptul la organizare în sindicate libere.

— Măi frate, am primit dela Mândica scrisoare, zicea Misică, scoțând din buzunar o scrisoare! Figura lui alungită se alungi mai mult. «Tăticule», îmi scrie, «să-mi aduci dela oțel ceva cu care să mă joc...».

— Da' parcă n'are fiecare dintre noi «oful» lui? Dacă nu mă trimitea Partidul aici, mă însuram! zice Anton Crivăț. Dacă nici acum nu mă însor, te pomenești că rămân holtei bătrân.

Dumitru Matei nu-i lăsă să se înduioșeze prea mult.

— Măi, fraților, așa zicea dânsul, când nu erau în ședință — măi fraților, eu nu știu multe. Dar știu că pușcăriile au fost universitățile clasei muncitoare. Eu n'am frecventat aceste universități, la timp, când s'ar fi prins de mine învățătura. Nici nu știam că există. Jucam table. Mă duceam după lucru, cu băieții la berărie, la popici. Frate Grigore, îți aduci aminte de partidele noastre dela Mitică Gaia, din Giulești, dincolo de stadion? Am umblat noi, cum zic cei d'aici, tenga-lenga, pân' după 23 August. Pe fiecare dintre

noi ne-a prins în alt fel. Și uite, ne plângem de învățătură. Fiindcă noi am avut totuși, școală la Capitala noastră! Nu se uită școală ca aceea. După ce i-am risipit din Piața Romană, unde se strânseseră câteva sute de huligani (că au uitat că veniseră la demonstrație și toate tramvaiele ni le-au luat cu asalt), noi am ascultat lecția despre Bălcescu și Revoluția din 48, iar după ce au pus la rezon pe provocatorii cu greva dela filatura din Panduri, am făcut lecția despre « *Ce este plus-valoarea și exploatarea în societatea capitalistă* »... Copiii învață cel mai bine, mâncând de-a'n picioarele și grăbiți s'alerge la cină iar luptătorii învață cu ochiul la dușman și urechea ciulită la profesor...

3

Inginerul Zmeu, nu mai trecea fudul, rece, prin oraș, ci nerăbdător, nervos. Mereu își găsea treabă — în uzină, la dânsul în secție, prin secțiile colegilor — la orice oră din zi și noapte. De cum intra pe poarta uzinei, nu se mai uita la cer, să urmărească norișorii de puf, nu se mai îndrepta glonț spre oțelărie, pedalând din picioare, ci făcea lungi ochiuri, oprindu-se, punând întrebări. S'ar fi zis: nimica nu-i poate fi pe plac. Adesea îl auzeau urlând:

— Numai eu să-mi bat capul?... Și la urmă pe cine scoateți țap ispășitor?... După cine vă luați ca oile cele proaste?

Parcă urmărea ceva ce-i luneca printre degete și-i scăpa de sub control. Se mișca, era neîndoios, ca omul scos din sărite. De ținut în curent cu ce se petrecea în uzină, se ținea în curent ca niciodată. Ca șoarecii colindau oamenii lui aducându-i vești că a dat hărnicia în toți. Când i se aducea la cunoștință că muncitorii se arată cu totul indiferenți la șoaptele îngrijorătoare că are să fie iar război... sau că răspundeau: — Or vrea cei care ne-or trimis sămânță de mătură să facă război, dar niciun popor nu-l vrea! El turba. De unde au învățat să spuie asta?

O luau răspânditorii de svonuri altfel: — Are să vă puie să scrieți pământu' și vaca pe numele uzinei, ca să-ți ieie vaca vagabunții dela barăci și muierea să-ți stea cu șilca la cantină, să-i dea pentru copii păsat de sămânță rășnită de buruiună.

— Las' să împartă...

Plecase de vreme de acasă. S'a învărtit fără rost pe la primărie, prin piață, până în cele din urmă a luat-o spre uzină. La pod ce-i văd ochii?... Din pragul « magazinului universal al negustorului care vinde gazete, țigări, mere și brașoave este tras un om. Un pâlc l-a înconjurat. Nu se vede cine este cel încolțit. S'ar zice o încercare de linșaj. Ceata se resfiră puțin și la mijloc, Zmeu îl vede pe ciungul cu mutra de general în retragere. Acela care povestește gospodinelor — care cumpără jurnale de la dânsul, tutun, mere uscate cu litra — fel de fel de svonuri și povești. După cât se vede vor să-l plimbe pe uliți cu niște coase spânzurate de gât. Nu mai e nevoie să-i explice nimeni lui Zmeu ce s'a întâmplat. Opera controlului economic. L-au prins, se vede,

muncitorii dela controlul economic vânzând unelte agricole și fiindcă nu a răspuns de unde le are și cu cât le vinde, l-au scos la lumină să-l știe toată lumea că-i speculant.

— L-am decorat cu ordinul coasei! se lăudau cei ce-l târau ca pe un juncan.

Cine erau acei din ceata ce alcătuiau alaiul, ca în jurul buhaiului târât la iarmaroc? Erau băieți — pe care îi știa din auzite și din vedere Zmeu, cât s'ar fi zis că el nu cunoaște omul — erau acei care lucrau în uzină și locuiau în barăcile din vale.

Ciungul se sbătea, arunca priviri furioase, amenințătoare sau rugătoare. Când l-a zărit de departe pe inginerul Zmeu, i-a făcut semn să-l scape. Ba a și strigat — Coane Titel, nu mă lăsa! — Pe gât purta o firmuliță:

« Am profitat de lipsă și am speculat coasele. Eu sunt un mic speculant. Dar am poftă mari ca și tâlharii cei mari ».

Il duceau și îi ziceau:

— Să te înveți minte. Credeai, că dacă ești ciung orice ți se cade? Să faci speculă, să otrăvești lumea cu povești? Noi nu te pedepsim altfel decât să te cunoască și să te afle lumea. Dacă nu erai ciung te mai cinsteam și cu câte o palmă, două.

Titel a grăbit pasul. Pe ulița cu multe cârciimi, aproape de uzină, măcelarul era purtat prin tot orașelul având de gât legată o halcă de carne.

« Sunt hoț, cinstiți cetățeni, vând carne de vită bolnavă, tăiată la gard ».

Mai era primar, Zmeu. Nu avea însă putere de a opri ceea ce el numea inițiative anarhice. Turba văzând cum îi scade prestigiul. Creșteau clocotul, fierberea. Ce-l rodea mai mult și îl înnebunea, era, că știa, că vor învinge cei de partea poporului, nu putea concepe să crească o mișcare și nu un bărbat cu vază ca dânsul sau măcar ca șovăielnicul Vântu.

Pe garduri, apăruseră în faptul nopții șiruri de înscricții cu litere cât statul de om. Trebuie să fi lucrat la ele mai mulți oameni și să se fi urcat cu scara.

« Tăieți ghiarele speculanților » era scris pe acoperișul oțelăriei. Peste secția pe care o conducea dânsul! Nemaipomenită neobrăzare! Il provocau. Înaintea ochilor jucau puncte, puncte. În mintea lui Zmeu, speculant era acei de vinde la tarabă piepteni de corn și zăbale de cai, mere uscate, sau precupeța care cumpără dela țărănci găște slabe și le vinde îndopate. Nu poate socoti speculant pe acel ce dă o lovitură de bursă, sau la cine știe ce afacere comercială. S'ar putea ca și pe dânsul să-l scoată speculant?

Pe garaj scrie « — Cei care vor să vândă țara imperialiștilor întrețin haosul ».

Turbă. Dar trece înainte.

Pe întreg peretele construcțiilor metalice citi o inscripție mai lungă:

« Muncitori, alegând pe cei mai hotărâți, pe cei mai devotați muncitori, trup și suflet de acțiune a muncitorimii, vom mobiliza întregul popor pentru îndreptarea situației economice în folosul celor ce muncesc ».

Se pomeni urlând în mijlocul curții, când se ciocni cu un muncitor.

— Cine mânjește pereții? Vor să ne punem rău cu statele civilizate?

— N'am făcut nimic, domnu' inginer șef, își ceru iertare salahorul, eu car cu roaba cărămizi. Nici nu știu carte. Măcar de-a ști să scriu și pân' sus n'aș putea ajunge. Eu nu-s nici pasăre, nici pisică. Numai pompierii se suie cu scara până acolo.

Zmeu se potoli.

— Du-te atunci și mi-l caută pe Nicolae Râmbă. Il știi? Trebuie să fie la salarii; spune-i, să vie la biroul oțelăriei; îl așteaptă tovarășul inginer șef Zmeu.

Până să vie Râmbă dădu să-și arunce o privire la furnal, să se intereseze la colegii ingineri de atmosfera din secția lor.

Acolo ce să vadă? Să-i plesnească fierea.

Sta mândru Moisa Ion Chincea pe platforma furnalului, așa cum obișnuia dânsul — și ținea cuvântare. Zmeu auzise de acest țaran clănțau care nu-ți da voie să-l bați pe umăr; «acest rebel înflăcărat» și pusese să-l înscrie pe lista neagră a celor ce după alegeri trebuiau neapărat înlăturați din uzină.

Vorbea limpede, apăsat, Chincea, că Zmeu nu putu rezista ispitei de a sta locului și a-l asculta. Ce zicea?

— Neam de neamul meu argat n'o fost. Din cei care muncim aici, la cup-toarele înalte, nu știu să fie și de acei care au avut plăcere să se îndulcească la lăturile rămase după petrecerile nemeșilor. Aici nu se găsește om să stea cu spinarea încovoiată în fața nimănu. Noi tot cu munca ne-am ținut. De când ne-am apucat... Nici la nemeș n'am plecat capul, nici direcției care ne amenința cu bătaia, cu trimiterea pe front, în timpul războiului, nici pe plac n'avem să le facem altora, să ne întoarcem la timpurile când muncitorul era pentru ei ca bou de înjugat. Noi cu palmele noastre ne câștigăm pâinea și odihna și tot cu ele avem să smulgem urzicile, cucuta din uzină și cu umerii noștri avem să susținem pe acei care la sindicat au să ție numai și numai partea muncitorului.

Fu mulțumit că picase Râmbă și nu mai asculta amenințările lui Chincea. Inginerul Zmeu îl primi batjocoritor.

— Frumoase zile! Frumoasă acțiune duci! Au mânjit tot orașul cu lozinci, auzi-l cum sbiară măgaru' de acolo, cu pălăriuța în cap și tovarășul consilier Râmba? — Tace...

Cât îi merseră toate din plin lui Râmba: obrazul său bronzat de soare părea ca o mască gravă de statuie; ochii îi scânteiau, pumnul păros era ca o armă despre care trebuia să se știe că există, dar nu era folosit. Numai să se fi arătat de undeva în acele timpuri și înghețau, nu cei ce nu erau de o părere cu dânsul, ci și acei care aveau de gând cumva, poate, să nu prea fie de acord cu dânsul. Prezența, apariția lui însemna: nu mai mișcă nimic fără voia lui. Dar acum părea să-i lunece de sub picioare pământul. De vedea pe Dumitru Matei trecând din secție în secție, zi și nopțe, parcă-l treceau

fiorii, de vedea pe ceilalți dela P.C.R., vedea roșu înaintea ochilor dar n'avea ce face. Ei aveau altfel de a face politică, alt fel de a lua contact cu muncitorii, alt fel de a vorbi. Oamenii lui, « devotații mei » cum le zicea, îi făgăduiseră toți ajutoare și iar ajutoare, dar până la urmă se evaporaseră.

— Da' nu dorm, nașule, deloc. Ii așteptăm să obosească. Pe urmă intrăm noi în acțiune.

— Intră în acțiune să întorci mortul dela groapă! Când au venit ai noștri dela centru să vorbească și l-au încolțit pe președintele care cârmea corabia unde trebuie, ce mi-ai făcut? Ai pus muzica să cânte 'Trăiască regele » ca să-i întărâți mai rău...

— Nu era vina mea, nașule. Așa-i politica... scrânciob: când sus, când jos. Numai nu trebuie să te ametești. Atuncia altfel, azi altfel...

— Pe urmă? Ați sărit ca proștii... l-ați înconjurat. Ce brânză ați făcut? Ai auzit povestea cu vrăjitorul care cânta din fluier să scoată din oraș șobolanii și îi ducea să-i înnece în mare? Asta a făcut cu voi. V'a scos din găuri, v'a dus pe malul mării și v'a înecat...

— Cel mai ușor lucru este să dăm cu moaca la cap într'o noapte.

— La moacă? Așa merge?! Nu-ți prinde urma? Vine altul în locul lui. Trebuie aleasă o conducere sindicală, hotărîită să-i alunge pe toți veneticii. Asta și nu altceva. N'am chef să fac pușcărie pentru țeasta lui domnu' Pavel. Mie-mi trebuie o echipă de oameni hotărîți. Unde sunt pistolarii de care îmi tot cântai că-i ai în uzină, de pe timpurile dinainte de a pica și eu în groapa asta?..

— Ii avem, nașule. La semn iese fiecare din viziunea lui. Când s'or porni nimeni nu-i mai oprește. Il scoatem la acțiune pe Mustață bătașul, care a fost la viața lui de toate?

— De ce nu l-am scoate? El nu-i hoit de molău. Mânuește pistolul și îi știe lumea de frică.

— Dacă aveți plăcere, nașule, îl scoatem. Da să știți dela mine, nașule, că vorba țărănească nu se schimbă: urma alege! Cum om stăpâni sala, cum om ști să-i punem pe goană acolo, ăsta-i principalul. Acolo-i socoteala. La trei ies muncitorii din șut. Da' în ziua alegerilor, nu le dau drumul la trei... Ci facem orar special: la cantină, două jumătate, iar când bate ceasul trei, ai noștri ocupă sala. N'au decât să poftească după aceea dumnealor; care nu se întoarce pe picioare acasă îl duce cu targa sanitară! Nu mișcă nici frunza la mine.

S'a liniștit după asta inginerul Zmeu? S'a liniștit până a dat cu ochii de alte lozinci și iar l-a cuprins furia.

Nicolae Râmbă i-a adunat pe oțelari și laminatori în hala ce desparte cuptoarele Siemens-Martin de laminoar. El s'a urcat sus. Pe scara făcută să le scurteze inginerilor și tehnicienilor alergăturile de făcut între cele două secții, se uită cum se revarsă în oală flacăra de oțel, lichidă. Bucuria lui Du-

mitru Matei, care-i « de partea cealaltă », cum zice Râmba, având răspunderea oțelăriei, a ciocănit pe maeștri și pe topitori, până au ajuns să prescurteze durata șarjei. Nu mai curge din rină oțelul, ca să se prelingă pe oală. Toată atenția la desfundarea sticului. Au fost aduși dela barăci câte doi băieți harnici și devotați; au fost împănate echipele de topitori bătrâni, care se cam lasă pe tânjeală, cu tineri care mănâncă chibrite. Adevărat, că s'a pus fitil aprins lângă praf de pușcă. Se supără cei vechi că dau buzna cei noi la treabă, încurcând la încărcătură, greșind la țevile de apă, la țevile de păcură; cu cât greșesc mai mult, cu atât îi silesc pe cei vechi să fie cu băgare de seamă, să lucreze mai mult. Greșind tinerii, nu le mai îngăduie celor bătrâni să greșească.

Se pricepe Dumitru Matei, cu ochii lui de jăratec, să miște oamenii! Și Râmbă nu ar vrea să se lase mai prejos, dar n'are putere de a stârni același zel în lene și delăsare! Parcă și-a pierdut farmecul ce-l avea. Văzând că nu mai dă boala la Siemens-Martin, că s'a găsit ritmul normal de muncă, fără explozie de ghiulele, fără explozia țevilor de apă, abia atunci îl apucă furia năprasnică. I se năzare, mai mult, simte că-i lunecă pământul de sub picioare, simte că s'ar putea întâmpla să fie și el dat la o parte ca un gunoiu. Inginerul Zmeu se supără că nu va mai fi mare. El n'are să fie nici mare, nici mic, ci nimic, dacă pleacă din uzină ultimii săi susținători.

Pornește să le vorbească celor dela cuptor.

— Fraților, noi am fost învățați să muncim cu obișnuințele noastre, după puterile noastre. Că noi suntem oameni, nu pisici să fugărim flacăra — este?

— Este, ziseră unii cu jumătate de gură, numai să ne spuneți tovarășe Râmbă, de ce abia acum vă apucă mila de noi? De astăzi sunteți în uzină?

Se uită la întrerupător. Mormăi. Il trecuse în memorie la catastif: să-i facă socoteală când a veni timpul.

— Acolo unde nu-i milă pentru om, acolo nu-i bine! continuă el. Unde s'a întâmplat să vie dracu' de cine știe unde și să-ți cânte, is lăcătuș, frățioare, vreau să câștig o pâine. Ii dai, că doar nu ești hain să-l lași să crape de foame: dar el, una zice, alta vrea: și face. El ți se urcă în spinare și vrea să te călărească și să te conducă...

— Care-i acela care vrea așa? — întrebară mulți.

— Care? Nu-i care, fraților, ci mai vârtos ce vrea. Care o fi? Că-i numai de un fel. El n'are nimica și vrea tot. Dacă ai ști dinainte cât e de căinos, l-ai trimite la mama dracului. Dar el te scoate din minți cu duhul blândeței și cu glasul mios. Se face mititeluț ca tine și odată ți se suie în cârcă și te pune să-l duci cu toată greutatea. Bine. Iar acum? După ce te-a legat, apoi îți poruncește: să nu mai ai casă, să nu mai ai nevastă...

— Asta să i-o spui lu' mutul! întrerupse o voce tânără.

Nicolae Râmba se prefăcu că n'aude.

— Da, se confirmă el pe sine însuși, se face stăpân pe casa ta. Care trecător are plăcere îți intră în casă, fără să-l poștești. Să se culce îmbrăcat

și încălțat în așternutul tău curat. Și nevasta? Să vie la dânsa care cum o pofti și ea să-ți arate burta... «Uite ce mi-a făcut Mihăilă!»...

— Să i-o spui lui mutu', am zis... Ai ajuns și tare de ureche?

— Dar de unde or mai scos lege din asta?

— Nici-o lege, tovarășilor! Asta-i minciună dela cutiuța cu sbârnâitoare; că dumnealor sunt ca avioanele fără pilot, conduse prin radio.

— De aceea, apăsă cu mai multă hotărîre Râmba, care merge cu noi, apoi merge și aici în uzină și acasă și până în raiu, când a fi moartea să-ți sugă răsufierea de pe gură și merge cu credință și știință și priință și frică. Care nu merge cu noi, după ce s'or despărți apele de gunoaie și a fi iar timpu' limpede cum a fost pe vremuri, noi dăm cu el de pământ. — Du-te la dracu! avem să-i spunem. Noi de stricători de liniște nu avem nevoie! Bine a zis tovarășul inginer șef, Titel Zmeu, cum o zis despre care mere cu noi, că la răsplată se așteaptă...

— Cucu! Cucu! îi rupse unul cuvântarea. Cucu!

— La care i-o ieșit cucu din ureche? se arătă enervat Râmba.

— La mine! îl înfruntă tânărul oțelar Iftode, cel cu cămașa roșie, figura neastâmpărată și părul gălbui, având tendința de a i se lăsa ca o streășină pe frunte.

— De ce ți-o ieșit cucu din ureche, zurbagiule?

— Cum să nu iasă, tovarășe Râmba? Eu când mă duceam la biserică și auzeam pe popa, că fornăie pe nas și umblă la voace de parcă trăgea halvița, apoi îmi venea să casc. Imi spui zurbagiu, da' eu nu te pot asculta. Că ești prefăcut și spui numai minciuni. Bați șeaua, să priceapă iapa. Dar n'ai îndrăzneala să spui tot răul ce-ți coace în gușă despre tovarășii comuniști.

— Tu ești un șmecher bucureștean! încercă să-i astupe gura Râmbă. Un șnapan. Un pezevenghiu. Te-ai ajuns, te-a scos din șatra de vagabonzi și te-a pus la muncă cinstită și ți s'a urcat la cap!

— Bucureștean sunt; poate și șmecher oi fi. Da' eu șnapan și pezevenghiu, mă știu tovarășii, nu-s. Da' nu știu de ce matale te lauți că ești cu drumu' drept, tot umbli pe două cărări și nu spui ce ai de gând să ne ceri... Ne tulburi dela lucru și ții cuvântări că noi, dacă vrem le înțelegem într'un fel, dacă vrem le înțelegem în alt fel.

— Gura, vagabuntule! șuieră Râmba.

— Vezi, tovarășe, Râmba, că numai tovarăș adevărat nu ești. Comanzi, ca la poliție și mă și înjuri.

— Om vedea noi după alegeri! amenință Râmba.

Altul prinse curaj:

— De ce ne tot împingeti să cerem bocanci și haine de uzură? Dacă sunteți așa de harnici, tovarășe Râmba, de ce nu ne dați? Că doar sunteți în Consiliul de Administrație. Numai ne aprindeți foc la inimă. Știm noi cine sunteți... Cucu!

Se pomeni Râmba că toată adunarea îi cânta cucu și-și bătea joc de dânsul și râdea și nu-l asculta.

Avea dreptate Zmeu, când zise că suflă printre muncitori un vânt care nu-i place de loc.

Cum nu știa nici ce să răspundă la întrebările cu care îl încolțeau, nici să potolească sala, Râmba plecă amenințând:

— Om vedea după alegeri, când aveți să veniți la încadrare, cine are să vă ajute! Cățelandrul de vulpe cules din baraca vagabonzilor sau om cu vază ca mine? . . .

(urmarea în nr. viitor)

LA PÂNDĂ

— Sst! —, șopti printre dinți Radu Ștefănică și, îngrijorat, încremeni cu degetul arătător întins, lipit de dunga buzelor.

Foșnetul frunzelor de păpușoi încetase. Alături de el, Andrei Ursu se lungise încet, făcându-se una cu pământul. Ridicărea numai capetele, atenți, ca niște vânători la pândă. Inimile le băteau grăbit, împungând țărâna. Răsuflările întretăiate ridicau praful dinaintea lor, simțit după mirosul lui de lut uscat.

În juru-le, liniștea și întunecimile nopții stăpâneau, deopotrivă de adânci, toată întinderea pământurilor adormite. Pădurea porumburilor înalte și mai negre ca noaptea, își oprise freamătul sub apăsarea zăpușelii de cu zi. Numai mirosul ei de crud plutea reîmprospătat, înviorat de răcoarea nopții. Undeva, nestingherit, un greer singuratec își ciupea cu îndemânare strunele subțiri.

Tropotul care crescuse, bătea acuma clar, chiar în fața lor. O căruță întârziată trecea în trapul obosit al cailor către sat. În urma ei, colbul se învorbura parcă suflat de jos, ridicându-se ca niște nourași de fum, și apoi se așeza în timp, risipindu-se prin burueni.

— Parcă era al lui Gheorghieș —, constată lipsit de interes Andrei. Apoi se ridicară.

Ștefănică nu-i răspunse.

După ce liniștea se întregise iar, se îndreptară plecați, mai aproape de capătul lanului. Acolo, se așezară pe câte un mușuroi de pământ, pe aceeași linie, unul în dreapta și altul în stânga. Sub Andrei, coceanul trosni înfundat, ca niște boabe de porumb la copt.

— Fără șgomot, măi, Andrei! —, îi suflase scurt, Ștefănică.

Andrei plecă numai capul, arătând cu degetul coceanul frânt.

Dela ei până 'n marginea lanului nu erau mai mult de cinci-șase pași. Printre rânduri și pe sub săbiile întoarse ale frunzelor se vedea dâra albicioasă a drumului și apoi, dincolo de ea, — dela o margine la alta —, aria chiaburilor. Aici, pe o miriște ascunsă în inima porumburilor își strânseseră

grânele alde Găman, Potirică și Făsui. Șirele lor, de fiecare câte patru-cinci, se întindeau lungi și înalte pe două rânduri apropiate, dela un hat la celălalt. Așteptau numai, ca batoza să treacă printre ele și să le fărâme. Ele purtau aproape tot atâta rod, cât și cele ale cetelor de țărani săraci și mijlocași — toate la un loc —, îngrămădite pe o altă arie, mai lângă sat.

— Este încă de cu seară! —, grăise stins Andrei Ursu.

Radu Ștefănică se târi mai aproape de el și se așeză pe picioarele încrucișate, cu spatele spre drum. Iși descheie cămașa în fața pieptului și scoase din sân un ghemotoc de cârpă pe care-l puse jos. Il desfăcu cu grijă, mai mult pe pipăite, și apoi îl întinse pe pământ, ca pe niște merinde. Acolo, avea tutunul. Din praful lui, ridică un petec de gazetă împăturit cât o cârtică și-l scutură atent, ferindu-se de risipă. Iși croi o foiță mare și scortoasă, pe care presără îndelung câteva firișoare de tutun. Apoi, îi apucă marginea întoarsă între degete și-și răsuci o țigare butucănoasă și tare. O strânse la capete și o prinse mulțumit în colțul buzelor. Cu dreapta, apucă colțurile legăturii și o întinse și lui Andrei.

— Fă și tu! O să fumăm în pumni, ca pe front! —, grăise el încet. Om mai sughe niscăi fum, să treacă noaptea mai ușor și să ne amețim somnul.

Căscă.

Mutește, Andrei Ursu pipăi hârtia asprită de căldură. Frângând-o, cu vârful degetelor își croia încet foița, mare, cât palma.

— N'ai de foc? —, îl întrebă Ștefănică.

— Am! —, răspunse el. De sub cureaua strânsă peste cămașă, trase o punguliță lungă, atârnată cu sfoară de gât. Ii întinse crețurile gurii și ridică din ea amnarul, cremenea și fitilul prins la un cap într'o teacă de trestie.

— Ține!

Plecat asupra pământului, Radu Ștefănică lovi de câteva ori în cremene. Spuza de scânteii slobozite darnic, lumină mucul de bumbac potrivit pe buza ei. Când simți fumul și mirosul de cârpă arsă, suflă prelung, de repetate ori. Roșeața fitilului se întinse rotundă, licărind ca un tăciune aprins. Incet, își apropie țigara de ea, astupându-i dogoarea. Trase lung și adânc, cu sete. Fumul îi năvălise în gură acru-dulceag.

Cu mâna întinsă dădu să aprindă și Andrei.

— Sst!

Rămăseseră așa, nemișcați, cu țigările ascunse în căușul pumnilor și cu ochii către drum.

— Cea! Cea boule, cea!

Ciuliră urechile. Scârțâind sub greutate, un car cu boi trecea domol spre largul câmpului. Pe drugii așezați peste sueni, purta două butoaie de metal. Călare pe primul, un țăran îndemna boii la mers.

— Duce motorină la tractoare, — șoptise Ștefănică. Apoi, trase iar din țigare. O sughea prelung, cu capul lăsat pe spate, privind cerul spuzit de stele. Se apropie și mai mult de Ursu: — Auzi, măi Andrei? Am fost astăzi pe acolo.

Intorceau tocmai ogoarele noastre, tăindu-le deacurmezișul. Băgau miriștea sub brazdă, cu haturi cu tot.

Tăcu. Andrei Ursu își coborî mâna cu țigarea aprinsă, suflă fumul în pământ și-și prinse genunchii în cercul brațelor.

— Ducă-se... —, grăi el îngândurat. Ne robise prea mult petecele celea de pământ. Numai ce răzorul era știrbit o leacă, de sapă sau de plug și zăzania era gata. Certuri, bătai, judecăți. Și pe ce? Pe-o limbă de pământ uscată, neroditoare, în care se cuibăriseră șoarecii, buruiana și sărăcia.

— Ce mai, mă! Bine, că le-am șters... — Tăciunele țigării străluci iarăși, luminându-i buzele, bărbia și nasul. — Și, să-ți spun despre tractoare: mare putere au, mă, Andrei! Luau dintr'odată câte o porțiune, lată ca de-aici în drum. N'am stat mult; numai ce apucaii să fumez o țigare d'astea, că doar s'au dus — toate trei deodată —, s'au întors, iar s'au dus și iar s'au întors, și gata. Arătura fusese încheiată dela un capăt la altul. N'am mai văzut așa ceva! Ară repede, bine și după nevoi: mai în față, mai adânc, cum vrei! Și te costă, te miri ce! Și încă, tocmai la recoltă!

Din când în când, fiecare trăgea din ascunzătoarea pumnilor fumul țigărilor pe sfârșite. Marginile degetelor deveneau viorii, cu carnea străvezie, slab luminată.

— Știi, cum făceam în alți ani, Radule! Cât ne chinuiam! Puneam eu căluțul meu, tu pe al tău, luam cu dare un plug dela Făsui și ne sgâriam pământurile toamna târziu, când erau deja bătute și uscate. Puneam grâul, ca într'o bătătură; așa era locul de tare. De aceea nu mai scăpam noi de lipsuri și de...

— Sst!

Mai în dreapta lor, porumbul fâșăia la răstimpuri egale, lovit în trecere. Tăcură. Cu degetele întinse, vârară mucurile țigărilor în țărână. Foșnetul se apropia din ce în ce mai mult de ei. Creștea. La un semn al lui Ștefănică, se lungiră încet, pe nesimțite, în scobitura șanțului. Nu se mai vedeau.

Aproape de ei, peste vreo șapte-opt rânduri de păpușoi, sgomotul se stinse. Pânza tăcerilor se întinsese iar, parcă mai grea, mai apăsătoare. Nu se mai auzea decât țărâitul obosit al greerului, ca o cântare îndepărtată și chinuită. Prin întuneric, Radu și Andrei își făcură semne neînțelese. Așteptară. Nu se auzea nimic. Parcă intrase totul în pământ.

După câtva timp, Andrei își săltă capul înnegrit de păr, pe nesimțite, așa cum făcea în fața nemților. Când privirile trecură de coama mușuroiului, zări nu departe de ei, o umbră de om, pândind ghemuită întunericul. Atinse cu mâna umărul lui Ștefănică. Acesta tresări. Când își ridică și el privirile din pământ, degetul lui Andrei i le îndreptase spre umbra necunoscutului. Se priviră tăcuți și incurcați. Sub ochii lor, cel de dincolo se așezase nestingherit, pe coama mușuroaelor. Asculta.

— Care ești ăla, mă? —, strigă pe înfundate Radu Ștefănică.

Surprins, omulețul se ridică deodată în picioare și se întoarse către ei.

— Dar, tu, cine ești?

— Spune mai întâi tu, că noi om vedea la urmă! —, îi răspunse cu un ton mai aspru Andrei Ursu.

Omulețul însă, nu se sfii. Se aplecă jos, își ridică bâta și târând-o după el, porni spre ei. În fața lui, la numai câțiva pași, Radu Ștefănică și Andrei Ursu își înălțară chipurile albe, ca două arătări.

— Stai! —, strigase Andrei cu toată vocea.

Se opriră față în față.

Celălalt izbucni în râs, pe înfundate, abia stăpânindu-se.

Rămaseră nedumeriți, așteptând.

— E tovarășul Iancu, mă! —, zise înveselit Ștefănică, recunoscând pe Iancu Mirea dela Partid.

— Păi bine, mă omule, de ce nu spui cine ești? —, reluă Andrei ușurat; — că te făceam una cu pământul!

Iancu Mirea nu mai răspunse; se apropie de ei cu dreapta întinsă:

— Hai noroc! —, le zise el; mâinile li se încleșară puternic, bărbătește. Erau toți, țărani săraci din Balta Seacă. Apoi continuă: — Ei, cum-ii? Ați dibuit ceva?

— Până acum, nimic! —, răspunse Andrei; — numai că, șirele chiaburilor au scăzut și mai mult. Două din ele s'au și topit. Este ceva; trebuie să fie ceva la mijloc!

— Sst! — zise scurt Ștefănică.

Tras de Andrei Ursu se culcase și Iancu lângă ei.

Dar nu era nimeni. O boare de vânt, venită din senin, trecuse în fugă prin frunzarul porumbului, iscând învolburarea. Vârtejuirea frunzelor gonea acum mai departe, înapoia lor.

Se ridicară pe rând, așezându-se.

Andrei reîncepu:

— E cu socoteală... Trebuie să păzim pâinea chiaburilor până la capăt! Să vezi, frate Iancule; că chiaburii dau grâul la cai, la vite și la porci! Ba încă, Radu mai zice că-l cară 'ncoace pe câmp și-l bat noaptea pe ascuns. Iau boabele și până'n ziuă le și aduc acasă...

— Mi-a spus mie a lui Bodârcă, — întări Radu — că a văzut el la deal, pe o miriște de pe drumul Teiului, paie sfărâmate. Nu era bobul adunat nici pe jumătate. Ți se rupea inima, — spunea el, — când vedeai atâta pâine risipită! Și asta, numai alde Făsui o fac!

— Dușmani, — scrâșni Andrei. — Nici ei să nu-l ia, dar nici Statului să-l dea!

Iancu Mirea asculta tăcut, cu mintea plină de gânduri.

— Măi alaltăeri, — continuă Andrei, — am păzit ziua: eu dimineța, el după amiază. Nimic. Nu s'a atins nici dracu de stogurile lor. Toată ziua le-au bătut porumbii și soarele, de parcă erau părăsite. Nici unul dintre ei n'a dat pe aici! Dimineța însă, o șiră nu mai era! Hei! ne-am zis noi, trebuie

să vedem, ce fac chiaburii cu pâinea? Din toți, trebuie să găbuim noi, unul. Și-apoi, lasă!

Stătu o clipă, lăsând timp gândurilor să pătrundă taina urzelilor chiaburești. După un timp, șopti și mai încet, aproape de urechea Iancului:

— Să știi, că nu ne mai scapă! Oricum...

— Sst!

Se tupilară toți trei, lungiți ca într'un pat comun, unul lângă altul. Un cântec târăganat, abia înfiripat, plutea în liniștea nopții, atotstăpânitor.

... Foaie verde bob secarăăă
peste haturi, peste țarăăă
trei tractoare 'ntr'una arăăă...

— E-al lui Flueraș, — zise Iancu așezându-se în voie. Aduce caii dela păscut.

— Măi, cum de le scoate așa de iute?! —, se minună Andrei.

— Numai ce s'a pornit ceva nou și el e gata cu cântecul. Și încă, ce fel îi zice! Ia, ia auziți! grăi Ștefănică.

Ascultau. Liber, cântecul se lăsa la stânga, departe de ei, către satul adormit. Gândind la el, rămăseseră nemișcați, urmărindu-i amintirea.

Târziu, Iancu Mirea reveni:

— Și zici, că pe drumul Teiului, măi Radule?

— Ihî!

Tăcură iar.

— Eu o să plec..., continuă Iancu. Cujbă și cu Costin se lasă în noaptea asta într'acolo... Mă duc și eu cu ei...

Se ridică, proptindu-se în bătă.

— Aveți grijă, măi tovarăși!

Andrei și Radu Ștefănică nu-i răspuseră. Plecară numai capetele, muște, cu simțământul unei răspunderi de mult înțelese.

Iancu Mirea fusese înghițit de noaptea lanului. Foșnetul frunzelor se stinse în urma lui încet, dar pentru totdeauna.

Ceilalți doi îi urmăriseră îndepărtarea, fără de nici un cuvânt.

Intre timp, pe deasupra porumburilor, secera lunii se ridicase strâmb, întoarsă spre înălțimi. Lumina ei cuprinsese nesfârșita întindere a lanurilor, albindu-le. Aria chiaburilor fusese acoperită de umbrele uriașe ale stogurilor, iar pe alocuri, clăbucită, de parcă fusese ninsă. Intunecimile lanurilor de păpușoi crescură. Liniștea devenise încântătoare. Firea întreagă se desfăta într'o pașnică și îmbietoare odihnă. Numai razele jucau sfioase, în văzduh și peste lanuri.

— S'a ridicat rarița sus de tot! — șoptise Andrei Ursu cu ochii către cer.

— E târziu! — constatase Radu, întors cu fața în sus.

Din culcușul lui, își încetase și greerul cântarea. Tăcerea stăpânea deopotrivă pământul și înălțimile, viața câmpului și trecerea nopții.

— Te pomenești că în noaptea asta chiaburii nu mai vin!... Și ne scapă!

— Își arată îngrijorarea Radu Ștefănică.

— Ba, dimpotrivă! au așteptat să iasă lu... .

— Sst!

Își opri răsuflarea. Dinspre sat, se auzea un sgomot spart de căruțe. Se lungiră iar pământului. Drumul și capătul miriștei din fața lor se vedeau clare, ca o ogradă luminată.

Căruțele se apropiau. Sgomotul lor creștea.

— Ptruu!

Domolind trapul cailor, una dintre ele coti spre stânga și intră la pas pe arie.

— Cine era, mă? — întrebă în șoaptă Ștefănică.

— Erau caii lui Făsui, — răspuse Andrei, în timp ce privea cu interes înainte. Ii mâna Ciupitu' ăla de fiu-său.

— Sst!

A doua căruță intrase în trap, deadreptul, pe arie.

— Tot a lui Făsui, este! — anunță încet Andrei. Mâna muierea ălui bătrân.

— Ia, te uită, măi frate! Scorpia nu-ți iese deloc ziua pe câmp; dar noaptea, iese la furat! — își arată indignarea Radu Ștefănică.

— Sst!

— Ohoo! Ohoo!

În fața lor apăruse a treia căruță; cea din urmă. Făsui ținea strâns hățurile întinse de caii porniți pe fugă. În spatele lui, alți trei oameni stăteau în picioare pe un singur șir. Din mers, Făsui se uită în jur și în lungul drumului și apoi îndreptase și el căruța tot într'acolo.

— Cu cine e, mă? — își arată nedumerirea Andrei. Cu argații?

— Nu cred, — răspuse celălalt. Atunci, ar fi mânat argații și nu alde Făsui!

Câmpul se liniștise iar. Radu și cu Andrei se ridicară și se așezară pe câte un mușuroi de țărână sgrunțuroasă. Fiecare urmărea cu atenție drumul celor trei căruțe. Acestea intrară pe rând în umbra stogurilor. Nu opriră decât pe la mijlocul ariei, lipite de șira cea mai lungă și mai arătoasă. Dacă nu știai că sunt acolo, nu le-ai fi putut vedea din întuneric.

— Măă, ce hoți!... Se pricep la asta! — zise Andrei Ursu.

— Eu nu-i mai văd deloc! — adăogă Ștefănică.

— Au început să încarce...

Stătura ei așa, o bună bucată de timp. Luna se ridicase mai sus, liniștea devenise și mai adâncă. Noaptea trecuse spre a doua jumătate. Inlemniseră amândoi, cu privirile îndreptate spre aria chiaburilor. Uneori, câte un snop ridicat mai sus de umbra stogurilor, lucea în lumină arămu, parcă plutitor peste întunecimi.

Prima căruță ieși din umbră și încet, porni spre ei legănându-se. Scârțâia înfundat, hurducând. Pe lângă cai, unul singur; deasupra, nimeni. Numai forfota razelor cădea ca o ploaie aurie peste paele luminate.

Se pitulară iar.

Aproape de drum, cel care mâna trecu în fruntea cailor, trăgându-i de dârlogi. Venea spre ei cu fața în lună, temător. Ajuns la drum, se opri; ascultă, privi într-o parte și alta și apoi apucă oiștea de-o cârmă spre dreapta. Trecu iar pe lângă cai, și-i porni atingându-i ușor cu biciul. Luase drumul câmpului.

— E Florea Clopotaru! — izbucni nerăbdător Ștefănică.

— Ia, te uită, frate Radule; au început săracii să treacă iar la targa chiaburului! Tii, mă! — zise cu amărăciune Andrei.

— Ee! Aici e cu cântec, nenșorule! — își arătă bănuiala Radu. Nu se poate! Au ei vreo socoteală! Trebuie să dăm de capătul firului!

Tăcură.

— Ei, ce facem?

— Știi ce, mă Radule? — începu Andrei Ursu —, eu zic așa: Unul din noi să ia urma lui Clopotaru și să se țină mereu de el, la distanță, mergând prin păpușoi. Vom vedea unde duce pâinea... Ce face cu ea!...

Radu încercă să se ridice, dar mâna lui Andrei îl ținuse locului.

— Celălalt — continuă el, — se va apropia de stoguri până în dreptul căruțelor. Trebuie să vadă pe cine a mai îmbrobodit chiaburul și va pricepe poate și din socoteala lor.

— Bine, mă Andrei! Eu plec după Clopotaru! Și fără nici o altă vorbă, Radu Ștefănică o pornise de-a-latul porumburilor, furișându-se.

Andrei Ursu ocoli tot prin porumb luminișul ariei, trecu tiptil drumeagului pustiu și pătrunse adânc, spre mijlocul celuiilalt lan. Cam în dreptul stogurilor se opri. Nu se auzea decât fâșâitul stins al snopilor aruncați în car. Rar, din când în când, câte o vorbă neînțeleasă.

Plecat din șale, se apropie și mai mult de margine. Acum, vorbele se auzeau mai bine, dar tot nu se pricepeau. De aceea, se chirci și târându-se pe coate, trecu printre mușuroaie ferindu-se de sgomot. Ieșise chiar în spatele stogurilor, la numai câteva rânduri de păpușoi, în lan.

Se vedea totul.

— ... Păi, de ce să le dau, mă? De ce să le dau? — vorbea Făsui. — Cum o să rup eu din munculița mea de-o vară întreagă, pentru ei?

El cu muierea și cu fiu-său, erau înșirați pe stogul început. Grăbiți, svârleau în cele două care aurul snopilor. Ceilalți doi, din care, îi primeau și-i așezau tăcuți pe fiecare la locul cel mai potrivit. Pe linia drugilor, zidul lor se ridica văzând cu ochii.

— ... D'aia am zis muierii: mai bine să-i ajutăm pe alde finu' Florea, pe finu Marin și pe cumătru Tică. Tot au ei greutăți!

Andrei Ursu rămăsese ca trăznit. Parcă începuse să priceapă gândurile chiaburului.

— ... La început — continuă Făsui, icnind sub svârlitura snopilor — îmi părea rău, că nu mai m'au primit în ceata voastră. Acuma însă, văd că a fost mai bine...

— Aha! — gândi Andrei strângându-și pumnii.

— ... Pune cumetre, pune! — îl îndemna scorpia, pe Tică Mălăeru.

Ceilalți doi însă, n'au scos nici o vorbă; lucrau mutește, cu capetele plecate, ca sub bici.

Radu Ștefănică se ținea scaiu de Florea Clopotaru. Trecea din lan în lan, fără sgomot și fără să se grăbească. Din timp în timp, se oprea și privea spre căruță; astupa în întregime tot golul drumului. Din spate, alta încă nu se zărea.

Florea Clopotaru urcă un hat la câmp, ocoli lanurile cuprinse de el, și căzu pe alt drum în spatele ariei lor; a cetelor de țărani săraci și mijlocași. Să se vadă, că vine din câmp! — gândi Ștefănică, descoperind rostul ocolului lung. Nestingherit, trecu cu căruța mai printr'o margine a ariei și o trase lângă stogul lui, mic și strâmb. Apoi, slobozi cailor câte un ștreang, se urcă în car și svârli unul după altul vre-o cincizeci de snopi. Coborî și începu să-și ridice alt stog, lângă cel vechi.

Radu Ștefănică nu mai putu răbda; ieși din ascunzătoare și porni spre el. Când fu aproape, îl întrebă din mers, parcă lipsit de interes:

— Tot mai ai, mă Floreo?

— Am! Am mereu, Radule!

Ștefănică se opri.

— Dar mult a dat pământul tău, bre!

— N'am ce zice! Mult! mult de tot! Rod bogat ca anul acesta, încă n'am avut! — îi răspunse Florea Clopotaru cu o bunăvoință vădită.

Radu Ștefănică se mai suci, se mai învârti, măsură din ochi grâul, căruța și caii.

— Dar caii ai cui sunt, mă Floreo?... Că parcă's niște munți!

— Ia, ai lui naș' Făsui! Ce m'am mai rugat de el, până mi i-a dat! De aceea car noaptea; ziua nu i-am putut apuca.

Florea se urcă iar sus și începu să arunce alt rând de snopi.

— Păi, singur?...

— Singur — răspunse el; — mi-e muierea cam beteagă!... A! Fac și eu, cum pot!

Radu Ștefănică dădu să plece.

— Dar tu, de unde vii, mă?

— Din sus, dela niște fânaș. Mi l-au păscut unii cu caii și-am mai trecut pe acolo.

Tăcură amândoi. Alături, Florea clădea în continuare stogul ridicat până la piept. Ștefănică se întoarse.

— Apoi, cu bine Floreo! — și o porni spre sat.

— Noroc, Radule! — îi răspunse grăbit și mulțumit Florea Clopotaru.

Radu Ștefănică însă, intrase din nou în primul lan de păpușoi. Acum, avea sub ochi toată aria sărăcimii. În mijlocul ei, batoza străjuia stingheră liniștea din jur. După câțva timp, de pe drumul câmpului mai cobora o căruță. — Este a doua — gândi el. Și aceasta trase tot într'o parte, la un stog deja încheiat și la fel de mic.

Când sfârși, Florea Clopotaru svârli furca în căruță și prinse ștreangurile desfăcute. Sări în car, smuci hățurile și o porni de pe loc, în trap.

O apucase tot în sus, pe acolo pe unde venise.

*

Cu o săptămână mai înainte, Tică Mălăeru se întorcea abătut dela arie. Avea furca pe umăr, câinele după el. Marginea pleoștită a pălăriei țuguiate, cercuită de sărătura sudorii și de albul prafului ca de-o pecingine, îi ferea ochii de lumină și de oameni.

Se lăsase peste toate, moleșeala grea a căldurii de cuptor. De sus, soarele parcă împrăstia peste tot, stropi fierbinți de ceară topită. Iar în văzduh, dogoarea licărea ca pâlpâitul unei mari lumânări ascunse sub pământ. Incins, pământul ridica și el alte valuri de căldură. Praful înfierbântat frigea. Sub pașii lui Tică răbufnea înfundat, săltând ca sub suflare și apoi se lăsa iar, de parcă nici nu fusese scormonit.

Tică pătrunse în sat pe ulița mare. Când simți umbra salcânilor, își duse mâna la frunte și își șterse ochii, apăsând, cu mânăca cămășii. Pe față, îi rămăseseră pete pământii, de tină întinsă peste nădușală. Pe picioare, până mai sus de glezne, praful se prinsese deasemenea, într'un strat subțire, lipicios.

Și în sat, după amiaza se lăsase la fel de liniștită și de caldă, înăbușitor de caldă. Peste pustiul lui, golit de oamenii plecați la câmp, umbrele se lungeau dela o margine la alta a drumurilor, acoperindu-le într'un voal suriu și tainic. Părea că totul doarme. O singură mișcare a salcânilor somnolenți ar fi spart dintr'odată liniștea de sticlă.

Pe ulițe, obosite și flămânde, cârduri întregi de găște se întorceau de pe lac, cu mult înainte de întoarcerea soarelui în noapte. Iar pe sus, rândunelele șirurilor de mărgelile slab întinse dela un stâlp de telegraf la altul, ciripeau din când în când, rar și stingher.

Duluş intră, în primul rând de găște ca într'o turmă de oi. Nu lătrase; mârâia numai, apucându-le în joacă de aripile întinse. Gâștele țipau speriate și lipăind mărunț năvăliră în șanțul celălalt.

— Duluş! — îl strigă Tică muștrător și apoi își flueră chemarea-i, ca pe un cântec.

Câinele rămăsese singur în mijlocul drumului, cu capul ridicat spre dânsul și cu gura plină de fulgii albi.

— Ohoo! Ohoo!

În dreptul lor, oprise o căruță; era Făsui.

— Mergi spre casă, cumetre?

— Merg! — răspunse Tică și plecându-se pe sub drugi, sui pe marginea dricului înflorat. Picioarele îi atârnav în gol, între cele două roți. Căinele intrase sub căruță.

După ce porni, Făsui se întoarse cu jumătate față spre el și-l întrebă bănuitor:

— De unde vii, cumetre?

— Adusei clăile pe arman, împreună cu Marin al lui Năstase.

— Mai ai?

— Da de unde! de dimineață și până acum le-am adus și pe ale mele și pe ale lui. Câte o căruță.

Ochiul lui Făsui din partea cealaltă se strânse, iar fața i se crispă într'o pornire de zâmbet ascuns, șiret și acru.

— Nu-ș, ce-o să fac!... Prea puțin... puțin de tot!... zise Tică mai mult pentru sine.

Făsui struni hățul cailor și-i pișcă încet, cu sfârcul biciului. Apoi se întoarse și mai mult spre el și-i zise micios:

— Lasă, mă cumetre! Dacă noi nu ne-om ajuta; atunci, cine?

Tică Mălăeru nu răspunse.

— Vezi, tocmai vorbeam aseară cu a bătrână — continuă Făsui; — că n'ar fi rău, să vă mai ajutăm și pe voi: pe tine, pe finu' Florea, pe finu' Marin, pân'o trece opreliștea asta...

Pișcă iar caii, dar mai scurt, mai cu sete.

— Decât să-l dau lor, mai bine vouă... Tot n'ai tu de-ajuns! La fel și finu' Marin; ba el, mai are și-o casă de copii... I-oi da și lu'finu' Florea ceva, cu toate că n'ar duce așa lipsă... Nu l-am cununat și pe el?

Tică Mălăeru își trase pălăria mai spre ceafă; gândea dus. Nu pricepea încă planurile lui Făsui. Acesta îl privea pe sub sprâncene cu interes și parcă umbrit de îngrijorare.

— Așa, mă cumetre! Să vii să-ți dau acuma, că mai târziu, cine știe, cine-o mai apuca?! .. Trecuse un timp. Apoi adăugă mai încet, ca ceva lipsit de importanță: — Hee! Ne-om înțelege noi!... Că n'o să mă bucur eu tocmai la tine!...

Căruța se opri în fața casei lui Făsui, întoarsă spre poarta zăvorâtă. Tică sări jos își luă furca și ieși de sub drugi. Nu știa ce să-i răspundă. Stătea proptit în ea, cu ochii ascunși sub pălărie și căinele la picioare. Făsui se sprijini de țapușa fruntarului și se lăsă mai mult spre el.

— Auzi, cumetre? Nu fi prost, mă! Vino diseară pe la mine!...

Tică Mălăeru porni.

— Ne-om înțelege, noi! — îi repetase el din urmă.

Peste sat, umbrele crescură, aducând din câmpuri înserarea. Tică grăbi pasul către casă, urmărit îndeaproape de Duluș. Purta în suflet un așa de mare pustiu, că nu vedea nici pe unde calcă. Căuta zadarnic, să dea de rostul vorbelor chiaburului. Bănuia, dar nu le găsea încurcătura lor, voit ticluită.

După ce satul își mai liniștise frământarea serii, Tică o porni cu inima îndoită spre Făsui. Era mulțumit că nu-l întâlnise nimeni până în poarta lui. Intră. La scârțâitul porțiței tăiată în burta ulucilor câinii hămăiră scurt, ascunși în fundul întunecat al ogrăzii. Ieșise scorpia.

— Hai, cumetre, hai!

Pătrunsese după ea, în tindă. Înăuntru, lumină. La masă, Făsui cu Florea Clopotaru și Marin Năstase. Cinsteau țuică, din niște ceșcuțe de lut, mari cât un degetar. În fața ochilor începuseră să-i joace straniu un roi de stelute verzi, de parcă primise o lovitură grea. Se clătina, ca amețit.

— Hai cumetre, că te așteaptă ceașca!

Înainte. Florea Clopotaru era cu ea la gură; o sugea, ca pe-un burete. A lui Năstase însă, era neatinsă.

— Ține și bea! Poate-i faci poftă și lu' finu' Marin!

Se așeză între el și Florea, față în față cu Marin Năstase. După ce Făsui umplu ceșcuțele goale, — pe-a lui și-a Clopotarului —, ciocniră.

— Să bem, mă, cât om mai avea; că de-acuma... toate s'or duce, ca pe gărlă! — și Făsui trase cu palma pe deasupra mesii, parcă măturând totul spre dreapta.

Florea Clopotaru o răsturnă iar; și tot așa, Făsui. Tică îi prinse căutătura lui Marin Năstase și se priviră nedumeriți. Apoi ridicară și ei ceștile. Lui Tică, țuica i se părea amară; Năstase se strâmbase, ca după otravă.

Ridicând bărdaca, Făsui le turnă din nou, înveselit.

— Vezi, cumetre? — începu el adresându-se lui Tică, — tocmai le spuneam la-alde finu': Păi bine, mă, de ce să le dau lor grâul muncit de mine, ce-avem noi, cu ăia dela oraș? De ce nu ți l-aș da ție, sau lu' finu' Marin, sau lu' finu' Florea, că doar nu sunteți niște streini! Nu-i drept?

Și ochii lui mici, păienjeniți, îl fixară pe Tică adânc, de le simți împunsătura până în creier.

— Dreptu-i! — răspunse în locul său, Florea Clopotaru.

— Păi, de ce să nu-l mâncați voi, sau să-l puneți în pământ, că n'ați avea ce? Nu m'ar bate ăl de sus, dacă aș trece-așa, peste nevoile voastre?... Este?

Făsui întrebasese acum pe Marin Năstase, la fel de insistent.

— Este! — răspunse și în locul acestuia, tot Florea Clopotaru.

Băură iar.

— Mă, jumătate din grâu vi-l dau vouă! — hotărî dintr'odată Făsui, trecându-le degetul întins, pe rând, pe sub nasurile celor trei. — Și dacă vreți, tot vi-l dăruiesc, mă! Tot! Tot!!

Florea Clopotaru zâmbi; Tică și Marin nu știau ce să mai creadă. Il priveau mirați pe Făsui, surprinși de grăbita lui bunătate.

Făsui le turnă iar. Degetele-i osoase strângeau mânerul ulcicai tremurând. Era uscățiv și deșirat, cu fața lungă, plină de sbârcituri. Părul din părțile capului îi albise până'n rădăcini. Numai sprâncenele și mustața îi rămăseseră negre, ca tăciunile. Vorbea ascuțit, ca un copil, dar iute, umflându-și des pieptul îngust și lung.

— Că doar nu vă strică vouă, șapte-opt saci de grâu mai mult; și încă, veniți așa, ca din senin!... Așa-i?

Acum se uită, întrebător și la Tică și la Marin.

— Așa-i! — răspunse tot Florea.

Tăcerea celorlalți doi îl puse pe gânduri.

— N'aveți nevoie?... Nu vi-i dau!... îi dau la alții... Dar eu... — și se lăsă pe spate, apăsându-și piepții cu degetele desfăcute, —... Eu, vouă vreau să vi-i dau!

— Lasă, naș' Făsui — începu Florea; — ce vorbă-i asta, că n'avem nevoie? Auzi, cum să n'avem?... Avem! Și eu, și Tică, și Marin...

— Mă, — zise Făsui adresându-se celorlalți doi; vouă Statul n'o să vă ia nici un bob, aveți pământ puțin; voi sunteți scutiți de lege!

Ochii lui Tică se întunecară.

— Ee, noroc! — zise Florea și întinse ceașca de ciocni cu a lui Marin și-a lui Tică.

— Noroc! — răspunseră aceștia și gustară iarăș țuica.

Făsui zâmbi șiret, cu ochii întredeschiși, privind cu înțeles pe Florea. Apoi, continuă:

— Voi să treerați liniștiți, fără nici o teamă! N'o să se atingă nimeni de grâu! Când or trece batozele la noi, o să le-arăt ce-a mai rămâne: asta e! Atât a dat pământul! Vreți să mă lăsați muritor de foame, luați-l tot!

Marin Năstase își scoase o țigară, se ridică și-și apropie gura de sticla lămpii, cu capul plecat, ferindu-și părul de dogoare. Când trase, lumina pălpâi parcă bătută de vânt și capătul țigării se înroși, ca o cireașă.

— Ee!... De mâine seară puteți merge, să vă dau din grâu... Ce să fac?... O să vă dau și căruțele! — zise Făsui.

Apoi tăcu. Câteva clipe trecură încet, aducând înăuntru liniștea nopții.

— Ei? Ce zici, cumetre Tică?

— Ce să zic? — și Tică ridică din umeri, neputincios.

— Tu, finule?

Marin Năstase nu-i răspunse; dar săltă și el din umeri și-și strânse buzele tăcut, fără împotrivire.

Pe Florea Clopotaru nu-l mai întrebă.

— Asta e! — încheie Făsui; — Hai să bem, ce-a mai rămas, și pe mâine seară...

Răsturnă bărdaca în toate cele patru cești. A lui rămăsese ceva mai goală. Ciocniră.

— După treerat, o să ne înțelegem noi; facem pe dindouă! Din ce ați scos, îmi dați și mie jumătate!

Tică și cu Marin își băură țuica îndelung, rumezând cuvintele ce le-adusesese deslegarea.

În uliță, ei se opriră îngrijați.

— Măi, Tică, eu mă tem!

— Și eu, Marine!

*

Incepuse treerișul.

Țăranii săraci și mijlocași se rânduiseră în trei cete; printre alții, în prima intrase și Radu Ștefănică cu Tică Mălăeru; în a doua, Andrei Ursu cu Florea Clopotaru; iar în a treia, Marin Năstase cu Iancu Mirea. Fiecare adusesese în ceată ceea ce avusese: cai, căruțe, brațe de lucru sau atelaje. Stațiunea de Mașini și Tractoare venise cu o batoză nouă, mânăta de tractor.

Cu multe zile înainte, fiecare ceată își stabilise ordinea intrărilor la coș. Se împărțiseră apoi în echipe de lucru: la cărat snopi, la aruncat, la deslegat, la băgat la coș și încă altele, echipe care prin rotație se schimbau dela o zi la alta.

În prima zi, Tică Mălăeru lucrase cu Radu Ștefănică, sus pe batoză. Lucraseră cu sârg și pricepere. Luau câte un snop deslegat de pe laturile mașinei și-l țineau desfăcut cu spicele în jos, în bătaia tobei. Apoi slăbeau strânsura brațelor, până ce puțin câte puțin, învârtiturile tobei le furau ultimele paie. Și așa ziua întreagă, sub bătaia soarelui și-a prafului. Uneori, când scăpau paie peste puterile ei, batoza duduia înfundat, parcă opintindu-se. Alteori, bătea în gol hodorogind spart și legănându-se de parcă ar fi vrut să plece. Atunci se pomeneau cu State în spatele lor, apăsându-le umerii.

— Măi tovarășilor, mă; mai cu socoteală! Câte puțin, dar fără încetare. Altfel, îmi stricați mașina!

State era șef peste mașini. Tânăr; abia-i mijau tullele în barbă. Dar ochii-i scânteiau viu, ca două luminiți încercuite de unsoare și praf. Când nu era la batoză sau la tractor, pe lângă celelalte două ajutoare, se depărta de mașini ca la douăzeci de pași și asculta. Cu mânecele dela salopetă ridicate peste cot, cu brațele încrucișate sub piept. Mergeau, ca ceasul. Și numai ce-l vedea îndreptându-se dintr'odată spre una din ele; sunetul nu i se mai păruse clar. Mergea la țintă. Strângea șurubul, îndrepta cureaua, ungea sau ștergea fața pieselor năpădite de praf. Totdeauna însă, exact ceea ce trebuia. Iși cunoștea mașinile și le îndrăgise ca pe niște tovarăși de luptă.

A doua zi, treerăse Ștefănică. Ii venise rândul repede, pentru că nu prea aveau oamenii cine știe cât grâu. Toți câte ceva. Seara, la măsurătoare, peste

uium Radu Ștefănică mai lăsă pe arie încă patru băncioare pentru Stat, cu plată. Dintr'o parte, Tică Mălăeru îl privea îngândurat, cu ochii ascunși sub marginile pălăriei. Ca întotdeauna Duluș era cu el, lungit la picioarele sale. Radu Ștefănică se îndreptă spre dânsul, aranjându-și frumos banii luați pe grâu.

— Dau cu drag, măi Tică — se adresase el acestuia; — că d'apoi câte primim noi dela Stat! Ai văzut? Numai patru băncioare! Dacă aveam mai mult, dădeam mai mult. Tu ai puțin de tot; nici măcar pe-atâta n'o să dai! De unde nu-i, nici Statul nu ia!

Tică Mălăeru se fâstăcise. Un fior rece îl străbătuse în lungul spinării, de sus până jos. Simți, cum umerii obrazilor îi ardeau parcă bătuți de flacăra. Dintr'o parte, privi bănuitor, pe sub sprâncene, pe Radu Ștefănică. Era încurcat: — oare vulpoiul ăsta de Radu, mirosise ceva? — se întrebese el în gând. Dar Ștefănică zâmbi. Se apropie de el și-l bătu cu palma pe umăr, tovărășește. Apoi continuă:

— Sunt însă unii, mă Tică, ca alde Găman, Potirică și Făsui, care decăt să-l dea statului, mai bine-l dau vitelor de verde, sau îl bat pe ascuns, noaptea, prin porumburi. — Tăcu. Iși ținti privirea drept în ochii lui Tică, odată cu săgeata nouilor vorbe: — Ba încă, oamenii spun, că Făsui îl mai cară și prin sat!

Din roșu cum era, Tică îngălbeni ca ceara; abia se mai ținea pe picioare. În fața ochilor săi, chipul lui Ștefănică juca neînțeleș, se destrăma, și apoi crescua mare, mare, cât un stog. Parcă era o trâmbă de fum, care plutea pe loc, învăluindu-l; numai ochii îi rămăseseră aprinși, sfredelitori și aproape de ai lui. I se părea, că mâna uriașă a lui Radu se îndrepta spre dânsul cu degetul întins, arătându-l celor din ceată: — uite-l! Și el l-a ajutat pe Făsui, ca să ne fure! — Duluș mârâi îndelung, ferindu-se de Ștefănică. Tică își reveni. Se scutură, ca de friguri. În fața lui însă, Radu Ștefănică râdea.

— Când nu aram cu tractorul, — reîncepu el, — făceam numai cinci saci; acum, mi-au rămas opt. E drept, că și sămânța ce-am primit a fost de soi, dar l-am și muncit!

Se întoarse apoi la saci. După ce îi legase, Tică îi ajută să-i ridice în căruța de împrumutat. La sfârșit, Radu strânse ștreangurile cailor, ocolindu-i prin față.

— Sămânță dela Stat, tractor dela Stat! — continuă el, revenind lângă dânsul; — și noi ce-i dăm în loc? Ia, o parte din prisos! D'aia zic, măi Tică: mai sunt unii care se furișează și nu vor să dea la colectare nici un bob. Parcă dacă dăm, nu ne dăm tot nouă?

Lui Tică îi venea să-l ia pe Radu deoparte și să-i spună drept în față: dacă știi ceva... dar mânat de întrebare, răspunse scurt și stins, cu privirile pironite în pământ.

— Tot!

Radu Ștefănică sări deasupra sacilor.

— Mergi la sat?

— Nu merg, frate Radule —, se grăbi el cu răspunsul; — Mai am ceva treburi pe aici!

Il mințise. Altfel, cum putea scăpa de tăișul privirilor și vorbelor lui? Nu se poate, gândi el, Radu trebuie să știe ceva...

— Atunci, noroc! — și Radu urni căruța din loc, strunind caii.

— Noroc! — îi răspunse Tică Mălăeru gânditor.

Dar numai ce căruța eși de pe arie și apucă drumul către sat, că o porni și el. Duluș, după dânsul. Parcă simțea acum și mai mult oboseala trupului. Mergea împleticindu-se. — Ia te uită, mă! — gândea el — cum m'a prostit Făsui! Cumetre în sus, cumetre în jos; c'o fi așa, c'o fi pe dincolo! Că, ce vă strică vouă, să aveți șapte-opt saci pe deasupra? Decât să-l dau lor, mai bine vouă...

Uitată, furca îi alunecase pe umăr, până la gât. Când simți răceala fierului, săltă capul. Avea privirile încețoșate, de parcă era beat. Incet, și-o mută sub brațul drept, cu coarnezle spre înainte, vânătorește.

Dar gândurile nu-l slăbeau deloc; i se încâlceau în minte, care de care mai sucite. Dau cu drag, mă Tică! — Ție, Statul n'o să-ți ia cumetre Tică, nici un bob: tu ești scutit de lege! — Eee! Radu știe el, ceva; a adus numai așa vorba despre Făsui, despre colectări. Să știi, că ăsta mă paște! Doar, doar o scoate ceva dela mine! — După ce treerați, facem pe dindouă! — Tii! Al dracului Făsui; cu jumătățile dela mine, dela Marin și dela Florea, el fură Statului peste douăzeci de saci nesocotiți și netrecuți prin Comisie... Adică, ce?... Noi îi furăm pentru el!... Luăm dela noi și-i dăm tot lui!...

Se opri. Iși trecu mâna peste frunte, fără să o simtă. Parcă era a unui străin. Inerbase. In fața lui, o căruță se depărta din ce în ce; în urmă, nimeni. Se așezase pe marginea drumului. Simțindu-i greutatea gândurilor, se apropie și câinele de el așezându-se pe colacul cozii. Ochii lor se întâlneau blânzi, ca alor doi prieteni.

— Duluș! — îl strigă el, cu jumătate glas.

Câinele se apropie târâș, gudurându-se. Iși lungi botul pe genunchii lui și-i închise, așteptând. Mâna lui Tică îl mângâie apăsându-i părul dela ochi spre ceafă. Coadă câinelui bătea pământul ca o frântură de baston.

— Ce ne facem, măi Duluș?

Auzindu-și numele, câinele deschise ochii, neputincios și trist.

Tică își îndreptă privirile spre arie. Măine intra și el la coș. Și dacă Radu știe, îl va da în vileag. Și atunci, să vezi rușinea!... Și pentru cine? Pentru Făsui!... Auzi! Tocmai el, dintre cei mai săraci din Balta Seacă, s'ajute pe chiabur?... Nu!

Iși întoarse privirile din nou la câine. Dar dacă Radu nu știe nimic și doar m'am speriat eu, așa?... Rămân cu grăul?... Rămân!...

Lipsit de mângâiere, câinele lătră stingher și sec, drept în fața lui. Tică îi prinse gura în pumn, ca într'o botniță.

— Taci, Duluș!

...Nu! n'am să fac cum vrea Făsui!... Mama lui de hoț!...

Iși ridică iar mâna pe frunte; frigea. Ii vâjâia capul de parcă fusese învârtit. Nu se mai putea răbda. Ii venise o ciudă pe sine, de să-și pună ștreangul, nu alta! — Dar nu-l iert; nu-l iert, nici în ruptul capului! Auzi, să fur eu pentru el! Ptiu!... crucea mâne-si! — Il suduise tare, scuipând cu scârbă praful drumului.

Din forfota gândurilor, unul i se păruse cel mai bun. — Iancu Mirea îi om drept și are să 'nțeleagă!... Mă duc la Partid! — Și o porni întins, cu cugetul luminat și liniștit de căldura gândului ăsta nou.

Pătrunsese în sat. Dar cu cât se apropia de cârciuma lui Găman, unde era acum sediul organizației de bază din Balta Seacă, cu atât i se înmuiau și picioarele. Când ajunse în fața geamurilor luminate, puterile îl părăsiră. Rămăsese în mijlocul drumului, ca un par stingher, proptit în pulbere. Înăuntrul pe lângă cei câțiva membrii de partid, mai erau și alți țărani săraci; zări pe Andrei Ursu, pe al lui Cișmașu, pe Bordei și încă vreo câțiva. Dintre mijlocași, era numai Gheorghieș. Parte vorbeau cu Iancu Mirea, parte priveau listele întinse pe peretele din fund. — Is cu cei scutiți! — gândise el.

Până astăzi, intrase de puține ori în casa Partidului. Acum îi venea greu, să între așa, dintr'odată, și încă în ce fel! — Ee! Cum să le spun așa, pe negândite. Măi tovarăși, eu v'am furat, mă! M'am lăsat...?

— Heep!

Il trezise din gânduri unul, care venea cu căruța încărcată dela arie. Se trase mai într'o parte, până lângă gard. Când își ridică iar ochii într'acolo, îl văzu pe Radu Ștefănică intrând, ca la el acasă. Strânse din buze, apropiindu-și sprâncenele: — măi, vulpoiul ăsta, tot știe el, ceva! — Acuma, nici că se mai putea duce. Iși ridică furca și plecă spre casă. Pentru un timp, Duluș rămăsese locului cu ochii când după dânsul, când către lumini. Apoi urmă și el drumul lui Tică.

Acasă, muierea îl aștepta.

— Pe unde umbli, măi omule; c'a înghețat fiertura'n tuciu, de când te-aștept cu masa pusă?

Tică nu-i răspunse; trecu tăcut înainte, lăsând-o pe ea să zăvorească poarta. La masă, se așează pe scaunul scund, stângaci și bleg, apăsât de gânduri. Pe patul alăturat, copilu-i dormea dus, obosit de alergătură. Flămândă, femeia începuse să mănânce grăbit, cu privirile plecate în vas. El gusta numai, rar, în silă, sorbind lung din vârful lingurei. — Măine va intra la coș și parcă-l vedea pe Radu Ștefănică iscodindu-l: nu dai nimic, mă Tică? — Nu, că la pământul meu legea nu-mi cere! — Așa îi va răspunde. — Bine, mă Tică, dar legea nu-ți cere nici să ne furi pentru Făsui!...

Incet, își lăsă lingura în strachină, cu coada sprijinită de marginea ei. Pleoapele femeii se ridicară întrebătoare, până-i zări fruntea întunecată și apoi căzura greu, ca sub mustrare. Privea îngrijorată, cum palmele-i întinse pe genunchi strângeau neliniștite pânza cămășii aspre, cu degetele încordate

ca niște căngi. — Să știi, că Radu s'a dus să spună la Partid! — gândise Tică. — Și mâine, mai mare rușinea! O să se umple satu' de vorbe! Săltă palmele și-apoi le pocni de genunchi, cu sgomot. Se ridică. Iși luă pălăria de pe pat și eși afară. Femeia după el.

— Ce-i cu tine, mă Tică? — îl întrebase ea speriată, cu mâinile prinse sub piept.

— N'ai grijă! Numai ce ai să termini masa și am să vin!

Ii răspunse repezit, fără să se mai întoarcă spre ea. Și o porni înapoi, hotărît să intre la Partid. Femeia rămase în poartă cu un colț dela basma prins în colțul buzelor. Aproape de sediu, îl ajunse și Duluș. Acolo nu mai găsi, decât pe Iancu Mirea. Răsufală ușurat. Pășea încet, pe vârfuri, parcă neatingând podeaua. Nu-l mai apăsa nimic acum. Se simțea curat și liber, așa cum nu mai fusese niciodată. Noianul gândurilor nu-l mai tortura. I se limpezise mintea până'n fund, ca o zeamă de var. Zâmbea, umbrit de tristețe.

— Noroc, mă Iancule!

Iancu Mirea se ridică și-i strânse mâna puternic, cu dragoste frățească. Se bucurase văzându-l și pe Tică Mălăeru în casa Partidului, căci Tică era unul dintre cei mai lipsiți din sărăcime și până acum îl știuse cinstit și muncitor. Dar nu bănuia încă, de ce venise. Il vedea aevea în carul lui Făsui, așezându-și snopii furați, așa cum îl văzuse Andrei Ursu.

Tică rămase încurcat.

— Ai ceva, nene Costică? — îl întrebase Iancu, cu bunăvoință.

— Am, mă Iancule! — și-și plecă privirile.

Iancu își roti ochii în jur, privi pereții, geamurile luminate, și-apoi îl îmbie pe Tică, arătându-i scaunul.

— Stai jos și spune.

Tică își scoase pălăria, o strânse sul și se așeză timid, ca un copil. Când își înălță fruntea, văzu ochii Iancului buni și blânzi.

— Mi-e și rușine și mă și tem, tovarășu' Iancu!

Mintea Iancului se luminase pe deplin; simți, că Tică venise la Partid pentru a da în vileag hoția chiaburului.

— Tu mă cunoști, mă Iancule! — reîncepu el; sărac am fost o viață întreagă, dar cinstit!... Este?

— Este, nene Costică!

Tică se sculă și bătu deodată cu pumnul în masă, de s'o crape nu alta.

— E, mă! S'a terminat! De-acuma, m'am mânjit și eu! M'a mușcat șarpele de inimă și am primit învoiala chiaburului. A lui Făsui, mă! M'a prost, ba cu una, ba cu alta și am primit!

Frământându-se, se așeză iar pe scaun. Iși sprijini fruntea de măciuca pumnului, oftă și iar se ridică. Cu o mână prinse umărul Iancului și-l scutură.

— Auzi, mă Iancule? Am furat, mă! Am furat dela Stat! Am primit din graul lui Făsui în stogul meu, de pe aria sărăcimii!... Și mâine treer!... D'aia am venit, ca să știi și tu, că ești dela Partid!

Tăcură amândoi.

Târziu, speriat de tăcerea Iancului, Tică Mălăeru îl întrebă cu ochii rugători:

— Ce să fac, mă Iancule?

Iancu Mirea își plimbă palma peste ochi, lungindu-i așteptarea; apoi răspunse scurt, ca pe ceva dinainte gândit:

— Treeri!

— Și pe al lui Făsui?

— Și!

Inima lui Tică se strânse și mai mult.

— Dar, fără să-l amesteci, — continuă Iancu; — pui într'o parte grâul matală, iar în alta pe-al chiaburului. După treeriș, o să chemăm comisia de colectare, l-om măsura și l-om da Statului.

— Bine, tovarășu' Iancu? — răspunse Tică mulțumit.

Iancu Mirea se mai gândea acum la Florea Clopotaru și Marin Năstase. Ar fi vrut să-l întrebe pe Tică și despre ei, dar renunță. Tică Mălăeru porni spre ușă, cu ochii pe pereți. Erau altfel decât îi păstrase Găman. În prag, Iancu Mirea îl ajunse.

— Ai făcut bine, c'ai venit, nene Costică! Să nu mai spui nimănu. Și vezi, nu mai ocoli casa Partidului, că doar e-a noastră, a tuturor celor mai săraci din Balta Scacă.

Tică îi strânse numai mâna și plecă. Călca apăsător, senin, cu cugetul împăcat.

După el, Duluș venea cu botul întins, mirosindu-i urmele.

*

Iancu Mirea săltă mâna și ridică fitilul lămpii din dreapta sa. Gonite, întunecimile mărginașe ale încăperii lungi și largi se ghemuiră către colțuri și podea. În acelaș timp, frunțile celor trei se luminară de dogoare, lucind gălbui, parcă unse cu ceară. Loviți de tăria flăcării, fiecare-și strânsese ochii de repetate ori. În fața lor, pe masă, Iancu urmărea cu degetul său noduros scrisul de pe o hârtiuță cât palma.

— State vine?

— Vine! răspunse Cușbă; — oprise mașina când am plecat. Numai ce, și pică!

— Onu?

— Cu Onu am vorbit eu, — zise Costin; — și el vine!

— Numai pe Andrei Ursu și pe Radu Ștefănică nu i-am găsit! — completă Cușbă; — ei încă nu sosiseră, acas'.

— Te-oi mai repede pe la ei! — grăi Iancu.

Cușbă se și ridică; își puse pălăria și plecă. După el, clopoțelul de deasupra ușii sunase ascuțit, ca dintr'o altă lume.

— Mă Iancule, — zise Costin, — până ce vin ei, hai să dăm talanga aceea jos. Că țipă de...

Iancu Mirea îl privi peste lampă, ferindu-și ochii de lumină. O parte a feții sale era luminată și cu ochiul stins, iar cealaltă, umbrită, dar cu ochiul aprins, sclipitor.

— Ce spui, tovarășe Costin?

— Să ștergem urma lui Găman; să-i coborîm talanga! — reveni acesta.

Apucându-și scaunul de spătar, Iancu Mirea îl trase după sine până în dreptul ușii. Il potrivi bine, încercându-i statornicia și săltă pe el. Cu o mână astupă gura clopoțelului, iar cu alta suci din scurt rădăcina arcului. Acesta însă, nu cedă.

— Tovarășe Costin, adă lampa mai aproape!

Costin îi ridică lumina până sub bărbie.

— Mai spre stânga, bre!... Așa!...

Se vedeau clar măciuliile a două cuie, mâncate de rugină. Iancu prinsese arcul mai din scurt și proptindu-se în lemnul ușii îl mai suci odată, icnind; când se optinti iar, rămăsese cu el în mână. Clopoțelul se sbătea țipând, de parc'ar fi vrut să fugă.

— Taci, drăcie, că nu mai vin ai lui Găman!... S'or dus!! — și-i prinse limba între degete. Apoi îl mai învărti de câteva ori, privindu-l mai cu sârg. Luciul galben de odinioară îi fusese aproape în întregime albăstrit de coaleală. Pe buza lui, zări încrustături. Il frecă puțin de pulpana răsfrântă a hainei, redându-i strălucirea pe o dungă și ceti: — 1919. *La Găman. Cărciumă și Coloniale.*

— Treizeci de ani! — socoti cu mirare Iancu.

— Și încă alți vre-o treizeci ai ălui bătrân... O viață de om de jaf și speculă! — completă Costin.

— Ptiu! Bandiții! — scrâșni Iancu și-l svârli în ciudat în colțul cel mai îndepărtat al sălii. Acolo nu mai sună decât odată, scurt și înfundat, parcă pentru totdeauna.

Se așezară iar. De afară se auzeau tropote grăbite și ușa scârțâi, deschizându-se spre gura întunericului. Prin golul ei trecu mai întâiu State și apoi Onu. Erau amândoi prăfuiți și oboșiți, așa cum pleaseră de pe arie. Salutară tăcuți și se așezară în dreptul celorlalte două laturi ale mesei. Mai apoi, intrară pe rând, Cușbă, Andrei și Ștefănică.

Cușbă aduse din fundul sălii încă trei scaune. Erau acolo, îngrămădite, unele peste altele, vreo douăzeci. Se așezară printre ceilalți, în colțurile mesei.

Iancu Mirea ridică iarăși fitilul lămpii. Pe fețele celor din jur, lumina bătea acum în umbre. Printre perii bărbiilor țepoase, praful se strânsese în straturi cimentate de sudoare. Incutările fețelor și ale frunților păreau mai adânci, mai dese. Numai dunga vișinie a buzelor supte, uscate și albul ochilor încercănați de tină rămaseseră proaspete și curate.

— Uite, tovarășilor, ce-avem de făcut, — începu Iancu Mirea; n'om sta mult, că ni-i de grabă la toți și mâine iară-om merge la treburile noastre!

Parte din ceilalți se plecară pe marginile mesei apropiindu-și capetele de al Iancului, iar altă parte rămaseră în scaune nemișcați, ascultând numai.

— Stăm prost cu colectările, — continuă Iancu, — chiaburii s'or pornit pe jaful și distrugerea pâinii. Or sucit mințile oamenilor scutiți și i-au amăgit cu grâne ascunse în stogul lor. Sau l-au tăiat de verde ca Libuț, sau îl bat noaptea prin porumburi și-l cară către târg.

— Pe Făsui, l-am dibuit. Avea grâu în stogul lui Tică Mălăeru, Florea Clopotaru și Marin Năstase — zise Andrei.

— Păi, Tică a treerat astăzi tovarășe Iancu! — se repezi Onu de la Sfat, îngrijorat și înciudat, că i-a scăpat.

— Dar, măsoară mâine, Onule și cu dânsul nu-i grabă; el a venit aseară și a spus tot!... — reluă Iancu. Pe fețele celorlalți, mirarea le adâncise cutele, iar ochii li se întâlneau întrebători. — Povestea-i, că mâine treeră Florea și poimăine, Marin; nu trebuie să-i lăsăm să joace după pofta și interesul lui Făsui. Și tot așa, trebuie să prindem și pe cei din câmp; noi am colindat drumurile în câteva nopți, dar degeaba; e drum lung și greu.

Tăcuse. Se auzea încet, sfârâitul de bondar întărâtat al lămpii.

— Tovarășilor, — se porni State; — eu zic, ca eu cu Onu care e și'n comisie, s'avem grijă la treer. Alții să păzească aria chiaburilor și alții câmpul.

— Eu cu Radu, — sări Andrei Ursu, — om păzi mai departe aria chiaburilor; le cunoaștem fapta!

— Și noi trei, — completă Cujbă, — câmpul!

— Ii bine așa! — socoti și Onu.

Radu Ștefănică și cu Costin plecară și ei capetele.

— Bine, — hotărâse Iancu Mirea.

— Numai că, — reluă Onu, — să cerem tovarășilor dela Gospodăria de Stat, cai pentru alergătura pe câmp... O-ți merge călări. Au de unde și-i treabă de soi și-asta.

— Nu-i rău! — își arătă părerea și Costin.

— Om mai vedea, — închee Iancu Mirea și se ridică. După el, toți ceilalți făcură la fel.

Afară, noaptea îi prinsese liniștită și frumos mirositoare, a pâine caldă.

*

A doua zi, munca pe arie continuase neschimbată. Mergea mai repede ca'n alți ani. Tractorul mâna batoza ca pe-o jucărie. Din zori și până seara târziu, duduțul ei stăpânea împrejurimile satului până departe, peste câteva haturi. Grâul fiecăruia era treerat cu acelaș interes de către cei din ceată. Ii strângeau omului boabele pe prelata ce-o avea întinsă mai într'o parte și-i cărau pieile cu lanțul tocmai la marginea ariei. De socoteala uiumului și a cotelor

datorate satului vedea comisia, care veghea la măsurătoare. Intovărașirea încetele le ușurase oamenilor rânduiala muncii, micșorase risipa și grăbea sfârșitul.

La formarea echipelor se potrivise așa, ca Iancu Mirea să lucreze alături de Marin Năstase, iar Andrei Ursu pe lângă Florea Clopotaru. Aceștia lucrău sus, pe mașină, la coș. Iancu Mirea și Marin Năstase cărau grânele oamenilor din stogurile lor la batoză.

Din vorbă în vorbă, când trecură printre stoguri, Marin Năstase arătase Iancului și stogul lui.

— Il vezi pe cel de colo, mă Iancule?

Intors în partea unde-i era întinsă codiriștea biciului, Iancu zărise într'adevăr un stog mai răsărit. Cam dela jumătate în sus clăditul lui era proaspăt, cu snopii încă aurii, nepârliți de soare.

— Acela în două straturi?

— Ihî! — răspunse Năstase plecându-și capul; — e-al meu, mă Iancule! Iancu îl măsură din toate părțile, apropiindu-l în minte de celelalte.

— Dar, bun rod ai avut, frate Marine!

— Bun, mă! Mai bun ca anul aista, n'am avut niciodată. — Și încet, atinse cu biciul crupa calului din dreapta. Apoi continuă: — E drept, c'am avut și ajutorul tractoarelor și sămânță aleasă. Altfel, cu toată strădania mea, tot nu scoteam atât.

Căruța îi scutura ușor, săltându-le vorbirea. Ocoliră după alte stoguri și opriră lângă unul mic, cât o claie. Era al lui Bordei.

— Puțin are, bre! zise Marin.

— Cu toate astea, a venit săptămâna trecută la Partid și a cerut să fie trecut și el pe listele cu cote, după puterea lui!

Iancu Mirea începuse să-și arate fața gândurilor.

— Și l-ați trecut?

— Nu, că nu ne lasă legea! El are prea puțin pământ!

Incepură să încarce. Iancu primea snopii aruncați cu pricepere de Năstase și-i așeza cu grijă în țepușele drugilor.

— Păi, vezi tu, măi Marine? Statul nu ia dela unul ca Bordei, ca tine sau ca Tică Mălăeru și atâția alți țărani săraci. El ia dela alde Făsui, Potirică și Găman. Dela ceilalți, după cum li-i rodul.

Marin Năstase tăcea. Iși amintea, cum tractoarele stațiunii i-au arat pământul în toamna trecută, cum a primit sămânță aleasă și împietrită dela Stat și cum tot Statul îl iertase de datoriile vechi și îl scutise de impozit. Fața i se întunecase gânditoare, iar ochii îi priveau șters, parcă spre înăuntrul sufletului. Deaceea, din când în când, lucirile lor creșteau pe deasupra umbrelor, ca o mângâiere ascunsă.

— Acum, — continuă Iancu Mirea, — curge și la moara noastră apă din destul! Și-a început să scârție a chiaburilor!... Nouă, ne dă Statul, măi Marine; dela Făsui însă, ia!

Snopii curgeau mai des în car. Marin Năstase îi arunca din ce în ce mai grăbit, fără să mai ridice privirea după ei.

— Asta-i socoteala, măi Marine! Păi, d'aia cârtesc chiaburii! Și încă, mai încearcă să sucească și mințile oamenilor!

Cu ochi cutezători, Iancu privise creștetul și ceafa lui Marin Năstase, plecat după snopi. Acesta se înroșise până în vârful urechilor.

— Dar lasă, că nu le mai merge! Li s'au luminat mințile oamenilor, frate Marine! Nu se mai lasă nici furați și nici mințiți de chiaburi! S'au săturat ei destul, de binele care li-l vreau alde Făsui...

Mutește, Marin Năstase își ridică ochii și-l cercetase bănuitor. Te pomenești, că Iancu asta știe ceva! — gândise el.

— Se simt încolțiți chiaburii și d'aia turbă! Dar n'au ce face; funia li se strânge tot mai mult la par...

Terminaseră. Stogul lui Bordei intrase tot în car. Iancu prinse hățurile svârlite de jos și mână spre arie. În urma căruței, Năstase venea abătut, căutându-i umbra. Gândurile-i năvăleau învălmășite, asemenea unui șuvoi. Îi svâcnea sângele în tâmple, ca inima unei păsăruici prinse. Asudase. Furca de pe umăr îl apăsa greu, iar picioarele parcă-i erau de piatră. Și totuși, scrâșnea din dinți, ca o râșniță. — Câinele! M'a tras și pe mine în ciorba lui... Aa... — O călcătură în gol îl smulse gândurilor. Rămăsese prea departe de căruță. Prinse furca în mână și grăbi pasul.

La prânz, apăru pe arie și Făsui. Se plimba printre țărani ca un curcan, trăgând cu urechea sau holbându-și ochii. Ocoli de câteva ori tractorul și apoi se îndreptă spre stogul lui Marin. La umbra acestuia, dăduse de el lungit pe-o zdreanță. Il văzu, cât de colo, că este îmbufnat.

— Ce ai, mă finule?

Marin Năstase nu-i răspunse.

— N'auzi, mă, ce ai? — stării cu întrebarea Făsui.

— Știi ce, nașule? Eu mă tem!... Nu vreau!... Nu pot să mai primesc!...

Făsui se așeză cu grijă lângă el și-i mângâie cu mâna umărul rotund.

— Nu fi prost, mă finule! Ce mă, îți strică?

Tăcu; pe alătura de ei, trecuse cineva în jos. Apoi continuă:

— Cum vrei!... Eu n'am ce pierde! Și cu grâul ăsta și fără ăsta, tot ăla sunt! — Marin Năstase scurma pământul cu un bețișor. — Dar, mă gândesc la tine, finule! E păcat, zău, să-i dai cu piciorul...

Deodată însă, se ridică cu ochii întorși pe arie.

— Vezi, că vine sărăcie-aia de Iancu! Eu plec. Tu mai gândește-te! Altfel, îl dau lu' Florea sau la altul... Și n'aș vrea...

Făsui se retrăsese. Il amărâse rău îndoiala lui Marin. Nu cumva i-o spune ăsta și lui Iancu? Îi îngheță inima'n piept de frică... Tii! A ajuns el, să stea la cheremul sărăciei! Cu ochi iscoditori îl căuta printre stoguri și căruțe pe Florea Clopotaru. De Tică știa, că vine seara la măsurătoare. Așa se înțeleșeră în ajun.

Andrei Ursu prânzise împreună cu Iancu Mirea în umbra stogurilor. Nu făcuse nimic cu Florea. Adusese vorba și mai pe-aproape și mai pe ocolite despre colectare, despre drepturile și lupta țăranimii muncitoare, despre câinoșia și minciunile chiaburilor, dar degeaba.

— Auzi, frate Iancule? — îi spunea el Iancului; — când îl vedeam cum se repezea cu gura în chiaburi, îmi venea să-l fac zob. Măă! Ce-i suduia, ce-i blestema, ce le arăta pumnii! . . . Ai fi zis, că el singur le-ar veni de hac! . . . Și când te gândești, că'n stog are grâu dela Făsui! . . .

Batoza a mers și după amiază, fără întrerupere. Făsui n'a părăsit aria. A stat mai într'o parte ferit de soare și a urmărit mulțumit cum i se treera grâul amestecat cu-al lui Florea Clopotaru. De asta, n'avea nici o grijă. Se temea numai de Marin Năstase și nu pricepea deloc întârzierea lui Tică Mălăeru. De altfel, grâul acestuia aștepta măsurătoarea, în cele două grămezi.

Seara, la măsuratul grăunțelor, țăranii din ceată făcură roată în jurul grămezilor, fiecare cu ochii pe a lui. Le creșteau inimile, de frumusețea rodului. Bobul era curat și mare, ca de orez. Mai în spatele lor, apăruse și Făsui. Urmărea cu interes și ură cotele fixate de comisie țăranilor săraci și mijlocași. Din pricina lui, Marin Năstase rămăsese lungit pe paie în fața cailor, care rodeau liniștiți troscotul de printre stoguri. Ii era teamă, să mai dea ochii cu Făsui, să-l înfrunte drept, arătându-i pe față minciuna și ticăloșia. Dar de-acolo, tot zărea și el, îngrămădirea oamenilor.

În mijloc, la o măsuță, se așezase Comisia. În stânga ei, Iancu Mirea și State, șeful mașinilor; în dreapta, Onu dela Sfat. Incepuse măsurătoarea.

— Puțin ai, neică Ioane! — se adresase Iancu primului la rând.

— Puțin, tovarășu' Iancu, puțin! — îi răspunse acesta.

— N'ai primit sămânță?

— Ba da! Dar nu l-am arat cu tractorul!

— Rău! Ia, te uită, la Mirică; are de două ori pe atât! . . . Ai mai mult pământ, bade?

— Nu, tovarășu' Iancu! Tractorul și sămânța bună: asta e secretul! — îi răspunse cu mândrie Constantin Mirică.

— D'apoi acum, am iscalit și eu contractu' . . . continuase primul cu amărăciune.

Pe lângă ei, se mai strânseseră și alți țărani, care n'aveau grâu de măsurat. Unii stăteau sprijiniți de furcile înfipite în pământ, alții cu biciul la subsuoară sau cu mâinile strânse la piept, crăcănați, cu poalele cămășilor prăfuite umflate în rotocol, ca rochiile. Toți însă, ascultau cu atenție și priveau mirați.

— O baniță pentru uium; scutit pentru colectare! — strigase unul din comisie.

Se mutară apoi, în dreptul grămezii următoare. Intrase la măsurătoare Constantin Mirică. Voios și mulțumit, își răsturna pe rând banițele în car. Unul din comisie trăgea pentru fiecare câte o liniuță, în dreptul numelui lui.

— N'ai obosit, Mirică? — îl întrebase în glumă Iancu.

Preocupat, Mirică nu răspunse; dar râse cu poftă și după el și ceilalți.

— Două, pentru uium și o cotă de trei! — hotărîse la sfârșit comisia.

Și astfel, țărani își măsurară pe rând grâul în fața comisiei, dând din prisos și după puteri, câte ceva și Statului.

Intre timp, venise și Tică Mălăeru, al cărui grâu aștepta și el să fie măsurat. Se așezase mai aproape de comisie, în spatele cercului de oameni. Privea tăcut, printre capetele lor.

Când veni rândul lui Florea Clopotaru, Făsui, care se găsea mai într-o parte, păși în față. Andrei Ursu strângea fălcile, de parcă-l apucase tremuratul. State își ridică brațele golașe până în cot și le încrucișă pe pieptul scos în afară, ca pentru împotrivire. Ferindu-se, Iancu Mirea făcu semn Onului, clipind din ochi. Comisia știa.

— Cât pământ ai, mă Floreo? — îl întrebase Onu.

— Un pogon în câmp și ce mi-a rămas în spatele casei! — răspunse el.

— Puțin! — grăise Andrei Ursu apăsător.

— Puțin, dar roditor, mă!

— Se vede!... Se vede!... — intraseră în vorbă și alți săteni.

Iancu îl privea pe Făsui pe sub sprâncene; stătea liniștit, de parcă chiar nu era grâul lui. La măsurătoare, lui Florea îi ieșise de trei ori mai multe boabe, decât celorlalți țărani cu acelaș pământ.

— Dai și pentru Stat, ceva, măi Floreo! — se agăță de el, Onu dela Sfat.

— Nu! — răspunse Florea speriat! — eu sunt scutit de lege!

Făsui o sfeclise; se retrăsese încet în spatele cordonului de oameni, neobservat. Pânda.

— D'apoi lasă, că ai de unde! — grăise altul din comisie.

— Păi, dacă e scutit de lege, de ce să dea? — zise Făsui cu jumătate de gură.

— Așa e! — se repezira vre-o câțiva; — pe el îl iartă legea — nu-i pu-teți cere; a muncit mai mult, a făcut mai mult; treaba lui, facă ce-o vrea cu el!

— Apoi nu, mă fraților! — se arată hotărît Onu; — că nu l-om jupui tocmai pe el; avem noi alții... — și se uită printre oameni, căutându-l pe Făsui.

— Tot nu dau, mă Onule! Tot nu dau!

— Să se respecte legea! — șoptise Făsui.

— Să nu se calce legea! — îi reluară cuvintele o mulțime de voci.

Cercul țăranilor se strângea tot mai mult în jurul lor. Unii dintre ei erau tăcuți și împinși, alții însă, erau porniți pe sfadă. Făsui trecuse în primele rânduri.

— De ce-i luați, dacă nu-i drept? — întreabă el agresiv.

— Nu-i drept, Onule! nu-i drept! — repetă corul țăranilor.

Iancu întoarse capul spre comisie; dintre ei se ridică Onu:

— Măi Floreo! Tu ia-ți ce-i al tău și pleacă! De acela, nu ne vom atinge!

Ceata țăranilor rămase încurcată. Făsui se înnegrise. Incet, se retrăgea din nou în spatele oamenilor. Dar Andrei Ursu își făcea loc spre el, strângând pumnii. Florea nu mai cârtea; rămăsese, ca trăznit.

— Jumătate îl lași pe arie! — reveni Onu.

— Dar ce, mă Onule, nu-i tot al meu? — întrebă sfios Florea Clopotaru.

— Nu! — sări State; — mai e și al lui! — Degetul său mânjit de motorină se îndreptase ca un cuțit înspre Făsui.

Țăranii se întoarseră cu fața la chiabur. Inmărmuriseră. Florea mai bolborosi ceva neînțeles și rămăsese tâmp, lângă grâul de furat.

— El ne-a momit — strigă cu indignare Tică Mălăeru, eșind de printre rânduri. — A lui este și grămada aceasta! — și arată una dintre grămezile sale, nemăsurate încă.

Uimirea celor din jur crescuse; priveau când la Tică, când la Florea, când la Făsui.

— Ca să scape de colectare, — grăise Iancu mai cu sârg, — el și-a împărțit grâul pe la câțiva de-alde Florea!

Țăranii începură să murmure; privirile lor pline de ură deveniseră tăioase, ca un ascuțiș. Frânte, cele două laturi ale cercului se încheiară în jurul lui Făsui. Andrei Ursu rămase semeț în spatele chiaburului.

— Legea te apără pe tine, măi Floreo, — se adresă State lui Florea Clopotaru; — dar nu și pe Făsui!

— Asta e, măi tovarăși! — începu Iancu Mirea trecând în mijlocul lor; — unii au tăiat grâul de verde, cu laptele în bob și l-au dat la vite; alții îl bat noaptea prin porumburi, iar el a vrut să-l treere pe ascuns!... D'apoi nu ne-or mai putea prosti și acum. S'o dus vremea lor! Nu le mai merge!...

— Nu le mai merge! Nu le mai merge! — strigară țăranii îndârjiți.

— Parcă, de ce ia Statul mai mult tocmai dela alde Făsui, Potirică și Găman? Să ia mai puțin dela noi, că doar îi statul nostru și noi n'am furat și nici jecmănit ca ei, un sat întreg! Noi am trudit mereu cu palmele și umărul și ne-om scuipat amarul, când pe ogorul unuia, când pe al altuia... ca niște robi...

Blând, ca un miel, Făsui dădu să plece. Inșă Andrei Ursu îi prinse mâna cu putere, sucindu-i-o.

— Stai!

Făsui ridică pumnul să-l lovească, dar n'avu timp; câțiva tineri se repeziră asupra lui, prinzându-l în corzile brațelor. Cercul țăranilor se strânse și mai mult, ca un zid viu, cu neputință de trecut. Mâniat, Făsui privea cu ochi de bufniță în jur. Înțelesese, că totul era pierdut. Și așa, cu chiaburul îngărdit de piepturile lor, o porniseră de-avalma, către sat.

In urma lor, Florea Clopotaru rămăsese singur, părăsit și înstrăinat de tovarășii săi de viață.

Marin Năstase lucrase toată după amiaza mai mult în silă; se părălise pe rugul gândurilor, fără de scăpare. Neîndurătoare îi munciseră mintea, de să-i crape capul de sucitura lor.

Seara însă, după ce Florea Clopotaru fusese prins cu grâul de furat și Făsui târît la sat, pricepuse că era prea târziu. Il blestema în minte pe chiabur și ar fi vrut să-l fărâme de ciudă. — Mama lui de hoț! M'a tras și pe mine la fund! — strângea dinții, pumnii, lovea cu biciul în stoguri, dar degeaba; poate acuma se știa, că și el îl ajutase pe Făsui, pe drumul jefuirii lor.

Amărît, nu se mai întoarse acasă. Trase căruța lângă stogul lui și-și așeză, — chipurile — de dormit. În acelaș timp, dăduse grăunțe și paie cailor, din belșug. Pe arie nu mai rămăsese decât cei dela mașini și paznicii grânelor.

Se întinsese în căruța cu fața în sus, privind licăritul stelelor. Nemărginirea întunecată a cerului, măsurată de întinderea și adâncimea luminițelor, i se părea mai îndepărtată ca oricând. Jocul lor creștea și din ce în ce ochii îi descopereau altele noi, pierdute în întuneric. Și deodată, dela o margine la alta a nopții, se întinsese o dără luminoasă ca un picur de sânge cald, aprins, prelins pe boltă. — A căzut o stea! — gândise el.

— Mă, Marine! Marinee!

Surprins, se ridică într'un cot. Alături de car, în picioare, femeia lui.

— Ai auzit, Marine? L-au prins pe naș' Făsui cu grâu' dosit la Florea Clopotaru; l-au dus legat, mă!

Ea tăcu; el nu răspunse.

— Zice, că Tică Mălăeru i-a dat în vileag!

Marin prinse un fir de pai și-l toca încet în capcana dinților.

— Nu-ți spuneam eu, mă omule, că dăm de rușine cu hoțu'-ăsta de nașu'?

Se auzea numai ronțăitul molcom al cailor și liniștea nopții.

— Auzi, tu; să-l scăpăm pe el și să intrăm noi!... Da' să-și păstreze grâul pentru el; să mănânce, pân'o plesni!... Ei, găsi-l'ar umflătura!

Indignarea femeii creștea odată cu tăcerea lui.

— N'auzi, mă? Să faci într'un fel! Altfel, eu nu mai dau ochii cu lumea; plec din sat!

Marin Năstase căuta zadarnic o eșire din impas. Nu vedea nici o scăpare. Se lăsă din nou pe spate sprijinindu-și capul pe mâna întoarsă pe sub el. Femeia își propti bărbia de scândura căruței și aștepta. Simțise și ea, că și frământarea lui Marin era aceeași.

— Știi ce, mă Marine? — îi zise ea într'un târziu, smucindu-l. — Hai, să ducem grâul înapoi!

El se apucă de marginile căruței, se ridică și rămase gânditor. Cuvintele femeii îi adusesese ușurarea de mult așteptată.

— Ihi!... E ma bine, așa!

Coborî. Aria era pustie. Cu sufletul la gură, trecură snopii primiți dela Făsui, din stogul lor, în car. Apoi înhămară caii și el porni cu pâinea spre aria chiaburilor.

În noaptea aceea, Marin Năstase cără tot grăul chiaburului, înapoi.

*

Tică Mălăeru n'avea nici cai, nici căruță. Creștea de anul trecut un mânăz cu care nădăjduia să înceapă mai târziu să-și lucreze pământul primit dela reformă. Până atunci, nu avusese nici pământ. Trăiseră din munca brațelor lui și ale femeii, pălmași, pe locurile boerești. Pentru muncile de acum, s'ajuta din când în când, ba cu unul, ba cu altul, muncind împreună pe la fiecare. Intovărășirile făcute la arătura cu tractorul și la treer, îi ușuraseră tocmai muncile mai grele și mai mari. La celelalte, se mai ducea femeia cu sapa, el cu coasa sau cu furca și încet, o mai scoteau la liman.

Când ceata în care lucrase și el terminase treerul, tovarășii săi începuseră să-și care și paiele acasă. El însă, nu; nu găsise deocamdată pe nimeni, cu care să se ajute. Și pentrucă de câteva zile cerul stătea a ploaie, se apucase să-și strângă paiele toate la un loc, mai spre marginea ariei. Lucrase toată dimineața și după amiaza, până în noapte, purtându-le în furcă de pe arie la stog. Femeia era și ea dusă să mai ciocăneasă niște porumb, năpădit de buruiănă.

Seara, mulțumit, Tică își flueră câinele întins pe paie, își luase furca și plecă. Înapoia lui, pe arie, batoza își încetase și ea duduitul. Mergea tăcut, lipăind cu picioarele desculțe praful, cu furca pe umăr și câinele după el. De o parte și alta a drumului, arșița verii înnegrise de timpuriu miriștile. Pe deasupra lor, zarea se deschidea în fășii lungi, mărginite de porumburi și întinse, până unde întunericul era de nepătruns.

Mai spre sat, porumburile se îndesiseră. Negurile strânse în ele deveniseră mai adânci, iar drumul mai pierdut în stăpânirea lor, ca într'un desiş. Tică își săltă pălăria pe creștet, lărgindu-și bătaia privirilor. În fața lui, Duluș mergea săltând, lătrând în vânt. Din când în când, el scheuna a bucurie, înconjurându-i umilit picioarele de care se freca gudurându-se. Apoi, iar lătra. Rupea în dinți câte-o buruiănă și venea cu ea la Tică, întinzându-i-o. Tică o lua și-l lovea cu ea în glumă pe spate sau pe coadă. Atunci, Duluș i-o smulgea și fugea înainte, până la primul lan de păpușoi. Acolo îl aștepta cu botul pe labe, cu dinții desgoliți, rânjind. I-o dădea ridicându-se încet, spre înainte. Și o apuca iar pe drum, lătrând parcă după ceva. Tot timpul fremăta de-o nestăpănită bucurie, sinceră. Așa se jucase Tică cu el, cu ani în urmă...

Dar deodată, în marginea unor porumburi mai înalte, câinele se opri. Se uita când spre ele, când spre Tică. La apropierea acestuia începu să latre cu îndârjire. Tică îi flueră și trecuse pe lângă el, fără de nici un gând. După

câțiva pași, ieșit din negura porumburilor, apăruse în fața lui o namilă de m, cu furca ridicată.

— 'tuți, dumnezeii tăi, mă Tică! Tu le-ai spus lor . .

Cu aceeași mână cu care o ținea, Tică răsuci furca și lovi cu putere, mai mult de frică. Întâlnite în aer, furcile zăngăniră, sclipiră, ca două săbii încrucișate. A necunoscutului sări într'o parte și căzu în marginea lanului, ca frântă. Cu a doua lovitură, Tică îl culcă pe cel dimpotrivă-i la pământ. Duluș sări pe el lătrând, mușcându-l, hărtănindu-l. Dar în acelaș timp, în spatele lui Tică porumbul foșnise scurt și simți pe aproape pași noi, apăsați. Din întorsătura capului, zărise fața celuiilalt făptaș și ridică iar furca.

— A! cu tine era, mă . .

Nu mai avusese timp. Furca acestuia îi lovise spatele de-alatul coastelor, tăindu-i răsuflarea. A sa, căzuse ca dintr'un sbor frânt, alături de dânsul. Cu o altă lovitură, repezită în ceafă, tâlharul îi răpuse împotrivirea pentru totdeauna.

Tică simți, cum întunericul nopții îl pătrundea încet, cuprinzându-i mintea și simțurile. Legănându-se, se răsuci și apoi se prăbuși întins spre înainte, răcnind. Se lungise cu fața în jos, cu ochii și gura înfundate în praful drumului. Cu un braț, strâns în jurul capului, își ferea fruntea și laturile feței, iar cu altul, întors ca un scut, își apăra ceafa lovită. Ploaia celorlalte lovituri o simțise mai întâi peste mâini și apoi pe spate. Impunsăturile furcii îl frigeau, ca niște tăciuni aprinși înfipti între coaste. Trupul i se strângea tot mai mult, icnind stins după fiecare lovitură.

Bătându-se cu Duluș, celălalt luase furca primului, îl apucase de subsoari și-l târîse în taina și liniștea porumbului. În urma lor, câinele se oprise în capătul lanului, lătrând. Se repezea în lujerii păpușoiului, sărea și scheuna ca un nebun. Își înfîgea ghiarele în țărână și o zvârlea înapoi cu furie și ură; urla.

Tică gemea cu răsuflarea întretăiată, svârcolindu-se ca un șarpe. Impunsăturile furcii îl țineau din spate, ca niște cue înfipte în foalele plămânilor. Când simțise căldura sângelui scurs pe piept, întoarse mâna să-și pipăie rănilile. Dar nu putu; nu le ajunsese. Orice mișcare îl dorea, de parcă era legată direct de buza lor. Cu mare greutate, încercă să se ridice; săltă într'un cot, dar căzu iar, sleit de puteri. Îl cuprinsese o moleșală dulce, îmbietoare la somn lung.

— Duluș! — îngăimă el, strigându-și câinele.

Acesta se apropie târându-se, scheunând încet și rugător. Își vârâse capul sub palma lui Tică, primindu-i mângâierea stinsă. Apoi, începu să-i lingă mâna înghețată.

Așa îi găsise prima căruță care oprise lângă ei. Era Gheorghe Bordei.

— Măi, omule! — strigase el, uitându-se la umbra nemișcată.

Duluș începu să latre cu furie reînnoită. Cu picioarele dinainte pe mijlocul lui Tică, câinele sărea în sus, la cei din car, parcă și mai pornit. Fără nici

o grabă, Gheorghe Bordei își prinse hățurile de țepușa drugilor și cobori Fluera câinelui, chemându-l blând, cu mâna întinsă.

— Cu-țu, cu-țu! Mă cățelule, mă!

Duluș mârâia numai; simți, cum mâna streinului îi mângâia blana ca și a lui Tică. Cu o mână pe gâtul câinelui, Gheorghe se aplecă asupra omului. Gemea rar, chinuit și frânt.

— Măi, Mărie, ia'n coboară și tu! — zise el, strigându-și femeia fără să se ridice.

— Cu-țu, cu-țu, mă cățelule, mă!

Și Duluș fu împins în lături, mutându-i picioarele pe pământ. Femeia se apropie speriată și îngenunche lângă Gheorghe. Când îl întoarseră cu fața în sus, ea izbucnise neașteptat:

— E Tică Mălăeru, Gheorghe!

Și rămase cu palma întinsă peste gură, oprindu-și suflarea. Cu grijă, Gheorghe Bordei îi pipăi pieptul, până dădu de sânge.

— Ajută-mi! — șopti el muerii.

Il ridicară cu capul pe genunchiul lui și-i traseră cămașa în sus, până spre gât. În stânga, aproape de șira spinării, sub spata umărului se vedea șirul împunsăturilor năclăite de sânge.

— Tii! . . . Ce neleguire! — se minună Gheorghe Bordei. — Ce tâlhari! . . .

Femeia nu răspunse; grăbită, își desfăcu basmaua neagră, o scutură de colb deasupra capetelor lor, o împături în lungul celor mai îndepărtate colțuri și o apăsă încet, peste răni. Apucă capetele legăturii pe sub pieptul lui Tică și le înnodă strâns, cu toată puterea. Apoi îi traseră cămașa peste ea, în jos, spre brâu.

Gheorghe Bordei îl apucă în brațe, piept la piept și se sculă cu el. Femeia îi ridică picioarele și cu grijă, îl lăsară în car pe stratul de paie. Il așezară tot cu fața în jos, așa cum îl găsiseră în praful drumului. Suiră și ei. Gheorghe Bordei prinse hățurile și lovi caii. Căruța porni. În urma ei, Duluș venea în fugă, urmărindu-și cu tristețea înghețată în ochi-i mici, stăpânul.

Până la ziuă, o mașină a Gospodăriei Agricole de Stat ajunsese cu Tică și Onu dela Sfat, la spitalul târgului.

*

În aceeași noapte, miliția cercetase toate casele și ogrăzile chiaburilor din Balta Seacă. Printre alții ridicase și pe Ciupitu' lui Făsui. Lipseau de-acasă Potirică și Găman; muerile lor spusese, că sunt plecați în țarină și că în noaptea asta nu se mai întorc.

La Partid, la Sfat și la postul de miliție, geamurile luminară până în zori.

— Eu zic, așa, — se adresase Iancu lui Cujbă și Costin; — Tu, Costine, să rămâi aici; ții legătura cu tovarășii dela Sfat și dela miliție. Eu cu tine, frate Cujbă, încălecăm caii aduși dela Gospodăria Statului și plecăm în câmp.

Poate îl dibuim pe Potirică sau pe alții. Găman nu poate fi decât la târg; el le tot cară speculanților de acolo, pâinea bătută pe ascuns de chiaburani.

Din prag, Iancu se întoarse iarăși către Costin.

— Mai mergi odată la Gheorghe Bordei și mai întreabă-l, cum a fost. .

Chemați-l și pe Ciupitu' lui Făsui; el trebuie să știe ceva! N'ai văzut cum stă, gata să plesnească. . . ! Zice el nu, dar până n'om ști sigur cine-o făptuit nelegiuirea, să nu-l slăbim.

Iancu mai făcu un pas.

— Nu ții minte? Când l-am pornit pe al bătrân se tot bătea cu pumnii în piept, că face, că drege. . .

— Hai, mă Iancule, că trece noaptea! — îl strigase din ușă, celălalt.

Plecară. Mânaseră la trap, până se înfundară adânc în părțile cele mai îndepărtate ale câmpului. Acolo, domoliră mersul cailor. Inaintau la pas, alături, tăcuți și îngândurați, ca într'o patrule. Din loc în loc, se mai opreau și ascultau, întorcându-se din șei și într'o parte și într'alta. Nimic. O liniște desăvârșită, ca de ținuturi streine și pustii, domnea peste desişul porumburilor rar călcate de picior de om.

— Ne-am depărtat prea mult! — grăise Iancu.

— Da! Nu vezi? Scapătă de ziuă! — răspuse Cujbă și arătă în dreapta rumenirea nopții.

Intoarseră. După puțin timp, schimbară drumul. Coborau spre sat, pe drumul Teiului. Mult timp, liniștea fusese la fel de adâncă. Numai cerul din partea răsăritului își lărgise albeața boltiturii, umbrită încă de negurile nopții. Norii de acolo pluteau nemișcați, ascunzând în pantecele lor, întalnirea dintre întuneric și lumină.

— Ia, ia stai, mă Iancule! — zise Cujbă oprindu-și calul.

Ascultară. Stins și îndepărtat, se auzeau loviturile înfundate ale unor ciocăniri în lemn. Sunau la fel, ca în serile din Balta Seacă pe timpul bătutului de in.

— Aiștea-s, frate Cujbă! — își arătă surprinderea Iancu Mirea.

Porniră iar. Și cu cât mergeau, cu atâta creștea și zgomotul. Se apropiau de el. Mâinile celor doi se strânseseră mai mult pe frâie și pe rând, încercară scărițele și strânsura chingilor, ridicându-se în șei. Fiecare miriște pe lângă care treceau, era privită cu atenție, pe toată întinderea-i umbrită. ascunsă de porumburi.

Intr'un timp, lemnele băteau ca lângă ei. Dar în stânga și dreapta lor, numai lanuri de păpușoi întinse și adânci, de nepătruns. După ce trecură de ele, sgomotul se micșorase. Opriră și se priviră întrebători.

— Ei? — șoptise Iancu.

— Aicia-s? — răspuse Cujbă și arătă cu mâna întinsă lanul din stânga lor.

O luară pe miriștea alăturată, pe lângă porumb, unul după altul. Pe la mijlocul lanului sgomotul se auzea la fel de limpede, ca și atunci când îi prinseseră tăria. Opriră iar. Se priviră și intoarseră caii, în linie, spre inima po-

rumbului. Smuciră frâiele și-i loviră scurt, cu umerii călcâielor. O porniră în trap întins, doborând porumbii ca într'o șarjă.

Dădură într'un luminiș făcut în mijlocul porumbului, mare cât o poeniță. Pe el, grâu mult, strâns în clăi scunde, neorânduite, îndesate una într'alta. Trecură printre ele.

— Eh-eh! — își arătă Iancu mirarea.

În fața lor, pe doi butuci grei, îngropați până în buză în grăunțe, erau mănunchiuri de paie sdrobite, părăsitate de curând. Alătura, de o parte și alta a butucilor se înălțau în grămezi paiele treerate.

— Au fugit! ... constată Cujbă și-și plesni palma de fruntea ridicată. — Nafura lor de hoțomani! ...

— Pe cine înjuri mă, sărăcie?

De lângă el, unul se sculase cu paiele în cap, mișcând maiul amenințător. Era Potirică.

— Aa, tu erai?... 'tu-ți sângele tău, de hoț! — și iute, Cujbă sări din șea, drept în fața chiaburului.

Dar în acelaș timp, Potirică îi vârâse lemnul bont al maiului în scobitura pântecelui. Cujbă icni, se îndoi ca un arc și căzu ghem, la picioarele calului. Prinsă de frâu, o mână îi rămăsese în sus, parcă întinsă spre dâmbul șeii. Cu cealaltă își apăsa cu pumnul strâns locul loviturii.

— Stai, câine! — tunase vocea Iancului.

Potirică însă se strecurase printre clăi și fugise în porumb. Iancu porni călare după el. În porumb însă, îi și pierdu urma. Se răsuci în jur de mai multe ori, înciudat și negru de mânie. Mai într'o parte lanul foșnise; pe deasupra porumburilor zări pe Potirică, cum călărea spre drum. Avusese calul ascuns în lan.

Iancu Mirea își întoarse și el calul, tot într'acolo. Îi smucise frâul și-l împintenă scurt, fluerându-i rupt din buze, haiducește. Calul pornise în galop, sărind peste porumburi ca peste niște obstacole vii. Când eșise la miriște, Potirică apucase deja drumul câmpului. Gonea. Iancu, după el.

În urma lui, Cujbă se răsucise de durere, ca un vierme. Dar nu-l ținuse mult. Săltă într'un cot și-apoi se așezase liniștit pe paie. În dreptul loviturii, pânțelele îi era umflat și roșu, parcă fript.

Între timp, ieșise din ascunzătoare și Buzea, cm de curte la chiabur.

— Și tu erai cu el? — îl întrebase Cujbă.

— Și! — răspunse Buzea, privind resemnat mormanul grăunțelor scuturate. Tăcură.

Ajuns la drum, Iancu Mirea văzuse că Potirică nu se depărtase așa de mult. Strânse frâul și-și încordă picioarele. Calul intră deodată în galop, pe urma celuiilalt. Atunci, Iancu îi slăbi strânsura frâului, dându-i toată libertatea. Fugea Potirică, dar și el.

Se pierdeau în urmă șgomotele înfundate ale unui îndoit tropot de copite, pornite avan într'o fugă parcă fără de sfârșit. Toată întinderea câmpului

era de-acuma stăpânită numai de cântarea lor. Răsunau îndepărtat într'un ecou întârziat, întins peste trei-patru haturi.

După nourașul alb din fața sa, Iancu Mirea simțea, că oricum, dar tot îl va ajunge pe chiabur. Potirică dispărea în el și apoi iarăși apărea, ca o batiștă neagră fluturată în colb. Cu palma grea, lovise burta calului de repetate ori. Acesta svâcni sub el și se întinse lung, ca un arc ce ar fi vrut să săgeteze cerul. Parcă era sălbatec. Sbura. Frânt din șea, Iancu se plecase peste oblânc, ascunzându-și fața în coama lui bogată. I se lipise de gât, ca și cum ar fi vrut să-i spună ceva la urechea ce nu o ajungea. Apucase cu mâinile frâul de scurt, aproape de zăbăluțe. Părul lui și coama calului — la fel de negre — fluturau nedeosebite în boarea dimineții.

Iancu nu dorea, decât să-l prindă pe chiabur! Și trebuia să-l prindă! De aceea își împintena din ce în ce mai des și mai puternic calul. Ținta din fața lui se apropia. Creștea. Nu o pierdea deloc din ochi. Strunit mereu, lăstunul de sub dânsul se așternuse drumului, pământului. Simțise și el, că este o fugă pe viață și pe moarte.

Potirică nu era decât ca la două sute de metri înaintea lui. Și deodată, dispăru la dreapta, înclinându-se cu cal cu tot. Acolo drumul cotea în loc, parcă frânt. Apucă frâul și mai strâns; cu restul lui atinse încet crupa calului. Peste câteva clipe trecură și ei cotitura. Calul s'a înclinat ușor, domolindu-și singur mersul. Apoi reîncepu aceeași nemaipomenită fugă. Dar într'un timp, Iancu și-a ridicat capul. Înaintea lui drumul se întindea drept și lung, nesfârșit de lung. Potirică însă, nicăeri.

Nedumerit, își opri încetșor calul, bătându-l cu palmele pe latul gâtului. Se uită înainte, înapoi, în jur. Nimeni. Oare unde o fi dispărut Potirică?

Pe linia orizontului apăruse geana luminoasă a soarelui. Cerul se înroșise, iar norii deveniseră transparente, aprinși de lumină. Parcă ardeau. Razele cădeau prelung, păstrând încă umbra lanurilor de porumb. Se anunța o zi senină și caldă.

Iancu își întoarse calul și o porni la pas, pe drumul pe care cu câteva clipe înainte sburase. I se părea, că bătălia era definitiv pierdută. Lăsase frâul liber, agățat de dâmbul șeii. Nelămurit, calul întindea gâtul lucios de sudoare, încercând frâul. Obosise. Sufla greu. Pe pulpe, părul umezit strălucea ca abanosul. Îi bătu din nou gâtul, în semn de mulțumire.

Dar numai ce făcu iarăși colțul, că în fața lui, Potirică gonea întins pe-acelaș drum. Fluera lung, a pagubă. Apoi își scăpă mirarea plină de revoltă.

— Tii!

Înțelesese, că Potirică ocolise colțul prin porumburi.

— Hai, căluțele!

Strunit, calul săltă capul. Porni în trap și apoi reintră în aceeași fugă, îndârjită și grea. Acum mergeau către sat. Iancu Mirea măsură mereu distanța ce-l mai despărțea de fur și socotea în gând pe unde va pune mâna pe el.

Drumul cobora; în fund, luminată de soarele dimineții apăruse Balta Seacă. Și dela ea, cale de două haturi, căruțele urcau la câmp într'un lanț negricios, neîntrerupt și lung. Băltenii ieșiseră să-și care pâinea ce o mai aveau, în zori, când înmuiate de rouă spicele nu se mai scuturau.

Potirică ținea mai departe, drumul drept; Iancu nu-l slăbea; gonea după el, pornit ca într'o furtună. Văzându-se iarăși urmărit, chiaburul își biciuia calul fără milă. Acesta însă nu mai putea; găfâia. Distanța dintre ei, se micșora văzând cu ochii.

Curând, Potirică sbură ca orb pe lângă primele căruțe. Când și Iancu Mirea trecuse pe lângă ele, strigase din fugă țăranilor ridicați în picioare, nedumeriți, dar interesați și temători.

— Puneți mâna pe el, măăă!

Vorbele lui fură rostite la început de primii. Și apoi purtate din gură în gură, din căruță în căruță, pe întreg întinsul drumului.

— ... puneți mâna pe el, măăă!

— ... puneți mâna pe el măăă!

Tot lanțul acela de oameni, cai și căruțe se angajase acuma în lupta prinderii lui Potirică. La început, săriră numai câțiva țărani din car; apoi și alții, și alții, ca o armată. Oprite, căruțele rămăseseră pe o parte a drumului, închizându-i o latură. Cu furcile ridicate, oamenii închiseseră și pe cealaltă, ca un zid. Potirică pătrunsese în fugă printre ele. Iși lovea calul cu o îndârjire plină de spaimă, disperat. Incerca cu orice preț, să scape din țărcoarea neașteptată. Însă în fața lui, la numai cincizeci de pași, se ridicase ca din pământ o pădure mișcătoare de furci.

— .. puneți mâna pe el, măăă!

Calul se opri drept, cu picioarele dinainte înfipite în pământ, îngrozit de larma și împotrivirea zecilor de oameni. Potirică se opinti în gol, aruncat pe gâtul lui.

Țăranii tăbăriseră pe ei coborându-și furcile. Doi dintre ei prinseră de o parte și alta, dârlogii umeziți de spumă; ceilalți apucară picioarele chiaburului. Toți trăgeau de el. În învălmășală, câțiva pumni se opriră în pieptul lui, repeziți cu îndârjire. Il traseră mai departe de cal și-l încercuiseră cu trupurile și privirile pline de ură, dușmănoase.

Sosise și Iancu Mirea.

— ... 'tu-mi-ți soarele tău, de câine!!! ... Credeai, c'o să ne scapi, ai? ...

Potirică tăcea, privind înfrigurat fețele întunecate ale oamenilor.

— El a ascuns și a bătut grăul între porumburi, măi tovarăși! — zise Iancu Mirea, rotindu-și ochii spre cei din jur.

Țăranii murmurară; câțiva îl suduiră de mamă.

— Il vedeți? El a vrut să scape de colecatăre, ca și Făsui!

Ochii țăranilor scăpărau scânteii aprinse, ca o cremene.

— ... Și tot el, — continuase Iancu, — l'o betegit pe tovarășu' Cujbă, de-a rămas întins acolo, între porumburi! ...

Doi dintre țărani se repeziră la chiabur și-i prinseră mâinile, ca și când acesta ar mai fi vrut să fugă. Apoi îl împinseră din spate într'o căruță întoarsă către sat. Potirică suise în ea, ridicat de pumni. Căruța plecă urmărită în pasul calului de Iancu Mirea.

Oamenii se răspândiră pe la carele lor și o porniră în sus, spre țarine.

Pe drumul Teiului însă, îl întâlniră și pe Cujbă. Venea călare după căruța lui Potirică, mânăta de Buzea. În ea, grâul furat amestecat cu pământ și pleavă. Deasupra lui, — ca o mămâie, muerea chiaburului. Cujbă aflase dela Buzea că ea trebuia să vină în zori, să ia pâinea și s'o aducă ascunsă sub lujerii de porumb, acasă. O așteptase. Și acuma o mâna și pe ea după Potirică, la Sfatul Popular din Balta Seacă.

Cerul se luminase tot, înseninându-și zarea.

*

Când Tică Mălăeru deschisese ochii, zărise albeața patului, a oamenilor din jur și a sălii întregi. Cu o mână își frecă ochii în care păstrase întunecimile nopții și ale locurilor unde căzuse sub lovituri. Mirosul de spirt și medicamente îi înțepase narea, iar șoaptele celor strănși la patul său îi amintiseră de făptașii nelegiurii. Sub chinga pansamentelor simțise în spate arsura împunsăturilor. Scânci.

Dintre cei cu privirile ațintite asupra lui, se desprinsese Onu.

— Mă Tică, mă!

Ochii lor se întâlniră aprinși; ai lui Tică, de durere; ai Onului, de bucurie. Ba încă, ai lui Tică lăcrimară clipind mulțumiți, că Onu-i lângă dânsul. Cu mâna tremurândă îi mângâiasă și el palma acestuia, întinsă tot spre mângâiere.

— Cine a fost, mă Tică? — îl întrebase Onu, apropiindu-și capul.

Tică încercă să se ridice, apoi să se întoarcă. Dar mâna medicului îl apăsa poruncitoare în moliciunea așternutului. Nu trebuia să se miște. El înțelesese și bolborosi, suflând în pernă.

— Doi au fost, mă Onule!

— Nu i-ai cunoscut? — se grăbise cu întrebarea, Onu.

Tică arătă din cap, că da. Ceilalți își plecară toți capetele asupra lui.

— Pe unul... — cuvintele îi veneau întârziat, oprite de întretăierea răsuflării. — Pe Ciupitu' lu' Făsui!... El a dat...

După aceasta, capul îi căzuse greu pe pernă. Medicul făcuse semn lui Onu să se depărteze. Onu plecă numai pleoapele, arătând că a înțeles și-și mai purtă de câteva ori degetele răsfirate în părul lui Tică. Apoi, pornise și el în urma celor ce eșau pe ușă.

— De-acuma, nu te mai îngriji, tovarășe! — îl asigurase afară medicul, un bătrân alb la față și la păr, ca și la corp. — Pleacă! Peste opt-zece zile va veni și el. Impunsăturile sunt numai piezișe, în lungul coastelor, pe lângă plămâni. A pierdut mult sânge, dar...

Grăbit, Onu-i strânse mâna și plecă întins spre Balta Seacă. Aducea cu el vestea nouă, purtată în inimă și gând, ca un legământ de luptă, de ură și de răzbunare.

Ajunse în sat, după asfințitul soarelui; în vetrele băltenilor se aprindeau focurile serii. Trase la Partid. Partea de jos a ferestrelor luminate era tivită cu capetele copiilor și a băețandrilor ridicați pe brâul peretelui. Intră înăuntru, ca un glonte. Erau acolo vre-o douăzeci-treizeci de oameni. În mijlocul lor, Iancu Mirea și femeia lui Tică.

— A lui este! — grăi unul din cei rânduți pe lângă perete.

— O cunosc și eu, tovarășu' Iancu! — se legă altul mai bătrân.

Iancu Mirea ținea în mână o pălărie neagră, decolorată, strânsă și țuguiață ca o căciulă. Alături de el, femeia lui Tică plângea în colțul basmalei.

— Am smuls-o câinelui aseară, când l-a adus neica Gheorghe pe Tică... Spunea ea printre suspinuri.

— E-a lui Florea Clopotaru! — izbucni Onu.

— A lui e, Onule! — grăi Iancu. — Și tovarășii spun la fel!!

Gânduri noi îl frământau acum pe Onu; al doilea deci, fusese Florea Clopotaru...

În fața lui, muerea lui Tică tremura sub plâns.

— Nu plânge, Ioană; că l-au curățat și înfășat, ca pe-un domn! Rana nu-i rea. Mi-a spus mie doctorul ăl bătrân, că-i în curând acasă!...

Iancu se îndreptă spre Costin cu pălăria întinsă.

— Du-o milițienilor! Și să-l aducă și pe Florea lângă chiabur!

În seara aceea, satul întreg știa, că nelegiuirea fusese făptuită de Ciupitu' lu' Făsui și Florea Clopotaru.

*

— Undeva, trebuie să fie! — grăise Iancu Mirea grăbind pasul. — Nu se poate! De ce nici la el, nici la Făsui, nu am găsit nici un bob? De ce? Că doar Pctirică nu bătea pentru prima dată, când l-am prins noi între porumburi! — Tuși. Praful pe care-l înghițise la treer îi uscaseră gâtulejul, ca de boală. Alături de el, Costin pășea tăcut, apăsător de încurcătura lucrurilor.

Veneau dela arie. Inserarea le acoperise drumul cu pulberea mărunță a întunericului, lăsată mai mult spre sat. În părți, câmpul părea bolovănit de nouri mari, negri, împinși spre orizont. Din când în când, boarea serii își întărea fluturarea-i întreruptă, aducând răcoarea într'o mișcare ușoară și plăcută. Zăduful de peste zi se destrăma încet, încet. Pe cer, eșiseră primele stele.

— Nu! — reîncepuse după mult timp Iancu Mirea. — Mai e ceva, Costine! Ascunzătoarea pâinii! Păi, nu vezi? Ce tot îndruga hoțoaica lui Pctirică, pe când era la post? — Caută dom' șef și dacă-i găsi un bob la mine, să mi-l bagi în ochi! — Ce crezi tu, numai așa, degeaba?

Costin nu răspunse nici acum. Dar pe măsură ce se apropiau de sat, simțea, că Iancu are dreptate. Legăturile și urzeala chiaburilor trebuiau să fie mult mai largi, mult mai adânci. Ei nu au mers pe urmele lor până la sfârșit. Firul pe care-l prinseseră trebuia tras, desfășurat, până la capăt. Dar cum?

— Mă, Costine — zise iar Iancu Mirea, oprindu-se în mijlocul drumului. Nu te gândești? Ce-au făcut ei cu pâinea? Unde au cărat-o?... Păi, ia spune-mi tu, de ce tâlharul ăsta de Găman e plecat mereu de-acasă? Unde se duce?... Ce duce?... Nu este aici ceva la mijloc? Ai?...

Porniră iar. Din mers, Costin îi întoarse răspunsul întârziat, cedând împotrivirii.

— Este! Ai dreptate, Iancule! Am greșit, mă, că n'am pornit-o de atunci și pe urmele lui Găman... Iacă, au trecut două săptămâni în care banditul ăsta și-a făcut de cap... Ptiu!... Mi-e ciudă acum!...

Mintea fiecăruia forfeca gânduri noi, începând de nenumărate ori cu altele, neridicate până acum. Până la sat nu mai scosese niciun cuvânt. La prima fântână, se opriră. Alături de ei, cumpăna se ridica spre cerul înstelat, ca un mare semn de întrebare. Iancu sări peste gârliciu, propinându-se de unul din parii albiți și roși. Cuprinse lanțul umed și-l împinse cu grijă în adânc. Prin mâinele sale, acesta trecea ca o funie de argint, lucioasă, lunecând. Suise lângă el și Costin. Deasupra lor, gâtul de cocostârc al cumpenei cobora scârțâind. De jos, venea un aer rece, înviorător și proaspăt. După ce o trase înapoi, până sus, Iancu apucă găleata și o așeză pe marginea de piatră a ghizdurilor. Sorbiră pe rând, îndelung, din apa plină de stele. Picături mari, luminoase, cădeau în întunericul fântânii, plescând. Un alt pumn de stele plutea în fund, strânse buluc pe ochiul ascuns al apei din adânc.

Cu mâinele umezite își șterseră frunțile, ochii și obrajii, plini de praf și de sudoare.

— Eu trec pe la sediu, — zise Iancu Mirea, coborînd. — Mergi?

— Desigur!

Satul îi primise liniștit, înăbușit încă de aerul cald prins sub poalele salcânilor.

La sediul organizației de partid îl găsiră și pe Cujbă. Se așezară la aceeaș masă, în fața lui.

— Frate Cujbă, — începu Iancu Mirea îngândurat, — tu nu crezi, că între Potirică și Găman e ceva la mijloc?... Ce-a făcut ăla cu grâul bătut mai 'nainte de a-l prinde? Un' l-a dus?... Și tâlharul ăst'lalt, de ce se tot plimbă pe la târg? Numai așa, de florile măruului?...

Fruntea lui Cujbă își adâncea încet tăeturile, coborînd și îngroșând, în acelaș timp, sprâncenele. Mușchii obrazilor îi jucau liniar, svâcnind. Dela Iancu, își îndreptă ochii întrebători spre Costin.

— Și noi l-am lăsat atâta timp în apele lui . . . — completă Costin clătinându-și capul.

— Eu zic, — continuă Iancu Mirea —, că încă nu-i târziu. Că nu trebuie să-l slăbim nici pe Găman . . . Ce spui, tovarășe Cujbă?

— Păi, ce să spun? Dacă e ceva, l-om dibui noi și pe Găman . . . Să știți, că el cară pâinea furată, carnea vitelor tăiate pe ascuns, uleiul luat aici pe te miri ce și încă altele și le speculează acolo, la târg . . .

— Și de unde? De aici din ochii noștri . . . Măi, cum dracu' de l-am ocolit atât?! — Și înciudat, Iancu Mirea își plecă fruntea pe pumnul sprijinit de masă. Îi veneau în minte, pe rând, toate furtișagurile din ultimul timp rămase încă nedeslegate.

A doua zi, în zori, Găman fusese văzut pe drumul târgului mergând pe jos. Avea și cai și căruță. Și încă, ce cai! De ce atunci plecase așa?

Seara însă, Cujbă cu alți câțiva țărani săraci îi impresuraseră ograda, pe nesimțite. El cu Ștefănică pândeau intrarea din față, dela șosea, a curții. Stăteau nemișcați, pitulați în spatele gardului vecin, cu ochii ațintiți pe casă, pe acareturi și hambare. Andrei Ursu și Tică Mălăeru vegheau la cealaltă poartă, ascunsă în umbra salcânilor din fund.

Sgomotele serii trecură grăbit, adâncind tăcerea. Peste așezările din Balta Seacă, umbrele nopții căzură cu toată tăria lor, statornicindu-se ca pentru multă vreme. Nu se mai simțea nici o mișcare. Doar pe cer, stelele licăreau mărunț, ca niște nestemate.

Intr'un târziu, Ștefănică atinse ușor umărul lui Cujbă.

— Sst!

Printre uluci, el îi arătase pe muerea lui Găman; mătăhăloasă, eșise pe nesimțite în fața porții și privea atentă drumul. Asculta! Nici țipenie de om! Se întoarse; zăvorî portița și încet, se furișă pe lângă ziduri înapoi, în umbra casei.

În cealaltă parte, Andrei Ursu și Tică Mălăeru șușoteau nerăbdători.

— Ce zici, frate Tică, — își șopti întrebarea Andrei; — ne mai scapă și acum?

Tică zâmbi șiret, arătându-și dinții albi, lucioși în întuneric. În acelaș timp, capul i se mișcă scurt în dreapta și în stânga, într'o împotrivire mută, ascunsă și grea.

— Că, doar nu mai suntem legați de mâini și de picioare, cum . . .

— Sst!

Andrei Ursu îl trase încet în adăpostul ascunzătorii. Chiaburoaica intrase acum, tăcută și temătoare, în taina salcânilor. Trecea prin fața lor, călcând ușor, ca o pisică. În spatele zăplazului împletit din răchiți, se opri. Iși lungi gâtul peste el, privind drumeagul. Asculta. Tăcerea era la fel de neîntreruptă. După un timp, se plecă și desfăcu legăturile porții, întârziind la descurcatul lor. Apoi deschise poarta larg, luptându-se cu greutatea ei.

Când trecu spre casă, mâna lui Tică atinse umărul lui Andrei Ursu, îngăimând:

— Auzi, mă Andrei! Să știi, că Găman trebuie să sosească! Buhăita asta, are vorbă cu el... Altfel...

Noaptea se lăsase groasă, adâncă și liniștită, ca de toamnă. Satul dormea dus, scufundat într'o tăcere de mormânt. Greu oblonite, ferestrele casei lui Găman păreau mai mult niște metereze. Ograda, pustie în toată revărsarea ei, aștepta deschisă întoarcerea tâlharului.

Dar întunericul din Balta Seacă prinsese de acum ochi și urechi.

PENTRU GRABNICA LICHIDARE A GREȘELILOR NOASTRE

« Lupta de clasă », organ teoretic și politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, publică în nr. 6, o recenzie despre « Viața Românească ». Pe această cale, Partidul vine din nou în ajutorul colectivului redacțional al revistei, adăugând liniei trasate și indicațiilor date în cadrul discutării sarcinilor și muncii depuse, îndrumări prețioase pentru ca « Viața Românească » să întărească frontul publicațiilor noastre literare.

Constatându-se unele progrese realizate de « Viața Românească » — și cu referire la materialul concret, cuprins în Nr. 11 (1949) al revistei —, se subliniază, totodată, în recenzia din « Lupta de clasă », lipsurile mari, fără îndreptarea cărora revista Uniunii Scriitorilor din R.P.R. nu va putea face față sarcinilor care-i revin.

« Literatura noastră — scrie « Lupta de clasă » — este astăzi frământată îndeosebi de problemele creației originale și acest lucru se reflectă nu atât în critica literară, cât în poezia și proza care apar. Scriitorii își pun, fără să rezolve adesea, probleme în legătură cu originalitatea creației, în legătură cu specificul național, cu eroii pozitivi, cu reprezentarea în literatură a luptei și rolului Partidului și a membrilor de partid ».

Care sunt sarcinile revistei noastre ?

« ... să publice cele mai caracteristice poezii și lucrări de proză, să devină în acelaș timp mai încheată, să acorde o deosebită atenție romanelor și pieselor de teatru cu teme noi, luate din viața și din lupta oamenilor muncii ».

Pentru aceasta, trebuie, însă, lichidate slăbiciunile, confuziile, șovăelile existente chiar în sânul redacției.

Dintre toate, cele mai de seamă sunt: 1. faptul că se strecoară versuri abstracte, lipsite de combativitate, cu urme de formalism — iar în sectorul criticii articole neștiințifice; 2. că problemele creației, astăzi pe primul plan în literatura noastră, nu constituie pentru redacție o preocupare permanentă, susținută — iar opera de reconsiderare a clasicilor nu este legată puternic de acest prezent, reconsiderările făcându-se fără curaj; 3. că redacția nu

muncește suficient cu scriitorii, cercul colaboratorilor (săi fiind încă foarte restrâns.

Astfel, « Lupta de clasă », subliniind faptul că, « în ceea ce privește calitatea celor mai multe lucrări literare, « Viața Românească » a făcut primii pași pe drumul arătat de Partid », face totodată o analiză ascuțită a poemului « Intâlnirea apelor », trăgând concluzia, inevitabilă, că « Viața Românească » « nu a adoptat încă o poziție hotărâtă de luptă împotriva manifestărilor formaliste în literatură. Inșăși critica formalismului rămâne uneori la suprafață, fără să fie aplicată concret la poezia și proza noastră ». Analiza articolului « Revolta socială în poezia lui Coșbuc » subliniază greșelile principiale cuprinse în acest articol și indică în ce fel trebuie făcută critica literară.

Cerând « Vieții Românești » să promoveze literatura originală, care tratează temele luate din viața și lupta oamenilor muncii din R.P.R., să axeze numerele pe opere mari, să stea pe pozițiile principiale militante ale luptei înverșunate împotriva formalismului (cu aplicare concretă și consecventă la materialul publicat), « Lupta de clasă » arată că revista noastră trebuie să întărească legăturile cu scriitorii, să organizeze consfătuiri cu colaboratorii și cetitorii, să colaboreze strâns cu Uniunea Scriitorilor, să pună și să discute amplu problemele complexe ale creației literare.

*

Redacția « Vieții Românești », cercetând cu atenție articolul apărut în « Lupta de clasă » și-a însușit critica făcută, luându-și angajamentul de a îndrepta serioasele deficiențe și greșeli pe care le-a avut în muncă.

Intre timp au apărut Nr. 12 (Decembrie 1949) și Nr. 1 (Ianuarie 1950). Analiza lor duce la concluzia că, totuși, redacția « Vieții Românești » încă nu a pășit cu hotărâre la împlinirea angajamentelor luate, îndrumările date de Partid nefiind introduse în practică.

Este adevărat că, în urma indicațiilor date de partid, s'a început, în numerele citate, sistematizarea și axarea materialului publicat. Se tipărește romanul « Oțel și pâine »; a apărut piesa « Cetatea de foc », etc. Deasemenea, nuvelele publicate răspund unor probleme ale realității noastre. Redacția și-a întocmit un plan de lucru pe șase luni care a început să fie pus în aplicare. Au avut loc discuții, în redacție, pentru lămurirea unor probleme însemnate ale literaturii noastre. Dar aceștia sunt numai primii pași, revista menținându-se, atât prin cele ce publică, cât și prin organizarea defectuoasă a muncii redacționale, în situația de a nu fi pornit efectiv la concretizarea sarcinilor date de Partid. Mai mult, în Nr. 12 (1949) și în Nr. 1 (1950) apar greșeli serioase, care dovedesc și o condamnabilă lipsă de vigilență a conducerii revistei.

Poezia publicată conține influențe formaliste. Alături de versuri limpezi ale unor poeți, se întâlnesc poemele obscure, abstracte, ale altora. Redacția

nu depune încă eforturi destule pentru a ajuta pe poeți — și mai ales pe cei tineri — în munca lor; publică poeme la care autorul ar trebui să mai stăruiască pentru a le limpezi și închea mai bine.

Intr'adevăr — cum arată « Lupta de clasă » — redacția « Vieții Românești » « nu a adoptat încă o poziție hotărâtă în lupta împotriva manifestărilor formaliste ». De aceea consideră drept publicabile unele poeme vădit formaliste, în timp ce vede manifestări formaliste acolo unde nu sunt, așa cum apare în recenzia lui Radu Petrescu din Nr. 1 (1950), — fapt pe bună dreptate criticat și de « Contemporanul ».

« Critica formalismului rămâne uneori la suprafață » — se arată în recenzia din « Lupta de clasă ». « Viața Românească » încă nu a luat o poziție fermă împotriva manifestărilor formaliste concrete din literatura noastră, nu a publicat nici un studiu în care formalismul să fie combătut pe baza materialului concret.

Sectorul *Orientări* a dispărut din revistă, lipsind pe cetitori de studii mai ample cu privire la problemele literaturii, arătând că — în fond — redacția șovăie când este vorba de a le ataca. În adevăr, cu toate prevederile planului redacțional, problemele poeziei, prozei, criticei, dramaturgiei — literatura ca mijloc de cunoaștere, rolul ei educativ, caracterul ei popular, spiritul de partid care trebuie să o însuflețească, problema unității dintre conținut și formă în literatură, combaterea literaturii decadente, etc. etc. — încă n'au găsit răspuns nici debateri în « Viața Românească ». Există oarecare inerție manifestată prin căutarea numai de publiciști « consacrați » — temele mai mari ne-fiind propuse și tinerilor. Cu un ajutor perseverent al redacției, acest gol ar putea fi umplut și totodată ar crește și cadre de critici noi, tineri. Ca urmare, redacția a lăsat de-o parte această preocupare. La rubrica respectivă nu a apărut de multă vreme nici un articol original cu privire la descompunerea artei burgheze; nu se demască, perseverent și documentat, dumpingul ideologiei dolarului.

În sectorul *Teorie și critică*, revista a dat o contribuție apreciabilă în cadrul centenarului nașterii lui Mihail Eminescu. Totuși, nu toate studiile și articolele au un nivel științific ridicat, unele — ca, de pildă, « Natura și dragostea în poezia lui Eminescu », « Eminescu, poet al poporului » — neaducând elemente noi față de cele discutate și publicate în presă. Studiul « Planul de Stat în literatură » nu adâncește destul problemele înfățișării omului nou și a efortului său conștient, nu se ocupă de măsura în care scriitorii au reușit să zugrăvească veridic oamenii și faptele.

În critica din « Viața Românească », adeseori, ideile nu sunt limpede expuse; unii critici și recenzenți folosesc un limbaj căutat, câte odată bombastic, dăunând fondului just. Astfel, articolul « Eminescu și Creangă » este în mare parte confuz, mai ales din pricina limbajului folosit de autor, limbaj greoi, care nu izbuteste să cuprindă și să limpezească ideile. (Nu este de natură a ajuta pe cititor, — de pildă o frază ca aceasta: « Căci aspectele și sensurile

ce acum sunt scoase la iveală nu sunt «noui», nu sunt create acum; ele au fost dela început în opera lui Eminescu, pentru că au fost și în conștiința lui, numai că împrejurările în care el a trebuit să scrie, au constituit o adevărată cenzură pentru poet, care de fapt nu publica ceea ce voia el, ci ceea ce nu contrazicea interesele de clasă reprezentate de cenacul Junimii; iar mai apoi critica literară a burghezo-moșierimii a avut grije să ascundă tot ce putea pune în lumină adevărata gândire a lui Eminescu, adevărata lui poziție față de societate, evidențiind numai elementele care făceau din el ceea ce el nu fusese niciodată: un reprezentant al junimismului literar». Recenziile, deși învederează unele progrese, nu s'au ridicat, îndeobște, la nivelul studiului concentrat, meținându-se încă în tipare «calme». Ele se mărginesc la prezentarea temei și la unele observații, fără a avea o ascuțime critică în stare să ajute atât autorului a cărui carte se recenzează, cât și cititorului pe care ar trebui să-l orienteze. Mai mult, tocmai acolo unde ar trebui intransigență partinică, principialitate și grijă deosebită, se manifestă scăderi vădite și lipsă de vigilență.

Progresele făcute în domeniul prozei se resimt încă de neglijențe redacționale. Anunțând publicarea, în curând, a romanelor «Sfârșitul jalbelor» (Al. Jar), «Canalul» (P. Dumitriu), «Temelia» (E. Camilar), «In Vest» (A. Mihale), «In armată» (L. Fulga), «Cimentul» (O. Măgureanu) — trebuie să constatăm, totuși, că redacția noastră nu a stăruit asupra zugrăvirii în literatură a industriei grele, a oamenilor muncii, care, în metalurgie, petrol, mine, etc., pun temeliile socialismului în R.P.R.

«Viața Românească» nu a ajutat în mod susținut creșterea și promovarea creației noi, în opoziție cu rezidurile vechii literaturi, nu a pus în centrul preocupărilor ei tipărirea poeziei și prozei care să servească drept model, deschizătoare de drum în literatura noastră, nu s'a ocupat în paginile rezervate criticii de fenomenele pozitive, valoroase, existente în literatura noastră.

Pricinile deficiențelor sunt multiple.

1. In primul rând, ele trebuie căutate în slăbiciunea ideologică a colectivului redacțional, în faptul că problemele literaturii nu se adâncesc, că redactorii nu învață suficient. De aci vine și lipsa de curaj, de-o parte, șovăelile și confuziile de altă parte.

2. Lipsa unei legături susținute cu viața, cu oamenii, cu problemele concrete ale construirii socialismului în R.P.R. antrenează și superficialitatea multora din materialele literare apărute. Membrii redacției nu se deplasează pe teren, nu verifică pe viu materialul primit, nu lucrează destul de metodic cu scriitorii. Legăturile cu scriitorii din provincie sunt foarte defectuoase. Nu s'a lucrat suficient pentru atragerea și stimularea de noi talente și, mai ales, nu s'a lucrat cu tinerii din cenacle. Redacția nu a organizat nici până acum consfătuiri cu cititorii, lipsindu-se astfel de ajutorul prețios al aceloră către care se adresează.

3. Critica și autocritica nu se practică în chip mulțumitor în redacția « Vieții Românești ». Nu se lucrează destul, nu se depun de către fiecare redactor eforturile cerute de o asemenea revistă, domnește încă un spirit de îngăduință reciprocă față de slăbiciuni.

4. Munca nu e bine organizată, nu sunt bine împărțite sarcinile, unora dintre redactori lipsindu-le simțul de răspundere. Unii redactori nu duc o muncă susținută pentru aplicarea planului. Conducerea revistei trece cu vederea, neprincipial, greșelile făcute și nu controlează îndeajuns îndeplinirea sarcinilor. De aici provin întârzierile, pripeala înaintea apariției fiecărui număr, publicarea romanelor fără a se indica urmarea în numărul viitor, repartizarea nepotrivită a materialului în numerele succesive. Unele colective, cum este cel de *Teorie și critică*, nu au precizat clar obiectivele, ghidându-se mai mult după calendar (aniversări) și lăsându-se condus de materiale venite din afara inițiativei redacției, — cu toate că « Viața Românească » are datoria de a contribui printr'o participare organizată la desbaterea problemelor ridicate de mișcarea literară de azi. Greșelile principiale, neglijențele redacționale, articolele superficiale au la temelie manifestări ale apolitismului.

În fața colectivului redacțional al « Vieții Românești » stau sarcinile trasate de C.C. al P.M.R., subliniate din nou în articolul din « Lupta de clasă ». În condițiile trecerii dela capitalism la socialism în țara noastră, în împrejurările ascutirii luptei de clasă și pe frontul ideologic, P.M.R. acordă o atenție deosebită luptei împotriva ideologiei burgheze, împotriva diferitelor reziduri și manifestări decadente, formaliste din creația poezilor, prozatorilor și criticilor noștri. Este lupta împotriva manifestărilor cosmopolite, fățișe sau camuflate, de ploconire în fața literaturii și artei burgheze decadente din occident, împotriva formalismului, naturalismului, împotriva caracterului abstract și lipsit de combativitate al unora dintre lucrările literare dela noi. P.M.R. arată neîncetat drumul literaturii noastre, care trebuie să fie armă de luptă a poporului muncitor împotriva imperialismului anglo-american și împotriva rămășițelor capitaliste din țara noastră. Partidul arată cum literatura noastră trebuie să zugrăvească în imagini veridice realitatea în plina ei transformare revoluționară, descriind lupta și victoriile poporului nostru pe drumul construirii socialismului. Partidul ne învață să înfățișăm în literatură apariția și creșterea omului nou, constructor al socialismului, făcând astfel ca poezia și proza noastră să fie un real mijloc de educare a oamenilor muncii în spirit socialist. Legată de viață, pornind din ea, alegând din multiplele ei fenomene tot ce e nou, înălțător, participând la combaterea viguroasă a vestigiilor lumii vechi care moare, literatura noastră va crește învățând — așa cum îndrumază C.C. al P.M.R. — din uriașa și nesecata experiență a Uniunii Sovietice, a literaturii ei. Pentru că literatura sovietică este cea mai avansată literatură din lume, pătrunsă de ideile cele mai înaintate, călăuzită de învățătura marxist-leninistă, literatură a cărei valoare se desprinde din organica unitate dintre

bogăția de idei și măiestria artistică, din contemporaneitatea și combativitatea scriitorilor sovietici, făuritori de opere pentru popor și în slujba poporului.

*

Greșelile din ultima vreme arată că redacția n'a tras nici învățămintele cuvenite din critică, nici n'a pornit, în consecință, la înlăturarea curajoasă a slăbiciunilor. Există, însă, toate condițiile pentru ca « Viața Românească » să devină acea revistă de care are nevoie frontul literar din R.P.R. — principială, combativă, promotoare a literaturii noi, așa cum sunt în drept s'o ceară cetitorii noștri. Având linia trasată de Partid, posibilitatea de a învăța și însuși experiența literaturii sovietice, având puțința de a face, redacțional, față sarcinilor, dispunând din plin de ajutorul ideologic și material, nu depinde decât de redacția noastră ca ea să realizeze într'adevăr o revistă literară necesară și folositoare poporului nostru. « Viața Românească », organ al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. trebuie să devină una din armele de luptă împotriva formalismului, estetismului sterp, cosmopolitismului și lipsei de idei, ea trebuie să lupte pentru acea literatură înaintată, de mare valoare ideologic-artistică, pe care o cer oamenii muncii din țara noastră. Pentru aceasta, însă, trebuie să ne pătrundem de simțul răspunderii în muncă; să ridicăm nivelul nostru teoretic, să întărim combativitatea și vigilența în muncă; să fim mereu pe pozițiile principiale ale luptei pentru o literatură nouă, reflectând lupta poporului nostru pentru socialism, pentru pace trainică, împotriva imperialismului anglo-american ațâțător la un nou război mondial, să combatem fără cruțare manifestările dăunătoare streine din câmpul nostru literar — și în primul rând cele din sânul redacției; să planificăm și să organizăm temeinic munca, să lărgim cercul colaboratorilor, să debatем problemele revistei cu cetitorii, să convocăm dese consfătuiri cu scriitorii; să întărim colaborarea cu Uniunea Scriitorilor din R.P.R. și celelalte reviste, cu cenaclurile literare ale organizațiilor de masă și din fabrici; să aducem în redacție elemente tinere muncitorești, talentate, ajutând creșterea lor; să desvoltăm spiritul criticei și autocriticei în munca noastră.

Conștient de răspunderea pe care o are, colectivul redacțional al « Vieții Românești » își ia angajamentul de a îndeplini în mod consecvent sarcinile de cinste care îi revin.

TEORIE ȘI CRITICĂ

PROF. TRAIAN SĂVULESCU

LA ANIVERSAREA A 75 DE ANI DE VIAȚĂ A POETULUI ȘI ACADEMICIANULUI A. TOMA *)

Academia Republicii Populare Române, întovărașită cu Uniunea Scriitorilor din R. P. R., sărbătorește pe poetul și academicianul A. Toma la împlinirea a 75 de ani de viață, la împlinirea a cinci decenii și jumătate de creație și luptă încununată de victorie, care pentru sărbătoritul nostru nu este decât un îndemn pentru alte lupte cerute însuși de victorie.

Sunt fericit, că am prilejul să dau curs gândurilor și sentimentelor mele, aplecat cu emoție asupra operei unui om pentru care poezia n'a fost un joc frivol sau grotesc de cuvinte, ci, cum spune el, pentru a surprinde raza adevărului, cu dureroase căutări prin neguri, sau din când în când chiar făcând un pas înapoi pentru regăsirea drumului înainte, și-a desăvârșit talentul pus în slujba socialismului.

Să nu vă așteptați dela mine să măsoz cadența versurilor, să valorific rimele, să urmăresc influențele din poezia lui A. Toma sau să-l înghesui pe iubitul nostru sărbătorit într'un compartiment oarecare al edificiului literaturii.

Lipsa mea de competență în materie de critică literară și faptul că nu sunt estet profesionist, mă vor ajuta să merg oblu spre ceea ce găsesc că trebuie spus, să trec peste anumite prejudecăți de specialist și să grăiesc deschis cu vorbele mele, ceea ce am simțit și am priceput încă de multă vreme din opera poetică a lui A. Toma.

Născut în Târgul Urzicenilor din Ialomița, în mijlocul Bărăganului, unde arșița verii usucă firul ierbii și face să plutească deasupra câmpului apa morții; unde crivățul iernii nestăvilil bate năpraznic, când nămețind drumurile și cărările, când rostogolind ciurlanii și scaietii pe întinsul stepei; unde focul de coceni și paie nu potolește tăria frigului, într'un cămin părintesc niciodată îndestulat de câștigul modest al zilei de târg; unde cei mulți și prigoșiți, țărani din împrejurimi, chinuți de nedrepte orânduiri, întunecați la chip, robeau pe latifundiile moșierești, mestecând cu boțul de mămăligă durerea, umilinta, revolta; acolo și-a găsit izvor, clocotul și freamătul din sufletul lui A. Toma; acolo, în mijlocul naturii celei mai aspre și a societății celei mai vrăjmașe omului, și-a pus poetul de mai târziu cele dintâiu întrebări asupra rostului vieții, acolo soarta celor flămânzi și goi i-au întărit lui A. Toma încrederea în viață și în cei mulți, acolo a sorbit din licoarea tămăduitoare de pesimism și demoralizare care i-a fost de folos și în clipele — ce spun clipele, ceasurile, lunile, anii — când trăia din plin primejdiile, greutatețile și sbuciumul legat de viața unui neadaptabil progresist, legat de viața sub teroare

*) Discursul rostit la 14 Februarie 1950, în Sedința festivă a Academiei R. P. R. pentru sărbătorirea poetului A. Toma.

a celor care au dat tribut de sânge și umilință nebulniei rasiale, mai mult decât cei care puteau să-și apere viața cu arma ce o aveau în mână și au folosit-o pentru o cauză nedreaptă.

Aceste suferințe ale lui și a celor mulți l-au făcut pe A. Toma să vibreze fermecător de dureros dar și înnaripat de elanurile revoltei:

*« Iaimă omenească
Bulb rumen de falnică floare
Nu te doare
Oarba ta închisoare.
Prea temătoare svâcnești
Spre tot ce dorești.
Cum aș vrea să te 'nvăț
Taina avântului
Din strânsoarea pământului
Dârza revoltă
De-a sparge a beznilor boltă? »*

(Poemul « Mama », 1912).

După învățatura de început din târgul în care s'a născut, părinții mutându-și casa la Ploești, A. Toma urmează cursurile liceului din acest oraș. Cunoaște aci pe criticul Dobrogeanu-Gherea, care-l apreciază și-i acordă o deosebită atențiune. În casa și în cercul lui Gherea se inițiază în marxism, împreună cu colegul său de liceu, C. I. Parhon, venea ratul nostru președinte de onoare, savantul creator de școală. De atunci, viața acestor doi credincioși ai cauzei muncitorești, deși s'a desfășurat pe drumuri deosebite, a fost totuși luminată de același crez socialist, tinzând către același scop final pe care au avut fericirea să-l vadă realizându-se și unul și altul: răsăritul societății lipsite de exploatarea omului de către om.

Încă din liceu, A. Toma a început să publice versuri în revistele « Lumea ilustrată » și « Calendarul Lumii Ilustrate ». Cum era firesc, poeziile din acea epocă au un caracter romantic. Chemările tinereții și dragostei, năzuințele de împlinire artistică și desăvârșire morală sunt pe primul plan; totuși poeziile de început nu erau lipsite de marile întrebări asupra rostului superior al vieții ».

*« Mi-e inima ca un ghioc
Ce-a strâns în el tot cântul vieții
Cu ciripirile de joc
Și trilurile tinereței ».*

Retrospectându-se în poemul « Cântul vieții », când după ani de luptă împlinirile lui s'au săvârșit, își încarcă ghiocul inimei cu lovituri ce puteau să-l doboare.

*« Cu dârzul zornet de războiu
Al bărbăției ce s'avântă
Și cu sinistrul ropot surd
Al bulgărilor ce 'nmormântă ».*

Prin stăruința și sprijinul lui Gherea devine colaborator la « Munca », « Lumea Nouă » și la « Lumea Nouă Literară, Științifică și Ilustrată » unde publică poezii originale, și prelucrări în versuri din Heine și Chamisso, Iacobi. În « Lumea Nouă » și în « Lumea Nouă Literară » publică cronici politice rimate și cronici fanteziste în proză sub pseudonimele de Hâncu, Falstaff. Una din aceste cronici este reproducută de colegul Barbu

Lăzăreanu într'o broșură recentă despre I. C. Frimu, apărută în Editura Confederației Generale a Muncii (anul 1948). În această cronică, iscălită Hâncu, poetul persiflează pe Lascăr Catargiu, primul ministru, care dăduse ordin pentru prinderea, arestarea și trimiterea la urmă a propovăduitorilor pentru întemeierea cluburilor țărănești « cu scopul de înarmare a țăranimii cu cunoștințele necesare pentru a se putea opune lăcomiei și nedreptății arendașilor, proprietarilor și uneltelor acestora »:

*« Așa dar tu subaltern
Vei da știre la Guvern
Când la sate s'ar ivi
Oameni fără cărțului ».*

În anul 1894, A. Toma este student la București unde urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie. În același an, Gherea îl numește redactor la « Lumea Nouă Socialistă », în care publică, în anul 1896, deci acum 54 de ani, poezia revoluționară « Trăiască Comuna », prelucrare după Ernest Claar, scrisă într'un stil combativ neobișnuit de violent pentru timpurile acelea:

*« Dar din ucișii cei de ieri
Un nou norod răsare
Ce-și umflă pieptul furtunos
Și sună din fanfare.
El vrea domnia lui prin el
— Și lumii-i dă de știre
Că-i timp ca tronuri și tirani
Să piară în nefire ».*

Versurile din « Trăiască Comuna » au fost des citite în ședințele și întrunirile vechei generații de luptători socialiști.

Anii de învățătură în Universitate i-au fost întunecați lui A. Toma, ca și altora, de turburările provocate de huliganismul îmbrăcat în veștmântul așa numitului naționalism, turburări puse la cale, conduse strategic și desfășurate tactic de politicienii burghezo-moșierimii, care, până la 23 August 1944, au folosit o parte din masa studențească ca o trupă de manevră, pentru a-și putea acoperi turpitudinile, nedreptățile, minciunile și jafurile. Devastările, pogromurile rasiste în cartiere și universitate au împiedecat timp de decenii atâtea și atâtea vârstare tinere să crească sănătos și să rodească pentru binele patriei și poporului.

A. Toma, călit în lipsuri, durere și suferință, în lupta pe care o purtase până atunci, nu se dă bătut, nu se resemnează și, împreună cu un grup de studenți progresiști, lansează foaia de violent protest — « Jos Vandalii » — unde găsim și semnătura studentului în medicină C. I. Parhon.

Cunoscuta polemică dintre Maiorescu și Gherea în jurul «Artei pentru artă» și «Artei cu tendințe», împărțise pe scriitori și artiști, către sfârșitul secolului trecut și începutul secolului acesta, în două tabere. Tânărul poet A. Toma, convins că teoria «Artei pentru artă» n'a fost născocită decât de clasele exploatoare în interesul menținerii subjugării maselor muncitoare, își face din teoria «Artei cu tendință» crezul creațiunii sale. Frământările și chinurile poetului exprimă frământările, elanul, năzuințele poporului muncitor. Poetul cântă începuturile de luptă ale clasei muncitoare pentru dărîmarea orânduirii capitaliste. Poezia lui A. Toma își trage seva din viață și este străbătută de fiorul luptei de clasă. Poetul este în rândul luptătorilor pentru libertate și dreptate, iar poezia lui, așa cum notează el însuși, n'are alte interese decât acelea ale poporului și o consideră ca un bun obștesc. « Mă simt deținătorul unui bun obștesc — pe care mă

socotesc dator să-l înmănez Partidului meu și prin el stăpânului nostru, poporul, dela care deținem și la care trebuie să se întoarcă, crescut, orice bun ».

*« Popor, izvor renăscător
De viață și avânturi
Din tine vin, cu tine merg
Și cresc a mele cânturi ».*

(« Popor, izvor renăscător », 1940).

A. Toma, ca și Maiacovschi, Eluard și Aragon, a dovedit că poezia socială se împacă minunat cu măiestria artistică a formei.

Din anul 1898 începe pentru A. Toma viața trudnică pentru o bucată de pâine, pe care societatea i-o drămuia și i-o smulgea chiar periodic dela gură. Din 1898 până în 1902 îl găsim director la școala primară din Ploești, unde fusese pe vremuri elev. Intre 1903—1905 funcționează ca profesor suplinitor de istorie la Liceul particular Sf. Gheorghe din București, unde odraslele bogătașilor aveau mai mult pentru satisfacerea năsbătiilor lor, decât poetul cu trupul firav, delicat. Intre 1904 și 1914, A. Toma e profesor de istorie și filosofie la Institutul de Fete « Pompilian ». Intre anii 1914—1917, șomeur, își întreține greu familia dând meditații, — acea ocupație plină de umilință pe care au cunoscut-o mulți oameni de ispravă, în contactul lor cu familiile avute unde imperțința și prostia se îmbinau cu jignirea polului strecurat la sfârșitul lunii. În acea vreme, poetul a cunoscut momente de dureroasă cumpănă, în care vrăjmașa orânduire socială îi punea în față antagonismul dintre viața reală și chemarea înaltă.

*« Unda fântânii
Gălgăie 'n lacrimi
Urcă și cad
In vraja nopții »*

(« Ispitirea », 1900).

Și-a refulat revolta, și-a închis durerea în el, când suferințele celor mulți, ca și Eminescu, nu le-a mai putut cuprinde.

*« Sunt lacrimi grele ce le plângi
Și nu lucesc afară
Și în veci nu rade un strop de cer
In unda lor amară ».*

(« Sunt lacrimi grele », 1900).

Dar poetul nu se lasă înfrânt, ca Eminescu, și în mediocritatea vieții pe care este silit să o îndure, sacrificându-și iubirea, jertfindu-și tinerețea, izbucnește în strigăt de revoltă:

*« Nu-i timp de-alintări și iubire
O lasă-mă dulce odor!
Furtuna s'apropie — crește
Ca vijorul răsturnător. »*

(« Răsvrătire », 1898).

Tălmăcind al 45-lea psalm cântat întâia oară în veacul al XI-lea înainte de Hristos, poetul îndeamnă și încurajează cu vorbe de conducător de oaste:

« *Sabia ta, cinge-o, viteze, pe coapsă
— Mergi în orbiri de găтели către izbândă
Pentru-adevăr, pentru Dreptatea strivită,
Înaintează!* »

(« Psalmul 45 », 1899).

Când mreșile îndoielii îl cuprinde trecător, poetul nu se îndreaptă către asupritori să le cerșească mângâiere pentru răni și întărire pentru suferințe. El își îndreaptă ruga către fratele codru:

« *Vin la tine, frate codru,
După sfat și mângâieri —
Spune, când îți moare totul,
Codru, cum renaști și sperii?* »

(« In codru », 1896).

A. Toma, poet pământean, a trăit teluric scăderile și înălțările omului, legate de fire. A iubit, dar nu ca un epicurian și nici ca un lunatic transcendent. Femeia, pentru A. Toma, nu este nici bachantă, nici înger și nici diavol. Poziția severă a lui A. Toma față de problemele vieții, se vede și în felul cum a căutat să înțeleagă sufletul complex, dar nuanțat al femeiei-om. Cu câtă duioșie sinceră, neafectată cântă el iubirea ei:

« *Vreau să-mi pun sub așternut
Busuioc și mintă,
Visul dulce și pierdut
Iarși să mă mintă.* »

.....
« *Să mă 'nșel, că te desmierd
Stinsa mea comoară —
Și să tremur că te pierd
Ca întâia oară!* »

(« Ea cântă », 1905).

Dar, pentru A. Toma, femeia vede și înțelege rosturile adânci ale vieții, se revoltă în fața nedreptăților, luptă, își jertfește iubirea ei, bucuria, fericirea pentru cauza celor mulți, ea zămislițoarea. Sfâșiată de chinuitoare întrebări, în fața copilului în trențe se înalță ca o coloană sentimentul de mamă. Cutremurată de soarta odraslei nefericite căreia societatea îi rezervă roata zdrobitoare, lanțurile, foamea, șanțul drept mormânt, se ridică înfrigurată și-l sărută, aprins, sălbatic, răzbunător:

« *S'a ridicat din somn ca o nălucă,
Cu părul despletit și ud de friguri.
Și fioros, o mână slabă, suptă,
A 'ntins spre pruncul ei — și 'n spasm apucă
Și-aruncă de pe trupu-i treanța ruptă.* »

« *Și fremătând întreagă, se ridică
Cu ochii 'ntunecați ca de-o furtună
Lunatică și palidă și mută
E 'nalță pruncul slab și de nimică
Și-apoi — aprins, sălbatic, — îl sărută!* »

(« Mamă », 1912).

Dar poetul nu lasă femeia în desnădejde, ci, îmbărbătând-o, o îndeamnă la lupta mare a noroadelor pentru desrobire:

« *Sus, mame! cu 'n strigăt de groază
Vă faceți odraslelor scut,
« Războaie, teroare și lanțuri să piară
In negrul trecut ».*
(« Imnul femeilor entifasciste », 1945).

Intre anii 1917 și 1919, A. Toma este profesor suplinitor de istorie și filosofie la liceele Matei Basarab și Lazăr, îndurând și aci povara inferiorității creată în acea vreme suplinitorilor dela liceele de Stat. Dar, oricât ar fi fost de îngrădită activitatea de profesor a lui A. Toma de ambianța ideologică ostilă a societății în care trăia, nu se poate ca miile de elevi și eleve cari i-au auzit glasul blând și limpede, care i-au văzut chipul blajin și ochii albaștri, care râd șăgalnic și revarsă bunătate, care i-au simțit bucuria nestinsă a tinereții lui suflatești, a acelei tinereți care înfrânge tot ce este îmbătrânit și vechi, să nu fi învățat dela dascălul lor să gândească adevărul, să simtă frumosul și să voiască binele, să interpreteze just, dialectic, fenomenele politice, sociale și culturale, ca procese ale structurii economice. Intre anii 1920 și 1922, A. Toma desfășoară o activitate publicistică deosebit de fructuoasă. Este secretarul Editurii « Viața Românească », restilizează o parte din « Biblioteca pentru toți » din Editura Alcalay, publică admirabilele povestiri pentru copii ale lui Tolstoi, întemeiază revistele « Amicul copiilor » și « Steaua copiilor » (1922—1924) din Editura Ig. Hertz.

În anul 1925, A. Toma a întemeiat (și condus apoi timp de 11 ani) publicația populară « Lectura — Floarea literaturilor străine » care a educat gustul literar al unei generații și în care au apărut traduceri din literatura sovietică, proscrisă în acea vreme.

Volumul « Pământ nou » de Gladkov, pe care A. Toma îl tradusese atunci, a fost interzis după primele săptămâni de circulație; dar era prea târziu, volumul se epuizase în librării și circola din mână în mână, clandestin.

Victoria proletariatului rus, după Marea Revoluție din Octombrie, pe deoparte, și lupta Partidului Comunist Român, pe de altă parte, au avut o influență hotărâtoare în evoluția poetului A. Toma. În anul grevei dela Grivița, în zilele de 15—16 Februarie, dela care se împlinesc 17 ani, în acel an pătat de sângele muncitorilor, — jertfitor pentru cauza mare a poporului, A. Toma traduce cântecul revoluționar rus « Prin crunt bubuit de granate luptau », pe care l-au învățat pe de rost deținuții politici din celulele Doftanei, Ocnelor Mari, Dumbrăvenilor și altor temnițe.

« *Prin crunt bubuit de granate luptau
Sub roșul stindard muncitorii
Dar haitele sbirilor albi
I-au înfrânt
Și groaznică fu judecata »*
.....
*Rosti un crunt general sângeros
Osânda cea fără de milă —
Pe toți ce luptarăți sub steagul cel roș,
Roși-vă-va propriul sânge ».*

Încă din anul 1933, versurile lui A. Toma au circulat și au fost cântate în închisori, îmbărbătând și oțelind pe luptătorii comuniști în timpul negrei ilegalități. În adâncurile întunecoase ale ocnelor și restriștea închisorilor, cântecele lui A. Toma erau dintre acelea care aduceau lumină și încredere.

În timpul regimului totalitar și legionar, când cărțile lui Sadoveanu erau arse în piețele publice, când cei care cutezaseră să țină capul sus erau înșirați pe tabla morții, în casa lui A. Toma s'au redactat multe numere din « Scânteia » ilegală, de către frunțașii de astăzi ai Partidului Muncitoresc Român.

În timpul celui de al doilea război mondial, A. Toma, cu desăvârșire șomeur, trăind ca pe apă, azi ici, mâine dincolo, lovit crunt de prigoana fascistă, sub bombardamente și teroare, a scris cele mai dârze și înflăcărâte stihuri ale sale, cuprinse ulterior în volumul « Flacări pe culmi ». În acest timp de mare primejdie pentru el, poetul luptă hotărât prin poeziile sale, împotriva războiului criminal antisovietic și chiamă poporul la arme împotriva hitlerismului, împotriva burgheziei și moșierimii, puse în slujba fascismului. Poeziile din volumul « Flacări pe culmi », spune însuși autorul, « sunt glasul unei conștiințe protestatare, în anii teroarei hitleriste și antonesciene. Ele mai sunt și un strigăt de credință și de luptă — și de vestire a omului nou. Concepute sub vuetul avioanelor, începute sau desăvârșite mintal prin adăposturi oarbe, sub trosnetul bombelor și zidurilor ce se năruiau în apropiere, ele îmi erau înnaripare dincolo de întuneric și de spaima clipei. Unele au fost predate spre publicare foilor ilegale, sau, închise sul în flacoane hermetice, îngropate în beciul locuinței mele — spre a le sustrage perchezițiilor cu care sbirii regimului mi-o cinsteau des — fremătau în pământ spre ziua ieșirii la lumină ».

În poemul « Marea preluare », scris în anul 1942, A. Toma, după ce arată muncitorilor minciuna « ca mătrăguna », munca și foamea ce-i apasă, în contrast cu huzurlu mai-marilor, îi îndemnă:

*« Dar nu vorbă goală —
Faptă! Răscoală!
Te 'ntoarnă,
Sună din goarnă, —
Răstoarnă.
Cu patul puștii
Prăbușe ușa cuștii
Unde sbirii
Țin în lanțuri pe solii trezirii. »*

Și apoi îi îmbărbătează ca să preia ei mijloacele de producție înfrățiți cu proletariatul internațional:

*« Să preluați
Oameni frați
Tot ce ați zidit
Și ați înmuit,
Și ați desrobit.
Bogatul rotocol
Dela pol la pol —
Palatele
De voi ridicatele
Uzinele, turbinele,
Cu căldura, luminile,
Sondele, avioanele, tractoarele,
Ogoarele, pădurile, izvoarele —
Și cerul și stelele și soarele. »*

Pe măsură ce lupta contra forțelor reacționare din țară se întetea, iar triumful în contra imperialismului era pe punctul de a fi realizat, poetul, ca un soldat cu steagul

în mână în fața unității sale, îndeamnă pe muncitori la ultima efortare pentru victoria deplină:

*« Lumina i-aproape, aproape...
Un zid doar — un zid — doar o stâncă,
Spre viață... și un veac trece încă!*

*Izbiți, stăruiți târnacoape —
Simt ziua, prin noaptea adâncă —
Spărgându-și drum alb spre pleaope. »*
(« Spre viață », 1943).

Viața lui A. Toma se contopise în acea vreme cu viața celor ce sufereau și luptau pentru o lume dreaptă. De aceea poezia lui din acele clipe sbuciumate, pătrunsă în suflete pe calea afecțiunii, este plină de iubire pentru cei mulți, cei obidiți și revarsă ură și înverșunare în contra dușmanilor acestora.

*« Și negre mobile se sfarmă
Sar morții din gropi cu-a lor armă
Să scoale, — cu 'n răcnet de ură
Pe morții cei vii ce 'ndură. »*
(« Revolta morților », 1943).

Dar poezia lui A. Toma, plină de principialitate, se adresează rațiunii, arătând celor mulți nedreptățile pe care trebuie să le înlăture, idealul pentru care trebuie să lupte — pacea și libertatea. Ea arată muncitorilor și cum trebuie să lupte pentru a câștiga victorii.

*« Bat toba revoltei sun goarna de-alamă
Bărbați și femei, toți mâna pe armă
Azi pravili și stavili și tronuri se sfarmă —*

*Miner, lasă-ți iadul și vin de te bate
Ieși rob al uzinei, sari frate din sate
Azi știți mânu mitralii, granate. »*
(« 1917 », 1943).

Răstimpul între 1941—1944 a fost plin de groază pentru oameni, dar și cel mai fecund pentru A. Toma. Lira lui veșnic încordată, scoate accentele cele mai puternice de iubire, de ură, de îndemn, de elan, de revoltă. Sub impulsul Partidului se aprind flăcări pe culmi, ca să lumineze calea norodului ce se ridică, din scăpărarea inimii poetului lovită de amnarul vremii.

*« Din jar ce șapte ani a dogorit pe un loc
Se 'ntrupă salamandra, dinți de foc
Din crunt părjol ce a roșit pământul
Țâșni în mine — foc și sânge — cântul,
Un cânt ce-ar vrea cu 'naltele-i vâlvori
Să 'ncingă culmi de vremi cu aurori. »*
(« Flăcări pe culmi », 1946).

În anii cumpliti ai războiului, când unii din intelectualii noștri erau paralizați de panică sau deveniseră unelte ale fascismului, alții, dintre care A. Toma, s'au dăruit trup și suflet cauzei mari a eliberării poporului. A fost intelectualul adevărat, făurit de clasa muncitoare și de Partidul ei.

Unele din poeziile zămislite în acest timp erau predate spre tipărire foilor ilegale, iar cele mai multe, cum am arătat, erau îngropate în beciul locuinței scriitorului, bănuț, percheziționat.

A. Toma a colaborat la toate revistele de frunte din trecut. L-am cunoscut din versurile ce le publica în «Viața Românească» din Iași, și, deși tânăr, am pipăit cu degetele minții încă de atunci înălțimea gândirii intense, noutatea ideilor, adâncimea sentimentelor.

După victoria Partidului Muncitoresc în țara noastră, poetul, deși ar fi avut dreptul la odihnă binemeritată, își continuă activitatea cu avânt tineresc, fără întrerupere. Flacăra se întreține prin combustione. Traduce din Djambul, i se adresează lui Eminescu. Prin optimismul său, dă colorit nou poeziei eminesciene, îndemnându-ne spre limanurile izbândeii, nu spre acela al desnădejdiei. Cu încredere desăvârșită în Partidul clasei muncitoare, îi cere îndemn spre noua și frățeasca rânduire.

*« Când stavili până 'n cer ne cresc în cale
Noi, comuniștii, nu cunoaștem jale ;
Proptim largi umeri, toți rostim « Partid »
Cad munți de fier, căi dalbe se deschid ».*

*« Conducătorule înțelept, condu-ne !
Noi zi de zi trăim câte-o minune,
Vijelios noi te urmăm și cu uimire
Spre noua și frățeasca rânduire ».*

(« Partidului », 1949).

La 75 de ani, poetul A. Toma, fără nici un alt tratament de întinerire decât acela al luptei, dă pildă celor mai tineri și celor vârstnici care se îndeletnicesc cu meșteșugul versului sau al prozei, de muncă dărză, de neîncetată tendință spre desăvârșire, de luptă cu sine însuși, pentru a găsi cuvântul și ritmul cel mai potrivit pentru ca versul său să nu fie alcătuit din vorbe « ce din coadă au să sune », ci să îmbrace corect imaginile ce vor înălța sufletul cititorului, deșteptându-i emoții puternice. Versurile lui A. Toma sunt arme de luptă ale muncitorilor, în plin avânt de transformare revoluționară a societății.

A. Toma colaborează la toate revistele și ziarele de frunte: Scânteia, Contemporanul, Flacăra, România Liberă, Viața Românească, Viața Sindicală, Veac Nou, etc. În truda lui spre înainte nu a avut prea mult răgaz să-și strângă nestematele și să le facă șirag pe toate. Și-a adunat unele din versurile sale în volume: « Poezii », apărut în 1926 și premiate de Academia Română; « Sub razele vremurilor noi », 1944; « Ne vine dreptatea », 1945; « Poeme de Gorki », 1945; « Sună ghiocel, sună clopoțel » (pentru copii), 1946; « Flăcări pe culmi », 1946; și, în fine, cel mai nou volum, « Cântul vieții », versuri alese, 1949.

Lung și anevoios drum a parcurs A. Toma în cei cincizeci și cinci de ani de viață literară. Transfigurându-se sub pseudonime Endymion, Hâncu, Falstaff, Tomșa, a rămas, sub orice haină, același cântăreț avântat al suferințelor și năzuințelor celor mulți.

După ce clasa muncitoare, în frunte cu Partidul ei, a înlăturat dela putere regimul burghezo-moșieresc și a luat în mâna ei vâjnoasă cârma țării, A. Toma a fost răsplătit pentru serviciile aduse cauzei proletariatului, sub al cărui steag a luptat. Partidul l-a

cinstit cu însărcinarea de a lucra în Secția de Propagandă a Comitetului Central (1944—1945) și apoi cu postul de Director General al Editurii de Stat, întemeiată pentru desfacerea și culturalizarea țării. Activitatea desfășurată în acest post de răspundere a fost într'adevăr prodigioasă. Milioane de volume s'au tipărit, mii de biblioteci s'au înființat. Lumina a despicat bezna.

Ca o recunoaștere a statornicei sale strădanii pe tărâmul artelor și ca luptător pentru triumful cauzei muncitorimii a fost decorat cu « Ordinul Muncii » și Steaua Republicii Populare Române » cu « Medalia Eliberării », iar în anul 1948, a fost ales membru titular al Academiei Republicii Populare Române, care se simte cinstită că și-a putut apropia pe unul din cei care răspunde cu prisosință și din toate punctele de vedere nouilor orientări date de către P. M. R. și Guvern instituției noastre, pusă în slujba ridicării poporului muncitor, în slujba păcii și a construirii socialismului.

Ca și lui Eminescu și Caragiale, clasa stăpânitoare din trecut nu-i oferise lui A. Toma decât o slujbuliță oarecare și aceea cu sincope de șomaj. Critica literară nu-i găsise un loc lui A. Toma în galeria scriitorilor. Se cerea prea mult curaj criticilor, în acea vreme, ca să se ocupe de poezia lui A. Toma, doldora de îndemnuri la revoltă, la lupta pentru înlăturarea stărilor nedrepte. Apatia, indiferența, absurditatea vieții, absența de ideal al omului, teme scumpe individualismului burghez și filosofiei existențialiste propovăduite de un Jean Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Louis Powels și alții, își strecuraseră toxina în sufletul burgheziei noastre în declin și erau folosite pentru a îndepărta oamenii dela problemele vitale ce li se puneau în față. Cosmopolitismul măcina ca un cariu literatura burgheză, transformând-o în sterp rafinament al celor avuți. Literatura rațiunii și a inimii, a curajului și a luptei, literatura de idei a lui A. Toma, ca și aceea a lui Barbusse, Romain Rolland, Aragon, Paul Eluard, Jean Richard Block, care scot la iveală măreția omului, erau puse mai prejos de hermetismul, dadaismul, futurismul, simbolismul, gândirismul, național-șovinismul atâtor scriitori efemeri, de care totuși vechea istorie a literaturii s'a ocupat.

A. Toma nu a cerut să i se facă un locșor în galeria scriitorilor, pentru că el era conștient că arta lui depășea timpul în care trăia și avea conștiința că ea se proiectează pe ecranul viitorului. Nu trebuie să ne mirăm sau să ne revoltăm de această nerecunoaștere a unui scriitor cu atât de puternic talent. Era firesc ca în vremurile acelea, scriitorii și oamenii de știință progresiști să fie nu numai ignorați, dar și urmăriți și persecutați.

Avem dovada în ceea ce se întâmplă astăzi în țările capitaliste, năpădite de interesele trusturilor. Ce se petrece în Turcia subjugată intereselor coloniste anglo-americane? Poetul Nazim Hikmet este condamnat la 28 de ani de închisoare pentru vina de a fi cântat mizeria și speranțele poporului său. Ce se petrece în Franța, unde Georges Teissier, Henry Wallon, sunt revocați din posturile lor de profesori și dela centrele de cercetări, pentru vina de a fi aderat la frontul democrației și al păcii? Ne poate mira că soții Joliot-Curie sunt în Franța de astăzi în permanență vexați și amenințați pentru atitudinea lor dărză împotriva apatriotismului acelora care duc țara și poporul la măcel, la pierderea suveranității naționale, la piere? Ce se petrece în Jugoslavia condusă de guvernul trădător al lui Tito, unde scriitorii și profesorii progresiști sunt încarcerați, iar faptul de a deține Istoria Partidului Comunist bolșevic constituie pentru cetățeni un delict care duce la aspre sancțiuni? Este vreo deosebire între enciclica papală care excomunică din biserică pe credincioșii înscriși în partidele democratice și enciclica închisitorială care a urcat pe rug pe Giordano Bruno acum 350 de ani?

Datorită luptei dusă de clasa muncitoare și Partidul ei, cu ajutorul U.R.S.S., la noi s'au deschis științei, literelor, artelor și slujitorilor lor, largi drumuri cu perspective minunate. Societatea tânără, creată de proletariat, prin nădejdele pe care le suscită în sufletele oamenilor muncii, întinde o platformă vastă pentru revărsarea înfinită a capacității umane. Cadrul și climatul creat de clasa muncitoare și Partidul ei societății noi,

care se construiește, ajută pe artiștii din trecut să-și reînnoiască temele și înlesnesc apariția și dezvoltarea talentelor noi din clasa muncitorilor. Drumul socialismului nu este nici idilic, nici ușor. Literatura nouă nu poate rămâne un observator impasibil, ci un puternic mijloc de luptă și educare a poporului. Ea trebuie să contribuie la nașterea omului nou și la zdrobirea a tot ceea ce împiedică edificarea societății noi, evoluția morală a oamenilor. *Literatura nouă nu poate să aibă alte interese estetice și practice decât acelea ale poporului muncitor.*

Construcția socialismului atrage după sine, inevitabil, dezvoltarea unei științe pătrunsă de marxism-leninism și a unei literaturi de tip nou, pătrunsă de realismul socialist, care îi asigură nu numai izvoare de inspirație nouă dar și forme sensibile noui superioare, întăritoare și înălțătoare pentru om.

Înaintând pe drumul trasat de Partid, pe care merge, drept, A. Toma, tânăra generație de poeți plină de talent, va ajunge și întrece pe înaintașul lor, va aprinde noi lumini pe culmea unde până acum flacăra sufletului lui a luminat calea lumii noi, pe care el a avut fericirea s'o și atingă ca un pionier.

A. Toma le îndreaptă pașii, ca să nu întârzie sau să rătăcească, îi îndeamnă și încurajează, cum trâmbează heraldic în poezia «Avantgarda» din 1939:

*« Svârliți spre țeluri punți de raze
Să spargem țărături și zăgaze, —
De aceea v'am suit pe creste
Ca făclieri prin noaptea-adâncă!
Lumină! Dați lumină! încă!
Mai sus azi torța —, ceasul este —
Fierb surd în noi furtuni de veste —
Sus, sus, — azi viața dă asaltul
Spre largul tot și tot înaltul! »*

LINIA ASCENDENTĂ A POEZIEI LUI A. TOMA *)

La a 25-a aniversare a Comunei din Paris, un tânăr poet, în vârstă de 21 ani, realizează poemul « Trăiască Comuna! », din care desprindem aceste strofe:

*« Dar din ucișii cei de ieri un nou norod răsare,
Ce-și umflă pieptul furtunos și sună din fanfare :
El vrea domnia lui prin el — și lumii dă de știre
Că-i timp ca tronuri și tirani să piară în nefire.*

*Și n'or fi robi și nici stăpâni în noua 'mpărăție:
In locul crudei asupriri, o veșnică frăție ;
Ori cât de crunt în contra ei vă veți porni furtuna,
De-acuma n'o veți mai sdrobi cum ați sdrobit « Comuna » !.*

Au fost profetice aceste versuri, prin viziunea lor limpede asupra viitorului, viziune alimentată de încrederea tânărului poet în lupta clasei muncitoare împotriva lumii capitaliste.

Se împlinesc 54 de ani de când aceste versuri au fost scrise de către acela dela nașterea căruia sărbătorim azi 75 de ani, de către poetul Alexandru Toma.

Iar această sărbătorire pentru noi nu este numai aniversarea a 75-a din rodnică viață a marelui poet Alexandru Toma, ci și un prilej de reculegere, de adâncire a destinului poeziei noastre în prima jumătate a veacului al XX-lea, prin care viața și opera poetică a tovarășului A. Toma pot fi urmărite ca o roșie dâră de lumină lăsată prin noapte de o rachetă.

De atunci, dela începuturi, poetul a asvârlit în sus lumina poeziei sale, și dacă în jumătatea de veac trecută, ea a suferit adumbriri, oscilări în sus și în jos, totuși, urmărind linia ei, vedem că niciodată n'a căzut și, privită pe o traiectorie atât de amplă, ea a supt și suie mereu.

*« Plutesc sub lumini de luceferi
Și inima-mi bate,
De parcă-i o liră cu strune
Sub mâni fermecate... ».*

spune poetul în anul 1895, un an înainte de versurile ce cântă a 25-a aniversare a Comunei.

*) Discurs rostit la 14 Februarie 1950, în Ședința festivă a Academiei R. P. R.

Tabloul e superb, în care poetul pornește la drum. Dar el nu se pierde în imagini și în formă goală, ci frământat de probleme, caută să-și lămurească rostul, și parale cu poemul despre Comună, definește în versuri lapidare, în poemul « Desăvârșire » menirea artistului:

*« Suferința ta, artiste,
Râvna 'ntregii Firi resfrânge,
Cum în slabul plâns din scoică
Surdul chin al mării plânge. »*

E limpede de pe acum că poetul nu caută cărăruia singuratică, nu umblă după colțișorul ascuns, în care să-și drămuiească tristețile și bucuriile personale, ci este conștient de participarea sa la viață.

Mai mult, viața pentru A. Toma nu este un concept abstract, metafizic, ci realitatea, astfel cum se desfășoară ea în timpul și locul dat. Viața e poporul, e țara, e lumea în care trăiești și pe aceasta o vede tânărul poet, mergând chiar dela început pe drumul acelora ce erau asupriți, suferind cu ei și îndemnându-i la luptă — nepărăsind acest drum niciodată, de atunci înainte.

Iată aceste versuri din anul 1900:

*« Cu ars gâtlej sorb robii din căușe;
Intreabă taina zării de-o să plouă —
Și-și svântă triști din frunți fierbintea rouă, —
Iar plugul zornăe ca lungi cătușe.*

*O mamă lângă prunca tânjitoare
A'ntors doi lăncezi ochi, cu-amărăciune,
Ca două plângeri înspre Soare-apune.*

*Te du, sol sfânt! Să spui că lumea moare
In lupta pentru dragostea de pâine —
Și adu sfat cu zorii tăi de mâine!*

Prin mâhnirea ce învăluie acest tablou al suferinței țărănești spuzește, ca niște zori purpurii, nădejdea, și poetul așteaptă ca ziua de mâine să aducă sfat pentru cei ce luptă pentru pâine.

Iar peste trei ani, în anul 1903, versurile grăiesc mai răspicat, mai încărcate de sens revoluționar:

*« O, frate! Svântă-ți plânsul cu sterpele-i revolte:
Spun graiuri din adâncuri, miresme spun prin bolte
Că nu în multă vreme vom fi secerători... »*

*Atunci, vreo ciocârlie ne va trezi din noapte
Și'mbrățișați ferice vom asculta prin zori:
— « Semănători de visuri, recoltele sunt coapte! »*

Să ne gândim când au fost scrise aceste versuri, în România moșierilor și a capitalismului ce se lăța ca o caracatiță peste țară cuprinzând în brațele ei țărănimea și tot mai mult muncitorimea — în anii ce premerg Revoluției ruse din 1905 și Răscoalei țărănești dela noi, din 1907, — și vom înțelege însemnătatea lor adâncă de transformare calitativă a poeziei noastre progresiste din trecut, — vom surprinde în ele nu numai nota

socială, ci și socialistă, pe de o parte datorită creșterii tot mai intense a mișcării muncitorești, pe de alta sub influența ideilor revistei « Contemporanul », care se ridică, după anii 1880, împotriva reacțiunii burghezo-moșierești și dă expresie năzuințelor revoluționare ale muncitorimii, răspândind la noi în țară lumina ideologiei marxiste, mai ales prin pana lui C. Dobrogeanu-Gherea.

Să ne mai gândim că, din punct de vedere literar, ne găsim într'o epocă, în care poezia românească intră într'o criză puternică. Pe de o parte, se alunecă tot mai adânc spre un tradiționalism salonard, cu țărani idilici, cu viața rustică idealizată, cu sate pitorești, — că dacă acolo la țară totul ar fi în ordine, toți ar avea ce mânca, ce îmbrăca toți ar fi mulțumiți și nimeni nu s'ar plânge de nimic. Burghezia se silea, prin versul poezilor ce-i făceau jocul, să îmbrace în culori frumoase mizeria țărănimii sărace și să acopere cu sunete dulcege plânsetele și glasul de revoltă ce se ridica de jos. Pe de altă parte, sub influența literaturii decadente occidentale, se întinde tot mai mult la noi buruiana cosmopolitismului, iar în poezie formalismul, un mod de manifestare cosmopolită, se răspândește cu mare repeziciune, cultivând vorba pentru vorbă, și înstrăinându-se tot mai mult de înțelegerea poporului ca expresie și conținut, — îndepărtându-se de popor și devenind o marfă pentru câțiva « aleși » și « inițiați ». Moștenirea bună a poeziei eminescene era răstălmăcită, Vlahuță, Coșbuc în ceea ce aveau ei combativ, în ceea ce însemna revoltă contra asuprii și tiraniei clasei dominante burghezo-moșierești, erau disprețuiți. În nici un caz, critica burgheză nu promovează sub nici o formă poezia combativă și revoluționară, ci caută s'o înăbușe, cum caută să înăbușe mișcarea oamenilor muncii sau revoltele țărănimii.

În ciuda acestui fapt, poetul A. Toma duce înaintea în acest timp buna tradiție a poeziei, dragostea pentru popor, exprimarea limpede și artistică a năzuințelor și luptelor lui, — fapt care firește aduce o quasi-totală ignorare din partea criticii burghezo-moșierești a acestei sănătoase creații, a acestui drum suitor al poeziei noastre.

Chiar și după anul 1907, când cei ce credeau în lupta poporului, primiseră puternice lovituri, A. Toma găsește accente de vitalitate și le exprimă în versuri sculpturale:

*« Oricât vârtej de visuri moarte
Pe pieritoru-mi trai s'ar cerne,
Eu știu s'ascult în adâncimea-i
Un inn al sevelor eterne. »*

În prefața volumului recent apărut, « Cântul Vieții », conținând o parte din poeziile sale, poetul spune: « În culegerea aceasta nu am cuprins numai acele poeme ce par a fi reușit să surprindă raza adevărului, ci și unele care amintesc dureroasele căutări prin neguri sau — din când în când — chiar și câte un pas înapoi pentru regăsirea drumului înainte. M'am gândit că numai astfel o operă care a trebuit să răsbată prin jungla unor epoci istorice atât de potrivnice, exprimă cu adevărat viața: când poartă și urmele cicatricelor dobândite în lupta cu mărăcinișurile, cu lianele, cu fiarele și cu propriile tale căderi și ridicări ».

Remarcabil în acest mers al poeziei tovarășului A. Toma, este nu numai o continuă perfecționare a modului de expresie poetic, nu numai ridicarea nivelului ei atât artistic cât și ideologic, nu numai înfățișarea problemelor vieții celor asupriți, ci și pasul ei hotărât, luarea de atitudine alături de mișcarea « clasei într'adevăr de avangardă și până la capăt revoluționară » — cum spune Lenin — alături de muncitorime.

Încă dela începuturi se conturează acest sens al evoluției poetice a lui A. Toma, iar prin anul 1919 pregnanța acestui sens al poeziei sale se rezolvă, după ce spune:

*« Tălăzuește omenirea în pieptu-mi
luptă, geme, speră... »*

În versuri de o plinătate artistică și ideologică, de o dârzenie de pisc peste seșuri:

« Pe inima-mi plecați auzul,
 — O frați de azi, o frați de mâine!
 Prin ea de veacuri taie plugul
 trudita brazdă pentru pâine,
 Prin ea bat ritmic din ciocane
 toți robii palizi din uzine
 Și urcă subteranul tunet
 al uraganului ce vine.

Spre noi Bastilii ea s'aruncă
 nainte-vă pe baricade,
 Printr'ânsa trece primul glonte
 și rând pe rând cu bravii cade.
 Dar renăscând mereu prin crezul în om
 vă strigă: — « Inainte!
 Tăiați o poartă'n ceru-albastru
 intrați truțași în cele sfinte! »

Desigur, ne găsim în faza când răzbate și în țara noastră vântul stârnit de Marea Revoluție din Octombrie anul 1917.

Din anul 1933, când Partidul clasei muncitoare dela noi duce fâțiș lupta cu dușmanii ei și ai poporului, poezia lui A. Toma devine în mod deosebit o armă de luptă, cântecul său mobilizează și încălzește inimile acelora ce nu șovăie să-și verse sângele pentru cauza proletariatului. E timpul, când A. Toma se leagă strâns de Partidul clasei muncitoare, când el se încadrează în lupta celor ce munceasc cu toată ființa sa. Și acest lucru se simte în mod deosebit, calitativ, și în creația sa. Partidul îi dă mai multă tărie, versul său e călit și ascuțit. Din această epocă datează acel cântec revoluționar rus « Prin crunt bubuit de grenade luptau. »

Sau versuri ca acestea — din « Cântecul pâinii amare »:

« Acesta e cântecul dârzelor gloate
 Când chinul cumplit în străzi le scoate.
 Sus clăditori ai vieții, sus!
 Aveți un cântec nou de spus
 Sub steagul cel roș al dreptății! »

În țara noastră, după anul 1933, teroarea exercitată de monarhie, de regimul burghezo-moșieresc împotriva muncitorilor și a țărănimii muncitoare crește văzând cu ochii. Susținute de regim, acționează tot mai vehement curentele fasciste și intrăm în una din cele mai întunecate epoci ale istoriei noastre naționale, care atinge maximul de înnegurare odată cu pornirea războiului anti-sovietic, alături de Germania hitleristă.

Poezia lui A. Toma, pe care critica burgheză o ținea din capul locului departe de masele cetitorilor, devine acum și mai puțin accesibilă publicului obișnuit — ea dispăre pentru un timp ca un râu subpământean, pentru a izbucni apoi cu mai multă vigoare la lumină.

Despre versurile din această epocă spune poetul:

« Concepute sub vuetul avioanelor, începute sau desăvârșite mental prin adăposturi earbe, sub trosnetul bombelor și zidurilor ce se năruiau în apropiere, ele îmi erau înari-

pare dincolo de întuneric și de spaimele clipei. Unele au fost predate spre publicare foilor ilegale, sau închise în flacoane ermetice, îngropate în beciul locuinței mele, — spre a le sustrage perchezițiilor cu care sbirii regimului mi-o cinsteau des, — fremătau în pământ spre ziua ieșirii la lumină ».

Am putea spune că în această vreme poetul trece printre dușmani cu steagul înfășurat, ascuns aproape de inimă, de inima celor ce munceau și luptau și așteptau lumina dela răsărit.

« Lumina-i aproape, aproape...
Un zid doar — un zid — doar o stâncă
Spre viață... »

« Izbiți, stârniți, târnăcoape, —
Simt ziua, prin noapte adâncă,
Spărgându-și drum alb spre pleoape »

spune poetul în anul 1943.

Și scurt timp înainte de eliberarea adusă de armatele sovietice, când Partidul clasei muncitoare lucra de zor și era pe punctul să declanșeze lupta de dărâmare a regimului antonescian, A. Toma scrie aceste dinamice strofe de luptă și de nestrămutată convingere în cauza vieții:

« De-ar fi — sub steag — prematur să mă frâng,
Din mâini mi-l smulgă 'n goană luptătorii,
Mă frâng, dar nu mă îndoiesc, nu plâng,
Știu, el va fâlșâi pe'naltele victorii.

Atunci din glie m'aș sălta'n picioare
Prin orice luger, orice pom în floare
Și mii de flori mi-ar fi spre culmi pleoape —
Spre țelul scump care-mi fusese așa de aproape.

A venit apoi 23 August 1944. Ca un râu tumultuos, poezia lui A. Toma s'a lăsat în fruntea literaturii noastre, fertilizând câmpul pe care urma să înflorească o literatură nouă, o literatură în slujba poporului, în avânt pe drumul luptei în frunte cu clasa muncitoare, în frunte cu partidul ei, împotriva tiraniei monarhice și a exploatării burghezo-moșierești, — spre socialism.

« Voi toți cei cu râvna fierbinte —
Sus pumnul! Nălțați jurăminte,
Scut vajnic să-i faceți din piepturi
In sfântu-i război pentru drepturi!
Voința, unirea sub arme
Ce pot asupra s'o sfarme, —
Rob trudnic, fii gata! Fii altul
Fii om! Dăm asaltul! ».

După o jumătate de veac dela publicarea primelor poezii, mereu sub același steag, bătrânul bard, care atunci se apropia de al șaptezecilea an de viață, se găsea în primele rânduri ale luptătorilor, — îmbărbătând cu versul său și dând exemplu cu dârzenia sa.

De-atunci, poetul, bogat în ani și în experiența vieții, se ține fără întrerupere în fruntea poeziei noastre. Și dacă dânsul spune în graiul simplu al poporului:

*« Popor, izvor renăscător
De vrajă și avânturi,
Din tine vin, cu tine merg
Și cresc a mele cânturi »*

dar cu privire la « Cântecul mult râvnit »:

*« Simt, nu-i un cânt de unul să-l închei
din vis deștept.
El va fi imnul omenirii 'ntregi
Ca dintr'un piept! »*

noi știm ce învățăminte profunde trebuie să tragem din aceste lapidare versuri: viața și opera poetului ne stau pildă vie. Noi știm că fără dragoste pentru popor, pentru năzuințele lui, pentru lupta lui istorică pe drumul socialismului, în frunte cu clasa muncitoare, condusă de partidul ei, noi nu vom putea da acele cântece, acea literatură, în care poporul însuși să se recunoască și dela care să se adape ca dintr'un izvor de apă vie în munca sa uriașă.

Noi mai știm că opera noastră literară nu va rezista vremii, dacă nu va tinde, așa cum spune Alexandru Toma, să devină « ca dintr'un piept » imnul omenirii întregi, al acelei omeniri muncitoare, care luptă pentru progres și pentru pace, în frunte cu Uniunea Sovietică, sub înțeleapta și hotărâta conducere a marelui Stalin.

Partidul clasei muncitoare ne învață cum să ne iubim poporul și pe oamenii muncii, iar tovarășul Alexandru Toma, un adevărat fiu al poporului și devotat luptător în rândurile fruntașe ale partidului, ne-a propovăduit această dragoste prin versurile sale măiestre. El ne învață, cum ideile mari, revoluționare, sunt cu atât mai mari cu cât ele sunt mai desăvârșite ca exprimare artistică, mai depline ca meșteșug poetic; el ne dă un prim strălucit exemplu în țara noastră de felul cum trebuie să se desvolte arta noastră, pentru ca ea să fie vie și să rămână peste veacuri, — răspunzând cerințelor timpului, ale momentului istoric. El înfăptuiește la noi în chip minunat o poezie socialistă în conținut și națională în formă, prin faptul că și-a însușit ideile clasei muncitoare și prin faptul că le exprimă atât de frumos în limba înțeleaptă și plină de miresme și culori a popoului nostru.

Noi îi mulțumim pentru toată învățătura primită din pilda vieții sale de luptător și din marea sa operă poetică și-i dorim din toată inima mulți ani de viață fericită, spre binele poeziei românești, spre înflorirea literaturii în Republica Populară Română.

MIHAI GAFIȚA

POEZIA LUI DAN DEȘLIU

Poezia lui Dan Deșliu este în întregime unul din ecourile epocii noastre, a epocii construirii socialismului.

Dan Deșliu a trăit pe băncile școlilor o viață grea. Ca student în 1944 și 1945, în anii când reacțiunea dădea o aprigă luptă împotriva muncitorimii pentru menținerea puterii, Dan Deșliu a suferit chinul căminelor și al sălilor de curs neîncălzite, al cantinelor sărace, ținute într'o stare înapoiată de resturile conducerii reacționare burghezo-moșierești. Cine l-a cunoscut în această epocă, citindu-și în adunările studențești poemele, a reținut o vehemență caracteristică, manifestată în versul dur și cu accente de un patetism sincer.

Astfel, drumul poetului s'a apropiat firesc de drumul masselor. El a ajuns la vârsta și posibilitatea înțelegerii celor ce se petreceau în jurul său, atunci când în țara noastră clasa muncitoare cucerea puterea politică și începea lupta pentru construirea socialismului.

Dan Deșliu a cunoscut această luptă, dusă sub conducerea Partidului Comunist și a pășit cu hotărâre pe acest drum. Rarele aluzii din versurile sale, la o poezie a turnului de fildeș, nu sunt — cum s'ar putea crede — priviri autocritice și condamnatoare asupra activității trecute. Dan Deșliu n'a avut o asemenea activitate. El folosește doar un material de contrast; poezia sa aparține numai epocii noastre, poetul este în întregime un cântăreț al epocii socialismului în construcție.

O trăsătură care izbește la prima lectură în versurile lui Dan Deșliu, este puterea lor mobilizatoare. Titluri, cuvinte, frenezia care însuflețește poemele sale, toate sunt străbătute de o emoție care se transmite cititorilor. Poetul simte totul cu intensitate și versurile sale poartă pecetea acestei simțiri. Cucerit de ritmul epocii sale mărețe și ținându-i spornic cadența, Dan Deșliu toarnă în versuri impetuoase, aspecte ale uriașei construcții a socialismului, isbutind la rândul său să entuziasmeze.

Volumul « *Goarnele Inimii* » (E.P.L.A.—1949), constituie prima etapă în evoluția drumului poetic al lui Dan Deșliu, și totodată etapa care-i definește atât conținutul, cât și coordonatele desfășurării ulterioare.

Titlul nu e întâmplător: goarnele implică impetuozitatea aramei, sonoritatea și vehemența, mai ales tonalitatea majoră și lipsită de modulații a instrumentelor. Poetul mărturisește înflăcărea sa pentru cauza socialistă: goarnele aparțin inimii sale, deci ființei sale poetice, — goarnele se adresează în același timp inimilor generației de constructori ai socialismului. Titlul mai implică și violența atacului; în adevăr, versurile volumului sunt pătrunse de chemări la luptă.

Volumul « *Goarnele Inimii* » reprezintă așadar, un manifest poetic, pe baza căruia cercetătorul literar poate să întreprindă definirea poetului.

O caracteristică a epocii în care se situează începuturile poetice ale lui Dan Deșliu — anii 1945—1947 — era lansarea, din partea multora din poeții noștri de poezii manifest. Este epoca în care poeții care mai scriseseră și înainte, părăsind vechile făgașe, descoperiră filonul noului conținut oferit de munca și creația de fiecare zi a poporului muncitor. Fiecărui creator de bunuri intelectuale i se punea arzătoarea problemă ridicată de Gorki: cu cine sunteți voi, maeștri ai culturii?

Poeții au înțeles problemele vremii, au răspuns cu elan chemării și au căutat să se încadreze în frontul de luptă al clasei muncitoare. Anii acestei prefaceri au adus din partea poeților — vârstnici și începători — nenumărate mesagii poetice, de o vibrantă dragoste pentru noua cale a poporului nostru.

Dan Deșliu deși nu scrisese înainte de 23 August, simte și el nevoia de a-și clarifica poziția; el își începe volumul printr'un asemenea mesaj, în care anunță isvorul poeziei adevărate:

*Din clocotul fierbinte al vieții celei noi,
Țășnește poezia adevărată, vie.*

(Poesis)

Ceea ce trebuie reținut din capul locului este conștiința adâncă a poetului, care semnalează că munca, viața de fiecare zi, a masselor, conține în ea însăși, măreție și poezie. Dar nu oricare muncă, ci numai munca «vieții celei noi», deci aceea eliberată de exploatare.

Poetul se află în fața vieții plină de clocotul muncii, care-o străbate ca o sevă. Care trebuie să fie atitudinea lui acum?

*Să șbori până'n străfunduri, să o cuprinzi întregă
Această sevă tare țășnită din ogor,
Din sufletul puternic și cald, de muncitor
și una cu poporul s'o cânti pentru popor,
așa ca fiecare să poată s'o'nțeleagă.*

*Să spargi însingurării ucigătoare zidul,
să arzi cu vâlvătaie aprinsă de pojar,
să fii de viață nouă și bună, făurar,
și să îți fie veșnic tovarăș și stegar
și călăuză 'n luptă și'n cântece, Partidul.*

(Ibidem)

Dan Deșliu militează astfel pentru cea mai strânsă legătură a poetului cu poporul, singură poezia pentru popor avându-și justificare; dar elementul nou care apare și care e cu mult mai rar la alți poeți este poziția poetului față de Partid. Dan Deșliu proclamă din prima sa poezie că se situează pe o poziție partinică, pășind deschis pe drumul pe care Partidul conduce masele muncitoare spre victorie.

Această orientare justă a lui Dan Deșliu nu putea să nu ducă la consolidarea pozițiilor ideologice ale tânărului poet, transformându-i versul într'o puternică armă de luptă. În adevăr, drumul străbătut de lirica sa până acum este marcat prin poeme care constituie creații de valoare ale poeziei noastre.

Lirica lui Dan Deșliu se afirmă ca expresia poziției sale partinice, manifestată printr'o strânsă legătură cu realitățile și problemele marilor mase muncitoare, prin lupta împotriva a ceea ce este vechi, împotriva dușmanului de clasă, și printr'o activitate poetică legată de actualitatea vie și străbătută de o puternică principialitate de clasă; este poezia închinată construcției socialismului.

Poetul cântă firesc, adresându-se frașilor întru scris, așa cum face un muncitor fruntaș în uzină, îndeplinindu-și ca un bun comunist, planul lui de lucru:

*Noi, ăștia noi...
Să cântăm ce trăim,
In sunete netede, zilnice,
Așa cum știm, cum simțim.*
(Cântec de înfrățit)

Deaceea este explicabil pentru ce poezia lui Dan Deșliu dă un conținut nou multor teme frecvente.

Orașul tentacular, orașul leagăn al decepțiilor și prăbușirilor — acesta era aspectul orașului prezentat de literatura burgheză. Dar în epoca socialistă, orașul apare ca un uriaș șantier, care crește mereu și în care muncitorul își vede împlinite rosturile și aspirațiile sale:

*Să ne trăiești
Și să mergi așa, că mergi bine,
Măi frățane și tovarășe București.*
(Cântec de oraș)

În locul vechilor teme ale poeziei decadente, el indică temele realității vii, ale vieții de toate zilele:

*Astăzi cântăm despre om, despre faptă,
Vestim nădejțile care-așteaptă
Și steaua izbânzilor, steaua de pară,
Sus, peste Grivița proletară.*
(Boema 1948)

Orchestrația poetică a lui Dan Deșliu se menține la o tonalitate mereu puternică, păstrând sonoritatea aramei. Dar orizontul său poetic se îmbogățește, îmbrățișând pe rând, cu vigoare mereu sporită, momentele de seamă care au însușit poporul nostru.

Poetul cântă 1 Mai, sărbătoarea muncii, sub semnul înfrățirii în muncă și în luptă pentru pace a oamenilor:

*Măi frașilor de robot și frașilor de vis,
să punem umăr sdravăn și inimă voinică
la schelăria nouă...*
(Primăvară muncitorească)

El evocă figura de luptător a lui Gheorghî Dimitrov, evidențind puternic semnificația și drumul vieții marelui discipol și tovarăș al lui Stalin: Dimitrov rămâne pentru poporul bulgar un steag de luptă, exemplul lui trăiește și va continua să trăiască cu intensitate în inimile tuturor comuniștilor:

*E viu Dimitrov, comunismul crește,
In asta e tot rostul vieții lui.*
(Cântec pentru slava lui Gh. Dimitrov)

Tot așa, la împlinirea unui veac dela nașterea lui Eminescu, Dan Deșliu prinde cea mai semnificativă și mai adevărată caracteristică a sărbătoririi marelui poet: cântecul lui Eminescu a fost înăbușit de burghezo-moșierimea veacului trecut, poeziei sale i-a fost denaturat conținutul, tocit ascuțișul atacului, schimbat obiectivul, falsificat înțelesul; sărbătorirea cea mai înălțătoare constă în descoperirea adevăratului Eminescu, în redarea sensurilor adevărate ale poeziei sale.

Versurile evocatoare ale lui Dan Deșliu cuprind acest semn sub care s'a desfășurat reconsiderarea lui Eminescu. El leagă cuceririle de azi ale poporului, drumul de azi al poezilor, de sbuciumul și lupta lui Eminescu. Generația de azi, care construiește socialismul, îndeplinește după un veac idealurile întrezărite de marele nostru poet, a cărui operă, limpezită și înțeleasă, formează o contribuție măreață la tezaurul de cultură al poporului nostru și al întregii omeniri muncitoare:

*Ce n'ai putut să lauzi , ce n'ai putut vedea,
răsună 'n cântul nostru cu limpede tărie...*

*Și tot ce-a fost în tine lumină și senin
purtăm cu noi pe calea mereu scânteietoare
și răzbunăm trecutul de beznă și zăvoare...*

(Sfârșamat-am rânduirea cea crudă...)

Lupta pentru pace e văzută pretutindeni unde se desfășoară un proces de muncă socialistă:

*Și fiecă izbândă se preface
In ramuri de lumină pentru pace.*

(Cântec pentru tovarășul Plan)

Dar această luptă e legată și încadrată uriașului drum către pacea dreaptă a întregii lumi, drum pe care merge omenirea muncitoare în frunte cu Uniunea Sovietică:

*Și fiecă răsad care răsare
E-un salt către victoria cea mare.*

(Ibidem)

Poetul cântă Marea Revoluție Socialistă într'un poem construit din elemente ale vieții de toate zilele. Oamenii muncii întâmpină 7 Noembrie printr'un efort sporit, printr'o largă desfășurare a întrecerii socialiste. Legătura strânsă a poetului cu realitățile vieții îl ajută să sesizeze ceea ce este esențial și caracteristic din preocupările masselor și să dea expresie acestor preocupări:

Norma de ieri musai trebă'ntrecută.

spune un șef de echipă, « ce poate Pop, poate altul »; iar într'o altă fabrică, la fel ca în atâtea alte locuri de muncă din toată țara, o lucrătoare spune tovarășei sale:

*... Zorește, mătușe!
Șapte Noembrie bate la ușe!
Ne-o iau « confecțiile » înainte.*

(Cântec în cinstea lui 7 Noembrie)

Procedeul acesta, de a extrage semnificația unui eveniment din felul și din intensitatea cu care el se oglindește în viața masselor, este urmărit și adâncit de poet în evocarea lui 23 August și mai ales în poemul despre Constituția Stalinistă.

« Legea cea mare » — cum o numește Dan Deșliu — este văzută ca o consfințire a drumului străbătut și a victoriilor obținute de popoarele sovietice, sub conducerea Partidului lui Lenin și Stalin. Versurile urmăresc drumul istoric și luptele proletariatului rus, pentru înlăturarea exploatării și pentru construirea unei societăți fără exploatare, lupte și realizări din care a reeșit Constituția Stalinistă:

*Din această voinică și frățească încordare
A poporului slobod, muncitori și țărani
Se'ntărește și crește Legiuirea cea Mare.*

Viziunea poetului nu se oprește aici; ea se îndreaptă spre viitor și încearcă să vadă drumul Legii celei mari, care:

*...a răzbit în Carpați, a răspuns în Balcani,
a trezit asupriții muncitori și țărani,
și se-avântă, se-avântă neoprit, înainte.*

(Cântec pentru Legea cea Mare)

*

Poezia lui Dan Deșliu este străbătută de dragostea pentru Uniunea Sovietică, pentru marele Stalin. Acest poet tânăr este adânc pătruns de exemplul, de ajutorul sovietic. O analiză atentă a poeziilor sale, descoperă că realitatea sovietică nu formează pentru poet un subiect propriu zis, sau o temă distinctă. Dragostea pentru Uniunea Sovietică, entuziasmul pentru realizările din marea patrie a socialismului, respectul față de uriașa personalitate a genialului Stalin, se reflectă în versurile lui Dan Deșliu ca o trăsătură caracteristică și dau versurilor perspectivă și amploare. Adresându-se « Scânteii », poetul spune:

*Tu ai ținut nădejdea noastră trează
Spre steaua bolșevică, veșnic far.*

Iar mai jos, leagă realizările din Valea Jiului de exemplele din Uniunea Sovietică:

*Și dacă Valea Jiului vestit
Se-avântă peste ani cu falnic pas,
E fiindcă'n faldul tău a strălucit
Lumina gloriosului Donbas.*

(Poem pentru « Scânteia » luptătoare)

Lui Dimitrov, « Cremlinul... i-a limpezit cărările pe rând », o mamă își adoarme copilul în corul ațățătorilor la războiu, dar ea e liniștită și încrezătoare pentrucă-l știe pe Stalin veghind: « Vei trăi! de-acolo din Cremlin, cărunțit de neaua dimineții, el se apleacă surâzând blajin peste toate leagănele vieții »; Lazăr dela Rusca moare cu gândul la « Cartea Marelui Partid », la Istoria Partidului Bolșevic, din care învață « cum cresc ogorul mare din măruntele ogoare ».

Drumul spre socialism al poporului nostru este astfel puternic legat de exemplul sovietic, de conducerea înțeleaptă a marelui Stalin « în cântece spre steaua de viață dă-

tătoare ce limpezește zarea din piscuri de Kremlin ». Oamenii muncii simt și știu această realitate. Iar această realitate este prezentă în poezia lui Dan Deșliu, așa cum e ea vie în viața mecanicului Toma Berbec, dela Reșița, care sărbătorește ziua lui Stalin prin realizarea motorului la care a muncit luni întregi.

*Motorul merge! Chiar acum l-am pus
și-aud cum bate, parcă-i ființă vie.
Și d'aia-ți scriu la Kremlin, colo, sus,
Să-ți fie vestea mea cu bucurie.*

Tovarășul Stalin este un tovarăș de muncă:

*Te văd cum stai alături de noi,
Cum dregi motorul, — cum zorești la freze.*

deaceea tovarășului Stalin îi împărtășește cel dintâi vestea izbânzii, ca unui conducător iubit și prieten scump:

*Isbânda muncii ție ți-o închin
și de aici, din umbra ăstor cetini,
strig : « Să trăiești tovarășe Stalin
Al nostru drag conducător și prieten!
(Reșița cântă slavă lui Stalin)*

Este neîndoios că această prezentare a Uniunii Sovietice și a marelui Stalin, aduce pentru toți poeții un exemplu viu de modul în care dragostea pentru marea țară a socialismului se împletește cu realitățile din țara noastră. Dan Deșliu are meritul de a fi, în această privință, un înaintaș și în acelaș timp, un creator.

De unde provine în poezia lui Dan Deșliu această înțelegere justă a fenomenelor, această sesizare a realității? Care este suportul principialității care străbate întreaga sa operă poetică?

Ceea ce îl ajută pe poet să înțeleagă și să poată exprima cu precizie atât fenomenul cât și legăturile cauzale care-l produc, este puternica lui apartenență partinică. Spiritul de Partid îl conduce pe poet și-l îndrumă în orice poezie nouă așa cum pe eroul său, minerul Pătru Covaci, îl conduce în munca de fiecare zi:

*Fără graiul Partidului, nu pot face doi pași,
cum nu-i chip ca să lucrî fără foc de lămpaș,
cum nu umblă motoru' dacă n'are mâncare,
și cum holda nu crește fără norma de soare.*

(Poem pentru « Scânteia » luptătoare)

Același spirit partinic l-a condus pe Dan Deșliu la construirea unei largi poeme în ritm popular, care utilizează toată experiența sa poetică de până acum, și care marchează în acelaș timp o cotitură în poezia sa. Este vorba de « Lazăr dela Rusca ».

Subiectul baladei, bogată în episoade tipice pentru tema ei, prezintă uciderea țăranelui luptător pentru colectivizare, Lazăr Cernescu, din Rusca, de către o bandă de chiaburi și reacționari; în acelaș timp balada prezintă și pedepsirea așașinilor. Cu această lucrare, Dan Deșliu dă un nou conținut poeziei în ritm popular, creînd unul din modelele genului. Ceea ce trebuie însă subliniat este faptul că în « Lazăr dela Rusca » poetul realizează un poem epic de largă respirație. Acest gen de creație poetică este unul dintre

cele care poate cuprinde mai bine și exprima mai intens, măreția activității uriașe care se desfășoară azi în țara noastră pentru construirea socialismului. Munca se duce cu eroism, victoriile masselor muncitoare sub conducerea Partidului crează o nouă orânduire socială, contribuie la desfășurarea unei noi epoci istorice — epoca socialismului victorios și a comunismului — și poemul epic de largă respirație poate oglindi mai just și mai complet aceste mărețe manifestări ale omului nou.

Lazăr dela Rusca este un nou tip de erou popular: țăranul luptător, încadrat într-o colectivitate de muncă activă:

*Și mă'mpinge strașnic dor
Să-mi fac munca mai cu spor,
Să deschid frățanilor
șipotul luminilor,
să-i îndrum, să se unească
pe chiaburi să-i dovedească.*

Este limpede că Lazăr e un fruntaș, un membru de Partid, ceea ce poetul nu întârzie să ne arate:

*Râde inima'n popor,
Că doar Lazăr e de-al lor,
Nevoiaș și muncitor.*

Țăranii săraci merg cu încredere pe drumul trasat de Partid ducând o luptă necruțătoare cu chiaburimea, pentru întemeierea gospodăriei lor colective. În această luptă, Lazăr cade. Dar poetul îl ridică pe Lazăr la înălțimea unui simbol: el cade strigându-le netrebnicilor în față toată netrebnicia, le vestește răsbunarea, pedeapsa poporului și triumful cauzei pentru care el, Lazăr, luptase și căzuse.

Lazăr este în orice clipă superior ucigașilor săi, îi domină, îi înspăimântă:

*Alei, neam de chiaburoi,
Noi suntem ai tari nu voi,
ura toată strânsă stivă
de ne-ați pune-o împotrivă,
tot om face unul mare
din măruntele ogoare.
Că poporul dacă vrea
nu-l oprește nimenea.
Cine cearcă să-i stea 'n cale
Cade fără să se mai scoale
Și dacă m'oi duce eu,
Vin o sută'n locul meu.*

.....
*Nu scăpați voi cu omor
De dreptatea din popor.
Nu-i în munte miez de piatră
să vă scape de răsplată.
Voi pe mine mi-ți pușca
dar nu și dreptatea mea.*

Ca și în poezia populară ucigașii văd în orice colț al pădurii chipul lui Lazăr cum îi urmărește, pregătindu-le o pedeapsă crâncenă:

*Vuia munții de mânie,
vuia peștera pustie,
vuia codrul și izvorul
și vuia, vuia poporul.*

Pornită dela un fapt real, dela o justă jertfă în lupta pentru construirea unei vieți mai bune, povestea lui Lazăr dela Rusca devine prin vigoarea artistică dată de poet, o armă puternică a țăranilor muncitori în lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii. Ea îndeamnă la vigilență, la ură și luptă de clasă, împotriva chiaburimii, la cunoașterea realităților din Uniunea Sovietică pentru a ne ajuta și înarma în acțiunile din țara noastră. Iar îmbinarea organică a formei populare de expresie cu formulările teoretice asupra sarcinilor Partidului în munca la țară, fac din poemul « Lazăr dela Rusca » o creație de valoare a literaturii noastre.

*

Conținutul poeziei lui Dan Deșliu își găsește exprimarea potrivită în versurile sale. Conținutul bogat de idei al poeziei lui Dan Deșliu este servit de o realizare artistică corespunzătoare, transmitând cetitorului o puternică emoție.

În poemele lui Dan Deșliu sunt numeroase versuri de o mare putere evocatoare. Poetul vede natura trăind intens; asupra ei se va desfășura activitatea omului pentru a o transforma:

*...Muntele, namilă înaltă,
căpățânoasă cu creastă de cremene
ca un balaur din stihia cealaltă
își saltă'n tărie gurguiele gemene...*
(Cântec de faptă)

Natura e umanizată. Astfel un admirabil tablou al naturii în care se desfășoară procesul muncii, este prins de poet în poemul « Reșița cântă slavă lui Stalin »:

*S'a topit amurgul lin ca o făclie
tîghelind cu aur norii de nămol...
...Ca'ntr'o fierărie depărtată
ciocănește ploaia 'n picuri grei...
...peste Reșița cețoasă scăpărând scânteii.*

Poetul folosește cu îndemănare contrastele pentru a sublinia concluziile:

*Răde inima 'n popor...
...În chiaburi fierea se strânge...*

sau în alt exemplu:

*Bogătanu' ghiftuit
și norodul flămânzit.
Bogătanu' cu averi
și mulțimea cu dureri.*
(Lazăr dela Rusca)

Cuvintele prozaice în accepția curentă, capătă prin utilizarea lor artistică o expresivitate nouă:

*Dumnealor au răzdovedit
păcum că numai de chibzuit...
...încă vreo șapte primăveri or să treacă*
(Cântec de faptă)

*iacă-tă astăzi.
Cântecul ăsta cel mai tânăr din toate...*
(Cântec pentru oamenii scenei)

Dar acolo unde arta lui Dan Deșliu cucerește poziții de artă înaintată, este în descrierea procesului de muncă. În primele sale poezii munca apărea în ceea ce are ea general; poetul se menținea la suprafață, el nu se alătura muncitorului, nu trăia cu el nici intensitatea efortului, nici bucuria lucrului împlinit.

*Astăzi cântăm boema roților, boema furnalelor,
poezia aspră și grea a metalelor...
...melodia supapelor cu clapele-ascunse... etc.*
(Boema 1948)

Tânărul poet a parcurs în timp scurt un drum lung și cu rezultate pozitive. Munca nu mai apare abstractă, în generalizarea ei poetică. Dan Deșliu intră în ateliere, în fabrici. Descrierea operațiilor la turnarea unei șarje de oțel la Reșița arată progresul realizat de poet în pătrunderea procesului muncii:

*Afară vântul șueră 'n noapte,
aici cuptoarele gâtuie aerul.
Macaralele hăuie. Siemens-Martinul duduie,
în furtuna de flăcări abea-și trage sufletul.
Și sute de scripeți se ceartă și duduie
și pârdaľnica arșiță își sugrumă răsufletul.*

În această atmosferă, meșterul Francisc se hotărăște să încerce cu echipa lui, doborîrea vechiului record, în cinstea aniversării tovarășului Stalin:

*...Cercetează cu grijă aparatele toate,
și privirea îi scapără — albăstrie dogoare...
...« Lazăre, proba! Ridică Andrei! »
Ușa pe scripeți se tânguie arsă,
topitura stărnită improașcă scântei,
un duhnit de-oțel înfocat se revarsă...*

iar când află că recordul a fost doborît,

*Francisc zâmbește către băieți
Și trudește zadărnice să sucească-o țigară.*
(Reșița cântă slavă lui Stalin)

Aceste calități fac ca poezia lui Dan Deșliu să constituie una dintre primele realizări care se pot încadra între producțiile artei călăuzite de metoda realismului socialist în

țara noastră. Poezia aceasta este o armă de luptă împotriva trecutului de exploatare, o contribuție la construirea socialismului.

Poezia lui Dan Deșliu suferă, în prima ei fază, de inegalitate. Tânărului poet îi lipsește capacitatea de a alege elementele esențiale. Contactul cu viața, cu oamenii, ajutorul partidului, îi permite însă apoi să-și îndrepte atenția spre problemele cele mai mari, să le pună în centrul creației sale.

Poezia lui Dan Deșliu nu e lipsită de oarecare discursivitate, de abuz de retorică. Poetul dăltuește astăzi versurile lui cu mult mai multă grijă ca'n trecut și elimină treptat elementele prozaice de altădată.

Este evident că poetul a străbătut un drum de clarificare, dealungul căruia poezia sa a înregistrat o însemnată creștere. Versurile sale din ultima vreme arată că poetul lichidează slăbiciunile de debut și părăsește temele abstracte, pentru a alege aspecte concrete ale vieții de toate zilele a oamenilor muncii: adică aspectele concrete prin care și trebuiesc zugrăvite temele generale.

Poemul « Reșița cântă slavă lui Stalin » este o dovadă în acest sens. Dan Deșliu a isbutit să pătrundă în procesul muncii; nu numai să urmărească în poem o idee, ci s'o exemplifice pe cazuri vii, tipice.

În felul acesta, apropiindu-se din ce în ce mai mult de realitate și pătrunzând-o, poezia sa devine din ce în ce mai mult o poezie a realităților noastre din epoca construirii socialismului.

*

Poezia lui Dan Deșliu conține elemente de realism socialist.

Poeemele sale sunt o violentă condamnare a trecutului de întuneric și exploatare, un puternic îndemn la luptă împotriva dușmanului de clasă, isvorit dintr'o convingere adâncă asupra necesității luptei împotriva a ceea ce este vechi, ele aduc o largă perspectivă, descriind cu dragoste acele elemente noi, socialiste, din viața noastră în plină creștere — care aparțin viitorului.

Poeemele lui Dan Deșliu isbutesc să oglindească aspecte ale muncii de construire a socialismului, a unui viitor mai bun, aspecte ale procesului de transformare a omului într'un om nou, cu o nouă morală — morala comunistă. Aici nu se desbat sterilele frământări ale unui singur individ, ci apare personajul pozitiv, legat de masse, expresie a masselor. Problemele lui sunt problemele colectivității, problemele construirii socialismului. Versurile sale intervin activ în această luptă și în acest proces.

Poeemele lui Dan Deșliu sunt sincere și convingător pătrunse de dragostea pentru Uniunea Sovietică și pentru marele Stalin, chează pămîntul în lume și a triumfului socialismului.

Mergând pe acest drum, călăuzindu-se de învățătura Partidului și rămânând mereu în legătură cu frământările masselor, simțind puternic efortul și bucuria muncii, poetul Dan Deșliu dă și va continua să dea literaturii noastre creații de valoare mereu sporite, care vor fi în mâinile poporului nostru muncitor tot atâtea arme de luptă pentru pace și socialism.

EDIȚIILE EMINESCU TIPĂRITE CU OCAZIA CENTENARULUI

Cine nu și-a cumpărat la vreme poeziile lui Mihail Eminescu, într'una din edițiile publicate de Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. sau de Editura de Stat în Colecția «Clasicii Români» e nevoit, astăzi, la numai o lună dela apariția lor, să plece din librării fără să fi dobândit vreunul din cele patruzeci de mii de volume tipărite.

Ritmul de epuizare a edițiilor, în ciuda tirajului de poezie — fără precedent în istoria tiparului și culturii noastre — dovedește prin el însuși cât de drag îi este poporului acela care, după vorbele lui Gherea, «a exprimat gândirile, durerile, dorințele, pasiunile, nemulțumirile, ce s'au produs într'o anumită epocă istorică».

Bucuria cu care masele muncitoare au întâmpinat înzestrarea literaturii noastre cu opera lirică nefalsificată a lui Mihail Eminescu și în genere participarea lor la ampla sărbătorire a centenarului nașterii poetului, are însă o dublă rădăcină. Dragostea poporului pentru Eminescu purcede din trăinicia amintirii pe care i-a lăsat-o autorul poemului «Impărat și Proletar»; dar ea a fost întărită și dezvoltată de întreaga acțiune de pătrundere și propagare a operei poetului, acțiune pornită din inițiativa și sub îndrumarea Partidului, pe toate căile: prin articole, studii, expoziții, și mai ales prin retipărirea operei.

Mai mult decât atât. Opera sa nu numai că a fost tradusă în limbile unora dintre

naționalitățile conlocuitoare, maghiară și germană. Dar ea a trecut granițele, devenind cunoscută în țările în care, începând cu Uniunea Sovietică, popoarele au ajuns săpâne pe destinul lor.

În lupta pentru crearea culturii noi în R.P.R., Partidul — credincios învățaturii lui Lenin și Stalin, și urmând exemplul bogat al Uniunii Sovietice și în domeniul moștenirii literare — călăuzește explorarea trecutului nostru în mod critic, deprinde masele să soarbă izvoarele tradiției progresiste, tot ceea ce poate sprijini construirea culturii socialiste în țara noastră și îndreptarea ei spre viitor.

Spre a înlesni contactul nemijlocit și nealterat cu această tradiție, Partidul a deschis cunoscuta campanie de reconsiderare și reeditare a clasicii, mobilizând critici, scriitori și editori, și antrenând în acest scop masele muncitoare.

Cercetarea operelor clasice a obținut rezultate importante până acum, și chipul în care a fost privit Mihail Eminescu, confirmă intensitatea ecoului ei în inima poporului, și îndreptățesc vederile largi care stau la baza bătăliei ce se desvoltă neconținut în cadrul revoluției culturale. Iată de ce «Lupta de clasă», organul teoretic și politic al Comitetului Central al Partidului (seria V-a, anul 30, Nr. 1, Ianuarie 1950), în recenzia «Volumele de poezii apărute cu prilejul centenarului nașterii lui Eminescu», remarcă întâiu, că: «Proporțiile luate de sărbătorirea centenarului lui Eminescu aruncă o lumină vie asupra revoluției culturale ce se desfășoară în țara noastră sub conducerea

Partidului Muncitoresc Român», și apoi că: «Aniversarea nașterii lui M. Eminescu nu a fost sărbătorită numai de câțiva literați, ci de masele muncitoare din țara întreagă».

Și masele muncitoare din țara întreagă au dobândit pentru prima dată prin aceste două volume, o oglindă exactă a operei lui Eminescu, și în același timp un mijloc de cunoaștere a creației eminesciene, prin prefețele și aparatul critic ce însoțesc edițiile actuale.

Prezentatorii edițiilor, Nicolae Moraru la EPLA și Mihai Beniuc la Editura de Stat, împărtășesc părerea comună criticii noastre asupra denaturării la care exponenții literari ai burghezo-moșierimii au supus în mod grosolan, înțelesurile vieții și operei marelui poet. Ei arată cum criticii și editorii de ieri au semănat cu asemenea obstacole drumul între popor și Eminescu, încât cine-l apuca, răzbea cu greu la adevarata față a poetului. Rețeaua de confuzii țesută de întreaga succesiune maioreșciană în jurul figurii lui M. Eminescu, avea la origină o intenție precisă, și care, acum mai ales, apare străvezie: îndepărtarea poporului dela o operă destinată lui, dela pătrunderea unei moșteniri al cărei sâmbure era revolta împotriva exploataților și iubirea nețărmurită pentru poporul, limba, folklorul și natura țării noastre. Acesta era, dincolo de aparențele contradictorii, punctul comun de înțelegere al criticilor burghezi.

Sfărîmarea prejudecăților cu care a fost înconjurată până astăzi opera lui Eminescu, este urmărită cu severitate de cei doi prefațatori. Și unul și celălalt contestă afirmațiile cosmopolite după care Eminescu ar fi fost un produs exclusiv al influenței filosofiei germane și în genere al romantismului aristocratic și sumbru, apărând dimpotrivă fondul național precumpănitor în opera lui, și accentuând aspirațiile sănătoase care o străbat.

Pornind dela ideile lui Gherea, care au scos în evidență legătura strânsă între poet și viața socială a vremii, N. Moraru și M. Beniuc promovează protestul îndreptat de Eminescu împotriva mizeriei

proletariatului, căruia i se recomandă austeritatea, pocăința și «viața de apoi»:

«Când aud vreodată un rotund egumen,
Cu foalele 'ncinse și obrazul rumen,
Povestind că viața e calea durerii
Și că pocăința urmează plăcerii —
Mă 'ntreb: «Acesta poate ca să știe
Cum este viața, cum trebuie să fie?»

(«Viața»)

subliniază spiritul său de răsvrătit împotriva nedreptății sociale:

«Sdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă,
«Ce lumea o împarte în mizeri și bogați!
«Atunci când după moarte răsplată nu
v'asteaptă,
«Faceți ca 'n astă lume să aibă parte
dreaptă
«Egală fiecare, și să trăim ca frați!».

(«Impărat și proletar»)

și a condiției poetului în societatea burgheză:

«Cum nu sunt un șoarec, Doamne, — măcar
totuși are blană,
«Mi-aș mânca cărțile mele — nici că mi-ar
păsa de ger
«Mi-ar părea superbă, dulce, o bucată din
Homer,
«Un palat, borta 'n părete și nevasta — o
içoană.

«O, acopere ființa-mi cu-a ta multă armonie,
Vino somn — ori vino moarte. Pentru mine
e tot una:

De-oi petrece 'ncă cu mățe și cu pureci și cu
luna,

Ori de nu — cui ce-i aduce? — Poezie —
sărăcie!».

(«Cugetările sârmanului Dionis»).

Scoțând în relief disprețul neiertător al lui Eminescu față de putreziciunea luxoasă a tinerimii salonarde («Junii corupți» și «Ai noștri tineri») sau a «negustorului... cel cu briliante pe degete groase» («Viața»), prefețele subliniază în același timp *patriotismul* poetului, care face din trecutul mândru al luptelor pentru independența poporului nostru, o armă de luptă împotriva societății bur-

ghezo-moșierești («Scrisoarea a III-a»); pasiunea cu care el a cules și a prelucrat materialul literaturii populare și vechi; robustețea cu care a cântat femeia și iubirea nestânjenită de convențiile burgheze («Povestea teiului»); și fericirea de a se întovărăși cu elementele naturii («Călin»), spre a se opune societății contemporane («Demonul»).

Comentatorii se întâlnesc așa dar pe linia justă a interpretării poetului, ținând să-l încadreze în frământările sociale ale epocii, denunțând mitul unui Eminescu «mizantrop feroce, solitar, un sceptic iremediabil, căutând în oameni răul și nu binele» (EPLA, pag. 17), și valorificând umanismul, elementele vii din neprețuita comoară eminesciană.

Ambele prefețe arată de asemeni rolul uriaș al lui Eminescu ca *făuritor* al limbii literare. El «a strâns cu sârguință de albină lucrătoare — cum spune M. Beniuc, — tot ce i s'a părut de preț în scrierile literare sau cronici, pentru a putea «turna în formă nouă limba veche și înțeleaptă». Iar N. Moraru precizează: (Eminescu) «este făuritorul limbii literare nu numai prin introducerea unor cuvinte noi, ci mai ales prin descoperirea unor noi mijloace de mlădiere a limbii, punând la îndemâna oamenilor posibilități infinite de exprimare a imaginilor, gândurilor, stărilor sufletești».

Prefața la volumul tipărit de Editura de Stat în colecția «Clasicii români», vibrând de o puternică dragoste pentru poet, mărturisește la fiecare pas efortul valoros al lui Mihai Beniuc de a reliefa sbuciumul lui Eminescu în aflarea drumului către popor, patima acestuia pentru producția geniului popular, înălțimea problemelor care-l devorau, și demnitatea cu care el a încercat să reziste amărăciunilor și în genere atmosferei mlăștinoase a timpului său.

Astfel, M. Beniuc parcurge cu Eminescu durerile prin care l-a purtat viața lui nefericită, dar și nepotolita lui sete de cunoaștere, începând cu peregrinările. Mihai Beniuc descriind în cuvinte emoționante răsunsetul pe care suferințele poetului l-au

stârnit în sufletul poporului, și dând frâu liber indignării împotriva condițiilor în care a fost silit să trăiască, subliniază totodată și importanța pentru poet, a contactului său viu cu poporul, «într'o vreme când mizeria țărănimii și a muncitorimii creștea sub apăsarea tot mai mare a exploatarei burgheze și moșierești, a monarhiei hohenzollerniene în România sau a împărăției habsburgice în Transilvania. Eminescu a cunoscut poporul pe prispa țărănească și la muncă, iar ținuturile românești le-a cercetat umblând mai mult pe jos...» (pag. 7).

Dar împins de propria sa afecțiune, M. Beniuc a neglijat analiza stringent științifică a momentului istoric, neizbutind să prezinte «un tablou unitar și documentat al activității și dezvoltării poetului», și înfățișând pe Eminescu «ca și cum năzuințele sale ar putea fi pe de-a-ntregul o călăuză în lupta poporului nostru pentru o viață mai bună» (așa cum arată recenzia din «Lupta de Clasă»). Considerând pe Eminescu mai degrabă în el însuși și dintr'o perspectivă mai curând lirică și eroică, M. Beniuc a ajuns fără să vrea să acopere unele laturi negative din gândirea și opera poetului.

Prefața la volumul EPLA este evident concepută mai sistematic decât aceea a volumului Editurii de Stat, întru cât analizează până la capăt chipul în care răsare imaginea poetului din ciocnirea forțelor sociale și accentuează că, ceea ce opera sa conține progresist reprezintă o înfrângere a «petelor de rugină așezate de ideologia burghezo-moșierească pe fața strălucitoare a poetului» și un ecou al poporului asuprit. Totodată prefața arată rătăcirile grave ale poetului, pe care un examen principal al operei sale nu le poate ocoli: dezolarea care îi copleșește avântul de răzvrătit, alunecarea patriotismului său în șovinism, și accentele de idealizare romantică înapoiată a femeii și a trecutului. Această grijă de a discrimina în opera lui Eminescu elementele pozitive și cele negative, și de a înțelege de pe o poziție critică biruințele înalte și înfrângerile poetului — cu alte cuvinte de a

«prelucra în mod critic» moștenirea literară, cum spune Lenin — indică nivelul științific la care se situează prefața la volumul EPLA. Aceasta explică contradicția dintre trăsăturile viguroase ale creației eminesciene pe de o parte, și amprentele ideologiei retrograde pe de alta, adică dintre «felul just, critic, în care poetul pune problemele și soluțiile confuze pe care le propune», prin mărginirea impusă gândirii lui Eminescu, de condițiile vremii sale: «Viața, dezvoltarea forțelor progresiste ale societății vremii sale, nu-i ofereau poetului posibilitatea de a se clarifica, de a-și lămurii fenomenele... Gradul de dezvoltare a mișcării muncitorești din țara noastră, în vremea cât Eminescu a creat mai mult, n'a permis încă exercitarea unei puternice influențe asupra întregii sale orientări ideologice». De aceea revolta lui se înneacă în îndoială, de aceea el vede numai apusul unei lumi, și nu și răsăritul alteia.

Dacă în ansamblu, prefața este străbătută de spirit principal, ea nu este scutită de unele lipsuri. Revista «Lupta de Clasă», în recenzia mai sus amintită, după ce subliniază meritul acestei prefețe, care servește în mare parte drept călăuză cetitorului pentru înțelegerea operei lui Eminescu, atrage atenția că «unele afirmații juste ale autorului nu sunt suficient argumentate. Așa de pildă revolta poetului împotriva asupririi și exploatării burghezo-moșierești nu este exemplificată prin suficiente citate». Și mai departe, «lupta de clasă» arată că prefața suferă și de unele formulări necorespunzătoare, ca aceea că volumul ar constitui o ediție completă a poeziilor lui Eminescu, în timp ce în realitate, manuscrisele nenumărate ale poetului se mai află în curs de cercetare.

Semnalaarea acestor deficiențe nu stărbănește contribuția prefețelor la succesele înregistrate de critica noastră, în elucidarea problemelor ridicate de opera lui M. Eminescu, concentrând atenția cetitorului asupra elementelor ei cheie.

Edițiile de față, fără a epuiza uriașa producție încă în curs de cercetare, a lui Mihail Eminescu, constituie o biruință hotărâ-

toare asupra edițiilor precedente, aducând în primul rând lotul masiv al postumelor, restabilind în genere textul alterat de Maiorescu.

Ele cuprind poezii și versiuni neglijate înadins de edițiile lucrate după modelul maioreșcian, sub pretextul că ar fi «nevrednice» de geniul creatorului «Luceafărului». Nu e însă întâmplător că printre poeziile «nedemne» se află tocmai «Viața» — descrierea existenței mizere a unei cusătorese, «Ai noștri tineri» — satiră la adresa cosmopoliților care, pentru năravurile deprinse la Paris «pretind a fi pe cerul țării: stele», sau «Umbra lui Dabija-Vodă», care, departe de a idealiza trecutul, își râde de domni ce se îndeletniceau cu ospețe, fără să le pese o clipă de soarta poporului cărmuit de ei!

Pentru prima dată, apare o ediție a poeziilor lui Eminescu, însoțită de comentarii și note *critice*. Notele edițiilor anterioare sunt un exemplu de cosmopolitism, căutând să arate că fiecare poezie a fost de fapt scrisă sub influența unor versuri latinești, franceze, italienești și de preferință, germane. În felul acesta, Eminescu n'ar avea nicio poezie originală, ci doar adaptări.

Adnotările dela finele volumelor, aceleași în ambele ediții, au meritul că limpezesc sensul multora dintre poezii, stabilesc împrejurările în care au fost redactate, versiunile prin care au fost silite să treacă la tipar, deformate de «estetica» maioreșciană.

Cetitorul este încunoștințat astfel de procedeele folosite de Maiorescu, în preocuparea lui de a înnăbuși revolta poetului, prin ștergerea sau atenuarea «expresiilor violente», de nu chiar ignorarea unor poezii în întregime.

Însă, în direcția reconstituirii operei lui Eminescu, trebuiesc menționate câteva erori care au scăpat atenției editorilor: Recenzia din «Lupta de clasă» indică astfel trecerea cu vederea a unor versuri cu caracter anti-războinic, ca:

«Și astfel căzură mândri neînduplecași de
moarte
«Eroi ai păcii lumii popoare salutând
«Nu din vuirea surdă a armeei detunând

« Trecu din gură 'n gură și veacurilor s'o
poarte
« Ideia mare, scumpă, a păcii pe pământ ».

precum și publicarea Scrisorii a II-a cu finalul îmblânzit de Maiorescu, aidoma edițiilor anterioare, și nu în formă autentică:

« De-oiu urma să scriu în versuri, teamă
mi-e ca nu cumva
« Famenii din ziua de-astăzi să mă 'nceap'a
lăuda.
« Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor
ură,
« Laudele lor de sigur m'ar scârbi peste
măsură »

De asemeni, editorii n'au introdus niciuna dintre variantele la « Împărat și Proletar » « Umbre pe pânza vremii », în care focul răsvrătirii eminesciene împotriva asupritorilor arde cu mai multă vigoare, și « Proletarul » care oglindește încrederea în viitorul omenirii. Aceste versiuni, care au apărut în presă, transmit durerea amestecată cu indignare, a poetului față de soarta « plebei proletare », fără ca să opună proletarului pe împărat, și să conchidă sceptic asupra luptei revoluționare.

Tehnica « purificatoare » a lui Maiorescu ar fi ieșit și mai net în relief, dacă s'ar fi introdus în adnotări și următoarele două strofe din poezia « Singurătate »:

« Pe-un volum mâncat de molii,
« Prin unghere părăsile,
« Voi veniți și sunteți solii
« Intristării liniștite.

« Intre degele țigara,
« Eu mă uit atunci la foc,
« Și găsesc că sărăcia-mi
« E un dulce trist noroc ».

Rezerve se impun însă și cu privire la aparatul critic, care nu interpretează poeziile postume și cele bogate în conținut valoros, în aceeași măsură în care s'au ocupat de celelalte. Astfel, câteodată adnotările ar putea fi socotite mai de grabă « rezerve » față de confuziile ideologice din opera poetului, decât comentarii propriu zise. De asemenea se strecoară în adnotări

unele aprecieri arbitrare, ca de exemplu aceea că poezia « Revedere » ar fi izvorit din filosofia idealistă germană, când înrăurirea poeziei populare este evidentă.

*

În ciuda acestor lipsuri, edițiile tipărite cu ocazia centenarului lui Mihail Eminescu au adus o contribuție serioasă în cunoașterea marelui poet. Opera sa, iubită de popor, a fost redată poporului cu adevărată ei față și în adevărata ei lumină.

Pătrunzând în masele tot mai largi, poezia sa, în măsura în care încălzește dragostea de patrie și ura împotriva exploatării, devine cu adevărat un bun prețios al poporului.

M. Petroveanu

★

ELIZAR MALȚEV: «DIN TOATĂ INIMA»¹⁾

Puternica mișcare de mase începută în 1929 în Uniunea Sovietică pentru transformarea micilor gospodării sătești în gospodării colective, a fost, după cum citim în Istoria Partidului Comunist (b) al Uniunii Sovietice, « o transformare revoluționară din cele mai adânci, un salt dela vechea stare calitativă la o nouă stare calitativă, echivalent prin urmările sale cu Revoluția din Octomvrie 1917 ».

Acest act revoluționar ne-a fost zugrăvit în toată amploarea și măreția lui de către Șolohov în romanul său « Pământ destelenit », operă ce constituie un document artistic strălucit și o îmbrățișare a revoluției profunde care a fost trecerea dela mica proprietate agricolă individuală, la agricultura colectivă socialistă. Șolohov lasă să se întrevadă întreaga evoluție viitoare a colhozului și deschide perspectiva asupra marilor transformări din viața ță-

¹⁾ Trad. de O. Constantinescu și W. Kohn, Ed. Cartea Rusă, Buc., 1949, 416 pag.

ranului sovietic de astăzi, în perioada de trecere la comunism. Noua generație de scriitori sovietici care descriu viața colhoznică, se leagă într-o strânsă filiație de această capodoperă a literaturii sovietice.

Vieții de azi a colhozului, cu toate frământările și bucuriile lui, îi este închinat și romanul « Din toată inima » al lui Elizar Malțev.

Un cald fior liric străbate paginile acestei cărți. Emoția și dragostea cu care scriitorul vorbește de poporul său se transmite cetitorului, un sentiment luminos stăruie în sufletul lui mult timp după ce a lăsat cartea din mână. De unde vine această emoție pe care o simțim vibrând în fiecare pagină și pe care autorul reușește să ne-o comunice cu atâta intensitate? El participă cu toată ființa lui la viața oamenilor sovietici, reflectând eroismul muncii lor.

Autorul surprinde înfățișări noi și caracteristice țaranului sovietic în mersul lui măreț spre comunism.

Trăsăturile pozitive noi ale oamenilor sovietici, în descrierea cărora A. A. Jdanov vedea sarcina de onoare a scriitorului sovietic, constituie și pentru Malțev preocuparea de căpetenie. El zugrăvește oamenii noi care apar azi pretutindeni pe câmpiile nesfârșite ale colhozurilor, efortul lor inovator în muncă, victoriile spre care tind și pe care le cuceresc.

Grunia, o fată slăbuțită, timidă, este personajul în jurul căruia Malțev axează întreaga acțiune. Ea se mărită cu un tânăr dintr'un colhoz vecin și, primită cu bucurie de comsomoliștii satului, își începe viața ei luminoasă muncind pe câmpiile roditoare ale pământului siberian, în decorul de sălbatecă frumusețe al regiunii Altai.

Dar războiul izbucnește. Cu ceilalți tineri, pleacă să-și apere patria și Rodion, soțul ei. Muncind cu o râvnă de nestăpânit, ea reușește să stăpânească dorul nesfârșit, durerea pe care i-o pricinuește absența ființei iubite. Când soțul se întoarce, cu pieptul plin de decorații, ea este o frunză în munca colhozului. Ii spune proiectele ei de viitor. Din vorbele lui ca și din întreaga atitudine, ea vede însă cu uimire că se află în fața unui om ce aleargă numai după faimă. Că

nu-l interesează nici binele comun al colhozului, nici satisfacția de a fi folositor societății și patriei, ci numai mulțumirea de a se vedea admirat, sărbătorit. Conflictul între ei se deslănțuie cu forța unui torent. În discuțiile pe care le au, Grunia condamnă atitudinea individualistă a soțului goana lui egoistă după faimă. Exemplul muncii pline de devotament, pe care ea i-l dă, îl fac până la urmă pe Rodion vadă drumul greșit pe care apucase. El reintră în marea familie a colhozului.

Grunia înfățișează tipul țaranului sovietic înaintat, punând în aplicare cuceririle științei, ridicând valoarea muncii sale la o treaptă calitativă nouă, mai înaltă, imprimându-i un caracter inovator.

Caracterul de masă al inovațiilor în muncă, Malțev ni-l înfățișează urmărind evoluția tinerei fete. Insușindu-și Hotărârea istorică a Plenarei Comitetului Central asupra extinderii recoltelor superioare pe suprafețe mari, Grunia se ridică din treaptă în treaptă, dela experiența redusă la teren limitat, la concepția revoluționară care transformă,—îmbrățișând întinderi vaste—agricultura. Prin munca ei îndrăzneată, ea reușește să antreneze masele largi ale colhoznicilor din ținut.

Cuceririle științei sunt aplicate de oamenii muncii pe teren, ele sunt experimentate și traduse în faptă. Pe de altă parte, colhoznicii descoperă metode noi care duc mai departe cercetările făcute în laboratorii. Această strânsă colaborare între savant și muncitor este un aspect care aparține societății sovietice. Grunia îi serie lui Lâsenco, împărtășește acestuia rezultatele experiențelor cu un nou mod de însămănțare a grâului de toamnă. Marele învățat îi dă sfaturile cerute, încurajând-o, arătând un interes deosebit pentru încercările ei. Grunia este trimisă în capitala regiunii, unde urmează cursurile unei școli agricole. În toate încercările ei, ea face apel la cuceririle științei, și nu încetează de a învăța, descoperind mereu noi prilejuri de a pune în practică ceea ce află. Tot ce gândește această tânără colhoznică, tot ce face, tot ce întreprinde este îndreptat numai spre binele societății.

Grunia trăește cu intensitate realitatea sovietică de azi, o trăește ca un reprezentant al statului cel mai înaintat, «din punctul de vedere al milioanei de oameni» și acest lucru constituie pentru viața ei, suprema mulțumire sufletească.

Malțev a știut să fixeze, așa dar, apariția intelectualului rural în perioada trecerii la comunism, când diferențele dintre munca intelectuală și cea manuală dispar.

Indemnul neîncetat și sfaturile pe care Grunia le primește dela Partid, pun în lumină puternic rol mobilizator, grija cu care neconținut bolșevicii inițiază marile înfăptuiri pline de adevărat patriotism ale oamenilor muncii. Iată cuvintele cu care secretarul comitetului raional încurajează îndrăznețele experiențe ale fetei: «Dacă duci dorul înălțimilor și dacă vrei să-ți iei avânt, n'o să-ți tăiem aripile! Când o să întâmpini greutăți, vino la noi...».

Figuri ca acelea ale secretarului de partid Gordei Ilici, sau a comsomolistului Iarchin, inventator a cărui minte descoperă mereu alte prilejuri de a ușura munca colhoznicilor, silueta robustă a lui Matvei Rusanov, care trece dela viața de front la munca de pe pământurile colhozului, cu conștiința că lupta nu s'a terminat, sau grupul, plin de forță și grațios în același timp, al fetelor pe care autorul ni le prezintă întotdeauna împreună, dar având fiecare o individualitate bine conturată, sunt personajii pe care cetitorul nu le uită cu ușurință, și în care spiritul sovietic, măreția lui se reflectează în lumini puternice.

Lupta neconținută a noului împotriva vechiului, se desfășoară pretutindeni în viața cotidiană a colhozului: în ciocnirile pe care comsomoliștii, în frunte cu Grunia le au cu președintele colhozului, om în mentalitatea căruia mai stăruia culacul, sau în curajul cu care fata înfruntă pe agronom. Această luptă este concretizată magistral de cuvintele lui Stalin despre știință, pe care Malțev le citează prin gura lui Novopașin, secretarul comitetului raional: «Știința de aceia se numește știință pentrucă nu se teme să ridice mâna împotriva a ceea ce este

învechit, împotriva a ceea ce și-a trăit traiul».

Malțev a știut să reliefeze în linii largi și sigure marele patriotism al oamenilor sovietici, dragostea lor de țară, dar și disprețul ce se cuvine celor ce-și uită îndatoririle față de ea. Când războiul izbucnește, împreună cu alți oameni pleacă pe front și tractoristul Silanti Judov. Frica și lașitatea îl fac să dezerteze. Se întoarce acasă. Dar în sat nu are curajul să apară. El rătăcește prin pădurile din împrejurimi, dând târcoale satului ca o fiară hărțuită. Intr'o noapte, cuprins de dorul de a-și vedea soția și copiii, bate la ușa casei lui. Dar aceștia îl resping cu răceală. În sufletul lor, oricât de greu ar fi să-și înăbușe dragostea, un singur gând a pus stăpânire, gândul că soțul și tatăl lor e un dezertor. Acesta se duce din nou pe front, în Extremul Orient. Chiar după ce revine, el se vede nevoit să caute de lucru în colhozul vecin, căci la el în sat toți îl ocolesc.

Autorul zugrăvește mereu alte înfățișări ale omului nou, care trăește azi pretutindeni pe întinsul Uniunii Sovietice. Toți acești oameni, pe care Malțev îi face să trăiască cu intensitate, sunt simpli cetățeni sovietici, dar ei gândesc ca niște adevărați oameni politici, ei pătrund și soluționează chestiunile importante ce frământă societatea sovietică actuală. Colhoznicii vorbesc despre ultimul plan cincinal. Seriozitatea cu care privesc nouile sarcini pe care Statul Sovietic le aduce în fața oamenilor muncii, elanul cu care-și însușesc aceste sarcini, dovedesc că pentru ei desvoltarea și puterea Statului sunt chezașia bunei stări personale, a desvoltării morale și intelectuale a fiecărui.

Malțev se inspiră din ideile cele mai înaintate ale societății sovietice, el zugrăvește oamenii care au construit socialismul și care se află pe drumul care duce la comunism. Artă cu care autorul ne înfățișează viața în colhoz, este arta care surprinde esențialul: lupta omului pentru a supune natura și a o transforma, efortul de învingins spre cucerirea unei vieți din ce în ce mai luminoase, mai fericite, mai puternice.

Intr'un stil clar, plin de culoare, traducerea lui O. Constantinescu și W. Kohn, a izbutit să pătrundă în modul cel mai propriu bogatul conținut al acestui roman.

Tașcu Gheorghiu

ALEXANDRU VLAHUȚĂ : «*OPERE ALESE*»¹⁾.

Apariția unui volum din operele clasiceilor literaturii noastre constituie un fapt cultural a cărui importanță trebuie subliniată. Așa zise «*ediții comentate*» din clasici erau publicate și sub regimul burghezo-moșieresc; dar atunci scopul urmărit era acela de a populariza imaginea falsificată a marilor scriitori, de a transforma — prin diferite mijloace — operele acestora în instrumente ideologice ale claselor exploatare. Tot ceea ce este element progresist în operele clasiceilor noștri era cu grijă ascuns, textele se publicau trunchiate, iar «*studiile introductive*» se străduiau să arate că scriitorul, astfel editat, slujise cu mai multă ori mai puțină credință clicilor exploatare. Numai după victoria clasei muncitoare la noi s'au deschis posibilitățile unei largi editări științifice, în spiritul învățturii marxist-leniniste, a clasiceilor. În repetate rânduri, Partidul a formulat una din sarcinile importante ce revin criticii și istoriei literaturii, — și anume scoaterea în relief și valorificarea tradiției progresiste din literatura noastră. Traducând în realitate această sarcină, Editura de Stat aduce o reală contribuție la cunoașterea științifică a dezvoltării literaturii române și la popularizarea textelor ascunse ori falsificate de critica burgheză, prin publicarea colecției «*Clasicii Români*», — colecție în care a apărut recent și volumul *Opere alese* de Alexandru Vlahuță.

¹⁾ Ediție îngrijită de Mariana Șora și Silviu Iosifescu, Colecția «*Clasicii Români*», București, Editura de Stat, 1949, pagini 512, tiraj 10.200.

Editarea celor mai bune scrieri literare ale lui Vlahuță răspunde de altfel și interesului sporit al masselor pentru opera unuia dintre cei mai reprezentativi literați ai noștri dela întretăierea secolelor XIX și XX. E ade-vărat — după cum menționează în introducerea, cu care se deschide volumul, M. Șora și S. Iosifescu —, ar fi greșit să vorbim despre Vlahuță ca despre un scriitor «*complet ignorat*»; dar, continuă autorii introducerii, «*sigur este că Vlahuță n'a fost bine cunoscut*. Faima de care s'a bucurat înăuntrul culturii oficiale burgheze, în școala burgheză, în istoriile literare, se datora unor trăsături mai puțin esențiale din opera lui. Contradicțiile care există, de sigur, în această operă au fost folosite pentru a o încadra înăuntrul câte unui curent literar reacționar. Acoperindu-se, uitându-se ceea ce era mai viu, mai combativ, în opera lui, el a fost adesea caracterizat drept un pur semănătorist». Așa dar, Vlahuță este unul dintre scriitorii noștri a căror operă critică burgheză a falsificat-o, ascunzând tocmai trăsăturile ei caracteristice, progresiste.

În «*introducerea*» care însoțește textele, îngrijitorii ediției au încercat să ofere cititorilor o îndrumare, spre dreapta înțelegere a paginilor selecționate din opera lui Vlahuță. Fără 'ndoială că, în câteva pagini, ei nu puteau face o suficient de cuprinzătoare cercetare monografică despre Vlahuță; pornind dela studiul lui Gherea despre poet, ei reușesc, totuși, să schițeze câteva linii fundamentale, care sunt o utilă călăuză pentru lectură. Este limpede efortul autorilor «*introducerii*» de a sublinia contribuția pozitivă a scriitorului prezentat la dezvoltarea literaturii noastre. Ei pun în evidență faptul că Vlahuță, sub influența clasei muncitoare, se orientează dela decepționism spre realismul critic: «...trebuie să repetăm că noutatea pe care o aduce în operă contactul cu lupta clasei muncitoare se manifestă pe cele două căi principale amintite. În primul rând, printr'o adâncire a criticii. Revolta capătă înfățișare de critică socială. Îl vedem pe Vlahuță satirizând mai toate aspectele importante ale organizației sociale burghezo-moșierești,

mai toate instituțiile sociale principale. Pe de altă parte, tendința de a reacționa în fața realității sociale, nu prin evadarea în vis, ci prin încercarea de a schimba, de a ajuta e prezentă în opera lui Vlahuță de după 1890». Această atitudine, anunțată în poeziile *Unde ni sunt visătorii?* și *Iubire*, o întâlnim mai netedă în romanul *Dan* și în genere în prozele scriitorului. «Cercetând romanul «Dan», nuvelele și articolele din toate volumele publicate de Vlahuță, delă «Din goana vieții» (1892) și până la «Dreptate» (1914), ultimul volum apărut în timpul vieții lui, observăm că ele oglindesc critic aproape toate laturile mai însemnate ale societății românești delă sfârșitul secolului trecut și din preajma primului războiu mondial. Vom găsi mai toate temele pe care le întâlnim și în proza scriitorilor socialiști delă «Contemporanul». Această înrudire de preocupări nu e deloc întâmplătoare. În nuvelele pe care le publica în «Viața» chiar în timp ce se războia cu revistele socialiste, Vlahuță revenea la temele care-i frământau pe toți scriitorii apropiați de lupta și idealurile clasei muncitoare: exploatarea țăranului, maltrătarile în armată, caracterul de clasă al învățământului, lupta împotriva monarhiei, etc... Școala, căsătoria burgheză, sunt zugrăvite sub aceeași lumină tare, necrutătoare». M. Șora și S. Iosifescu analizează pe scurt și confuziile din opera lui Vlahuță, șovăelile scriitorului, insuficiența lui putere de pătrundere și cunoaștere adâncită a realității, — inconsecvență și contradicții care nu anulează însă trăsăturile principale ale operei studiate, care rămân *progresiste*. Regretăm însă că în această limpede «introducere», autorii n'au încercat să precizeze locul lui Vlahuță în literatura noastră, să stabilească legătura lui organică cu scriitorii critic-realiști; folosirea textelor lui Gherea ar fi fost de mare ajutor pentru aceasta. De asemenea, obiectăm că autorii n'au căutat să arate poziția lui Vlahuță față de sămănătorism, și mai ales că nu au găsit necesară combaterea tezei reacționare după care Vlahuță ar fi fost «un pur sămănătorist», teză de altfel amintită la începutul «introducerii». Totuși, «introducerea» iz-

butește să fie, după cum am văzut, o bună călăuză pentru cititor tocmai prin relevarea laturilor progresiste ale operei lui Vlahuță, — și aceasta e contribuția ei pozitivă.

Pentru a-l restitui poporului muncitor pe adevăratul Vlahuță, îngrijitorii ediției au ales textele care sunt reprezentative pentru opera lui, în raport cu năzuințele și lupta oamenilor muncii pentru construirea unei lumi noi. În cele peste 500 pagini, cititorul găsește interesante versuri și proze elaborate în perioada 1881—1917, deci dealungul activității literare a scriitorului nostru. M. Șora și S. Iosifescu menționează că, dată fiind întinderea și varietatea operei lui Vlahuță, au selecționat materialul antologic în așa fel încât să fie evitate repetările și totodată cititorul să aibă la îndemână piese caracteristice pentru fiecare din problemele pe care le-a atins scriitorul. Acest punct de vedere ni se pare just, când e vorba de întocmirea unei antologii, adică a unei lucrări unde accentul cade pe varietatea tematică și nu pe frecvența temelor. Editorii au folosit, însă, și criteriul cronologic, care sporește valoarea oricărei antologii dacă e utilizat în corelație cu criteriul tematic, ceea ce însă nu se petrece în cazul de față. De altfel, ei notează cu privire la organizarea materialului poetic: «În alegerea și alăturarea poeziilor lui Vlahuță scrise de-a-lungul a treizeci și șase de ani, s'a păstrat în general modul de alcătuire al ediției apărute în timpul vieții autorului, care pune una lângă alta poeziile scrise în perioade deosebite. Se poate vedea mai bine în felul acesta că și în perioada «decepționistă» există accente ale fondului optimist. De asemenea, alăturarea unor poezii din faze deosebite». Formularea e confuză, căci: dacă poeziile nu sunt aranjate pe «faze», e greu de știut cum se «poate vedea mai bine în felul acesta» că în *perioada «decepționistă»* sunt accente ale fondului optimist. Greutatea au simțit-o și editorii lui Vlahuță; astfel, voind să orânduiască cronologic piesele în proză, ei înlocuiesc data elaborării *fiecărei piese* prin data apariției *volumului* în care a fost publicată piesa respectivă, — ceea ce nu-i

just știind că cele două date nu coincid în genere la Vlahuță. Căutând să respecte ambele criterii, editorii n'au respectat niciunul. De aceea credem că ar fi fost mai bine ca materialul antologic, odată împărțit în versuri și proză, să fie organizat tematic (pentru a se evita repetările și pentru a nu scăpa din vedere peisagiul problematic, adică esențialul) iar în dreptul fiecărei piese să fie amintită data și locul publicării (eventual și ale elaborării).

De bună samă, acestea sunt observații, care, pentru o ediție destinată masselor, își au importanța lor. Principalul lucru este dacă, totuși, volumul izbutește să pună la îndemâna cititorilor ceea ce cu adevărat trebuia să redea în circulație. Din acest punct de vedere, ediția are merite pe care trebuie să le semnalăm. Editorii au reușit să aleagă din opera lui Vlahuță cea mai mare parte din piesele lui reprezentative. Problemele care au frământat gândirea scriitorului — precum: rolul literaturii în lupta de clasă, demascarea orânduirii burghezo-moșierești în diversele ei înfățișări (școală, armată, familie, justiție, etc.), — chemarea la luptă pentru dărâmarea orânduirii burghezo-moșierești, năzuința spre o viață mai bună, dragostea față de poporul muncitor și de patrie, ș. a. m. d. — se regăsesc ilustrate în lucrările fie în versuri, fie în proză, întrunite în volum. Dar nu numai calitativ, ci și cantitativ opera lui Vlahuță se oglindește în această antologie. Sunt reproduse peste 30 poezii, atât din culegerile «Poezii» (1887) și «Iubire» (1896), cât și din periodice de unde n'au fost strânse în diferitele volume de versuri ale lui Vlahuță. Cele peste 50 proze sunt împrumutate din volumele: «Nuvele» (1886), «Din goana vieții» (1892), «Dan» (roman, 1894), «In vâltoare» (1896), «Clipe de liniște» (1899), «România pitorească» (1901), «File rupte» (1909) și «Dreptate» (1914). Volumul «Un an de luptă» (1895) este pe bună dreptate lăsat de o parte, căci el conține scrierile din perioada cea mai confuză ideologic a creației scriitorului nostru; în schimb, credem că ar fi fost utile câteva pagini din «Curentul Eminescu și o poezie nouă» (poate și din «Pictorul N.

Grigorescu»), cum și reproducerea fragmentului de piesă în versuri *Vlad Tepeș*, publicat în revista «Flacăra» din 1914.

Cu greșelile și lipsurile semnalate, care ar fi putut fi totuși evitate de editori mai atenți, volumul de «Opere alese» din Vlahuță reprezintă un nou pas pe drumul reconsiderării și popularizării clasicele literaturii noastre. În cele mai multe pagini ale lui Vlahuță, oamenii muncii din patria noastră găsesc arme prețioase de luptă împotriva resturilor burghezo-moșierești, împotriva celor ce zadarnic încearcă să întoarcă roata istoriei și pe care Vlahuță i-a demascat — și continuă a-i demasca, prin prezența scrisului său.

Andronescu-Pompiliu Caraiolan

ANNA SACSE: «SPRE CULMI»¹⁾

Blestemata epocă a războiului hitlerist e pe sfârșite. Pe șoseaua națională a Letoniei trec ostașii sovietici în camioane militare continuând distrugerea dușmanului. Ostașii letoni se întorc acasă pătrunși de ură împotriva aceluia care le călcaseră patria și încercaseră să le-o robească și de iubire adâncă pentru puterea sovietică și pentru Partidul Comunist a cărui politică justă i-a condus pe drumurile sigure ale victoriei. Și printre lungile coloane, trec căruțe singuratice, ducând înapoi la cuiburile pustiite, localnicii, oameni rămași fără locuință și uneori fără familie. Această generație care și-a văzut părinții exploatați apoi uciși în război, a primit practic, în focul vieții, educație revoluționară. Ea pătrunde cu o conștiință nouă și cu o nouă mentalitate în epoca de pace. Acest moment al adâncilor prefaceri care vor schimba fața Letoniei de după război și care va ridica din masa poporului atâția

¹⁾ Editura Cartea Rusă, București. — În românește de Sanda Diaconescu și N. Musulis.

organizatori curagioși în viața politică, economică, administrativă, este înfățișat de Anna Sacse în romanul « Spre culmi ». Importanța cărții stă în actualitatea temei: începuturile construirii socialismului în satul leton care se dezvoltă spre marea gospodărie agricolă colectivă, determinând în același timp, în oamenii simpli ținuți în neștiința la care i-a constrâns exploatarea claselor asupritoare, o nouă conștiință, conștiința socialistă. Indrăzneți și hotărâți, educând pe cei șovăielnici în spiritul luptei de clasă sub îndrumarea partidului, oamenii aceștia care muncesc pe uriașul șantier al socializării agriculturii letone strivind rezistența dușmănoasă a exploataretilor, reprezintă în ultimă esență un erou unic: poporul leton în plin avânt creator.

*

Anna Sacse nu descrie un țăran idilic, ducând un trai tihnit într'o gospodărie primitivă la a cărei sărăcie nu a contribuit decât « fatalitatea ». Ea aduce în literatură adevăratul tip de țăran revoluționar pe care fierul roșu al exploatarei capitaliste l-a ars până la os și căruia partidul i-a arătat adevărul asupra structurii vechii societăți, înarmându-i mintea și brațul pentru a lupta împotriva ei. Janis Priede, argat pe pământul chiaburilor Dumin, primește sarcina de conducător al plasei. Își petrecuse cea mai mare parte a vieții pe pământurile altora și se obișnuise din copilărie să i se poruncească mereu. Pe unii oameni, asuprirea și lipsa de drepturi îi instigă la revoltă. Altora, le frânge pentru totdeauna elanul și chiar după ce capătă libertatea nu mai simt decât oboseală. Iudecat aparent, după moliciunea lui, Janis Priede părea să fie dintre aceștia. El primește sarcina la care îi cheamă partidul numai fiindcă se simte răscolit de vechea umilință dar nici pe departe nu vrea să creadă că o va duce la bun sfârșit. « Avea tot timpul simțământul că fusese aruncat într'o mare furtunoasă fără să știe să înnoate ». Atunci când delegatul partidului îl va mostra pentru greșelile făcute, pe Janis îl vor

trece lacrimile. Tot așa de simplu va judeca el în primele zile de activitate în comisia de împroprietărire. Dar îndrumat de partid și sprijinit în munca sa de tineretului comsomolist, Janis Priede va crește în munca sa de zi cu zi până la personalitatea unui adevărat revoluționar. El își schimbă treptat atitudinea și în lupta dintre nou și vechiu devine tot mai puternic. El participă activ la discuția învățătorului Saleniec asupra educării caracterului și când îl aude pe acesta caracterizând omul sovietic ca pe un om care « nu va trece niciodată nepăsător pe lângă neorânduiele și mișelii », simte ca și cum « cineva ar fi pus în fața lui o oglindă și că își vede fața în ea acoperită de nepăsare, ca de un strat de rugină ». El își înfrânge timiditatea luând curajos cuvântul: « Vă rog, vreau... ași vrea să știu... dacă pot să mă mai apuc de educarea caracterului meu ». Rezultat al aceleiași conștiințe noi este și atitudinea lui față de învățătură. « Cine și-ar fi închipuit că poți lua viața dela capăt! Când am venit aici m'am simțit stingherit; om bătrân și la școală! Dar când am intrat și am văzut că stau și alți bărboși și așteaptă, ba că bărbile lor erau și mai lungi decât a mea, atunci m'am liniștit. De ce să-mi fie rușine? ».

La fel evoluează Vanag și Lauschis și milioanele de țărani pe care forța revoluționară a partidului îi smulge rând pe rând celei mai mari puteri: obișnuința. Juris Ozol este tipul nou al comunistului deschizător de drumuri, conducând armonios acțiunile cele mai îndrăznețe. Desprins dintre activității de partid, el își dăruiește întreaga putere de muncă nu numai pentru a trezi în oamenii simpli și mulți înțelegere și dragoste pentru construirea noiei societăți, dar și pentru a descoperi în masa poporului izvorul nesecat de talente creatoare. Un Janis Priede sau un Lauschis, admirabili organizatori care mai înainte de a fi educați nu știuseră nici să lege două vorbe, și propria-i soție, Olga, sunt creații vii ale acestui educator de suflete. La fel Upmal, secretarul organizației locale U.T.C. leton, care va con-

tribui la educarea unuia dintre cele mai destoinice comsomoliste, Mirdza. La rândul ei, Mirdza, « foc nu altceva » (cum o caracterizează atât de expresiv țăranul Lauschis), pătimase și încăpățanată dar devotată până la abnegație cauzei clasei muncitoare, reprezintă tipul eroic al tineretului revoluționar angajat în lupta pentru construirea socialismului; în entuziasmul lui caracteristic greșește uneori dar nu stăruie în greșeli ci urcă tot mereu spre o formă superioară de existență. Bausca, Elza, Zenta Plaude sau Peter Vanag sunt tot atâtea tipuri pozitive, tineret conștient care învață oamenii să gândească și să acționeze în interesul poporului. Sinceritatea cu care aceștia își judecă propria lor activitate, severitatea cu care ei aplică politica partidului, devotamentul cu care acești tineri întăresc puterea muncitorilor și a țăranilor pentru dobândirea fericirii comune sunt o garanție a succeselor viitoare.

Bausca, cel ce n'a încetat nicio clipă să învețe el însuși și să se ocupe în același timp de educarea ideologică a țăranilor, va cădea sub loviturile uneltelor chiabu-rești dar în locul lui va veni un comunist și mai tenace, Juris Ozol care va continua lupta cu și mai multă vigoare.

Întâlnindu-se la răspântia Istoriei, ei au avut de ales: înapoi, la vale, spre capitalism, sau înainte, spre culmi, spre socialism. Și n'au urcat singuri. Oamenii de partid au chemat spre culmi toate forțele creatoare ale poporului.

În această luptă înverșunată care va duce la crearea primelor gospodării colective și la elaborarea primului plan cincinal de după războiu, țăranul muncitor își însușește o nouă atitudine. Față de semen, față de avutul obștesc; se schimbă

relațiile de prietenie, relațiile conjugale, relațiile de dragoste.

Un țăran întâlnindu-l pe semenul lui în drum, oprește sania și-i spune râzând vesel: « măi vecine, urcă-te, că doar calul ăsta e și al tău acum! ». Un altul trecând pe lângă o arie pe care după ce s'a strâns recolta a mai rămas un lan de secară îi strigă consăteanului: « vecine de ce lași să se irosească rodul? ». Și gândește: « În vremurile astea când fiecare bob e prețios el lasă secara pe câmp ».

Elza a fost căsătorită cu Janson, dar spiritul burghez al acestuia o îndepărtează de el. Ea se apropie, muncind în organizația locală U.T.C., de tovarășul ei de luptă, Bausca. Mirdza îndrăgostită de Eric va simți pe măsura creșterii ei politice, lipsa de tenacitate și de curaj a acestuia și-l va părăsi pentru a se apropia de acel ce contribuise la adevărata ei educare comunistă, Upmal. Juris Ozol se va depărta de propria soție, al cărei spirit îngust, provincial, îi stingherește activitatea pentru ca mai târziu, după un lung proces de reflectare, să revină cu afectuoasă grijă asupra ei și să o ducă, cu rezultate pozitive, în spiritul vremurilor noi.

Aceștia sunt oamenii care duc înverșunata luptă de clasă în lumea satelor letone mergând spre socialism. Conținutul romanului este însuși conținutul luptei lor și al activității lor creatoare. Creindu-se din nou pe sine, se înalță spre forme superioare de viață, credincioși învățaturii Partidului. În sufletul lor stăruie versul poetului popular leton: « Forța, care e invizibilă într'o picătură, în unire cu altele, devine uriașă și atotputernică! ».

Andronica Popescu

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI NOUI

IANUARIE — FEBRUARIE 1950

EDITURA PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÂN CLASICII MARXISM-LENINISMULUI

(Reeditări)

- FR. ENGELS, Originea familiei, a proprietății private și a Statului. Ed. III (208 pag., 100 lei).
V. I. LENIN, Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului. Ed. III (148 pag., 78 lei).
V. I. LENIN, Revoluția proletară și renegatul Kautsky. Ed. III (108 pag., 50 lei).
Stalin despre Lenin. Ed. III (64 pag., 25 lei).

DOCUMENTE

- Procesul trădătorului Traicio Kostov și al complicilor săi (144 pag., 25 lei).
László Raik și complicii săi în fața tribunalului poporului. (58 pag., 60 lei).

TRADUCERI DUPĂ ARTICOLELE APĂRUTE ÎN NUMĂRUL FESTIV AL ZIARULUI „PRAVDA” DIN 21 DECEMBRIE 1949

- V. MOLOTOV, Stalin și conducerea stalinistă, 24 pag., 6 lei.
A. ANDREIEV, Stalin și țărănimea colhoznică, 16 pag., 6 lei.
N. BULGANIN, Stalin și forțele armate sovietice, 20 pag., 6 lei.
N. HRUȘCIOV, Prietenia stalinistă dintre popoare, chezașia invincibilității patriei sovietice, 16 pag., 6 lei.

LITERATURĂ POLITICĂ

- V. LESACOV, România în drum spre socialism, 156 pag., 40 lei.
P. N. POSPELOV, Sub marele și invincibilul steag al lui Lenin-Stalin, spre triumful comunismului, (28 pag., 8 lei).
V. LUCA, Expunerea asupra bugetului general al R.P.R. pe anul 1950 făcută în fața Marelui Adunări Naționale, (80 pag., 10 lei).

Hotărârea Plenarei a V-a a Comitetului Central a Partidului Muncitoresc Român din 23—24 Ianuarie 1950 despre Sarcinile Partidului în domeniul muncii organizatorice, (32 pag., 4 lei).

O pildă măreață. (Din însemnările țăranilor muncitori: Stefan Codreanu, Sârbi-Tutova; Ana Martinica, Războeni-Iași și Nicolae Mureșanu, Escu-Someș, care au vizitat Uniunea Sovietică) (80 pag., 10 lei).
2 ani de mărețe realizări (32 pag., 22 lei).

COLECȚIA „PENTRU CURSURILE ACTIVULUI DE PARTID DELA ȚARĂ”

Agitația politică de masă (68 pag., 6 lei).

COLECȚIA „ÎN AJUTORUL AGITATORULUI”

La luptă activă și organizată pentru apărarea păcii, 16 pag., 4 lei).

COLECȚIA „PENTRU CURSURILE SERALE DE PARTID”

Învățătura marxist-leninistă despre clase și lupta de clasă, (32 pag., 5 lei).
Capitalismul. Exploatarea capitalistă. Proletariatul, groparul societății capitaliste, (40 pag., 5 lei).

EDITURA DE STAT

LITERATURĂ ORIGINALĂ

- MIHAIL EMINESCU, Poezii. (Ed. Clasicilor reconsiderați) (352 pag., 120 lei).
MIHAIL EMINESCU, Poezii. (Ediție de lux) (276 pag., 600 lei).
MIHAIL EMINESCU, Poezii alese. (Ed. în limba română și maghiară) (352 pag., 120 lei).
MIHAIL EMINESCU, Gedichte. (Ed. în limba germană 300 pag., 130 lei).
A. TOMA, Cântul vieții (409 pag., 100 lei).
EUSEBIU CAMILAR, Negura, (roman) vol. II (416 pag., 250 lei).

ROMANUL POPULAR

EUSEBIU CAMILAR, *Negura*. Vol. I (144 pag., 60 lei).

TRADUCERI

AVRO MANHATTAN, *Vaticanul* (156 pag., 15 lei).
VICTOR DURAN, *Contradicții în imperiul britanic* (94 pag., 15 lei).

TEATRU-CINEMATOGRAFIE

VSEVOLOD IVANOV, *Trenul blindat „14-69”*. (In românește de Vlad Mușatescu) (72 pag., 25 lei).
N. VIRTA, *Bătălia Stalingradului*. (Scenariu literar pentru film, în românește de Val. Gordun și Const. Argeșanu) (168 pag., 120 lei).
SĂNDOR TOMCSA, *Șobolanul* (80 pag., 48 lei).

LITERATURĂ ȘTIINȚIFICĂ
CONTABILITATE

I. F. LADON, *Bazele calculului vectorial*, Vol. II (în românește de Leonid Strașun). (226 pag., 340 lei).

ECONOMIE

Prof. TATUR și C. CRASNOV, *Evidența mijloacelor de producție ale întreprinderilor industriale*. (În românește de A. Granich.) (92 pag., 50 lei).

PEDAGOGIE ȘI PSIHOLOGIE

I. A. PECERNICOVA, *Educația prin muncă a școlarului în familie*. (În românește de Vlad Dragomir) (120 pag., 80 lei).

MEDICINĂ

Dr. M. RĂDULESCU, *Fracturi și luxații* (150 pag., 380 lei).
Victor Babeș. (Volum omagial). (114 pag., 80 lei).
Prof. Dr. C. I. URECHIA, Dr. AL. RETEZEANU, Dr. OCTAV MALLER, *Maladii infecțioase și turburări neuro-psișice*. (240 pag., 200 lei).
Dr. A. V. SINIOV, *Diagnosticul clinic al bolilor interne la animalele domestice*. (În românește de Dr. B. Celan și Dr. L. Stamatiu). (336 pag., 350 lei).

AGROTEHNIE ȘI ZOOTEHNIE

(Publicațiile Ministerului Agriculturii R.P.R.)

Acad. D. A. DOLGUSIN, *Principiile micriuriste de ameliorare și producere a semințelor de plante cultivate*. (Traducere) (40 pag., 9 lei).
V. I. COROVIN, *Brigada de tractoare în lupta pentru obținerea de recolte mari*. (Traducere) (112 pag., 5 lei).
Creșterea animalelor în colhozuri. (Traducere) (354 pag., 120 lei).
Bolile molipsitoare ale păsărilor (40 pag., 5 lei).
Dr. G. ȘTEFĂNESCU și Dr. ing. GH. BĂIA, *Indrumătorul îngrijitorului de oi* (182 pag., 85 lei).
A. P. REDCHIN, *Creșterea porcilor* (Traducere). (324 pag., 100 lei).

Boli molipsitoare și parazitare ale animalelor, transmișibile la om (56 pag., 5 lei).

Bolile pomilor fructiferi și combaterea lor (56 pag., 5 lei).

EDITURA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

MIHAIL EMINESCU, *Poezii* (322 pag., 95 lei).
MIHAIL SADOVEANU, *Mitrea Cocor* (Roman). (192 pag., 80 lei).
PETRU DUMITRIU, *Bijuterii de familie*. Ed. II (Nuvelă) (192 pag., 90 lei).
CELLA SERGHI, *Cad zidurile*. (Roman). (596 pag., 330 lei).
VLAICU BĂRNA, *Tulnice în munți*. (104 pag., 80 lei).
N. MORARU, *Studii și Eseuri* (560 pag., 280 lei).
I. VITNER, *Viața și opera lui D. Th. Neculuță* (132 pag., 75 lei).

„COLECȚIA” CARTEA POPORULUI

Poeme despre Grivița Roșie. (42 pag., 10 lei).
IERONIM ȘERBU, *Linia de foc*.

EDITURA CARTEA RUSĂ

LITERATURĂ

LEV TOLSTOI, *Război și Pace*. Vol. I, ed. II. (Roman) (308 pag., 120 lei).
V. AJAEV, *Departe de Moscova*. Vol. I, II, III. (Roman). (676 pag., 300 lei).
LEV CASSIL, *Sub semnul lui Marte* (Roman) (326 pag., 170 lei).
AL. FADEEV, *Tânăra gardă*. Vol. II, ed. III (Teatru). (296 pag., 120 lei).
F. PANFEROV, *În țara celor învinși* (200 pag., 95 lei).
P. PAVLENCO, *Impresii din America* (40 pag., 15 lei).
B. MEILAH, *Lenin și problemele literaturii ruse* (312 pag., 150 lei).
P. SĂSOEV, *Lupta pentru realismul socialist în arta plastică sovietică* (58 pag., 40 lei).

LITERATURĂ POLITICĂ

P. IUDIN, *Izvorul cel mai însemnat al dezvoltării societății sovietice*. (40 pag., 15 lei).

COLECȚIA „DE VORBĂ CU SĂTENII”

Pregătirea iernatului vitelor (32 pag., 8 lei).
Repararea parcului de mașini și tractoare în timpul iernii în U.R.S.S. (20 pag., 10 lei).

EDITURA CONFEDERAȚIEI GENERALE
A MUNCII

ȘTIINȚĂ APLICATĂ

V. ALEXEEV, *Munca la laminor*. (80 pag., 25 lei).
P. S. IVANOV, *Introducerea normelor medii progresive și mobilizarea rezervelor interne ale industriei* (48 pag., 18 lei. În limba germană 48 pag., 20 lei).

- A. PESCOV, *Strungul revolverist* (256 pag., 272 lei).
 A. IUȘCHEVICI, *Cunoștințe elementare pentru lăcătuși* (136 pag., 145 lei).
Metalele și rolul lor în industrie (128 pag., 136 lei).
Tehnica securității în întreprinderile industriale (48 pag., 20 lei).
 H. FARBEROVA, *Propaganda tehnicii securității* (Traducere în limba maghiară). (48 pag., 20 lei).

COLECȚIA „PROTECȚIA MUNCII”

- Despre protecția muncii în R.P.R.* (24 pag., 12 lei).
Bolile profesionale și combaterea lor. (56 pag., 20 lei).
Despre protecția muncii în construirea fabricilor. (48 pag., 18 lei).

PROBLEME ACTUALE

- Oamenii mută Dunărea* (56 pag., 25 lei).

DIN EXPERIENȚA OAMENILOR MUNCII

- Din experiența muncitorului strungar* (64 pag., 26 lei)
 SERGHEI IURENCOV, *Școala stahanovistă a tăietorilor de pădure* (32 pag., 10 lei).

PROBLEME SINDICALE

- Hotărârile Plenarei C. C. al C. G. M. din 30, 31 Ian., și 1 Februarie 1959* (în limba română, maghiară și germană). (32 pag., 10 lei).
Munca de masă a bibliotecilor sindicale (128 pag., 34 lei).

TEATRU

- Teatru pentru echipele artistice sindicale* (160 pag., 90 lei).

DIVERSE

- Turismul de iarnă* (96 pag., 50 lei).
Culegere de cântece (148 pag., 100 lei).

EDITURA TINERETULUI

LITERATURĂ ORIGINALĂ

- MIHAIL EMINESCU, *Făt-Frumos din lacrimă* (Ediție de lux) (30 pag., 160 lei).
 AL. DONICI, *Fabule*. (Colecția «Clasicii români» — 70 pag., 30 lei).

TRADUCERI

- A. GONCIAR, *Praga de aur* (168 pag., 65 lei).
 N. BIRIUCOV, *Pescărușul* Ed. II. (450 pag., 120 lei).
 A. MURATOV, *Spre țărmuri îndepărtate* (40 pag., 20 lei).
 A. JURBA, *Alexandru Matrosov* (190 pag., 70 lei).
 A. VENȚLOVA, *Marite* (30 pag., 12 lei).

SINDICALE

- SAVIN BRATU, *Cum participă tineretul sovietic la întrecerile socialiste* (56 pag., 18 lei).
 G. OȘEVEROV, *Grupa comsomlistă în întreprindere* (50 pag., 25 lei).

PROBLEME ACTUALE

- AL. GĂRNEAȚĂ, *Se schimbă satul.* (96 pag., 30 lei).

EDITURA ARMATEI

- Căp. NICOLAE TĂUTU, *Slăvim pe Vladimir Ilici* (Poem) (32 pag., 20 lei).